Carmen Iordăchescu

SĂ DEZLEGĂM TAINELE TEXTELOR LITERARE

Clasa a VI-a

Îndrumător pentru toate manualele alternative

Editura CARMINIS

Carmen Iordăchescu

SĂ DEZLEGĂM TAINELE TEXTELOR LITERARE

clasa a VI- a

Îndrumător pentru toate manualele alternative

Editura CARMINIS
PITEȘTI

Scanned with OKEN Scanner

Auxiliar avizat de Ministerul Educației și Cercetării
cu numărul 24925 / 25.01.2001

DESCRIEREA CIP A BIBLIOTECII NAȚIONALE
IORDĂCHESCU, CARMEN
Să dezlegăm tainele textelor literare: clasa a VI-a. Îndrumător pentru toate manualele alternative / Carmen Iordăchescu
- Pitești: Carminis, 2000

240 p. ; il. ; 23 cm.

ISBN 973-8074-15-0

821.135.1-822(075.33)

Copyright © Editura CARMINIS

Redactor: **Cristina-Diana Neculai**
Tehnoredactor: **Rodica Badea**
Corectură: **Larisa Ghergu, Alina Păun**
Tehnoredactare computerizată: **Editura CARMINIS**

Tiparul executat la **S.C. TIPARG S.A. Pitești**

Comenzile se primesc la tel./fax: 048/**253022**, 252467
sau pe adresa: **Editura CARMINIS**, str. Exercițiu, bl. D 22, sc. B, ap. 1
cod 0300 - Pitești, jud. Argeș

ISBN 973-8074-15-0

Scanned with OKEN Scanner

Cuvânt înainte,

Lucrarea a fost elaborată în conformitate cu ***noul curriculum*** *școlar de limba și literatura română la clasa a VI-a, urmărind* ***toate textele literare de bază din cele trei manuale alternative.***

Cartea și-a propus să abordeze toate operele literare studiate, pornind de la noțiunile de teorie literară, tratate clar și concis.

La fiecare text literar sunt prevăzute câteva etape:

- *explicarea succintă a noțiunilor noi de teorie literară;*
- *repere critice (citate din critici renumiți);*
- *prezentarea pe scurt a autorului;*
- *planul simplu de idei;*
- *exerciții vizând lexicul, înțelegerea conținutului și a mijloacelor artistice;*
- *înfățișarea atractivă a unor aspecte mai puțin cunoscute din viața autorilor sau explicarea unor expresii celebre;*
- *prezentarea caracteristicilor textului în mod secvențial și aplicativ (temă, titlu, universul operei, personaje, valoare artistică).*

Această modalitate cu caracter profund aplicativ oferă elevilor în studiul la clasă niște repere clare pentru învățarea logică și conștientă a literaturii, pentru înțelegerea profundă a conținutului textului literar, ajutându-i să-și formeze deprinderi sigure în explicarea și interpretarea textului, în formularea într-un mod personal și creativ de răspunsuri, în argumentarea unui punct de vedere.

Lucrarea își propune totodată pregătirea elevilor în vederea susținerii cu succes a examenului de capacitate. Cele două sute treizeci de exerciții propuse pentru autoevaluare în ultima parte a lucrării, îmbrățișând toată tematica din programa școlară, vin să fixeze cunoștințele dobândite și competențele de comunicare formate, familiarizându-i în același timp pe elevi cu cerințele și exigențele examenului de capacitate.

Acest îndrumător pentru studiul la clasă și pregătirea examenului de capacitate se dorește a fi un instrument util și eficient în pregătirea temeinică a elevilor de clasa a VI-a.

Autoarea

Scanned with OKEN Scanner

1. SCHIȚA

Glosar de teorie literară

- **Moduri de expunere:** narațiune, descriere, dialog
- **Narațiunea la persoana a III-a**
- **Narator. Autor. Personaj**
- **Subiect. Momentele subiectului. Timpul și spațiul în narațiune**
- **Umorul. Ironia**

Narațiunea este modul de expunere prin care se relatează fapte și întâmplări într-o succesiune temporală.

Caracteristicile narațiunii:
- are narator, acțiune, personaje;
- accentul cade pe succesiunea și dinamismul întâmplărilor;
- lectura urmărește desfășurarea acțiunii într-o gradare ascendentă până la deznodământ;
- predomină verbele de mișcare, ce exprimă acțiuni.

Descrierea este modul de expunere prin care sunt prezentate trăsăturile caracteristice ale unor obiecte, privelişti, fenomene din natură, chipuri de oameni, stări sufletești, situații.

Caracteristicile descrierii:
- prezintă locuri (imagini, forme, culori, cadrul spațial și temporal al acțiunii) sau personaje cu însușirile lor (portret);
- accentul cade pe imagini, stări, impresii;
- lectura urmărește obiectele și legăturile dintre ele, sugerând vizual sau auditiv atmosfera descrisă;
- predomină substantivele, adjectivele și adverbele, care prezintă obiectele și particularitățile lor.

Dialogul este modul de expunere ce reproduce în mod direct convorbirea dintre două sau mai multe persoane.

Caracteristicile dialogului:
- personajele se prezintă singure prin modul lor de a vorbi (mijloc de caracterizare indirectă);
- dinamizează acțiunea;
- textul devine mai viu, mai sugestiv.

Scanned with OKEN Scanner

Monologul interior este modul de expunere care constă în vorbirea cu sine însuși a unui personaj, prezentând propriile gânduri și sentimente ale acestuia sau informând cititorul asupra unor evenimente petrecute în alte împrejurări.

Caracteristicile monologului:
- este specific operelor dramatice, dar apare și în operele epice sau lirice (monologul Hagiului, monologul lui Toma Alimoș);
- scriitorul, în loc să comenteze trăirile sufletești ale personajului, îl face să-și observe propriile sentimente, fără a le transmite altor personaje.

Autorul este persoana reală care imaginează și scrie o operă literară.

Naratorul este persoana care povestește o întâmplare, este o "voce" a autorului în operă.

Naratorul poate povesti la persoana a III-a ("D-l Goe" de I. L. Caragiale) sau la persoana I ("Vizită" de I. L. Caragiale; "Amintiri din copilărie" de I. Creangă).

La persoana a III-a, naratorul povestește întâmplările din exterior, fără să participe la acțiune. El pare a ști totul, a fi văzut totul. La persoana I, naratorul este și personaj participant direct la acțiune. El povestește întâmplările la care asistă, spune ce vede și ce aude.

Personajul este o persoană sau o colectivitate care participă la acțiune într-o operă literară epică.

Subiectul operei epice (dramatice) reprezintă succesiunea de întâmplări, fapte, situații prezentate într-o anumită ordine, prin care se dezvăluie caracterele diferitelor personaje.

🔔 Subiectul nu apare în operele lirice!

Momentele subiectului

Expoziţiunea	este partea introductivă a operei, în care se prezintă locul şi timpul acţiunii, personajele principale şi situaţia în care se află acestea.
Intriga	marchează evenimentul care declanşează acţiunea.
Desfăşurarea (dezvoltarea) acţiunii	constituie partea cea mai amplă a operei, în care se relatează întâmplările, urmărind o anumită succesiune în timp şi în spaţiu.
Punctul culminant	reprezintă momentul de maximă intensitate în desfăşurarea acţiunii (în care personajul se află într-o situaţie dificilă, din care nu se ştie cum va ieşi).
Deznodământul	reprezintă ultima parte a operei şi marchează sfârşitul acţiunii (şi rezolvarea situaţiei personajului).

Umorul este starea de spirit care caută în realitatea înconjurătoare aspectele plăcute, amuzante sau transformă în aspecte plăcute situații obișnuite.

Ironia este modul de a lua în râs, de a dezaproba, de a critica, uneori tăios, pe cineva pentru defectele și nereușitele sale. Se bazează pe contrastul dintre sensul propriu-zis al cuvintelor și sensul pe care autorul intenționează să îl sugereze.

Schița este opera literară în proză, de dimensiuni reduse, cu o acțiune simplă, în care se prezintă un moment semnificativ din viața unuia sau mai multor personaje.

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile schiței:
- dimensiuni reduse;
- acțiune simplă: plasată într-un spațiu limitat, cu durată scurtă, lineară (desfășurată într-un singur plan);
- personaje în număr mic, surprinse într-un moment semnificativ al vieții lor;
- narațiunea se îmbină cu dialogul (rareori cu descrierea).

Vorbirea directă	*Vorbirea indirectă*
Cadrul de comunicare: - emițătorul (pers. I, care vorbește); receptorul (pers. a II-a, căreia i se vorbește); - forme de adresare directă: • substantive în vocativ; • verbe la imperativ; - elementele marcând cadrul particular; - propozițiile exclamative, interogative; - punctuația specifică (linia de dialog; două puncte, semnul exclamării, semnul întrebării).	Cadrul de comunicare: - apare povestitorul, care folosește persoana a III-a; - apare verbul de declarație (a spune, a întreba, a răspunde, a afirma etc.) urmat de conjuncție și dispar formele de adresare directă; • substantive în acuzativ sau dativ; • verbe la conjunctiv; - elementele marcând cadrul (în general); - propoziții enunțiative legate sintactic de verbul de declarație; - dispare punctuația specifică.

Repere critice

■ "Înțeles în cele mai diverse chipuri, cum se întâmplă cu toți marii scriitori, Caragiale este în literatura română, în primul rând, un autor clasic, nu numai pentru că reprezintă o permanență și se studiază în clasă, ci pentru că e un moralist, un observator al umanității pe latura morală [...].

Dramaturgul e un umorist. Nu-și ura eroii, cum a mărturisit către cineva afectând, nu voia să-i moralizeze și să-i îndrepte, îi ironiza îngroșându-le trăsăturile spre a provoca hazul."

(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, Editura Univers, 1981, p.145.)

■ "Rolul ironiei în opera lui Caragiale este covârșitor. Fără teama exagerării se poate afirma că ironia e principala coordonată a umorului caragialian."

(Șerban Cioculescu, *Ironia în opera lui Caragiale*, în "Viața românească", an XV, nr. 6, iunie 1962, p. 27.)

■ "Când le citim, toate schițele lui Caragiale sunt de aceeași natură, au același aer, în ele e vorba de același lucru. Și acest lucru este ridicolul ce rezultă din neasimilarea civilizației, din spoiala de civilizație, din contrastul dintre pretenție și realitate, din amestecul de civilizație și barbarie, - amestec manifestat în idei, în simțiri, în purtări și în limbaj."

(G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în Muntenia - critica socială extremă: Caragiale*, în "Spiritul critic în cultura românească", Iași, Editura revistei "Viața românească", 1909, p. 235 - 347.)

■ "Impresia că eroii lui Caragiale sunt vulgari e falsă și vine mai ales de acolo că, voind să pară distinși, ei nu și-au educat încă limbajul și gesticulația."

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 177.)

Scanned with OKEN Scanner

■ "Pe când în întreaga lui generație [...] triumfau idealurile unei vechi culturi rurale, Caragiale este singurul scriitor de seamă al vremii lui reprezentând orașul și aspirațiile lui de civilizație burgheză. Nu este deci de mirare că dintre toate peisajele și drumurile țării, Caragiale preferă pe acele în care se așază mai întâi tipul civilizației Europei de mijloc, pe linia ferată care unește Bucureștii cu Ploiești, cu Sinaia, cu orașele Ardealului sau, pe o altă direcție, cu granițele cele mai nordice ale țării.

[...] Scriitor citadin, Caragiale a evocat viața orașului, a provinciei și a Capitalei în multe, în foarte multe din înfățișările lor: orele târzii ale nopții [...]; orele aperitivului și ale prânzului [...]; ceasurile adormite ale după-amiezelor caniculare, [...] cu străzi care păzesc siesta locuitorilor din casele zăvorâte; multele străzi ale Bucureștilor, [...] întreținând cultul virtuților, cu nume ale antichității sau cu ciudate nume alegorice [...]

Convingerea lui adâncă era că literatura fiind o artă, ea poate fi, dacă nu învățată, cel puțin desăvârșită printr-o lungă sârguință în timp."
(Tudor Vianu, *I. L. Caragiale*, în "Istoria literaturii române moderne" de Ș. Cioculescu, Vl. Streinu și T. Vianu, București, E.D.P., 1971, p. 250-254.)

■ "În «momente» procedeul este acela al schiței rapide, împlinite din câteva trăsături, uneori cu un simplu tic verbal, caricatura, și nu marele portret clasic, laborios și complet construit."
(Tudor Vianu, *I. L. Caragiale*, în "Istoria literaturii române moderne" de Ș. Cioculescu, Vl. Streinu și T. Vianu, București, Editura Casa Școalelor, 1944, p. 299.)

■ "Care este protagonistul prim din opera lui Caragiale, simbolul structurii și mentalității de clasă a societății burghezo-moșierești? Nu preget a răspunde: D-l Goe, care precum știți e un copil, fizicește drăgălaș. D-l Goe a rămas o dată repetent, ceea ce din punctul nostru de vedere este un accident foarte serios, periclitând calitatea pregătirii profesionale [...] a individului matur. Părinții, [...] ar face uz de puterea lor de persuasiune, ajutând școala să îndrepte copilul. Din contră, mamițica a promis tânărului Goe să-l ducă la București de 10 mai «ca să nu mai rămâie repetent». De tată, mare proprietar fără îndoială și om cu influență politică în provincie, nu se amintește. Acesta se dezinteresează de efortul cerebral, fără utilitate în clasa lui. Îmbrăcat într-un frumos costum de matelot, Goe relevă în compartimentul de tren unde-l însoțesc mam' mare, mamițica și sora acesteia din urmă, Mița, o excelentă rea creștere [...]. Cu toate acestea, repetentul impertinent și autoritar inspiră familiei o admirație extatică [...].

Deșteptăciunea [...] este pentru această lume darul de a «traduce» sau intimida pe alții prin seducțiile copilăriei și ale impertinenței și prin ascendentul social."
(G. Călinescu, *Omul și opera*, în "Contemporanul", nr. 23, 8 iunie 1962, p. 1, 3.)

■ "În rând cu personajele, uneori chiar mai presus de ele, calitatea de erou al schițelor o revendică însuși naratorul. [...] celelalte schițe, adică majoritatea, presupun ca elemente inalienabile prezența activă a naratorului, mânuirea de către el a firelor acțiunii [...] și o gamă foarte întinsă a complicității cu cititorii, de la zâmbetul «pe sub mustață» până la interpelarea directă. Forma povestirii la persoana întâi [...] poate îndeplini [...] funcția unui simplu procedeu narativ. Ceea ce se observă la Caragiale este că ficțiunea naratorului nu rămâne niciodată la nivelul convenției banale [...]

Trăsăturile care compun imaginea naratorului întreține senzația unei vii asemănări cu ființa adevărată a lui Caragiale. Ne găsim în fața unui autoportret moral, ușor înclinat în direcția caricaturii."
(Ștefan Cazimir, *Schițele*, în "Caragiale - universul comic", Editura pentru Literatură, București, 1967, p. 175-182.)

Aplicație:

D-l Goe... de I. L. Caragiale (Ed.All - Șerban, Ed. All - Vasilescu, E.D.P.)

Scanned with OKEN Scanner

D-l Goe...

de *I. L. Caragiale*

Aparţinând epocii marilor clasici, printre care se numără, **I. L. Caragiale** (1852-1912) a fost mare dramaturg şi prozator. În rândul scrierilor sale reprezentative, alături de comediile binecunoscute ("O noapte furtunoasă", "O scrisoare pierdută"), figurează şi scrierile în proză: nuvele, poveşti şi schiţe. În volumul "Momente şi schiţe" (1901), I. L. Caragiale alcătuieşte un adevărat tablou comic al lumii sfârşitului de secol al XIX-lea, abordând diverse domenii ale societăţii: şcoala ("Lanţul slăbiciunilor", "Pedagog de şcoală nouă", "Bacalaureat"), familia ("Vizită", "D-l Goe..."), administraţia publică ("Căldură mare"), viaţa politică ("Telegrame" etc.).

Planul simplu de idei

Expoziţiunea: 1. Goe împreună cu familia aşteaptă trenul de Bucureşti.
Intriga: 2. Familia urcă în tren, iar Goe rămâne pe coridorul vagonului, cu bărbaţii.

Desfăşurarea acţiunii:
3. Lui Goe îi zboară pălăria cu biletul de călătorie.
4. Doamnele mai plătesc o dată costul biletului.
5. Goe se loveşte de clanţa compartimentului.
6. Băiatul rămâne blocat în toaletă.

Punctul culminant: 7. Goe trage semnalul de alarmă.
Deznodământul: 8. Ei sosesc cu întârziere la Bucureşti.

Exerciţii

1. Uniţi corespunzător cuvintele cu sensurile lor:

canonieră	- favoare
macaz	- studiul limbii
cupeu	- schimbător de linie ferată
filologie	- compartiment
hatâr	- navă mică din serviciile de pază a coastelor şi fluviilor

2. Precizaţi sinonimele cuvintelor: *urbe, a pretinde, pasager, a declara, a se hotărî, a zgudui, simţitor, prăvălie, prevedere, beret, politicos, captiv, absenţă.*

Scanned with OKEN Scanner

3. Indicați forma corectă: *pamblică, ciucalată, să rămâie, să vie, bulivar, n-am declaratără, n-am plătitără, să răspunză, mariner, să vază, centrul de gravitate, adaogă, își acopere, liberează, iacătă, roate.*

4. Alcătuiți enunțuri cu perechile de cuvinte: *gravitate / gravitație, stație / stațiune, rație / rațiune, fracție / fracțiune.*

5. Construiți enunțuri cu două sensuri diferite ale cuvintelor: *prevedere, a se preface, a se prăpădi, a apuca.*

6. Folosiți corect în enunțuri sensurile cuvântului *a tăia*:

"a separa în bucăți"
"a trece prin..."
"a suprima" (o parte dintr-un text)
"a lăsa urme în profunzime"
"a croi un obiect de îmbrăcăminte"
"a face să slăbească sau să înceteze"
"a străbate" (drumuri, râuri)
"a se întretăia"
"a se destrăma" (țesătura)
"a căpăta un anumit aspect datorită unor greșeli de preparare" (preparate culinare)
"a omorî"
"a opri"

7. Citește și află mai mult! *

"Una dintre cele mai seducătoare explicații în legătură cu geneza dramei "Năpasta" ne-a lăsat-o prietenul de-o viață al scriitorului, I. Suchianu. Acesta povestește cum prin 1884 se afla cu tovarășul lui într-o cârciumă din satul Tigveni, de pe Topolog. Acolo au văzut o fată de o frumusețe rară, care servea în local. La plecare, minunându-se, Caragiale ar fi primit de la un flăcău răspunsul: «Ei, boierule, pentru fata asta o să se facă moarte de om». Impresionat, dramaturgul ar fi realizat imediat că în vorbele tânărului se află germenul unei posibile drame și din acel moment n-ar mai fi încetat să se gândească la ea până când n-ar fi scris-o...."

8. Găsiți sinonimul verbului *a veni* corespunzător fiecărei situații:

Goe, nerăbdător, așteaptă *să vină* trenul. - a se cuveni
Pălăria îi *vine* bine lui Goe. - a se apropia
Tanti Mița îi *vine* lui Goe mătușă. - a dori
Lui Goe îi *vine* să scoată capul pe fereastră. - a urma
Conductorul *vine* să ceară biletele. - a se potrivi
Cum *vine* asta? întreabă controlorul. - a sosi
Doamnele vor să vadă ce stație *vine* după Crivina. - a izvorî
Poezia lui Octavian Goga *vine* din Ardeal. - a se produce
Astfel *a venit* revoluția din decembrie 1989. - a se înrudi
Jumătate din moștenire i-*a venit* soției. - a însemna

9. Arătați ce fel de cuvinte sunt cele subliniate și precizați sensul lor:

Vaporul a fost lovit în *pupă*.
Mam'mare îl *pupă* pe Goe.

* Această rubrică este realizată cu informații preluate din Florentin Popescu, *O istorie anecdotică a literaturii române*, I, II, București, Editura Saeculum I.O. / Editura Vestala, 1999. Excepțiile vor fi semnalate.

Scanned with OKEN Scanner

10. Încercuiți variantele potrivite:

a) Elementele din text care justifică termenul de "D-l":
- ținuta vestimentară o imită pe aceea a bărbaților;
- tonul de comandă;
- singura prezență masculină din familie;
- modul cum le corectează pe cucoane;
- ironia autorului;
- respectul exagerat al cucoanelor;
- întregul comportament;
- stă pe coridor ca bărbații.

b) Elementele din text care justifică termenul de "puișor":
- este numit "nepoțel" de către autor;
- aflăm că mai fusese repetent;
- cucoanele îl pupă des pe Goe;
- tânărul călător îl numește "mititel";
- mam'mare îi potrivește pălăria, beretul;
- mam'mare doarme cu puișorul în brațe;
- se lovește cu nasul de clanța cupeului;
- se strâmbă la călător;
- el urlă, zbiară, bate din picioare;
- i se oferă ciocolată;
- mamițica se preface că plânge;
- Goe se blochează în toaletă;
- mam'mare îl păzește pe coridor;
- se urcă pe geamantan și trage semnalul de alarmă.

c) Numele lui Goe sugerează:
- un copil răsfățat;
- un copil încăpățânat;
- un copil obraznic;
- o sonoritate comică;
- intenția satirică a autorului.

11. a) Desprindeți din textul următor două trăsături ale lui Goe și argumentați-le:

"Vezi că sunteți proaste amândouă? întrerupe tânărul Goe. Nu se zice nici marinal, nici marinel...

- Da' cum, procopsitule? întreabă tanti Mița cu un zâmbet simpatic.

- Mariner...

- Apoi de! n-a învățat toată lumea carte ca d-ta! zice mam'mare și iar sărută pe nepoțel și iar îi potrivește pălăria de mariner."

b) Indicați și comentați câteva greșeli de educație pe care le săvârșește familia lui Goe.

12. Găsiți argumente prin care s-o contraziceți pe mam'mare, care susține că Goe este "simțitor", "deștept" și învățat. (Activitate în echipă.)

Scanned with OKEN Scanner

13. Spuneți-vă părerea! Enumerați situațiile în care comportarea lui Goe îi deranjează pe călătorii din tren. (Activitate în echipă.)

14. Indicați o enumerație prin care se schițează sugestiv portretul fizic al tânărului Goe. Comentați detaliile.

15. Interpretați atitudinea lui mam'mare care se desprinde din propoziția:

"Mam'mare doarme în fundul cupeului cu puișorul în brațe."

Ce a înțeles Goe din această atitudine?

16. Dați exemplu de două repetiții din schiță și arătați rolul lor expresiv.

17. Discutați și analizați atitudinea scriitorului în prezentarea faptelor și a personajelor.

18. Explicați rolul expresiv al franțuzismelor în antiteză cu formele incorecte de limbă utilizate de cele trei cucoane. Ce trădează limbajul celor trei interlocutoare?

19. Transformați în vorbire indirectă următorul fragment:

"- Dar noi n-am declarațără? strigă mamița.
- Ce e vinovat băiatul dacă i-a zburat pălăria? zice mam'mare.
- De ce-a scos capul pe fereastră? eu i-am spus să nu scoată capul pe fereastră! zice cu pică urâtul.
- Nu-i treaba dumitale! ce te-amesteci d-ta? zice tanti Mița urâtului...
- Uite ce e, cucoană – zice conductorul – trebuie să plătiți un bilet...
- Să mai plătim? n-am plătitără o dată?
- Și pe dasupra un leu și 25 de bani.
- Și pe dasupra?...
- Vezi, dacă nu te-astâmperi? zice mamița și-l zguduie pe Goe de mână."

20. Expresii celebre*

"Vorbe de clacă - cu înțelesul de vorbe fără miez sau în sens de flecăreală, e o expresie legată de mica șezătoare de muncă colectivă benevolă, denumită clacă, unde de obicei se povestesc glume, snoave, ghicitori etc. Într-o epistolă, Caragiale scria: «Dacă... ai poftă și vreme să mai schimbăm două vorbe de clacă, mă găsești, după amiazi, 4 jum. - 5, la Gambrinus». (*Opere*, vol. VIII, "Corespondență", pag. 332)"

"După lupte seculare care au durat aproape 30 de ani! - altă expresie amuzantă ce ne-a rămas de la Caragiale. E una dintre ultimele replici din *O scrisoare pierdută* și o rostește Cațavencu, în scena finală, când se împacă cu adversarii săi.

Expresia persiflează pe cineva care vorbește emfatic, fără să cunoască noțiunea exactă a unor cuvinte și care poate susține, ca și eroul lui Caragiale, că lupta seculară durează... 30 de ani!"

* Această rubrică este realizată cu informații preluate din I. Berg, *Dicționar de cuvinte, expresii, citate celebre*, București, Editura Științifică, 1968. Excepțiile vor fi semnalate.

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristici ale textului

Tema Scriitorul I. L. Caragiale surprinde în schița "D-l Goe..." un nou aspect al educației greșite primite de copiii din unele familii înstărite din societatea românească de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Titlul Personajul principal, Goe, un fel de Ionel mai evoluat, este înfățișat în timpul călătoriei sale la București, în relație cu familia și cu persoanele din jurul său. Ironia scriitorului față de erou este evidentă încă din titlu. "D-l Goe...", prin contrastul creat între imaginea unui copil de școală primară ("puișorul") și apelativul "domnul", care ilustrează atitudinea familiei față de acesta. Cele trei puncte de suspensie din titlu atrag atenția asupra caracterului personajului și sunt o invitație la a reflecta asupra faptelor prezentate.

Atitudinea satirică a scriitorului se ghicește și în determinările ironice cu care însoțește numele personajului: "D-l Goe", "tânărul Goe", subliniind contrastul dintre ceea ce vrea să pară personajul ("un domn", un tânăr educat) și ceea ce este el în realitate (un copil obraznic, lipsit de educație).

Universul operei
Expoziționea Elev cu rezultate slabe la învățătură, "tânărul Goe" este dus la București, cu prilejul sărbătorii naționale de la 10 mai, ca să nu mai rămână repetent și anul acela. Cele trei doamne care-l însoțesc cu o deosebită grijă, oferindu-i această nemeritată recompensă, sunt: mamițica, mam'mare și tanti Mița.

Băiatul poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie cu inscripția "Le Formidable" și sub panglica pălăriei, biletul de călătorie înfipt cochet de tanti Mița fiindcă "așa țin bărbații biletul". Așteaptă nerăbdător sosirea trenului, pe peronul gării din urbea X. Nerăbdător și obișnuit să poruncească și să i se facă pe plac, Goe comandă încruntat ca trenul să sosească mai repede. Mam'mare încearcă să-l liniștească, sărutându-l pe "puișor" și potrivindu-i încântată pălăria: "Vezi ce bine-i șade lui – zice mam'mare – cu costumul de marinel?"

În admirația declarată a doamnelor, "tânărul Goe" le întrerupe cu obrăznicie și fără menajamente "discuția filologică", făcându-le "proaste" și corectându-le, dar într-un mod greșit, cu termenul "mariner". În contrast cu situația sa de repetent, mam'mare recunoaște cu admirație "cultura" nepotului: "Apoi de! n-a învățat toată lumea carte ca d-ta!", iar tanti Mița i se alătură numindu-l "procopsit" (deștept, tobă de carte).

Intriga Trenul sosește, doamnele își găsesc locuri în compartiment, iar Goe rămâne pe coridor "cu bărbații".

Desfășurarea acțiunii Avertizat prietenește de un tânăr bine intenționat să nu mai scoată capul pe fereastră, copilul îi răspunde obraznic, refuzând cu încăpățânare să ia în seamă sfatul primit. Este parcă jignit de modul în care i se adresase ("mititelule") și de gestul ocrotitor de a-l trage puțin înapoi, nelăsându-l să facă ce vrea: "Ce treabă ai tu, urâtule?" Răspunsul jignitor al băiatului, gestul necuviincios de a se strâmba la străin sunt urmate de o purtare sfidătoare la adresa celui care îndrăznise să-l contrarieze: se agață cu mâinile de vergeaua de

Scanned with OKEN Scanner

alamă și scoate iar capul afară. Dar îngrozit, își retrage capul gol și începe "să zbiere" după doamne. Poruncitor, bătând cu picioarele și urlând și mai tare, Goe cere ca trenul să oprească, fiindcă îi zburase pălăria.

Controlorul, găsindu-l pe Goe fără bilet, amenință să-l coboare la prima stație dacă doamnele nu vor plăti biletul și amenda. Admonestându-l pe tânărul care îi atrăsese atenția, ele încearcă să ia apărarea copilului. "Ce e vinovat băiatul dacă i-a zburat pălăria?" În cele din urmă, biletul și amenda sunt plătite. Mamița îl ceartă pe copil zguduindu-l de mână. Mam'mare îi ia apărarea, pretinzând că este foarte sensibil ("simțitor") și îl smucește spre ea. Clătinat de vagon, Goe se lovește cu nasul de clanța compartimentului și începe din nou să urle. El este repede consolat de cele trei însoțitoare: "Ad', să-l pupe mam'mare, că trece!"

Cunoscându-și nepotul, bunica fusese prevăzătoare și-i luase încă o beretă asortată cu uniforma. I-o așază pe cap, scuipându-l să nu-l deoache și "îl sărută dulce". Incidentul fusese uitat, doamnele privindu-și cu admirație nepotul. Numai mamița pare a fi mai severă. Arătându-se supărată, ea se preface că plânge, iar Goe o admonestează sever: "Las' că știu eu că te prefaci!". În final, mamița îi oferă copilului ciocolată pentru împăcare.

Profitând de nesupravegherea familiei, Goe, ieșit pe coridor să mănânce "ciucalată", rămâne blocat în "compartimentul unde intră doar o singură persoană". Eliberat de controlor, băiatul nu este certat că plecase fără să ceară voie, ci este sărutat dulce de cele trei cucoane, scăpate de sperietură, ca și când l-ar fi revăzut după o îndelungată absență.

Punctul culminant Mam'mare se hotărăște să stea pe coridor, pe un geamantan străin, să-l "păzească" pe Goe ca să nu i se mai întâmple ceva "puișorului". Acesta, neobosit în năzbâtii, se suie pe geamantan și trage semnalul de alarmă. La zguduitura puternică a trenului care se oprește brusc, tanti Mița iese speriată din compartiment, temându-se de o nouă ispravă a nepoțelului. Dar controlorii nu-l descoperă pe făptaș, constatând doar că maneta fusese trasă din același vagon în care "marinerul" își pierduse pălăria. În scurt timp, mam'mare "dormea" în compartiment cu "puișorul" în brațe, de teamă să nu mai plătească o nouă amendă.

Deznodământul Familia sosește cu o mică întârziere la București. Toate neplăcerile călătoriei și spaimele cucoanelor sunt uitate, iar Goe și familia pornesc cu trăsura "la bulivar".

Personajul principal Goe este un copil de școală, aparținând unei familii înstărite, care se pretinde a fi din înalta societate. El se dovedește certat cu învățătura (fusese repetent și era pe cale să rămână și în anul acela), dar și cu bunele maniere. Este îmbrăcat într-un elegant costum de marinar, purtând o pălărie de paie cu inscripția "Le Formidable", și având sub panglica pălăriei biletul de călătorie înfipt cochet de tanti Mița fiindcă "așa țin bărbații biletul". Deși eforturile familiei merg în direcția prezentării lui ca un tânăr "domn", comportarea și limbajul băiatului sunt ale unui copil obraznic și răsfățat. Vestimentația lui și a familiei le arată aroganța, dorința de a părea din lumea bună, deși limbajul și faptele îi contrazic permanent.

Obișnuit să fie recompensat și când nu merită, el primește «cadou» călătoria la București de 10 mai, pentru a nu mai rămâne repetent. Purtarea lui pe peronul din

Scanned with OKEN Scanner

urbea X când comandă încruntat să vină trenul ne arată că era deprins să poruncească și să i se facă pe plac. Dorințele îi erau îndeplinite de toată familia, chiar dacă unele sunt imposibil de realizat (aducerea mai rapidă a trenului în gară) și sunt exprimate pe un ton lipsit de respect ("Eu vreau să vie!").

Lipsa lui de educație, de politețe, apare în contrast comic cu admirația declarată a doamnelor. El le întrerupe cu obrăznicie "discuția filologică", făcându-le "proaste" și pretinzând că le corectează cu termenul greșit de "mariner". Doamnele, în schimb, neluând în seamă insulta băiatului, recunosc "cultura" acestuia ("Apoi de! N-a învățat toată lumea carte ca dumneata!"), numindu-l "procopsit" (deștept, tobă de carte). Ironia autorului apare permanent în sublinierea contrastului dintre modul cum apare Goe în ochii familiei, un "tânăr" deștept, învățat, frumos și cu educație aleasă și ceea ce este el în realitate, un băiețaș leneș și obraznic, lipsit de educație, care a rămas repetent. Supunerea și respectul exagerat al doamnelor față de băiat, căruia i se adresează adesea cu "d-ta" sunt ridiculizate de scriitor. Răspunsul impertinent al lui Goe spulberă însă orice îndoială în legătură cu educația primită: "Vezi că sunteți proaste amândouă?" Nici bunica, nici mătușa nu se supără pe băiat, nici mama nu-l mustră, ba în plus, doamnele îi admiră știința de carte și inteligența: "E lucru mare cât e de deștept!"

Băiatul arată aceeași lipsă de respect și față de alte persoane, cum ar fi tânărul care îl sfătuiește să nu mai scoată capul pe fereastra vagonului. Răspunsul jignitor ("- Ce treabă ai tu, urâtule?") și gestul necuviincios de a se strâmba la străin sunt urmate de o purtare sfidătoare la adresa celui care îndrăznise să-l contrazică. Știind că i se permite și i se iartă orice, face cu încăpățânare tot ceea ce poftește. Nu admite să fie dojenit sau avertizat, luând aerul unui om mare.

Încurajat de familie, care se dovedește incapabilă să-l educe, Goe face ce vrea, nu intră în compartiment cu doamnele, ci rămâne pe coridor "cu bărbații".

Urletele, țipetele, bătutul din picioare arată nu cât este de "simțitor", ci modul exagerat de a-și exprima sentimentele sau de a-și impune voința. Acesta este felul de a fi al unui copil răsfățat, care speculează sentimentele și slăbiciunile familiei sale. Când nu-i convine ceva, protestează până când i se face pe plac și este repede consolat cu ciocolată sau prin gesturi, de către cele trei însoțitoare: "Ad', să-l pupe mam'mare, că trece!" Nu i se spune că greșește, iar el nu lasă nici un moment impresia că și-ar da seama de acest lucru.

Neascultător și neastâmpărat, Goe nu recunoaște nici o autoritate în familie, face numai ceea ce vrea, punând deseori pe jar întreaga familie. Năzbâtiile și încurcăturile în care intră sunt repede uitate și iertate, sau chiar mai mult, sunt interpretate ca dovezi clare ale deșteptăciunii sale ieșite din comun: "E lucru mare, cât e de deștept!"; "E ceva de speriat, parol!".

Comportamentul său din ce în ce mai obraznic nu e sancționat de nimeni din familie. Nu știe să se comporte în societate și nici nu este învățat să o facă. Leneș și lipsit de respect, Goe nu este crescut în spiritul cinstei și adevărului, ci este "acoperit" întotdeauna de familie, așa cum se întâmplă în cazul semnalului de alarmă. ("Mam' mare doarme în fundul cupeului cu puișorul în brațe.") Fuga de răspundere, obrăznicia și aroganța caracterizează personalitatea în formare a lui Goe, care se dovedește a fi un lonel mai evoluat.

Autorul surprinde cu finețe și ironie trăsăturile de caracter ale lui Goe, atât prin fapte, gesturi, comportament, cât și prin limbaj sau prin tonul folosit. Caracterizat atât

Scanned with OKEN Scanner

indirect, cât și direct (de către autor sau de membrii familiei), Goe este tipul copilului răsfățat și obraznic.

Văzut în relațiile cu familia, dar și cu persoanele din jurul său, personajul Goe ne dezvăluie contrastul dintre esență, ceea ce vrea să pară în ochii celorlalți (un "tânăr" de familie deștept, învățat și educat) și aparență, ceea ce se dovedește a fi în realitate (un băiat leneș, obraznic, arogant și nemanierat).

Familia Goe apare drept tipul copilului răsfățat, leneș și lipsit de educație, pe care cele trei protectoare, care se contrazic între ele, sunt incapabile să-l educe. Greșelile educative ale familiei se răsfrâng în limbajul și comportarea copilului. Doamnele apar "frumos gătite", mergând de 10 mai în capitală, imitând familii din înalta societate. Lipsite de cultură, intrând în conflict pentru a lua apărarea băiatului, ele nu pot să-i ofere un model de comportament civilizat, pentru că nici ele nu știu cum să se comporte în societate. Tânărului din tren, tanti Mița i se adresează la fel de nepoliticos și disprețuitor ca și Goe, iar cu "conductorul" cucoanele se ceartă, luându-i apărarea lui Goe, folosind același limbaj lipsit de politețe. Atitudinea lor față de copil este descrisă cu ironie de narator prin greșelile de educație și gesturile nepotrivite pe care le au după fiecare poznă a "puișorului": "sărută pe nepoțel", "îl pupă pe vârful nasului", îi oferă "ciucalată". Ele îl încurajează astfel să facă ceea ce vrea, amuzându-se și socotind obrăzniciile drept dovezi de deșteptăciune: "E lucru mare, cât e de deștept!". Rostită după o nouă obrăznicie, o asemenea frază stârnește râsul.

Pretențiile și admirația familiei față de "d-l Goe" apar într-un contrast comic cu ceea ce este copilul în realitate. Deși afișează cu aroganță pretenția de a aparține înaltei societăți, incultura familiei este evidentă în greșelile de exprimare care apar des în vorbirea personajelor ("ciucalată", "ne-am declaratără", "n-am plătitără"). Comicul este cu atât mai savuros cu cât pretențiile de a fi o familie cultă (apelul la franțuzisme în scopul de a-i impresiona pe ceilalți, însă folosite greșit: "parol", "beret", "bulivar") sunt repede spulberate de exprimarea ridicolă, de mahala: "A căzut băiatul din tren! Țață, mor!...", "ești nebună" sau a apelativelor: "mamițo", "soro", "țațo".

Discuția «filologică» purtată de doamne cu Goe este elocventă. Nici una dintre cele trei forme aduse în discuție ("marinel", "marinal", "mariner") nu este corectă. Cele "trei dame", "frumos gătite", au un limbaj și un comportament asemănătoare cu ale nepoțelului.

O dată cu prezentarea întâmplărilor al căror erou este Goe, scriitorul ironizează astfel și comportamentul celor trei "dame" pentru "educația" oferită "puișorului". De altfel, contrastul dintre esență și aparență stimulează permanent comicul: "Mam'mare își face cruce, apoi aprinde o țigară..."

Se observă, așa cum a remarcat Garabet Ibrăileanu "ridicolul ce rezultă din neasimilarea civilizației, din spoiala de civilizație, din contrastul dintre pretenție și realitate, din amestecul de civilizație și barbarie – amestec manifestat în idei, în simțiri, în purtări și în limbaj." Șirul greșelilor în educația lui Goe este lung: i se permite orice și nu se ia nici o măsură când greșește, este lăudat peste măsură, confundându-se defectele cu calitățile, i se ia apărarea oricând, fiind scutit de responsabilitate, este recompensat când nu merită și este afișată o indulgență admirativă față de el. Doamnele nu-i pot oferi un model de comportament civilizat.

Scanned with OKEN Scanner

Moduri de expunere

Așa cum observa criticul Al. Piru, "Dramaturgul e un umorist. Nu-și ura eroii, cum a mărturisit către cineva afectând, nu voia să-i moralizeze și să-i îndrepte, îi ironiza îngroșându-le trăsăturile spre a provoca hazul." Principalul mod de expunere utilizat este *narațiunea*, care se împletește cu *dialogul* și cu scurte *pasaje descriptive* (portretul lui Goe). Ele prezintă succesiunea evenimentelor în timp și spațiu și scot în evidență, direct sau indirect, trăsăturile personajelor.

Dialogul are un rol determinant în caracterizarea personajelor, dar scoate în evidență și dinamismul și autenticitatea schiței. Reproducând vorbirea directă a personajelor, naratorul le caracterizează sugestiv și creează impresia unei scene reale, trăită sub ochii noștri. Întâmplările sunt relatate, în general, la persoana a III-a, autorul neluând parte la desfășurarea acțiunii. Momentele subiectului sunt marcate cu precizie într-o suită de scene memorabile pentru caracterizarea personajelor.

Atitudinea autorului față de personaje este critică și ironică. Uneori naratorul preia de la personaje chiar unele forme greșite de exprimare pentru a le scoate în evidență cu ironie: "[...] și iar sărută pe nepoțel și iar îi potrivește pălăria de *mariner*"; "Nu-i treaba dumitale! ce te-amesteci d-ta? zice tanti Mița *urâtului*...", "se strâmbă la *urâtul*...".

Uneori, povestitorul devine unul dintre personajele operei și, renunțând pentru moment la relatarea la persoana a III-a, își pune și adresează întrebări, caută răspunsuri, își exprimă nedumerirea, făcând ca scena să devină mai vie, iar făptașul să fie descoperit de către cititor:

"Cine poate ghici în ce vagon era ruptă ața plumbuită și răsturnată manivela? Ciudat! tocmai în vagonul de unde zburase mai adineauri pălăria marinerului! Cine? cine a tras manivela?"

Realizarea artistică

Cu o compoziție echilibrată și bine structurată, utilizând resursele expresive ale limbajului, schița recurge la puține mijloace stilistice:

Epitetele au rol în caracterizarea personajelor, în surprinderea fină a trăsăturilor de caracter, a atitudinilor, a gesturilor, reacțiilor acestora: dame "*frumos gătite*"; D-l Goe "foarte *impacient* (...), cu un ton *de comandă*, zice *încruntat*"; "îl sărută *dulce*"; "își retrage *îngrozit* capul gol"; "mam'mare se ridică *bătrânește*".

Repetițiile sugestive ale unor cuvinte redau atitudini, gesturi tipice ale personajelor: "puișor", "să pupe", "sărută dulce", "Vai de mine! țipă cucoana, nu-i băiatul! Unde e băiatul!... s-a prăpădit băiatul!"

Comparația subliniază ironic situația: "toate trei cucoanele îl sărută dulce, *ca și cum l-ar revedea după o îndelungată absență*".

Enumerațiile devin sugestive în caracterizarea personajelor: "poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripția pe pamblică: «le Formidable»"; "Mam' mare își face cruce, apoi aprinde o țigară [...]".

Antiteza pune în lumină contrastul dintre admirația exagerată a doamnelor și obrăznicia lui Goe sau dintre politețea tânărului și impolitețea băiatului: "Vezi că *sunteți proaste amândouă*? întrerupe tânărul Goe"; "Apoi de! *n-a învățat* toată lumea *carte ca d-ta!* zice mam'mare [...]".

Scanned with OKEN Scanner

Oralitatea Principalele modalități în realizarea caracterului viu de scenă trăită sunt mijloacele oralității; expresii ale limbii vorbite, cu caracter popular ("iacătă", "te doare la inimă") în contrast comic cu franțuzismele ("impacient", "puțin ne importă", "parol"), întrebări, exclamații etc.

Schiță Creator al schiței în literatura română, (*Momente*, 1901), I. L. Caragiale rămâne un neîntrecut artist în domeniu, utilizând valorile expresive ale limbii în: caracterizarea personajelor, caracterul comic al situațiilor înfățișate, comicul de limbaj și de situație.

Schița este o operă epică în proză de dimensiuni reduse, cu o acțiune restrânsă, la care participă un număr mic de personaje surprinse într-un moment semnificativ al existenței lor.

Goe, însoțit de familia sa (mam'mare, mamițica și tanti Mița) este surprins în timpul călătoriei sale spre București. Șirul de năzbâtii ale lui Goe pe parcursul călătoriei se constituie în scene memorabile pentru caracterizarea personajelor (pierderea biletului de călătorie, plata unui nou bilet, blocarea lui Goe în toaletă, tragerea semnalului de alarmă). Goe este prezentat ca un copil răsfățat, aflat în permanență în centrul atenției, obraznic și leneș. Scriitorul ironizează, o dată cu prezentarea întâmplărilor, și comportamentul celor trei doamne mândre de "educația" oferită "puișorului" (îi permit totul, îi iartă orice, îl răsplătesc, deși nu merită, îl iubesc și îl admiră peste măsură, considerându-l un "tânăr" frumos și elegant, de o inteligență și o cultură remarcabile). Contrastul între pretențiile adulților în materie de educație și rezultatele dezastruoase în domeniu reprezintă o sursă inepuizabilă a comicului.

Acțiunea simplă, lineară, desfășurată pe un singur plan, este plasată într-un spațiu limitat și pe o durată scurtă. Ea este înfățișată cu ajutorul narațiunii îmbinată armonios cu dialogul.

Schița conturează într-un stil comic un tip reprezentativ copilul răsfățat, prezentat în relație cu familia și cu cei din jur.

"Caragiale este cel mai mare creator de viață din întreaga noastră literatură."
(G. Ibrăileanu)

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

II. NUVELA

Glosar de teorie literară

- **Opera epică**
- **Caracterizarea personajelor**
- **Nuvela**
- **Arhaismele**

Opera epică este opera literară în care autorul își exprimă în mod indirect sentimentele prin intermediul personajelor și al acțiunii.

Caracteristicile operei epice:

- prezintă fapte și întâmplări desfășurate în *timp și spațiu*;
- acțiunea este prezentată într-o anumită succesiune, urmărind *momentele subiectului*;
- este construită prin intermediul *modurilor de expunere:* narațiunea, descrierea și dialogul. Accentul cade pe narațiune, pe desfășurarea acțiunii. Narațiunea și descrierea aparțin vocii naratorului, în timp ce dialogul reproduce direct cuvintele personajelor. Proporțiile în care autorul utilizează modurile de expunere diferă de la o operă la alta, în funcție de stilul scriitorului;
- introduce unul sau mai multe personaje, între care se stabilesc anumite relații.

Caracterizarea personajelor reprezintă procedeul prin care stabilim *poziția* personajului în operă, *trăsăturile* lui fizice și morale, *relațiile* cu celelalte personaje și *atitudinea* scriitorului față de el.

Caracterizarea directă este formulată direct:
- de către autor;
- de către alte personaje;
- de către personajul însuși (autocaracterizare).

Caracterizarea indirectă se desprinde din diferite aspecte:
- din faptele, comportamentul, atitudinea și frământările sufletești;
- din aspectul exterior (vestimentație);
- din relația personajului cu mediul în care trăiește;
- din relațiile cu celelalte personaje;
- din limbajul personajului.

Nuvela este o operă epică în proză, de dimensiuni mai mari, cu o acțiune mai dezvoltată decât cea a schiței, cuprinzând o succesiune de episoade la care participă un număr mai mare de personaje surprinse în mai multe ipostaze de viață și ale căror trăiri sufletești sunt analizate cu finețe de către autor.

Caracteristicile nuvelei:
- dimensiuni mai mari;
- acțiune mai dezvoltată: plasată în mai multe locuri, cu durată mai mare, pe mai multe planuri;
- personaje în număr mai mare, caracterizate mai pe larg;
- narațiunea se îmbină cu descrierea și dialogul.

Schița	Nuvela
• dimensiune mai redusă;	• dimensiune mai mare;
• acțiune simplă, lineară, fără planuri paralele, redusă la un singur episod caracteristic;	• acțiune dezvoltată, desfășurată eventual pe mai multe planuri, o succesiune de episoade;
• spațiul și timpul reduse;	• acțiunea se desfășoară în mai multe locuri și pe o durată mai mare;
• personaje în număr mic, surprinse într-un moment semnificativ al vieții, caracterizate sumar;	• număr mai mare de personaje, surprinse în mai multe ipostaze de viață, caracterizate mai amplu și puternic individualizate;
• narațiunea se îmbină cu dialogul (rar cu descrierea, limitată la detalii semnificative pentru acțiune sau personaje).	• narațiunea se îmbină cu dialogul și descrierea (descrierea are rol important în prezentarea cadrului acțiunii, în caracterizarea personajelor și în crearea atmosferei).

Arhaismele sunt cuvintele, grupurile de cuvinte și formele vechi care aparțin limbii române din trecut și care nu se mai întrebuințează astăzi.

Categorii de arhaisme:

1. Cuvinte vechi, ieșite din uz (arhaisme lexicale): *hatman, leah, plăieș, flintă, șleahtă pospolită* etc.
2. Cuvinte care astăzi au alt înțeles (arhaisme semantice):
   Exemple:
   stare ticăloasă - în trecut: stare jalnică;
   - astăzi: om ticălos, netrebnic, josnic;
   a i se cuceri - în trecut: a i se preda, a i se supune, a i se închina, a capitula;
   - astăzi: a cuceri, a ocupa, a dobândi, a câștiga;
   a tăbărî - în trecut: a-și așeza tabăra, a poposi;
   - astăzi: a se năpusti, a se arunca asupra cuiva.
3. Cuvinte care au astăzi alte forme de plural (arhaisme morfologice):
   pușce - pușți carii - care
4. Cuvinte care astăzi se scriu și se pronunță altfel (arhaisme fonetice):
   dobă - tobă, a oborî - a doborî, a se înturna - a se întoarce, norocire - noroc, horopsită - oropsită, pre - pe.

Arhaismele sunt utilizate de scriitor pentru a înfățișa mai sugestiv culoarea și atmosfera unor epoci trecute: viața oamenilor, vorbirea, obiceiurile, îmbrăcămintea, rangurile sociale.

Scanned with OKEN Scanner

Repere critice

■ "Eroii [lui Negruzzi] au un desen uimitor. Cu greu se poate închipui o sinteză mai perfectă de gesturi patetice, de cuvinte memorabile, de observație psihologică și sociologică."
(G. Călinescu, *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 177.)

■ "Modalitatea artistică a lui C. Negruzzi, adânc studiată de Tudor Vianu în *Arta prozatorilor români*, rezultă dintr-o înaintare fericită de fantezie romantică și observație realistă, cu numeroase aspecte de compoziție, clasică riguroasă. Scriitorul n-a excelat în peisaj, deși simțea profund natura și uneori, când se debarasa de reminiscențe livrești, era capabil de notații surprinzătoare. [...] Negruzzi știa să rețină faptele semnificative și să descopere în fiecare ins trăsătura dominantă fără a îngroșa lucrurile și a ajunge la caricatură. [...]

Stilul său oferă o imagine exemplară a scriitorului pașoptist, la care mijloacele de expresie urmează linia rafinată a gândirii, oscilând între notația realist-obiectivă și intervenția subiectivă plină de vervă. [...]

După remarca justă a lui Alecsandri, Negruzzi s-a străduit să ajungă la «o limbă cultă și avută pentru a-și exprima ideile și simțirile». El a uzat cu măsură de elementul arhaic, ca și de neologism, a combătut tendințele puriste și a reușit să coincidă, în cele mai multe cazuri, cu însăși linia de evoluție a limbii literare. Tocmai de aceea scrierile lui își păstrează și astăzi întreaga strălucire".
(N. I. Popa, *Costache Negruzzi*, în "Istoria literaturii române", II, București, Editura Academiei, 1968, p. 396 - 397.)

■ "Conform structurii sale sufletești, Negruzzi a îmbrățișat însă mai puțin peisajul fantastic, îndreptându-și observația către latura morală a umanității, văzută sub aspect caracterologic."
(Al. Piru, *C. Negruzzi*, în "Varia", București, Editura Eminescu, 1972, p. 77.)

■ "După părerea noastră, *Hagi Tudose* nu este o nuvelă, ci un portret, o schiță caracterologică, în felul caracterelor lui La Bruyère. Epicul e aproape în întregime sacrificat în favoarea descrierii tipologice împinsă până la caricatură."
(Al. Piru, *Delavrancea*, în "Varia", București, Editura Eminescu, 1972, p. 198.)

■ "Huțu al Cimpoiesului din *Budulea Taichii* (1880) e, vorbind în termeni balzacieni, un ambițios. De extracție umilă, el urmează cu atâta râvnă sfatul învățătorului, încât nici o piedică la învățătură nu i se pare de netrecut, și ar fi ajuns protopop dacă programul scriitorului nu l-ar întoarce la obârșie ca luminător al satului."
(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, Editura Univers, 1981, p.155.)

■ "În *Budulea Taichii* se tratează misterul psihologic al unor ființe cu înfățișare neînsemnată în copilărie și un caz de ambiție în clasa de jos. Pe Huțu, care ținea cimpoaiele tatălui său, învățătorul îl îndeamnă să meargă la școală și copilul prinde așa gust, încât fiecare treaptă îi dă ambiția să meargă mai sus și ar fi ajuns mitropolit, de n-ar fi intervenit autorul cu o considerație de ordin etic."
(G. Călinescu, *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 180.)

■ "Povestitorul copil începe să se ducă la școală, dar impresiile noului mediu se lămuresc greoi în mintea lui; din caierul lor se ridică numai chipul lui Huțu al lui Budulea, pe care nu înceta să-l admire: «Întorcându-mă acasă după cele dintâi ceasuri petrecute la școală, sufletul îmi era plin de minunățiile ce văzusem. [...] îmi era ca și când m-aș fi întors din altă lume, și când maica mă întreba ce am văzut la școală, în uimirea mea nu știam să-i spun altceva decât c-am văzut pe Huțu lui Budulea plimbându-se cu bățul în mână [...]». Există în nuvelele lui Slavici zeci de trăsături de aceeași calitate, juste și sobre, subliniate de lirismul sau de umorul lui."
(Tudor Vianu, *I. Slavici* în "Istoria literaturii române moderne", E.D.P, 1971, p. 269.)

Scanned with OKEN Scanner

■ "Originalitatea, ca și popularitatea gazetarului și oratorului Delavrancea se datorau fără îndoială talentului său literar, [...] dar și unui farmec personal care-l individualiza pregnant printre oamenii politici ai timpului. Apărătorul cauzei țărănești nu era un simplu avocat, pledând cu detașare profesională, ci un țăran prin obârșie, purtând în piept o simțitoare inimă țărănească, înfiorată de bucuria cântecelor și basmelor, înnegrită de suferințe și nedreptate. Oratorul Delavrancea se considera, metaforic vorbind, legatarul testamentar al unor veacuri întregi, care glăsuiau acum prin el. De aceea, un discurs ca *Pământ și drepturi* conține pagini de vibrantă poezie mesianică, într-un stil [...] electrizant pentru auditoriu. [...]

Gazetar și publicist de primă mărime, atent la mai toate aspectele vieții cultural-artistice ale timpului, Delavrancea nu putea să nu-și exprime convingerile și preferințele, să nu formuleze opinii, și uneori în cadrul unor aprinse polemici. Contribuțiile sale în domeniul folcloristicii și al criticii plastice sunt remarcabile [...].

Redusă la o formulă antinomică, nuvelistica lui Delavrancea exprimă permanenta oscilație a scriitorului, cum singur a numit-o fără intenție, «între vis și viață», între tărâmul fermecat al basmului și înfățișările uneori crude ale existenței, între natura sălbatică și civilizație, între evul ferice și patriarhal de «odinioară» și decăderea unui prezent mișelnic și respingător. Atitudinea este în esență eminesciană și ea a fost observată încă din epocă. [...]

Unde izbutește Delavrancea cu adevărat să-și găsească un făgaș mai propice temperamentului său liric și romantic este în povestirea scurtă poematică sau baladescă. Cele câteva dipticuri, *Bunicul* și *Bunica*, *Șuier* și *Răzmirița*, *Sentino* și *Fanta-Cella* sunt operele unui poet capabil de a esențializa, de a evolua cel puțin o dată la un mod superior pe tărâmul idilei, al istoriei legendare și al exoticului."
(*Istoria Literaturii Române*, coord. Al. Philippide, Ș. Cioculescu, vol. III, București, Editura Academiei, 1973, p. 704-716.)

■ "Întâiele și cele mai frumoase nuvele ale lui Slavici sunt de aproape înrudite cu basmul. Eroii lor cobor din poveste, sunt croiți pe măsura eroilor eposului popular. Limba lor are sfătoșenia și rezonanța limbei băsmuitorilor. Ea este mai mult o limbă vorbită, decât scrisă, în care autorul nu este preocupat atât de structura simetrică a frazei, cât de povestirea însăși."
(Ion Breazu, *Povestitori ardeleni până la 1918*, în "Literatura Transilvaniei", Casa Școalelor, 1944, p. 245.)

■ "Toate aceste nuvele, (cu excepția *Crucilor roșii*) vin apoi din lumea satului. E evident că scriitorul vrea să zugrăvească această lume nu numai cu problemele, tipurile și conflictele, ci și cu aspectul ei etnografic, pe care el îl cunoaște foarte bine și îl privește nu dinafară, cu ochiul rece al omului de știință, nici cu al orășeanului plictisit, care umblă după inedit, ci dinlăuntrul lui, cu toată căldura sufletului său de artist. [...]

Dar ca și în *Popa Tanda*, Slavici ne arată [în *Budulea Taichii*] nu numai cum este această intelectualitate rurală, ci și cum ar trebui să fie. Într-un moment istoric, când problema era de mare actualitate, povestitorul ardelean creează un model, un îndreptar. O «tendință» există și acum, ea e însă și mai bine învăluită în haina artei. [...] Prin bogăția de viață a nuvelei, prin umorul ei cald, prin tonul cuceritor al evocării plăcute, Slavici ne strecoară în suflet, glumind, oarecum fără să ne dăm seama, probleme foarte serioase."
(Ion Breazu, *Prefață* la ediția Ioan Slavici, *Nuvele*, vol. I, II, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958.)

***Aplicații*:**
Sobieski și românii de Costache Negruzzi (Ed. All - Șerban, E.D.P.)
Hagi Tudose de Barbu Delavrancea (Ed. All - Vasilescu)
Budulea Taichii de Ioan Slavici (E.D.P.)

Scanned with OKEN Scanner

Sobieski și românii

de *Costache Negruzzi*

Considerat primul nostru mare prozator român, **Costache Negruzzi** (1808 - 1868) a avut ambiția să scrie în toate genurile. A compus epistole, proză, versuri, teatru. Realizări remarcabile, însă, a avut în proză, fiind creatorul nuvelei istorice "Alexandru Lăpușneanul" și al unor scrieri anecdotice care l-au consacrat definitiv în spațiul literaturii române. "Reţetă", "Pentru ce ţiganii nu sunt români", "Păcală și Tândală" (prin care scriitorul deschide drumul lui Anton Pann sau Ion Creangă), "Istoria unei plăcinte" sunt și astăzi creații descoperite cu încântare de cititori.

Planul simplu de idei

Expoziţiunea: 1. Prezentarea oastei polone în retragere prin Moldova, în 1686.

Intriga: 2. Apariția Cetății Neamțului și hotărârea regelui Sobieski de a o cuceri.

Desfășurarea acțiunii:
3. Pregătirea de apărare a plăieșilor din cetate.
4. Refuzul plăieșilor de a închina cetatea.
5. Lupta plăieșilor timp de patru zile.
6. Hotărârea plăieșilor de a preda cetatea.

Punctul culminant: 7. Eliberarea plăieșilor la intervenția hatmanului Iablonovski.

Deznodământul: 8. Plecarea armatei polone.

Exerciții

1. Pornind de la modelul dat, explicați formarea cuvintelor: *străjuire, învrăjbire, întristare, înlănțuire.*

înduioșare = duios (cuvânt de bază) → înduioș**a** (derivat I) → înduioș**are** (derivat II).

2. Indicați sensurile vechi și sensurile actuale ale cuvintelor: "a tăbări", "a se închina", "a (se) cuceri".

3. Arătați care este rolul expresiv în operă al arhaismelor și al regionalismelor. Indicați câte cinci exemple din fiecare categorie de cuvinte.

Scanned with OKEN Scanner

4. Încercuiți varianta corectă:

Acțiunea a început la:
a) sfârșitul lui octombrie 1687;
b) începutul lui noiembrie 1686;
c) sfârșitul lui septembrie 1686.

Asaltul asupra cetății Neamțului a durat:
a) trei zile;
b) patru zile;
c) cinci luni.

La începerea luptei, în cetate erau:
a) 18 plăieși;
b) 19 plăieși;
c) 16 plăieși.

Din cetate au ieșit:
a) șase oameni;
b) nouă oameni (șase oameni, din care trei purtau pe umeri alți trei plăieși răniți);
c) zece oameni.

În timpul luptelor muriseră:
a) zece plăieși;
b) șase plăieși;
c) doisprezece plăieși.

Plăieșii au asistat la pregătirile de spânzurătoare:
a) cu nepăsare și demnitate;
b) cu frică;
c) cu dispreț.

5. Citește și află mai mult!

"Dincolo de opera lor literară, Mihail Kogălniceanu și Costache Negruzzi au rămas în istoria culturii noastre și printr-o carte unicat: *200 de rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești*, tipărită la Iași în 1841. Volumul trădează în persoana autorilor lui doi experți în arta culinară – ceea ce la jumătatea veacului trecut era o raritate în Moldova. De altfel, în bucata memorialistică *Iluzii pierdute*, scrisă de Kogălniceanu [...], coautorul originalului tom despre prepararea bucatelor mărturisește: «Atâta vă voi mai zice că acum de curând am mai publicat - împreună cu d. C. N. [...] o carte care, răsturnând toate puterile așezate, călcând în picioare toate pravilele de adunare și de obiceiul pământului, are să facă o revoluție strașnică în toată Moldova – întru chipul de a face friganele și găluște; vreu să vorbesc de o colecție de 200 de rețete de feluri de bucate, care are să ne facă cea mai mare reputație – între bucătărițe – și viitorimea recunoscătoare ne va da negreșit frumosul nume de: introducătorii artei culinare în Moldova. Suntem mulțumiți și cu atâta.» [...]

Citite azi, după mai bine de un veac și jumătate de când au fost scrise, rețetele acestea ne aduc cu ele parfumul vremilor demult apuse, aroma roadelor pământului de altădată și – de ce să n-o recunoaștem? – ne fac să salivăm în sec, în timp ce gândul

Scanned with OKEN Scanner

ne aleargă, nu fără oarecare invidie, către cei care vor fi degustat îndelung din preparatele despre care au aflat din cartea scriitorilor – bucătari de ocazie. [...] Iată doar câteva «titluri» de rețete: *bou de modă, hulubi în papiloturi, salce de hrean cu migdale, zalatină de pomușoară, zalatină de zmeură, boabe opărite tare bune, scoarță de migdale hăcuite, chitong de gutui, vișinap.*"

6. Grupați caracteristicile corespunzătoare fiecărui mod de expunere, notând cu:

a) narațiunea;
b) descrierea;
c) dialogul.

- accentul cade pe:
  - succesiunea și dinamismul faptelor;
  - imagini, stări, impresii;
  - prezentarea personajelor prin modul lor de a vorbi.
- prezintă:
  - imagini, forme, culori;
  - fapte și întâmplări într-o anumită succesiune;
  - modul de a vorbi al personajelor.
- are narator, acțiune și personaje;
- se urmărește:
  - cadrul acțiunii și atmosfera generală;
  - caracterizarea personajelor prin limbaj;
  - înfățișarea personajelor;
  - desfășurarea acțiunii.
- predomină:
  - verbele de acțiune;
  - substantivele, adjectivele și adverbele care prezintă obiectele și particularitățile lor;
  - mărcile specifice replicilor verbale.

7. Precizați intriga și punctul culminant al nuvelei "Sobieski și românii".

8. Argumentați că nuvela citită este o operă epică.

9. Spuneți-vă părerea!

a) Argumentați de ce Sobieski a poruncit cucerirea Cetății.

b) Ce credeți că ar fi simțit regele Sobieski dacă și-ar fi pus planul în aplicare spânzurând pe plăieșii supraviețuitori?

c) Cum au privit polonii atitudinea românilor în fața morții?

10. Demonstrați că opera studiată este o nuvelă.

11. Citiți următorul fragment și rezolvați cerințele:

"În sfârșit venea duiumul oștei: trăsuri, bagaje, pedestrași, șleahtă pospoliță, amestecați, în neregulă, cu steagurile strânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe față și cu durerea în inimă. [...]

Scanned with OKEN Scanner

Și însă această oaste, în stare așa ticăloasă, e acea ce a îngiosit de atâte ori trufia semilunii, iar acei trei fruntași ofițeri sunt hatmanii Iablonovski și Potoțki, și cel din mijlocul lor însuși Ion Sobieski, regele Poloniei."

a) Extrageți cinci arhaisme din text și explicați-le sensul.
b) Indicați antonimele a patru termeni din text.
c) Precizați sinonimele cuvintelor: *neregulă, întristare, durere, ticăloasă, trufia.*
d) Indicați o enumerație și arătați rolul ei expresiv.
e) Extrageți o antiteză și explicați rolul ei stilistic.

12. Citiți rezumatul oferit ca exemplu și arătați ce diferențe există între rezumat și povestire.

Oastea polonă se retrage prin Moldova, în septembrie 1686, din fața turcilor și a tătarilor. Se mișcă greoi, trist, fiind hărțuită de moldoveni și slăbită de lipsa hranei. În fruntea ofițerilor se află regele Sobieski, însoțit de hatmanii Iablonovski și Potoțki.

Întâlnind în drumul său Cetatea Neamțului și dând crezare spuselor lui Potoțki, regele hotărăște să o cucerească. Deși hatmanul Iablonovski îl sfătuiește să renunțe, convins de lingușirile lui Potoțki, Sobieski poruncește oștirii să se pregătească de luptă.

Cei nouăsprezece plăieși aflați în cetate, văzând apropierea oștirii poloneze, închid porțile și încep pregătirile de apărare. Marea armată polonă nu-i înspăimântă pe moldoveni, care transmit solului refuzul lor hotărât de a închina cetatea. Începe asaltul, iar străjerii răspund cu vitejie, doborând mulți dușmani. În prima zi cad doi dintre plăieși, iar în următoarele două zile ei mai pierd cinci oameni și alți doi sunt răniți. A patra zi, leșii mai doboară trei moldoveni, dar și ei văd murind pe "însuși comandantul artileriei leșești". A cincea zi, rămași fără muniții și fără merinde, cu zece oameni căzuți în luptă și trei răniți, plăieșii hotărăsc să se predea, cu condiția să fie lăsați liberi. Leșii se învoiesc.

La ieșirea din cetate, spumegând de furie că o mână de oameni a cutezat să se împotrivească unei oștiri întregi, provocându-i multe pierderi, regele Poloniei ia o hotărâre nechibzuită. Încălcându-și cuvântul dat, el poruncește ca românii să fie spânzurați. Plăieșii privesc cu nepăsare pregătirile ce se fac, stârnind emoția ofițerilor poloni.

Înțeleptul Iablonovski îi atrage atenția regelui că plăieșii nu și-au îndeplinit decât datoria patriotică, demnă de toată lauda. El îi reamintește acestuia făgăduiala făcută moldovenilor. Mulțumindu-i hatmanului, regele Poloniei revine asupra hotărârii luate, respectându-și cuvântul dat. El apreciază vitejia românilor și îi lasă liberi să plece.

Moldovenii, purtându-și rănițiii, pornesc spre munți, în timp ce oastea își continuă drumul.

Expresii celebre

Proști, dar mulți!

"Când Moțoc află condamnarea sa la moarte, cere îndurare domnitorului:

«- Nu-i asculta pe niște mujici. Pune să dea cu tunurile într-înșii! Să moară toți! Eu sunt boier mare, ei sunt niște proști».

«- Proști, dar mulți» - răspunse Lăpușneanu cu sânge rece."

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Tema

Elogiind în poezia "Epigonii" meritele literare ale înaintașilor, Mihai Eminescu îl caracterizează pe Costache Negruzzi deosebit de sugestiv: "Iar *Negruzzi* șterge colbul de pe cronice bătrâne / Căci pe mucedele pagini stau domniile române, / [...] / Moaie pana în coloarea unor vremi de mult trecute, / Zugrăvește din nou iarăși pânzele posomorâte, / Ce-arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni".

Costache Negruzzi, unul dintre scriitorii de seamă de la 1848, a reușit să creeze opere originale inspirate din istoria națională ("Alexandru Lăpușneanul", "Sobieski și românii" etc.). Opera literară "Sobieski și românii", apărută în volumul "Fragmente istorice", reînvie un episod din zbuciumata noastră istorie. Autorul prezintă și admiră faptele de vitejie ale strămoșilor, spiritul lor de sacrificiu pentru apărarea țării în vremuri de primejdie.

Evocând o întâmplare din secolul al XVII-lea, scriitorul relatează cum armata polonă condusă de regele Ioan Sobieski intrase în Moldova pentru a se confrunta cu oștile turcești. Domnitorul Constantin Cantemir, obligat să permită oștilor otomane trecerea prin țara sa, este nevoit să-și apere țara de amenințarea polonă, de vrăjmașii care pustiau satele, arzând recolta și otrăvind apele.

Universul operei

Într-o amplă **expoziție** sunt prezentate elementele care localizează acțiunea în spațiu și în timp și sunt înfățișate primele personaje, oastea polonă în frunte cu conducătorii săi. Acțiunea este plasată la sfârșitul lui septembrie 1686, în Moldova, pe drumul trecând pe lângă Cetatea Neamțului, și pe unde se retrage armata polonă îndreptându-se spre graniță. După lăncerii care mergeau în fruntea coloanei de soldați în marș, urmau douăsprezece tunuri mari trase de boi, apoi o ceată de ofițeri călări. Din grupul ofițerilor se distingeau trei: unul în floarea vârstei, "posomorât, gânditor, necăjit" și doi mai în vârstă, toți trei îmbrăcați în haine poloneze. Venea apoi "duiumul oștei: trăsuri, bagaje, pedestrași, șleahtă pospolită, amestecați, în neregulă, cu steagurile strânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe față și cu durerea în inimă". Toate aceste detalii sugestiv enumerate conturează starea jalnică în care se afla armata polonă, înfrântă, retrăgân-du-se în neorânduială, într-o mișcare lentă, descurajată și întristată, deși înjosise "de atâte ori trufia semilunii". Nici surle, nici tobe nu se puteau auzi ca la întoarcerile victorioase. Se auzeau numai tropotul cailor și pasul obosit al oamenilor "ce abia se mișcau", slăbiți, "pentru că de zece zile caii n-au ros decât coaja copacilor", iar "oamenii s-au hrănit numai cu poame".

În fruntea ofițerilor se aflau hatmanii Iablonovski și Potoțki, iar în mijlocul lor, însuși Ioan Sobieski, regele Poloniei, "fala leșilor, eroul creștinătății, mântuitorul Vienii". Regele supărat, rănit în orgoliul său de comandant de oști, mergea încet și gânditor. Fusese nevoit pentru a doua oară să cedeze în fața turcilor, "a se trage dinaintea tatarilor și a moldovenilor", privindu-și cu mâhnire oastea lipsită de merinde, hărțuită de dușmani și, mai ales, neîntâlnind în drumul său decât "o fioroasă pustietate".

În firul narațiunii, prin **intrigă**, se determină un curs neașteptat al acțiunii.

Regele a zărit deodată "pe sprânceana dealului" înălțându-se Cetatea Neamțului. Dând crezare spuselor lui Potoțki că domnii Moldovei își ascund în cetate averile în

Scanned with OKEN Scanner

vreme de război, Sobieski a fost măgulit de sfatul linguşitor al acestuia. Ispitit şi de gândul unei izbânzi uşoare, care i-ar fi refăcut prestigiul ştirbit şi ar fi ridicat şi moralul oştenilor săi, trufaşul rege a respins sfatul dat de înţeleptul Iablonovski. El a poruncit ca oştirea să se pregătească de atac, hotărând să cucerească cetatea.

Urmează faptele determinate de intrigă, reprezentând **desfăşurarea acţiunii.** Ea scoate în evidenţă eroismul românilor în confruntarea cu armata polonă.

Cei optsprezece plăieşi aflaţi în cetate erau "trimişi de ispravnicul de Neamţ pentru străjuire, în lipsa garnizoanei, care era la Fălcii pe lângă domnitorul Cantemir." Ei fuseseră înştiinţaţi de un oştean sosit de la Iaşi că leşii "şi-au luat drumul spre ţara lor". Dar străjerul aflat pe zidurile cetăţii a buciumat vestind că "o oaste mare se apropie de cetate". Fiind recunoscută oastea polonă, bătrânul plăieş a dat poruncă să fie închise porţile cetăţii şi să se pregătească de luptă: "Să nu zică leahul c-au intrat într-o cetate românească, ca într-o ţarină pustie". Bătrânul îl înfruntă aspru pe un tânăr străjer, care a îndrăznit să spună că nouăsprezece plăieşi nu se pot împotrivi unei armate întregi: "Te temi că-i peri? Mare pagubă! un mişel mai puţin."

Solul polon, primit calm, a fost salutat cuviincios de către bătrânul plăieş, după datina străbună: "Bine ai venit, domnule, ce poftești pe la noi?" Acesta le-a comunicat dorinţa regelui de a-i fi închinată cetatea cu toate averile şi merindele, dându-le garanţia că pot pleca slobozi cu arme şi bagaje. Dacă vor cuteza însă a se împotrivi, cetatea va fi luată cu asalt.

Solia nu i-a înspăimântat pe străjerii din cetate. Răspunsul demn şi înţelept al bătrânului plăieş exprimă dorinţa de a rosti adevărul, evitându-se confruntarea, dar şi hotărârea de a apăra cetatea cu orice preţ: "- Du răspuns M[ăriei] sale, zise bătrânul, că laude şi îngroziri de aste am mai auzit noi, şi tot nu ne-am spăriet. Mai bine M[ăria] sa şi-ar căuta de drum şi ar da pace unor oameni care nu i-au făcut nimică. Cetatea n-avem de gând să i-o dăm cu una, cu două, măcar că nu sunt în ea nici averi, nici merinde". Ţăranul, cu oarecare umor, chiar, îi arătă că îşi vor face datoria până la capăt ca apărători ai cetăţii: "Tot ce-i putem da este plumbul din puşce, pre care i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai ostenească să vie înuntru". Demnitatea şi dragostea de ţară sunt primele virtuţi care răzbat din răspunsul hotărât dat vrăjmaşilor.

După plecarea solului, a început atacul cetăţii. Tunurile duşmane băteau necontenit cetatea. Plăieşii răspundeau cu gloanţe care nu dădeau greş, dar în prima zi doi plăieşi au căzut. În următoarele două zile, plăieşii au mai pierdut cinci oameni şi doi au fost răniţi. În a patra zi au mai pierit trei dintre moldoveni, dar şi ei au văzut căzând pe înşuşi comandantul artileriei leşeşti. A cincea zi, rămaşi fără muniţii şi fără merinde, cu zece oameni căzuţi în luptă şi trei răniţi, printre care şi bătrânul plăieş, au hotărât ca a doua zi să ridice un steag alb în vârful "sâneţii", în semn că predau cetatea cu condiţia să fie lăsaţi slobozi să se ducă unde vor. Leşii au acceptat condiţiile.

La ieşirea din cetate, în locul unei garnizoane numeroase, leşii au văzut ieşind din cetate doar şase oameni, dintre care trei răniţi. Regele nu s-a putut stăpâni de a întreba uimit şi îndârjit în acelaşi timp: "Ce sunteţi voi?" Răspunsul a venit şi de astă dată liniştit şi sigur, dat de bătrânul plăieş rănit şi purtat în spate de fiul său: "- Străjerii din cetate." Acesta a înfruntat şi de astă dată cu demnitate trufia renumitului rege.

Tabloul reprezintă cel mai dramatic moment al acţiunii, în care emoţia cititorului atinge **punctul culminant.** Nevenindu-i să creadă că o mână de oameni au cutezat să se împotrivească timp de patru zile unei oştiri întregi, cauzându-i mari pierderi, regele,

Scanned with OKEN Scanner

mânios, a dat poruncă să fie spânzurați, încălcându-și astfel cuvântul dat. Indignat, rănit în orgoliul său de monarh, el a vrut să ofere o lecție tuturor celor care ar mai cuteza să-l înfrunte: "trebui o pildă pentru cei asemine vouă, și pilda va fi groaznică și vrednică de faptă. Nu meritați a muri de sabie, ci de streang. Spânzurați-i!"

Ascultând liniștiți cuvintele pline de mânie ale regelui, românii și-au depus răniții, privind cu nepăsare la pregătirile ce se făceau pentru moartea lor. Modestia și tăria cu care înfruntau moartea, chiar după terminarea luptei, au stârnit înduioșarea ofițerilor poloni.

Ultimul episod al povestirii constituie **deznodământul**. Înțeleptul hatman Iablonovski i-a atras atenția lui Sobieski că acei "viteji" nu și-au făcut decât datoria, "datorie patriotică și vrednică de toată lauda", aducându-i totodată aminte de făgăduiala făcută acestora, "că vor fi slobozi și nesupărați". El a reușit astfel să-l convingă, trezindu-l la realitate.

Regele a revenit asupra hotărârii luate, mulțumindu-i lui Iablonovski că l-a oprit să săvârșească o faptă condamnabilă. Mai mult, recunoscând că românii s-au purtat vitejește, Sobieski i-a lăsat liberi adresându-le frumoase cuvinte de apreciere: "Voinicilor, zise, sunteți slobozi; mergeți în pace și spuneți copiilor și fraților voștri că ați avut cinstea de a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia".

Îndată s-a făcut loc moldovenilor care, luându-și răniții, s-au îndepărtat spre munți, în timp ce oastea polonă își continua retragerea. În urma lor, cetatea, cu porțile deschise, purtând pe ziduri urmele asediului, rămânea singură "pe culmea înverzită, ca un mare schelet de uriaș". Această imagine finală are o puternică încărcătură simbolică; cetatea va aminti veșnic despre jertfele românilor care au apărat-o cu dârzenie și curaj, înfruntând cu demnitate oastea dușmanilor.

În narațiunea "Sobieski și românii", prin prezentarea confruntării dintre români și oastea polonă condusă de regele Sobieski se evidențiază trăsăturile morale ale personajelor. Imaginea regelui trufaș, însetat de glorie, apare în antiteză cu imaginea plăieșilor care își apără țara cu demnitate, ascultând de sentimentul sfânt al datoriei, născut din dragoste de țară.

Personajele. Conducătorii armatei polone

Încă de la începutul povestirii, din grupul ofițerilor poloni călări se disting trei: "unul în floarea vârstei, posomorât, gânditor, necăjit, și doi mai bătrâni. Tustrei în haine poloneze". Schițarea portretului celor trei protagoniști este sumară, accentul căzând pe diferența de vârstă, pe îmbrăcăminte și pe aspectul gânditor și posomorât al primului ofițer.

După ce prezintă starea jalnică în care se afla oastea polonă în retragere prin Moldova, scriitorul ne dezvăluie identitatea celor "trei fruntași ofițeri": hatmanii Iablonovski și Potoțki și însuși Ioan Sobieski, regele Poloniei.

Motivul supărării "vestitului rege" apare limpede: "El, Sobieski, fala leșilor, eroul creștinătății, mântuitorul Vienii", era nevoit pentru a doua oară să se retragă înfrânt din calea turcilor, a tătarilor și a moldovenilor. Rănit în orgoliul său, obișnuit cu victoriile răsunătoare, regele era supărat privind starea jalnică a oștirii sale chinuite de lipsa merindelor, hărțuită de moldovenii care se fereau să dea piept cu ea și pustiind totul în drumul său, încât polonezii nu întâlneau în cale decât "o fioroasă pustietate".

Hatmanii păstrau tăcerea, respectând gândurile și supărarea regelui, pe care o împărtășeau și ei.

Scanned with OKEN Scanner

Apariția Cetății Neamțului, explicația dată de Potoțki, precum că în vreme de război domnitorii Moldovei obișnuiesc să-și trimită acolo averile, l-au hotărât pe loc pe rege să cucerească cetatea. Încercarea înțeleptului Iablonovski de a-l convinge să renunțe la hotărârea sa pripită, argumentându-i că au tunuri de câmp, nu de asalt, nu a reușit să-l clintească din orgoliul său nemăsurat. Sobieski a considerat că oricare cetate aflată în drumul său ar trebui să i se predea, iar de nu, o vor cuceri "cu mâinile", fără tunuri. Lingușitorul Potoțki i-a măgulit orgoliul, încurajându-l în hotărârea luată: "Numele Măriei tale e destul tun". Gândul unei izbânzi ușoare, care să mai șteargă din rușinea recentei înfrângeri l-a înseninat și, fără să chibzuiască, a poruncit ca oastea să se înșire către cetate.

Solia trimisă de rege celor din cetate subliniază pretențiile trufașului rege acoperit de onoruri și titluri. În termeni categorici, acesta pretinde românilor să se predea: "vă face cunoscut ca să vă închinați și să-i cuceriți cetatea împreună cu toate averile și merindele", iar în caz de nesupunere, tonul devenea amenințător: "cutezând a se împotrivi, cetatea se va cotropi, și garnizoana se va trece subt ascuțișul sabiei".

Răspunsul plin de demnitate al românilor și refuzul lor de a-i închina cetatea determină începerea asaltului. Expunându-și oamenii slăbiți și nepregătiți pentru un asalt periculos și prelungit, regele îi împinge la moarte pentru a-și alina orgoliul rănit. După cinci zile de asediu, au pierit mulți ofițeri poloni și însuși comandantul artileriei leșești, doborâți de gloanțele neiertătoare ale neînfricaților români.

La capitularea românilor, vederea celor șase plăieși supraviețuitori a stârnit furia trufașului rege. Îndrăzneala acestora de a i se opune și de a-i doborî atâția ofițeri i-au sporit mânia și, încălcându-și cuvântul de a-i lăsa liberi, a poruncit să fie spânzurați pentru a se da o pildă "groaznică și vrednică de faptă" acelora care vor cuteza pe viitor a i se împotrivi. El a hotărât că românii nu merită să moară de sabie, fiind o moarte prea ușoară, ci trebuie să fie pedepsiți cu o moarte grea și umilitoare, ca tâlharii, aceea prin spânzurare.

În această situație, singurul care are curajul de a lua apărarea românilor este tot dreptul și înțeleptul Iablonovski. El își dovedește astfel nu numai omenia, dar și spiritul de dreptate. Plin de respect, dar ferm în hotărârea sa de a salva niște oameni nevinovați, bătrânul hatman îi arată regelui clocotind de mânie că acei viteji nu și-au făcut decât datoria, "datorie patriotică și vrednică de toată lauda". El îi amintește cu diplomație, că au avut norocul de a primi asigurarea "marelui Sobieski că vor fi slobozi și nesupărați".

Trezit la realitate, regele îi mulțumește vrednicului hatman că l-a oprit de la o faptă condamnabilă, amintindu-i de promisiunea făcută. Stăpânindu-și resentimentele, îi dă dreptate în aprecierea vitejiei românilor. În cuvintele adresate plăieșilor moldoveni se ghicește mândria celui obișnuit cu gloria: "spuneți copiilor și fraților voștri că ați avut cinstea de a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia".

Plăieșii Apar ca un personaj colectiv însumând trăsăturile morale ale poporului nostru, evidențiate în confruntarea sa cu vitregiile istoriei. De aceea, cei nouăsprezece plăieși nu sunt individualizați prin nume proprii. Ei apar drept "un tânăr plăieș", "plăieșul de strajă", "bătrânul plăieș", "tânărul vânător". Cele câteva amănunte legate de vârstă sau de îndatoririle avute reușesc să diferențieze câteva profiluri, dintre care acela al bătrânului plăieș este cel mai reprezentativ.

Scriitorul nu îi caracterizează direct. Faptele, atitudinea și cuvintele lor pun în lumină trăsăturile lor morale și puternicul sentiment care îi însuflețește, acela al dragostei de țară.

Scanned with OKEN Scanner

Încă de la începutul asaltului, la vederea numeroasei oștiri care se îndrepta spre cetate, bătrânul plăieș, fără a-și pierde cumpătul, dă poruncă să fie închise porțile. Cei nouăsprezece străjeri se pregătesc de apărare: "Încuiați-le și grămădiți bolovani pe ziduri. Așezați-vă toți pe la metereze". Mândria lor de a fi oameni ai acestor locuri îi determină să apere cetatea cu orice preț: "Să nu zică leahul c-au intrat într-o cetate românească, ca într-o țarină pustie". Când un plăieș mai tânăr șovăie în a-și face datoria, gândindu-se că o mână de oameni nu poate lupta cu o oaste întreagă, bătrânul îl înfruntă cu asprime, retezându-i vorba și făcându-l să se rușineze: "- Taci, mucosule! îl curmă bătrânul. Te temi că-i peri? Mare pagubă! un mișel mai puțin".

Ospitalitatea românilor transpare în salutul cuviincios adresat solului polon de către bătrânul străjer: "- Bine ai venit, domnule, ce poftești pe la noi?" La pretențiile trufașului rege, acoperit de titluri, pretenții exprimate în termeni amenințători și în care acesta le cerea să se predea, răspunsul demn al bătrânului este cumpătat și ferm. Fără să fie impresionat de titluri sau înspăimântat de amenințări, acesta i-a arătat străinului liniștea celor care au înfruntat mereu primejdia: "- Du răspuns M[ăriei] sale, [...] că laude și îngroziri de aste am mai auzit noi, și tot nu ne-am spăriet". Cu înțelepciune și diplomație, el încearcă să păstreze pacea, evitând confruntarea: "Mai bine M[ăria] sa și-ar căuta de drum și ar da pace unor oameni care nu i-au făcut nimică". Înțeleptul plăieș, ghicind motivele pe care le avea regele de a cuceri cetatea, se străduiește să-l trezească la realitate. El îi dezvăluie un adevăr dezarmant, că în cetate "nu sunt... nici averi, nici merinde". Refuzul românilor de a închina cetatea exprimă atât demnitate, cât și hotărâre în a-și face datoria până la capăt ca apărători ai unei cetăți românești, chiar dacă ea nu ascunde nici comori, nici merinde: "Cetatea n-avem de gând să i-o dăm cu una, cu două, măcar că nu sunt în ea nici averi, nici merinde." Tonul mai apăsat al bătrânului arată clar modul în care ei înțeleg să-și îndeplinească datoria sfântă față de țară. Ei nu au nimic de dat dușmanilor, decât gloanțe: "Tot ce-i putem da este plumbul din pușce, pre care i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai ostenească să vie înuntru." Ultimele cuvinte trădează umorul țărănesc al sfătosului bătrân. Replica sa se aseamănă cu răspunsul dat de Mircea cel Bătrân trufașului sultan Baiazid, subliniind dragostea de țară a românilor.

La insistențele parlamentarului de a-i convinge să se predea pentru a nu-și pune capul în primejdie, vorbele străjerului sunt pline de tâlc: "- Nu purta grijă de capul nostru, domnule. Gândiți mai bine la al vostru". Ultima replică, scurtă și aspră, exprimă refuzul hotărât al plăieșilor: "- Încă o dată vă întreb, vă închinați ori ba?" "- Ba."

Eroismul cu care cei nouăsprezece plăieși au apărat cetatea timp de cinci zile oglindește fără tăgadă dragostea lor față de țară. Apărându-se cu dârzenie împotriva tunurilor care băteau necontenit cetatea, vitejii români au știut să utilizeze cu chibzuință puținele muniții, dovedindu-se neîntrecuți trăgători: "Plăieșii răspundeau cu gloanțe care nu făceau greș." Strategia lor de luptă dovedește multă pricepere, dar și dârzenie. Ei sunt hotărâți să reziste cât mai mult, provocând cât mai multe pierderi în rândul conducerii vrăjmașe. Fiecare împușcătură trebuia să doboare câte un dușman și mai ales câte un ofițer, pentru a-i descuraja pe soldați. Deși numărul moldovenilor se împuținase după câteva zile de luptă, ei și-au continuat planul cu aceeași tenacitate, doborând pe însuși comandantul artileriei leșești.

Rezistența lor eroică a durat până în momentul când nu au mai avut nici muniții, nici merinde. Socotind că din acel moment rezistența lor nu mai putea continua, hotărăsc

Scanned with OKEN Scanner

să predea cetatea "cu tocmeală", demnitatea lor de oșteni rămânând astfel intactă. Dorința lor de libertate apare aici sub altă formă, ei doresc să se întoarcă la casele lor, să-și apere în continuare pământul și vatra.

Trufașului rege, iritat și mânios la vederea celor nouă români supraviețuitori, bătrânul plăieș îi răspunde cu demnitate că sunt străjerii din cetate. Văzându-i uimirea și auzind întrebarea furioasă a regelui: "- Cum! atâția sunteți?", bătrânul i-a răspuns liniștit și cuviincios: "- Zece din noi au perit din mila Măriei tale". Ghicim în acest răspuns o ironie ascunsă, dar și modestia și împăcarea celor care și-au făcut pe deplin datoria.

Furia lui Sobieski, jignit în orgoliul său de cutezanța românilor de a i se împotrivi și de a-i fi ucis atâția viteji, spune totul. Încălcându-și cuvântul dat, hotărârea lui de a-i pedepsi cu o moarte grea și umilitoare, prin spânzurare, ca pe niște tâlhari, arată că regele dorea să ofere o "pildă groaznică", pe măsura faptelor, după părerea lui.

Fiecare gest al plăieșilor în aceste momente de cumpănă desăvârșește portretul lor moral. Liniștea cu care cei trei plăieși și-au depus pe pământ rănițiii și nepăsarea cu care priveau pregătirile pentru spânzurare demonstrează tăria lor de caracter. Ei își arată și în acest moment superioritatea morală în modul cum privesc moartea, ca pe un lucru obișnuit. Nu au încercat nici să-i reamintească regelui promisiunea făcută, nici să-l implore să-i lase în viață. Demnitatea cu care ei primesc cu fruntea sus și în liniște destinul potrivnic i-a înduioșat chiar și pe ofițerii poloni, în rândurile cărora plăieșii făcuseră cele mai multe victime. Conducătorii poloni înțeleseseră însă adevărul: românii nu-și făcuseră decât datoria de oșteni și meritau să fie liberi. Ideea este exprimată de înțeleptul Iablonovski, singurul care are curajul de a le lua apărarea. Plin de respect, el este ferm în hotărârea de a salva niște oameni nevinovați. Bătrânul hatman îi arată regelui clocotind de furie adevărul, îi spune că acei viteji nu și-au făcut decât datoria față de țară, "datorie patriotică și vrednică de toată lauda". El îi reamintește cu multă diplomație că au avut norocul de a primi asigurarea "marelui Sobieski că vor fi slobozi și nesupărați".

Trezit la realitate, regele îi mulțumește vredniculuí hatman, recunoscând și el eroismul românilor: "Ai cuvânt; oamenii aceștii s-au purtat vitejește". Cuvintele adresate de Sobieski bravilor moldoveni le proiectează faptele de vitejie în legendă: "[...] mergeți în pace și spuneți copiilor și fraților voștri că ați avut cinstea de a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia." Este suprema recunoaștere de către adversarii înșiși a eroismului și a dragostei de țară a românilor.

Plecarea moldovenilor spre munți devine simbolică. Ea întruchipează rezistența românilor, ca apărători ai țării, într-o altă cetate – naturală – muntele.

Plăieșii modești și cu dragoste de țară devin în această emoționantă povestire niște eroi fără nume, întruchipând vitejia strămoșilor și spiritul lor de sacrificiu pentru apărarea pământului țării.

Titlul Acesta este simplu și convingător. Cele două substantive, unul propriu și altul comun aflat la plural, legate prin conjuncția "și", evidențiază cele două personaje principale care se confruntă. Unul este regele Sobieski, personaj individual, plin de orgoliul și trufia monarhului obișnuit să poruncească și să se bucure de gloria învingătorului. El se lovește de rezistența românilor, personaj colectiv anonim, modest și demn, întruchipând pe apărătorii pământului strămoșesc, pe care doresc să trăiască liberi.

Scanned with OKEN Scanner

Antiteza rege-plăieși

Antiteza este puternică și accentuează trăsăturile morale opuse ale personajelor. Pe de o parte, orgoliul nemăsurat al cuceritorului, ce își dorește gloria cu orice preț, considerând că oricare cetate întâlnită în cale trebuie să i se închine. Pe de altă parte, dragostea de țară și de libertate a românilor care știu să-și apere pământul cu prețul vieții.

Dorința de a impresiona cu faima și titlurile sale princiare nu are nici un efect în fața modestiei și demnității unor simpli apărători, fără nume. Ei nu se lasă nici impresionați, nici înspăimântați, știind bine ce au de făcut în calitatea lor de apărători vremelnici ai cetății.

Caracterul arogant și ultimativ al pretențiilor și amenințărilor regelui de a i se preda cetatea contrastează puternic cu înțelepciunea și diplomația bătrânului plăieș, dornic să mențină pacea. El îl sfătuiește pe puternicul său adversar să-și urmeze drumul, lăsând în pace niște oameni care nu i-au făcut nimic și cruțând o cetate care nu adăpostește nici averi, nici merinde.

Caracterul pripit și impulsiv al trufașului rege în hotărârile luate scoate în evidență prin contrast chibzuința și priceperea cu care cei nouăsprezece plăieși știu să reziste timp de cinci zile asediului unei întregi armate.

Strategia vestitului rege, apărător al creștinătății, învingător în numeroase bătălii, este umbrită de strategia înțeleaptă a unor simpli oameni din popor, cărora li s-a încredințat misiunea de apărători ai cetății. Regele Sobieski poruncește asediul care este realizat de o întreagă armată sprijinită de artilerie. Cei nouăsprezece plăieși știu să-și apere cetatea, folosind fără greș fiecare glonț și făcând numeroase victime în rândurile vrăjmașilor.

Furia trufașului rege, jignit în orgoliul său de cutezanța câtorva români, îi întunecă gândirea: el își încalcă cuvântul dat, poruncind spânzurarea moldovenilor. Într-o puternică opoziție apar liniștea și nepăsarea cu care acești oameni din popor știu să înfrunte moartea, cu fruntea sus, cu demnitate. Ei reușesc să stârnească chiar admirația adversarilor.

Modul capricios de a se comporta al regelui, uitându-și cuvântul dat, accentuează superioritatea morală a plăieșilor care au avut curajul și tăria să-și facă datoria de oșteni și de buni patrioți.

Astfel, trăsăturile morale ale puternicului rege sunt scoase în evidență, prin opoziție, de virtuțile românilor, eroi anonimi ai povestirii, față de care admirația scriitorului se îndreaptă fără rezerve.

Moduri de expunere

Autorul îmbină cu măiestrie cele trei moduri de expunere. Narațiunea bine structurată este condusă spre final printr-o creștere a intensității cu care se desfășoară acțiunea. Dialogul viu și încărcat de semnificații dă contur individualității personajelor și dinamizează narațiunea. Descrierea schițează într-un mod sugestiv locul acțiunii și unele personaje. Armata polonă este înfățișată cu artă de către scriitor, care insistă atât asupra aspectului cât și asupra sentimentelor pe care le ghicim pe chipurile soldaților prin ample enumerații ("trăsuri, bagaje, pedestrași, șleahtă pospolită") asociate cu epitete sugestive ("amestecați, în neregulă, cu steagurile strânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe față și cu durerea în inimă".)

Scanned with OKEN Scanner

Compoziție simetrică

Opera se caracterizează printr-o structură compozițională bine închegată, bazată pe simetrie. Nuvela începe cu imaginea armatei polone înaintând spre cetate și se încheie cu plecarea acesteia de la Cetatea Neamțului spre Polonia. Chiar imaginea cetății apare în mod simetric. La început "înălțându-se trufașă" pe "sprânceana dealului" pentru ca, în final, să rămână demnă și solitară pe culmea înverzită ca un simbol al statorniciei românilor, "ca un mare schelet de uriaș", purtând pe zidurile sale urmele luptelor. Acest final poartă o încărcătură simbolică subliniind demnitatea și dârzenia cu care românii și-au apărat țara și statornicia noastră pe aceste plaiuri definite prin munții neclintiți și de culmile înverzite.

Operă epică Nuvelă

Scriitorul povestește obiectiv faptele, iar sentimentele sale sunt exprimate în mod indirect prin intermediul personajelor și al acțiunii. Întâmplările sunt prezentate într-o anumită succesiune în timp și spațiu, momentele dezvăluindu-se treptat într-o gradare ascendentă de la expoziție până la deznodământ. Acțiunea mai complicată are mai multe episoade, la care participă un număr mai mare de personaje, iar întinderea este mult mai amplă. Această operă literară este o nuvelă.

Realizarea artistică

Se remarcă de la început sobrietatea exprimării, realizând prin utilizarea unor termeni arhaici atmosfera epocii și tabloul impresionant al confruntării dintre plăieșii moldoveni și oastea polonă.

Printr-o economie remarcabilă de mijloace artistice, scriitorul izbutește să ne redea o pagină memorabilă din istoria poporului nostru.

Epitetele (simple, duble sau multiple) subliniază sugestiv trăsăturile personajelor sau ale acțiunii: "unul *în floarea vârstei, posomorât, gânditor, necăjit*"; "înălțându-se *trufașă*".

Comparațiile evidențiază aspecte semnificative: "să nu zică leahul c-au intrat într-o cetate românească, *ca într-o țarină pustie*".

Enumerația amplă (întărită de epitete) realizează plasticitatea descrierii: "trăsuri, bagaje, pedestrași, șleahtă pospolită, amestecați în neregulă, cu steagurile strânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe față și cu durerea în inimă"; "nu se auzea nici surlă, nici dobă"; "Sobieski, fala leșilor, eroul creștinătății, mântuitorul Vienii".

Antiteza subliniază contrastul dintre personajele în conflict: "Dar noi suntem numai nouăsprezece și asta-i o oaste întreagă".

Repetiția marchează cuvinte cu importanță deosebită: "*Îți mulțămesc,* vrednice al meu tovarăș de arme [...] *îți mulțămesc* că m-ai oprit a face o faptă defăimată".

Scanned with OKEN Scanner

Hagi Tudose

de *Barbu Ștefănescu Delavrancea*

Prozator, gazetar activ și dramaturg, **Barbu Ștefănescu Delavrancea** (1858 - 1918) a dat măsura talentului său dramatic în trilogia (serie de trei piese) "Apus de soare", "Viforul", "Luceafărul", prima dintre piese fiind cea mai valoroasă – în ea se prezintă ultimul an din domnia lui Ștefan cel Mare.

În ce privește proza, în afară de nuvele, inspirate mai ales din lumea mahalalelor bucureștene ("Liniște", "Paraziții", "Hagi Tudose") – și de schițele pline de gingășie ("Bunicul" și "Bunica"), Delavrancea a scris și povești cu subiecte alegorice, creând o atmosferă feerică ("Palatul de cleștar", "Neghiniță") sau înfricoșătoare ("Poveste", "Norocul dracului" etc.).

Planul simplu de idei

1. Pe stânga Șoselei Vitanului, se ridică biserica Sf. Troiță.
2. Câteva personaje vorbesc despre biserică și despre zgârcenia Hagiului.
3. Toată iarna nu făcea foc în casă, nici nu tăia porc de Crăciun.
4. De mic copil era cuminte și așezat.
5. Ajuns calfă la găitănărie, el le vorbește celorlalți despre plăcerea de a strânge bani, fără a cheltui nimic.
6. Temându-se să nu-i fie furați banii, el începe să se ascundă de ceilalți, susținând că este sărac.
7. El simte o mare fericire când rămâne singurul stăpân în prăvălie.
8. Casa Hagiului este sărăcăcioasă.
9. Hagiul trăiește cu spaima de a nu fi jefuit.
10. El îmbătrânește fără să cheltuiască și fără să-și întemeieze o familie.
11. Ca jertfă supremă în fața lui Dumnezeu, el pleacă să vadă locurile sfinte și se întoarce ca hagiu.
12. La optzeci de ani, pe o iarnă grea, îi dă unei nepoate un bănuț de aur să cumpere lemne.
13. Bolnav, Hagiul mănâncă, având halucinații.
14. Hagiul este găsit mort, îngropat în galbeni.
15. Nepoata îi face o înmormântare fastuoasă.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Explicați sensurile următoarelor cuvinte: *bragagiu, simit, calfă, coștoroabă, toptangiu, spițerie, clondir, amvon, bașibuzuc, catapeteasmă, paracliser, hagialâc, găitănărie, giubea, lastic.* Subliniați arhaismele.

2. Regăsiți în text cuvintele și expresiile sinonime cu termenul-cheie "bani" (câte un exemplu pentru fiecare):

sfanț, galbeni, parale, firfirică, monedă, bănuț, aur, lire, ochi de aur, chioară, lăscaie, bulgări de aur.

3. Arătați că zgârcenia este trăsătura dominantă în viața Hagiului, în copilărie - adolescență - tinerețe - maturitate - bătrânețe. (Activitate în echipă.)

4. Citind portretul fizic realizat de autor, ni-l imaginăm pe Hagi Tudose drept un personaj scăpătat, sărac. Avea vreun interes să pară astfel? Argumentați.

5. Enumerați motivele invocate de Hagiu ca să nu taie porc de Crăciun. Sunt veridice aceste motive?

6. Spuneți-vă părerea! A știut Hagiul să se bucure de banii pe care-i strânsese? Ce putea face cu banii?

7. Subliniați cuvintele semnificative prin care se sugerează legătura dintre personaj și mediu în descrierea casei.

a) "se pitulește căsuța";
b) "Deschide ușa tinzii; o încuie grabnic";
c) "odaie mică și întunecoasă";
d) "Pereții sunt cojiți și galbeni; grinzile tavanului, negre și prăfuite; icoanele, cu sfinți șterși [...] Pe jos pardoseală de cărămizi reci.";
e) "Odaie tristă, întunecoasă, un mormânt pe ai cărui ochi de geam [...] ț-ar fi frică să privești de frică să nu vezi morții odihnindu-se cu fețele în sus";
f) "Trist, întuneric și frig."
g) "robotind nopțile în odaie cu o lumânare de seu în mână, ca o stafie uscată."
h) "- Să nu calce nimeni în casa mea!"

8. Spuneți ce reprezintă casa pentru Hagiu. Argumentați. (Lucru în echipă.)

9. Citește și află mai mult!

"Delavrancea se întâlni cu șeful partidului liberal, Mitică Sturza. La un moment dat, acesta îi spuse:

- Doi bani nu dau pe un om de spirit. Mai trebuie și altceva ca un om să fie valoros.

Delavrancea, delicat, nu-i răspunse, dar în gândul lui se întreba: «Cam cât ar da oare un om de spirit pe Sturza?"

(*Anecdote despre mari personalități. Dicționar*, selecție de Adriana Lăzărescu, București, Ed. Saeculum I. O / Ed. Vestala, 1997, p. 52.)

Scanned with OKEN Scanner

10. Interpretați gesturile și reacțiile Hagiului prin prisma sentimentelor și trăsăturilor sale de caracter.

"Deschide ușa tinzii; o încuie grabnic."

"Gândul că ar putea să-l jăfuiască cineva îl face să sară din pat. Aprinde lumânarea. E galben ca ceara...".

"Fără foc; fără fiertură; neiubind pe nimeni; tresărind când umbra i se încurca în picioare; închizându-se ziua cu zăvorul în casă; robotind nopțile în odaie cu o lumânare de seu în mână, ca o stafie uscată."

"- Să nu calce nimeni în casa mea!"

"Pe la miezul nopții, i se păru că în odaia Hagiului se târăște cineva d-a bușile. Ascultă. Auzi deslușit un sunet de bani."

11. Citiți cu atenție fragmentul și răspundeți:

"Hagiul își trânti capul pe o pernă de paie. Trupul lui, o flacără. Ce friguri! Sub el se deschisese ca o mare fără fund. Și se ducea adânc, adânc, tot mai adânc. Și pe gât gustul aurului, sângele viu al aurului! Nefericit părinte, gustase din carnea copiilor lui. Ciorba îi mirosise a aur!"

a) Precizați ce sentimente are Hagiul în aceste momente.
b) Indicați două metafore din text și explicați semnificația lor.
c) Extrageți o comparație și precizați rolul ei stilistic.
d) Dați exemplu de o personificare din text și arătați valoarea ei expresivă.
e) Extrageți o repetiție și explicați semnificația ei stilistică.
f) Găsiți două epitete și arătați rolul lor stilistic.
g) Interpretați în câteva rânduri ultima propoziție din fragmentul dat.

Caracteristicile textului

Tema

Scriitorul Barbu Ștefănescu Delavrancea dezvăluie în nuvela "Hagi Tudose" procesul dezumanizării eroului, pe care îl produc banii și zgârcenia. Personajul principal, indicat prin titlu, se numește și Hagiu pentru că fusese în pelerinaj la locurile sfinte, în hagialâc. Există o antiteză între cuvântul "hagiu", sfânt și viața lipsită de smerenie, în care agonisirea banilor se transformă într-o adevărată boală, care distruge totul.

Universul operei. Locul acțiunii

Autorul ne prezintă locul întâmplărilor încă de la începutul nuvelei. Acțiunea se petrece la marginea Bucureștiului, "la stânga șoselei Vitanului", în apropierea bisericii "Sfânta Troiță", într-o mahala unde populația este pestriță: cămătari, negustori, oameni simpli, boieri scăpătați. "Troițenii" cei bătrâni sunt toți mândri de frumusețea bisericii lor.

Nuvela are șase părți, prezentând o succesiune de episoade avându-l în prim-plan pe Hagi Tudose, personajul principal.

Încă din partea a doua facem cunoștință cu patru dintre "troițeni", îmbrăcați într-o vestimentație amintind de condiția lor socială și de mahalaua unde trăiau. Trei dintre ei aveau "giubele lungi, cu șepci cu cozoroace de lac, crăpate și șterse de

Scanned with OKEN Scanner

lustru." Între ei, "Jupân Hagiul purta pe umeri o scurteică de lastic, galbenă, spălăcită, pătată de untdelemn și picată cu ceară". Hainele lui păreau ale unui cerșetor sau ale unui om sărman, în contrast surprinzător cu bogăția pe care o deținea. Cum Hagiul s-a făcut nevăzut la un moment dat, discuția celor rămași s-a orientat spre dezvăluirea unor fapte surprinzătoare legate de zgârcenia bătrânului. Acesta nu dădea nici un bănuț la biserică la "cutia milei", iar acasă îngropa cazanele cu galbeni. Atitudinea de condamnare din glasul ctitorului este evidentă când amintește că hagiul ("caiafa de el") nu-și mărită singura nepoată pentru a nu-i da zestre, nu construiește o fântână, nu dăruiește "un crâmpei de salbă" bisericii.

Subiectul zgârceniei hagiului a aprins spiritele. Bătrânii au povestit cum merge prin băcănii și gustă câte ceva (măsline, icre, pastramă) chipurile să aprecieze produsele, iar apoi, susținând că sunt scumpe, nu mai cumpără. Astfel mănâncă și bea, tot degustând, fără să plătească. Ei râd când amintesc cum hagiul își bate singur flecuri la o pereche de cizme vechi, cum cere împrumut câte o țigară, cum "bea peliniță" toată iarna, deși fumatul îi face rău, cum bătrânul hagiu tăia de zece ani din turul pantalonilor ca să-i cârpească pe unde se rupseseră, iar scurteica o scurtase de tot cârpindu-i mereu mânecile.

În partea a treia sunt înfățișate și alte laturi ale zgârceniei lui Tudose. În vreme de iarnă, oricât de ger ar fi fost, în casa hagiului nu se făcea foc în sobă, iar de Crăciun nu se tăia porc.

Autorul ni-l prezintă pe personaj încă din copilărie. Acesta fusese un copil "cuminte și așezat", grijuliu cu lucrurile lui, harnic și tăcut. Pe când era calfă la găitănărie le vorbea tovarășilor săi că de mic înțelesese ce înseamnă să economisești și să simți plăcerea de a avea bani, să te gândești numai la ce ai putea face cu banii ca să simți "bucuria lucrului pe care nu l-ai cumpărat." Auzind cuvintele unui ucenic evocând posibilitatea de a-i fi furați banii, Tudose și-a schimbat atitudinea, susținând că era sărac lipit.

În partea a patra este prezentată evoluția personajului principal. Asociat cu patronul, hagiul a rămas după moartea acestuia singurul stăpân al prăvăliei. Bucuria lui a fost nemărginită. El a început să mustre ucenicii, acuzându-i că nu au grijă de prăvălie și toate reparațiile ar costa bani mulți. Casa hagiului, zăvorâtă și întunecoasă, era sărăcăcioasă și neîngrijită decât rareori. Nici lumânările nu erau aprinse din cauza zgârceniei. Hagiul se gândea cu bucurie că moartea patronului redusese cheltuielile și el rămăsese singurul stăpân al câștigului provenit din prăvălie. Numai gândul că putea fi jefuit îl făcea să aibă coșmaruri.

Partea a cincea rezumă viața hagiului până la bătrânețe: necheltuind nimic, neiubind pe nimeni, zăvorându-se în casă și temându-se să nu fie furat. Cum găitănăria nu mai mergea, a vândut-o și – voind să se pună bine cu Dumnezeu – a plecat în hagialâc și s-a întors hagiu, dar "mai soios de cum plecase".

Partea a șasea înfățișează ultimele zile de viață și sfârșitul hagiului. La optzeci de ani, într-o iarnă grea, bătrânul s-a îmbolnăvit. Cu greu, i-a dat nepoatei Leana un bănuț de aur ca să cumpere lemne, să facă focul și să-i facă o ciorbă de găină. Regretând apoi această risipă, bătrânul, în pragul nebuniei, aiurând din cauza bolii, este găsit mort a doua zi cu fața în jos, pe aur, îngropat în galbeni. Nepoata l-a înmormântat cu alai mare, ca o ultimă ironie a soartei la adresa zgârceniei hagiului.

Scanned with OKEN Scanner

Caracterizarea lui Hagi Tudose

Personajul principal din nuvela cu același nume, Hagi Tudose, are ca trăsătură dominantă patima sa față de bani care-l dezumanizează și îl aduce în pragul nebuniei. Personajul este urmărit în evoluție, din copilărie până la bătrânețe, pe măsură ce plăcerea de a economisi bani se transformă într-o zgârcenie maladivă, distrugătoare, halucinantă. Secvențele care ilustrează această evoluție sunt surprinse la intervale mari de timp și în locuri diferite, în biserică, în prăvăliile din mahala, în găitănăria hagiului, acasă. Toate aceste scene au menirea de a evidenția zgârcenia hagiului, atingând forme greu de imaginat, schițând totodată o biografie a personajului, din copilărie până la moartea sa.

Caracterizarea personajului se realizează atât direct (de către narator și de către celelalte personaje), cât și indirect. Cele mai semnificative rămân însă faptele și vorbele personajului. Prima impresie legată de zgârcenia hagiului, cunoscută și ironizată de toată lumea din mahala, este dată de discuția celor trei bătrâni. Portretul personajului schițat sumar de autor se completează treptat cu detalii semnificative: "purta pe umeri o scurteică de lastic, galbenă, spălăcită, pătată de untdelemn și picată cu ceară." Deși acasă "îngroapă mereu cazanele" cu galbeni după cum considerau ceilalți, hagiului nu-i plăcea să cheltuiască nimic. Ca să nu plătească mâncarea, el folosea diferite tertipuri cu multă viclenie: intra în prăvălii, gusta câte ceva pe motiv că încearcă produsul, apoi pleca pretextând că toate sunt prea scumpe. Astfel bea și mânca pe socoteala negustorilor, "deși pe el îl dau banii afară din casă". Dorința lui de a nu cheltui nici un ban din cei strânși pentru plăcerea de a-i avea și de a-i admira îl face să-și repare singur cizmele, să-și cârpească singur hainele, punând petic lângă petic și tăind din pulpana scurteicii sau din turul pantalonilor, spre amuzamentul celorlalți. Cunoscându-i această patimă, ceilalți fac glume pe socoteala sa, așa cum procedează paracliserul cu "firfirica", dar hagiul nu mai este sensibil la aceste mici răutăți, ci își urmărește constant scopul, de a nu cheltui nimic din bănișorii lui. El pândește să ia, ca un om nevoiaș câte o prescure la biserică, regretă că nu a putut lua până și bănuțul arătat de paracliser, cere cu împrumut câte o țigară și se sustrage tuturor obligațiilor comunității care ar presupune cheltuieli: refuză contribuția la "cutia bisericii" sau să facă daruri bisericii, să construiască o fântână sau să se achite de obligațiile familiale, refuzând să-i dea dotă singurei sale nepoate pentru ca aceasta să se poată căsători.

Imaginea copilului "cuminte și așezat", tăcut, care "nu rupea pantofii", care ținea la lucrurile sale, care "pe ce punea mâna punea bine" prefigurează ceva din evoluția personajului. Ajuns calfă la o găitănărie, vorbea "frumos și cu patimă" dezvăluindu-le tovarășilor săi adevăratul sens al propriei existențe, dorința aprigă de a agonisi bani.

De când era "de-o șchioapă", "pricepuse lumea": el înțelesese să strângă orice, că "o cârpă din gunoi este o muncă de om pe care te faci stăpân dacă o pui doparte". Când mama lui îi dădea bani să-și cumpere "un simit", el nu cheltuia bănuțul, fiindcă avea o bucată de pâine în ghiozdan. Strângând ban lângă ban, el nu cheltuia nimic și se bucura gândindu-se ce putea face cu banii, ca să guste "bucuria lucrului pe care nu l-a cumpărat." Încerca să-i facă pe tovarășii lui să înțeleagă plăcerea de care se simțea irezistibil atras: "Ce lucru poate fi mai luminat ca un jeratec de galbeni întinși pe o masă?..." Înverșunat împotriva colegilor care râdeau de el, îi acuza că erau "risipitori" și că nu vor gusta niciodată "adevărata bucurie" oferită de bani. Gesturile sale devin semnificative pentru patima care pusese stăpânire pe el: "tremura" și "i se-aprindeau ochii când vorbea despre bani". La aluzia unui tovarăș că într-o zi s-ar putea să fie

Scanned with OKEN Scanner

furat, tânărul s-a revoltat "la așa nelegiuire, s-a ridicat în vârful picioarelor, a încleștat pumnii, i-a adus la gură și a strigat" susținând că era sărac lipit.

Momentul când a devenit singurul stăpân al prăvăliei, nemaifiind nevoit să împartă câștigul cu nimeni, a însemnat o bucurie fără seamăn, "i s-a izbândit visul, singurul vis de pe lume!" Gesturile sale sunt notate cu grijă de autor: "Cu capul în jos, ciulind mustățile, ștergându-și sudoarea de pe frunte, iuțind și muind pașii", el se vede în luptă cu ceilalți pentru a-și mări câștigul: "îi atrage, îi momește, îi înșală". Prăvălia se transformă într-un adevărat obiect de adorație personificată ("La urmă, o privi lung, îi surâse, i se umplu ochii de lacrămi și plecă, mormăind: - Mititica... Tristă și ea..."), pentru că-l ajuta să strângă bani.

Prezentarea casei hagiului semnifică dezvăluirea altor trăsături ale proprietarului. Căsuța hagiului pitulită "în mijlocul unei grădini stufoase" a împrumutat ceva din aerul ascuns al stăpânului. Mică și întunecoasă, zăvorâtă cu grijă, neîngrijită și murdară, casa își arată pereții "cojiți și galbeni", tavanul negru și prăfuit, mobilierul sărăcăcios, patul de scânduri acoperit cu o pătură lățoasă, cu două perne de paie și una de lână "îmbrăcată într-o față soioasă". Era o odaie "tristă, întunecoasă" ca un mormânt. Hagiul, de teama de a nu consuma lumânările, stătea mai mult pe întuneric, mulțumindu-i cu recunoștință lui Dumnezeu pentru bunătatea și înțelepciunea cu care crease lumina soarelui, scutindu-l de cheltuiala iluminatului în timpul zilei.

Zgârcenia îl dezumanizează, îi sporește egoismul și îl îndepărtează de semeni. Nefiind de acord și neînțelegând generozitatea fostului său asociat, îl considera prea îngăduitor cu ceilalți angajați când stricau ceva în prăvălie și "risipitor" chiar cu el, fiindcă-i cumpăra hainele "cu d-a sila", îi reproșa cheltuiala pentru lumânările de Paște, "miruiala", "cutia bisericii". El îl învinuiește că a risipit banii ce i se cuveneau lui: "Da, dar jumătate din acei bani aruncați era munca lui, erau banii lui, erau mângâierea și fericirea lui." Spaima cu care trăiește hagiul este să nu fie jefuit. Aceasta îl face să sară din pat "galben ca ceara", să-și aducă aminte de Dumnezeu: se închină "tremurând" la icoane și aprinde candela observând totuși că "Milostivul ar trebui să vază și pe întuneric!". Ultima replică, în aparență comică, ascunde tragismul acestei existențe obsedate de un viciu distrugător. Hagiul se gândește la Dumnezeu când simte că spaima de a fi jefuit îl înnebunește. Atunci își compară chinurile cu acelea ale lui Iisus: "Se gândește că suferă pe pământ din cauza leneșilor și a tâlharilor."

Viața hagiului a fost plină de privațiuni, "fără foc, fără fiertură", "un șir necurmat de chinuri fericite". Patima sa pentru bani, zgârcenia lui l-au dezumanizat, nu a iubit pe nimeni, nu a avut familie, considerând că "prietenii, copiii și nevasta erau banii agonisiți și ascunși." A fost toată viața un om singur într-o luptă permanentă cu ceilalți, pe care i-a considerat adversari în calea pasiunii lui, niște risipitori care nu l-au înțeles niciodată: "Se vede în luptă cu ceilalți: cu ucenicii, cu calfele, cu mușteriii mărunți și cu toptangiii." Avea totuși nevoie de ei ca să "agonisească tot mai mult și de aceea trebuia să fie viclean să-i ademenească și să-i înșele: "La unii surâde, unora le strânge mâna, cu alții se ceartă, la urmă se împacă cu toți, îi atrage, îi momește, îi înșală."

Gândurile personajului sunt redate cu multă finețe de autor prin intermediul monologului interior, ajutându-ne să cunoaștem resorturile interioare, sufletul personajului, felul său de a gândi. Chiar hagialâcul său apare ca un târg încheiat cu Dumnezeu, pe care vrea să-l impresioneze cu jertfa sa și de pe urma căruia găsește încă un mijloc de îmbogățire vânzând lemnul sfânt luat de acolo.

Scanned with OKEN Scanner

Ultimele clipe al hagiului dezvăluie tragismul acestei existențe. Bătrân și bolnav, simțindu-și sfârșitul aproape, văzând că nu mai rezistă în frig și foame, hagiul își calcă pe inimă și dă un bănuț nepoatei să cumpere lemne pentru foc și să-i facă o ciorbă de găină. Recunoaște cu tristețe această dorință omenească drept o slăbiciune, considerând-o o "poftă de copil", apoi se căiește amarnic pentru banii cheltuiți și-i cere să ducă înapoi cărbunii, cenușa, fulgii și bucățile de carne rămase pentru a recupera jumătate din suma cheltuită. Reacțiile sale ating grotescul și nebunia, cuvintele exprimă chinul unui suflet puternic zdruncinat: mâncând simte cum își soarbe "viața", vrea să taie coada motanului pe motiv că e prea lungă și din cauza ei nu intră în casă destul de repede, iar odaia se răcește.

Sfârșitul hagiului ilustrează sugestiv patima de care a fost stăpânit toată viața. Bolnav fiind, refuză consultul unui medic pe motiv că este prea scump: "Cât scrie doftorul pe hârtie nu plătești cu viața toată!"

El își mângâie ultimele clipe cu vederea banilor strânși, dar banii nu mai reușesc să îi prelungească viața și este găsit a doua zi de către nepoata lui într-o postură tragică: "îl găsi numai în cămașe, în cămașa sa petec de petec, trântit cu fața în jos, pe aur, îngropat în galbeni, cu fruntea p-un purcoi de lire, cu ochii închiși." Sfârșitul său a condus la singura cheltuială neautorizată, pe care nepoata o face pentru înmormântarea lui cu mare alai, iar replica ironică a bătrânilor că "ar muri" dacă ar vedea cât s-a cheltuit pentru înmormântarea lui ascunde un adevăr dureros: nimeni nu duce cu sine în mormânt nimic din ceea ce a agonisit toată viața.

Destinul tragic al hagiului, incapabil să iubească și să se bucure de viață, a fost subjugat patimii sale de a strânge tot mai mulți bani pe care n-a știut niciodată să-i folosească pentru sine sau pentru cei din jurul său. Moartea l-a găsit singur și bolnav, chinuit de frig și foame, neprimind nimic din puterea galbenilor strânși o viață întreagă.

Celelalte personaje, secundare ("troițenii", calfele, nepoata Leana), contribuie prin aprecierile, discuțiile lor la dezvăluirea unor aspecte semnificative ale avariției personajului principal în calitate de martori și comentatori ai faptelor hagiului. Opinia lor încărcată de o ironie răutăcioasă accentuează prin contrast ipostaza unei vieți normale și pe aceea a unei existențe dezumanizate, grotești, datorate patimii de a agonisi banii cu orice preț și cu cele mai mari privațiuni. Se pare că numai nepoata lui, care trăia ea însăși drama sărăciei și a singurătății, îi înțelege drama și încearcă o anumită compasiune față de acest suflet chinuit: "banii îi prelungesc viața [...] - Săracu, ce bogat este!"

Ea a învățat alături de el să rabde și să tacă: "Leana tace și înghite în sec. E săracă. N-are pe nimeni."

Operă epică. Nuvelă

Această scriere este o operă epică întrucât autorul își dezvăluie indirect gândurile și sentimentele prin intermediul personajelor și al acțiunii. Narațiunea servește pentru a prezenta faptele într-o anumită succesiune, edificatoare pentru conturarea portretului fizic și moral al personajului.

Această operă epică este o nuvelă întrucât întrunește trăsăturile definitorii ale acesteia: prezintă o acțiune complexă cuprinzând o succesiune de episoade desfășurate în mai multe locuri și pe o durată mare de timp, la care participă mai multe personaje surprinse în mediul lor de viață, mai puternic individualizate și înfățișate prin intermediul narațiunii, al descrierii și al dialogului.

Scanned with OKEN Scanner

Realizarea artistică

Scriitorul dă viață personajului său care întruchipează tipul avarului îmbinând narațiunea cu dialogul și descrierea. Mijloacele stilistice, echilibrat utilizate, dau mai multă forță și autenticitate personajului.

Epitetele subliniază trăsături semnificative ale personajelor: "*mai șiret* la cuvânt și *mai subțire la coada ochilor*"; "ne bufni un râs *strașnic*"; "copil *cuminte* și *așezat*"; "vorbea *frumos* și cu *patimă*", "odaie *mică* și *întunecoasă*", "pereții sunt *cojiți* și *galbeni*, grinzile tavanului, *negre* și *prăfuite*", "șir *necurmat* de chinuri *fericite* " etc.

Enumerațiile evidențiază prin acumularea unor detalii sugestive trăsături ale personajelor sau acțiuni semnificative ale acestora: "Trei cu giubele lungi, cu șepci cu cozoroace de lac, crăpate și șterse de lustru."; "Și nu mărită fată mare, nu sleiește un puț, nu dăruiește un crâmpei de salbă iconostasului"; "Iarna tremură, vara gâfâie"; "bătrânul... strigă, trântește ușile, apoi se aruncă în pat și se vaită..."; "Nu i s-auzea gurița, nici pașii. Nu rupea pantofii. Nu-și hărtănea rochița."; "Și un ban peste altul fac doi, peste doi dacă pui altul, fac trei...".

Metaforele conferă mai multă forță expresivă descrierii: "nomol de galbeni bătuți și ferecați", "jeratec de galbeni"; "odaie tristă, întunecoasă, *un mormânt*"; "banii ..., erau *mângâierea* și *fericirea* lui"; "prietenii, copiii și nevasta *erau banii agonisiți*".

Comparațiile accentuează însușiri și acțiuni ale personajelor: "vorba se încinse *ca focul*"; "stropii de mustăți, întorși *ca niște colți* albi împotriva nasului"; "să taie un porc, *ca tot creștinul*"; "Face ochii mari, *cât geamurile ei...*"; "robotind nopțile în odaie... *ca o stafie* uscată".

Repetițiile evidențiază gesturi, acțiuni, cuvinte caracteristice: "*Să dea Hagiu?... Hagiu să dea?...*"; "Fol, fol, fol, o mestecă..."; "*Scump, scump* de tot la așa *vremuri. Vremuri grele*!": "*Pleasc, pleasc... Scump. Scump. Vremuri grele*!"; "ne bufni un râs strașnic, și râzi, și râzi!"; "A mea era!... era a mea!"; "*Îmi face rău*, nepoată, s-aud guițând... *Îmi face rău...*"; "*Încet, încet, încetinel, că ușile nu sunt de fier*! la seama, trândavule, să nu spargi geamurile, *că nu sunt de fier*!"

Personificarea și epitetele personificatoare ajută la exprimarea unor obsesii: "Mititica... tristă și ea... cu obloanele în jos, cu ușa închisă... ca un om care a închis ochii! Face ochii mari [...] și parcă vorbește, momind pe trecători [...] Lingușitoarea!" "gândurile începură, întâi *blânde, prietenoase*, ș-apoi *îndoielnice, posomorâte*".

Antiteza este deseori utilizată pentru a evidenția contrastul dintre zgârcenia Hagiului și bogăția lui: "nu dă un sfanț la cutia bisericii, și-acasă – nomol de galbeni bătuți și ferecați"; "îl găsi numai în cămașe, în cămașa sa petec de petec, trântit cu fața în jos, pe aur, îngropat în galbeni." Antiteza este și mai puternică în finalul operei, prin înmormântarea plină de fast a celui care toată viața refuzase să cheltuiască cel mai mic bănuț pentru sine sau pentru biserică. Leana l-a îngropat cu alai mare. "Zece popi, arhiereu, organist, colivă, steagul Bisericii Troița, flori, lumânări, zăbranice."

Toate aceste figuri de stil, utilizate cu artă de scriitor, înfățișează emoționant drama pe care o trăiește personajul, evoluția patimii sale pentru bani până la degradarea sufletească totală.

Scanned with OKEN Scanner

Budulea Taichii

de *Ioan Slavici*

Afirmarea ca scriitor a lui **Ioan Slavici** (1848-1925) s-a făcut sub semnul marelui său prieten, M. Eminescu. Personalitate complexă (autor epic și dramaturg, gazetar și memorialist, scriitor politic, pedagog și teoretician al educației), opera lui Ioan Slavici e vastă și diversă. A compus scrieri politice, scrieri memorialistice: "Fapta omenească", "Amintiri", în care apără memoria lui Eminescu, Caragiale sau Coșbuc, opere dramatice ("Fata de birău").

Prozatorul epic a scris basme ("Zâna Zorilor", "Doi feți cu stea în frunte"), nuvele ("Moara cu noroc", "Comoara", "Popa Tanda", "Pădureanca", "Budulea Taichii") în care autorul meditează asupra atitudinii omului în lume. Analizând stratificarea socială a satelor românești din Transilvania, Slavici conturează și o frescă a moravurilor, a comportamentului oamenilor în funcție de această stratificare ce impune anumite reguli obligatorii de purtare prin stilul tradițional de viață. Ioan Slavici a scris și romane, capodopera lui fiind "Mara".

Planul simplu de idei

1. Autorul își amintește de tinerețe și de Budulea cel bătrân.
2. Budulea, cimpoiesul de la Cocorăști cânta la petrecerile din sat împreună cu fiul său, Huțu.
3. Huțu este dat la școala din sat și ajunge "cenzor".
4. Autorul este ocrotit de Huțu, cu care se împrietenește.
5. Huțu este trimis la școala din oraș pentru a deveni dascăl în sat.
6. El câștigă prețuirea colegilor și a profesorului Wondracek.
7. Cei doi băieți, buni prieteni, stau în gazdă la Lenca Liuchici.
8. Budulea cel bătrân venea săptămânal la oraș spre bucuria copiilor.
9. Huțu își reîntâlnește mama.
10. Băiatul este luat acasă de profesorul Wondracek.
11. Huțu își continuă studiile pentru a deveni preot, nu profesor.
12. El ajunge funcționar consistorial și își continuă studiile în străinătate.
13. Reîntors în sat, devine protopop și se căsătorește cu fiica învățătorului Clăiță.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Alcătuiți enunțuri care să conțină sensurile diferite ale următoarelor cuvinte:

a roade "a rupe cu dinții fărâme dintr-un obiect tare"
"a chinui" (gânduri, sentimente)
"a morfoli ceva în gură" (regionalism)
"a se toci, a se uza"
"a freca pielea" (provocând răni)

strașnic "foarte bun, minunat"
"înspăimântător, cumplit, foarte sever"

2. Înlocuiți cuvintele subliniate cu sinonime potrivite:

"Pus fiind sub *ocrotirea* celui mai *strașnic* dintre «*cenzorii*» din școală, nu mă mai *temeam* de nimeni și de nimic."
"... la dânsul căutam *scăpare* când eram *năpăstuit*"
"... nu-și mai găsea *tihna* de mai nainte și era mereu *dus pe gânduri*"
" pește *verde* și... pește uscat..."

3. Construiți enunțuri cu termenii: *șerpar, surtuc, creițari*.

4. Citește și află mai mult!

"Slavici era un om solitar, se reculegea în el însuși chiar când era în mijlocul mulțimei. [...]

În sufletul lui nu se frământau patimi căci era bun, dar compătimea pe cei ieșiți din firea omenească prin acte de violență, umilind sau strivind apăsător pe un om. Toată ziua era ocupat, și noaptea îl prindea obosit [...] și adormea numaidecât. Viața pentru el era frumoasă, se simțea fericit că trăiește, căci el nimic nu punea la inimă, pe nimeni nu ura, la nimeni n-a făcut nici un rău, nici n-a luat pâinea de la gura nimănuia, pentru ca să se îndoape el mai mult. Această liniște sufletească o judec după somnul adânc ce-l avea. În cele mai grele amărăciuni, era destul să-și pună capul pe perină sau numai pe o scândură, pentru ca să intre într-un somn adânc, din care nu se deștepta nici dacă casa s-ar fi surpat pe dânsul. Numai când o idee, ivită în inconștient, îl deștepta, ca un somnambul se scula repede, aprindea lumina, se așeza la masă, scria și iarăși – liniștit – adormea. Îmi zicea că cineva i-a dictat idei lămurite și trebuie să le scrie repede ca să nu le uite." (Eleonora Slavici, *Jurnal* în "Ioan Slavici", antologie critică de C. Mohanu, București, Ed. Eminescu, 1977, p. 64.)

5. Citiți textul următor și rezolvați cerințele:

" - Băiatul nu știe mult – zise el în sfârșit – dar îl primesc, fiindcă e feciorul d-tale, și dacă va fi silitor, are să treacă examenul. E destul de mare, adaugă el așezat, pentru ca să înțeleagă că-i șade rău între copii dacă nu învață bine, pentru că atunci e ca măgarul între oi."

a) Indicați sinonimele cuvintelor: *feciorul, silitor, așezat, a ședea*.
b) Găsiți antonimele termenilor: *a primi, silitor, rău, mult*.

Scanned with OKEN Scanner

c) Desprindeți și argumentați din text două trăsături ale profesorului Wondracek.
d) Extrageți o comparație și arătați rolul ei expresiv.

6. Dați exemplu de un epitet multiplu cu rol în caracterizarea unui personaj.

7. Indicați o repetiție și precizați rolul ei stilistic în operă.

8. Demonstrați că opera studiată este o nuvelă.

9. Spuneți-vă părerea! Care au fost calitățile lui Huțu care l-au ajutat să reușească în viață?

10. Arătați ce fragment al nuvelei v-a emoționat cel mai mult și de ce.

11. Pro sau contra? Dascălul Clăiță se aseamănă cu alți învățători întâlniți în operele studiate? Argumentați.

Caracteristicile textului

Tema Nuvela "Budulea Taichii" de Ioan Slavici prezintă momente semnificative din viața lui Huțu, fiul lui Budulea cel bătrân, de la primii ani de școală, din sat, continuând cu studiile la oraș și în străinătate, până la revenirea sa în sat, când devine protopop, se căsătorește cu Mili și are un băiat.

Titlul Titlul nuvelei reprezintă porecla pe care colegii de școală i-o dau lui Huțu, după ce aud acest apelativ afectuos cu care Budulea i se adresează fiului său. Forma este populară și exprimă dragostea părintească și mândria pe care le simte în adâncul sufletului Budulea cel bătrân, cimpoierul din Cocorăști. Aceeași simpatie o nutrește și autorul când afirmă că "Budulea nu era numai al Taichii, ci și al nostru al tuturora."

Universul operei Întâmplările pe care personajul povestitor le relatează se întind pe o perioadă îndelungată de timp, începând cu copilăria, de care se leagă amintirile emoționante ale prieteniei dintre Huțu și povestitor. De altfel, narațiunea se desfășoară la persoana întâi, ceea ce conferă un plus de autenticitate și de căldură sufletească.

Naratorul își amintește cu duioșie și tristețe de tinerețea sa, se bucură amintindu-și de Budulea Taichii, înțeleptul său prieten din copilărie. Huțu era băiatul lui Budulea, cimpoierul din Cocorăști, și îșI însoțea tatăl la toate petrecerile din sat, cântând alături de el.

La îndemnul dascălului Clăiță, Budulea își dă fiul la școala din sat, neîncrezător că și băiatul lui poate învăța carte. În scurt timp, acesta a devenit un "cenzor" exigent, stârnind uimirea școlarilor mai mici. Impresionat de gestul micului școlar de a-i oferi cu toată simpatia o pară, Huțu devine ocrotitorul și modelul copilului.

Învățătorul Clăiță îl sfătuiește pe cimpoier să-și dea copilul la școala de la oraș, pentru ca Huțu să ajungă dascăl în sat. Cei doi prieteni se întâlnesc la aceeași școală în oraș, fiindcă Huțu fusese respins la "preparandie" pe motiv că nu are patru clase primare. Huțu primise de la învățător niște haine vechi și era foarte emoționat la gândul

Scanned with OKEN Scanner

că le va purta și grijuliu să nu le strice. Profesorul Wondracek, după un scurt examen, îl primește la școală și băieții se instalează la aceeași gazdă, la precupeața Lenca Liuchici. Huțu o ajută pe gazdă în gospodărie și plătește numai pe jumătate.

Budulea cel bătrân venea în fiecare sâmbătă la oraș, spre bucuria copiilor, cărora le aducea câte ceva de acasă și le povestea multe.

Într-o zi, dascălul însoțit de Budulea și de Buduleasa sosesc la școală. Întâlnirea dintre mamă și fiu, după o despărțire de zece ani, emoționează pe toată lumea.

La sfârșitul anului, Budulea Taichii rămâne la profesorul Wondracek, iar dascălul Clăiță este supărat fiindcă auzise că fostul său elev urma să plece la școlile latinești pentru a ajunge preot sau avocat, în loc să se facă dascăl.

Huțu își continuă studiile și după zece ani, întors în sat, se preoțește, se căsătorește cu Mili și are un băiat, primul nepot al lui Budulea.

Personajele

Huțu, fiul lui Mihail Budulea și al Saftei, este personajul principal al nuvelei, fiind urmărit în evoluție din copilărie până la realizarea sa profesională și familială. Băiatul a avut o copilărie nefericită, fiind părăsit de mama sa la vârsta de cinci ani. Crescut de tatăl său, care îl purta pretutindeni la petrecerile din sat, la care participa ca cimpoier, Huțu se maturizează repede și învață meșteșugul cântatului din fluier încă din copilărie. Imaginea băiatului "așezat, retras și întotdeauna înțelept", cuviincios și cuminte, a atras simpatia celorlalți copii și săteni, care l-au primit ca pe cineva apropiat "pentru că Budulea nu era numai al Taichii, ci și al nostru al tuturora." Era un copil serios, care păzea cu strășnicie cimpoaiele tatălui său, era prietenos și nu se supăra pe ceilalți copii.

Dat la școală la îndemnurile învățătorului, el câștigă prin inteligența și hărnicia sa inima dascălului ("dascălul nu ținea la nimeni mai mult ca la dânsul") și devine cel mai exigent dintre monitori ("atât de strașnic ca el nu mai era nici unul"). Cu răbdare și înțelegere îi ajută pe școlarii mai mici să descopere tainele alfabetului. S-a împrietenit cu naratorul, deși era mai mic decât el, și i-a devenit ocrotitor și model în seriozitate și înțelepciune: "din copil neastâmpărat ce eram, mă făcui băiat așezat și înțelept ca dânsul". Huțu reprezenta un model, un refugiu și un sprijin de nădejde pentru prietenul său mai mic: "Mergeam dar totdeauna cu el, de el ascultam totdeauna și la dânsul căutam scăpare când eram năpăstuit."

Prin întreaga sa purtare și seriozitate l-a convins pe dascălul Clăiță să insiste pe lângă Budulea ca să-l trimită la școală la oraș. Pentru că nu se putea duce în straie țărănești, învățătorul i-a dat niște haine vechi și peticite. Neobișnuit cu aceste haine, băiatul mergea cu mâinile depărtate de trup, ca nu cumva să-și uzeze mânecile și pantalonii. Era impresionat și emoționat de faptul că purta hainele învățătorului: "și-l treceau fiorii când se gândea că acum el însuși le poartă și se strică."

Știind că dispune de mijloace modeste, el își acceptă cu demnitate sărăcia, arătându-se harnic și ascultător, ajutându-și gazda, pe Lenca Liuchici pentru a reduce din cheltuieli. Chiar dacă se culca pe jos, pe o saltea de paie adusă de tatăl său de acasă, el nu s-a plâns niciodată. Apreciind eforturile părintelui său, care făcea toate sacrificiile ca el să urmeze o școală la oraș, Huțu s-a arătat același copil harnic și serios, calm și calculat, străduindu-se să-i facă pe ceilalți să fie mulțumiți de el. Toate treburile pe care le făcea în gospodăria Lencăi și la piață nu-l împiedicau să fie un elev bun la învățătură și să-l ajute astfel pe tatăl său să plătească mai puțin gazdei.

Scanned with OKEN Scanner

El s-a dovedit a fi un copil cuviincios și revăzându-și mama, după zece ani, s-a dus să-i sărute mâna, fără să-i reproșeze nimic. Strângând în sufletul său sensibil dragostea și bucuria revederii, a început să plângă împreună cu mama sa, care îl ținea în brațe și îl săruta. Rareori și-a trădat emoția, arătând celorlalți că are o fire calmă și interiorizată, fiind totdeauna stăpân pe sine: "numai Huțu venea așezat și cu pașii măsurați în urma noastră, ca și când n-ar ști de ce e vorba."; "Huțu însă nici nu mergea iute [...] precum a așteptat zece ani ca să o vadă, mai putea aștepta încă cinci minute."

Plin de sârguință și perseverent, Huțu a studiat mult, arătându-și dragostea de carte și – prin reușita sa în viață – a împlinit visul părinților de a avea "un fecior la școlile cele mari", dar și speranța dascălului Clăiță de a reveni în satul natal și de a contribui la propășirea oamenilor. Chiar dacă nu a ajuns dascăl așa cum spera inimosul său învățător ("oamenii cei mari aleși trebuie să fie dascăli"), el a devenit în satul său un preot iubit și respectat de toată lumea, muncind cu dăruire și pasiune în folosul oamenilor.

Forța sa morală, bunătatea și modestia lui au atras întotdeauna admirația, respectul și simpatia tuturor, inclusiv a naratorului, care își amintește de el cu prietenie sinceră ca despre Budulea "al nostru al tuturora". Dragostea și respectul față de părinți, față de dascălul Clăiță care îi purtase de grijă de când era școlar fac din Huțu un model demn de urmat.

Budulea cel bătrân, cimpoierul din Cocorăști, era un om deschis și sociabil, zâmbind mereu când i se vorbea. Era un om scund, "gros, rotund la față", cu un picior mai scurt decât celălalt, înzestrat cu talent muzical și cu o fire plăcută și sinceră. El era chemat la toate petrecerile din sat deoarece "cânta mai bine decât toți și din vioară, și din cimpoi, și din fluier". Purta totdeauna un fluier în șerpar de care nu se despărțea niciodată. Prezența lui la petreceri părea că aduce noroc, fiindcă venea "cu mulți ani, cu spor în casă și cu belșug la masă."

Dragostea și grija față de fiul său îl determină pe Budulea să-l crească singur când soția sa îl părăsește. Mai mult, neavând cu cine-l lăsa, îl purta cu el la petreceri, învățându-l totodată de mic meșteșugul cântatului la fluier și obișnuindu-l de copil cu responsabilitățile: Huțu îi păzea cu strășnicie cimpoaiele într-un colț al casei. Îndemnat de dascălul Clăiță, el își dă copilul la școală, nevenindu-i parcă să creadă că și fiul său poate învăța carte.

Mândru de sârguința băiatului său, de dorința acestuia de a învăța, face efortul de a-l da la școală la oraș. Copilul se bucură că nu a fost primit la "preparandie", gândindu-se că va merge la aceeași școală cu prietenul său. Fire deschisă și comunicativă, Budulea simte nevoia să împărtășească și celorlalți bucuria și mândria de a avea un fiu elev la școlile cel mari: "Mă duc și eu la oraș, fiindcă am un fecior la școlile cele mari. Are să iasă dascăl".

Grija față de fiul său crescuse din dragostea nemărginită pe care i-o purta. În fiecare săptămână făcea drumul pe jos până la oraș, deși mergea greu datorită piciorului infirm, și "niciodată nu venea cu mâna goală." Știa să povestească frumos, era vesel și vorbăreț. Pentru băiat, când l-a instalat la gazdă, adusese de acasă "o saltea cu paie, două perini, o velință, trei rânduri de albituri, două pâni mari, un săculeț de fasole, altul cu făină de mămăligă și o bucată de slănină" ca să-i ajungă pentru două săptămâni. Din modestul său câștig plătea gazda lui Huțu, numai jumătate din sumă, adică "șaizeci de creițari" pe lună.

Sufletul său bun și generos se întrista la gândul că mama lui Huțu nu putea să se bucure alături de el pentru reușita fiului: "când se gândea cum s-ar bucura Safta

Scanned with OKEN Scanner

dac-ar afla că feciorul ei are să fie dascăl, ochii i se umpleau de lacrămi și credea că, moartă să fie, ar scoate-o din pământ".

Dragostea față de familie l-a făcut să o ierte pe Safta cu toată sinceritatea, să uite că l-a părăsit, și astfel să se bucure că familia s-a reîntregit. El își împărtășea bucuria drumeților: "Mergem când eu, când nevastă-mea la oraș fiindcă avem un fecior la școlile cele mari."

Neînțelegând îngrijorarea dascălului Clăiță legată de școlile "latinești", Budulea se bucura că fiul său are să învețe multe limbi străine și are să devină "dascăl mare": "Am un fecior la învățătură. Are să iasă dascăl mare. Vorbește sârbește și ungurește, iar acum învață latinește, grecește și nemțește: nu-i mai lipsește nici o limbă ca să fie cele șase depline."

Îmbinând descrierea cu dialogul și narațiunea, scriitorul reușește să contureze acest portret memorabil, un țăran vesel din fire, bun și sincer, care înțelege rosturile învățăturii și sprijină prin mijloacele sale modeste reușita fiului său.

Autorul surprinde gesturile și vorbele caracteristice ale personajului: "Budulea cel bătrân șchiopăta sprinten și pe mărunțite cu noi, fiindcă nu-și mai găsea rostul și ar fi voit să afle vreun om ca să-i spună cele petrecute." Tonul său glumeț, vorba simplă, țărănească, ascund multă afecțiune: "Măi Budulea taichii!"

Dascălul Clăiță emoționează cititorul prin întreaga sa conduită. Învățător la țară, el se bucură de respectul sătenilor datorită firii sale sincere, neobosite și generoase, pusă în slujba comunității. Având o familie numeroasă, el știe ce înseamnă greutățile și sare totdeauna în sprijinul celor aflați în dificultate. Impresionat de situația lui Budulea și a fiului său, îl sfătuiește pe cimpoieș să-și dea băiatul la școală, dorind ca toți copiii din sat să învețe carte: "Măi Buduleo, nu mai purta și copilul cu tine; pune-i o bucată de pâne în traistă și trimite-l la școală, ca să-mi bat și eu capul cu dânsul." Recunoaște și apreciază calitățile intelectuale ale copilului, pe care îl numește monitor și apoi îl sprijină să-și croiască drumul în viață. Insistă ca băiatul să meargă la oraș la școala normală, la "preparandie", îl ajută oferindu-i niște straie mai vechi cu care să se prezinte în fața noilor săi profesori și colegi.

Generos și hotărât, dascălul Clăiță ar vrea ca acest băiat de la țară, înzestrat cu numeroase calități, să ajungă dascăl și să-i urmeze la școala din sat. Chiar dacă e întristat că Huțu nu este primit la școala normală, pentru binele acestuia acceptă să fie dat la școala profesorului Wondracek. Aflarea veștii că Huțu va urma "școlile latinești", renunțând la ideea de a deveni dascăl ca și el, îl întristează și îl revoltă: "Era o curată hoție să ia băiatul pe care l-a crescut el în școala lui și să-l nenorocească, depărtându-l de la dăscălie, pentru ca să-l scoată, te pomenești ce, popă, ba poate chiar advocat." Marea sa dorință era ca Huțu să se întoarcă în sat și să ajute la ridicarea culturală a sătenilor, a copiilor, a tuturor celor care aveau nevoie de învățătură pentru a aspira la o viață mai bună. Și această speranță s-a realizat prin revenirea lui Huțu în sat ca preot și ca ginere, spre mulțumirea inimosului dascăl.

Profesorul Wondracek se arată corect încă de la început, supunându-l pe Huțu unei examinări sumare înainte de a-l primi la școală. Știe să aprecieze efortul făcut de băiat și îi spune deschis care este condiția promovării sale: "dacă va fi silitor, are să treacă examenul." Tactul său pedagogic îl îndeamnă să-i atragă atenția și să-i stârnească ambiția noului său elev: "E destul de mare, adăugă el așezat, pentru ca să înțeleagă că-i șade rău între copii dacă nu învață bine, pentru că atunci e ca măgarul între oi."

Scanned with OKEN Scanner

Este un profesor respectat, exigent, căruia îi place ordinea și disciplina în școală. Elevii trebuie să învețe, iar orele trebuie să se desfășoare după un orar bine stabilit. Când Budulea a deschis ușa în timpul orei chemându-l pe fiul său, profesorul "a sărit mânios", dar aflând motivul pentru care băiatul urma să plece ("ca să vadă pe maică-sa"), a acceptat și l-a învoit.

Convingându-se de calitățile băiatului, îl ia la casa lui, apoi îl trimite la "școlile latinești", sprijinind drumul lui Huțu în viață, realizarea lui profesională.

Aflați pe trepte ierarhice școlare diferite și reprezentând două lumi, cea rurală și cea urbană, dascălul Clăiță și profesorul Wondracek se completează în desăvârșirea profilului intelectual și moral al tânărului Budulea, în reușita acestuia în viață.

Realizarea artistică

În această operă epică, scriitorul își exprimă gândurile și sentimentele prin intermediul personajelor și al acțiunii. Autorul îmbină măiestrit narațiunea cu dialogul și descrierea, stilul direct cu stilul indirect într-o operă emoționantă prin profilurile umane pe care le realizează.

Limba populară cu accente regionale și ușor arhaice (*praznic, șerpar, diregătorie, cenzor, Bukiaz-ba, preparandie, surtuc, creițari* etc.) redă expresiv lumea satului ardelenesc, în secolul trecut.

"Limba scriitorului are de asemenea un caracter popular. Specificul ei constă în aspectul general românesc al acestei trăsături. Cuvintele și expresiile regionale sunt puține în nuvelele lui, cu toate că mediul și locul în care se petrec, apoi metoda realistă a scriitorului, le-ar cere. Slavici le evită însă tot mai mult *din principiu*, pentru că e convins, încă de pe băncile universității, de necesitatea unității limbii noastre literare." (I. Breazu)

Mijloacele artistice realizează un stil echilibrat.

Epitetele subliniază trăsături caracteristice: "om *scurt, gros, rotund* la față", "*cuminte*", "dascălul era un om *neobosit*", "*adânca* dezamăgire", "*cel mai strașnic* dintre cenzori", "vremile erau *minunate*", "glas *tainic*" etc.

Comparația evidențiază expresiv situații și trăsături: "*e ca măgarul între oi*", "acum nu-l mai cheamă Huțu, ci Mihail Budulea, *ca pe taică-său*", "privind *ca la o minune*".

Enumerația accentuează trăsături și acțiuni sugestive: "cânta (...) și din vioară, și din cimpoi, și din fluier", "are să ne vie Budulea cu mulți ani, cu spor în casă și cu belșug la masă", "Huțu are să învețe *latinește, grecește*, ba chiar *nemțește*", "*făcea foc, mătura în casă, spăla vasele, căra apă și aducea iar coșurile acasă*" etc.

Repetițiile scot în evidență gesturi, cuvinte și situații caracteristice pentru personaje: "*Mergem la oraș fiindcă avem un fecior la școala cea mare.*" (...)"*Mergem* când eu, când nevastă-mea *la oraș fiindcă avem un fecior la școlile cele mari.*"; "Huțu *a ieșit* afară și *a început să plângă*, iară maică-sa *a ieșit* după el, ca *să plângă* și ea; *am început să plâng* și eu.", "E *rău*, foarte *rău* [...] cel mai mare lucru e *dascălul*, și așa oamenii cei mari aleși trebuie să fie *dascăli* ".

Antiteza este o modalitate de a pune față în față situații contrastante: "După aceea Huțu a ieșit afară și a început *să plângă*, iară maică-sa a ieșit după el, ca *să plângă* și ea; am început *să plâng* și eu, fiindcă nu mai văzusem pe Huțu niciodată *plângând*. Dar Budulea *râdea* acum și se uita la noi...".

Despre el însuși, Ioan Slavici spune: "Sunt om de șaizeci și doi de ani, dintre care patruzeci au fost petrecuți în lucrarea pentru ridicarea nivelului moral și intelectual al neamului românesc [...] prin lucrarea ce am desăvârșit în timp atât de îndelungat, ca scriitor, ca dascăl, ca ziarist și ca luptător politic..." (I. Slavici, afirmație din 1911)

Scanned with OKEN Scanner

III. Amintiri din copilărie

Glosar de teorie literară

✵ Narator. Narațiunea la persoana I

Naratorul este persoana care povestește o întâmplare, fiind o voce a autorului. Naratorul poate povesti la persoana I (când este și personaj-participant direct la acțiune).

În "Amintiri din copilărie" naratorul apare în două ipostaze: *adult* (când își amintește de vremea frumoasă a copilăriei) și *copil* (participant direct la întâmplările relatate).

Când naratorul povestește la persoana I, el este și participant la acțiune (personaj); în acest caz, el povestește numai ce vede și aude, povestește doar întâmplările la care asistă.

Uneori, naratorul "se ascunde" în spatele personajelor, pe care le lasă să acționeze și să vorbească singure. În felul acesta își dezvăluie trăsăturile de caracter, ajutându-ne să le înțelegem mai bine.

Ex.: Mătușa Mărioara, moșneagul de la iarmaroc, părintele Ioan, bădița Vasile etc.

Autorul	*Naratorul*
- există în realitate, în afara textului; - imaginează o operă, întâmplări; - creează personaje, inclusiv pe narator; - scrie opera literară; - prezintă faptele într-un mod personal, într-un stil propriu, original.	- există numai în text; - este ipostaza literară a autorului real, o "voce" a autorului; - povestește evenimente; - descrie personaje, situații; - explică sensul evenimentelor; - face aprecieri.

Repere critice

■ "Din concepția despre existență și comportament a personajelor din *amintiri*, din comentariile lui Creangă însuși pe marginea aparițiilor din povești, se poate alcătui un tablou de valori etice în care s-a cristalizat o experiență multiseculară. Lumea lui Creangă e una fixată, așezată, sigură de sine, reprezentând un mod de sedimentare lentă [...]. Nimeni nu se încurcă în vorbe, căci pentru orice situație există un precedent, o pildă, un proverb, adică soluții, răspunsuri bune la toate [...]

Rememorându-și copilăria sau introducând pe auditori în domeniul fabulosului, naratorul păstrează într-o măsură apreciabilă optica utilitară, practică, a țăranilor din Humulești [...] Din cultura eclesiastică de fost diacon, prozatorul reține elemente care, asociate stilului popular, conferă frazei o tentă ironică. Pe câte o singură pagină din *Amintiri*, descoperim referințe în serie ilustrând un temperament persiflant, neostenit, înțepător [...]

Literatură orală, direct sau indirect dialogată,

Scanned with OKEN Scanner

episoadele la care se oprește naratorul sunt reconstituite succint, în mișcare, cu un excelent simț al cuvântului definitoriu. [...] Suntem într-un cuceritor teatru imaginar, în care Creangă joacă în diverse roluri, lăsând totuși impresia de narator obiectiv.[...]

Pentru reprezentarea dinamică a acțiunilor, verbele nu sunt, la Creangă, de ajuns. Interjecțiile vin să potențeze sugestia mișcării rapide, dând iluzia faptului imediat. [...]. Preocuparea de compoziție în *amintiri* e minimă, tehnica fragmentară fiind aici practicată cu dezinvoltură. Frazele par a fi scrise singure, nimic de prisos necontrazicând caracterul spontan, funcțional."

(Const. Ciopraga, *Creangă: memoria timpului trecut* în "Personalitatea literaturii române", Iași, Ed. Junimea, 1973, p. 161-164.)

■ "[...] *Amintirile* lui Creangă, cum remarcase încă din 1882 Titu Maiorescu [...] sunt un roman, deci o operă de imaginație (ca să dăm un singur exemplu, cine ar putea să ia ca eveniment biografic furtul pupezei din tei?) și ca orice operă de imaginație conține o reprezentare subiectivă, nu științific obiectivă, a satului românesc de pe la mijlocul secolului al XIX-lea, când Creangă, abia trecut de zece ani, începe să ia cunoștință de el."

(Al. Piru, *Ion Creangă*, în "Varia", București, Ed. Eminescu, 1972, p. 178.)

■ "În ele [*Amintiri*] se simbolizează destinul oricărui copil: de a face bucuria și supărarea părinților și de a o lua și el pe încetul pe același drum pe care l-au luat și-l vor mai lua toți. Aci nu este nimic individual, cu caracter de confesiune ori de jurnal, căci Creangă povestește copilăria copilului universal."

(G. Călinescu, *Ion Creangă* în "Istoria literaturii române. Compendiu", București, E.P.L., 1968, p. 172.)

■ "După cum Caragiale a evocat caracterele, atitudinile și deprinderile comune micii burghezii românești către finele veacului trecut, Creangă face aceeași operă pentru lumea noastră țărănească, rămasă neschimbată în decurs de veacuri, cu aceleași largi mijloace de stilizare. Spre deosebire de povestitorul popular, Creangă nu dă narațiunii sale simpla formă a expunerii epice, ci topește povestirea în dialog, reface evenimentele din convorbiri sau introduce în povestirea faptelor dialogul personajelor, ceea ce îi dă putința să intre în psihologia lor, să ni-i arate cum gândesc și cum simt, cum ezită și cum se hotărăsc. [...]

În mânuirea dialogului realist, Creangă obține efectele sale literare cele mai de seamă și, în această privință, darul său poate fi din nou asemănat cu al lui Caragiale. Vorbirea personajelor este redată cu speciala lor intonație și în culoarea exactă pe care le-o conferă formațiile verbale onomatopeice și zicerile tipice ale limbii. Înzestrarea lingvistică a lui Creangă se desfată nu numai în redarea acestor ziceri tipice, proverbe, cimilituri, metafore și comparații consacrate, în care se manifestă verva jovială a povestitorului, dar și în lungi colecții terminologice."

(Tudor Vianu, *Ion Creangă* în "Istoria literaturii române moderne" de Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, București, E.D.P., 1971, p. 261-262.)

Aplicații:

Amintiri din copilărie (Pupăza din tei) de I. Creangă (Ed. All - Șerban)
Amintiri din copilărie (La scăldat) de I. Creangă (Ed. All - Vasilescu)
Amintiri din copilărie (Procitania) de I. Creangă (E.D.P.)

Scanned with OKEN Scanner

Amintiri din copilărie
Procitania

de *Ion Creangă*

Mare clasic al literaturii române, alături de M. Eminescu, al cărui prieten a fost, prozatorul **Ion Creangă** (1839 - 1889) a fost cel mai mare povestitor român. În opera sa prinde viață satul românesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Ion Creangă a scris povești ("Povestea lui Harap-Alb", "Povestea porcului", "Capra cu trei iezi"), povestiri ("Moș Nichifor Coțcariul", "Moș Ion Roată", "Popa Duhu") și "Amintiri din copilărie" care – fiind în primul rând o creație artistică – proiectează realitatea experiențelor de viață (așa cum și le amintea scriitorul) în imagine literară, unde realitatea se prelungește în ficțiune.

Întreaga sa creație evidențiază arta sa narativă inconfundabilă, talentul de povestitor, o adevărată artă a *spunerii*, optimistă și plină de umor.

Planul simplu de idei

Expoziționea: 1. Bădița Vasile îl alege pe Nic-a lui Costache să-l examineze pe eroul povestirii.

Intriga: 2. Speriat de numărul mare de greșeli notate și de gândul pedepsei, Nică așteaptă prilejul să fugă.

Desfășurarea acțiunii: 3. Nică fuge urmărit de cei doi "hojmalăi".

Punctul culminant: 4. Nică scapă de urmăritori ascunzându-se la rădăcina unui păpușoi.

Deznodământul: 5. Hotărât să nu se mai întoarcă la școală, băiatul se lasă convins de părintele Ioan.

Nică își schimbă atitudinea față de învățătură, spre bucuria părintelui Ioan și a bădiței Vasile.

Exerciții

1. Indicați sinonimele următoarelor regionalisme: *a pritoci, sfădit, lainic, a găbui, balcâz, megieș.*

2. Alcătuiți enunțuri cu expresiile următoare: *a se trece de șagă, a-i crăpa măsea-ua-n gură, a o lua la sănătoasa, a ține isonul, a fura cu ochiul, a i se face negru înaintea ochilor, a-i scăpăra picioarele, până la genunchiul broaștei.*

3. Explicați sensul zicalei populare: *altă făină se măcina acum la moară*,

Scanned with OKEN Scanner

4. Completați cu alți termeni și expresii din text care să sugereze desfășurarea rapidă a acțiunii:

- interjecții: *iaca*, ...;
- adverbe: *răpede*, ...;
- expresii populare: *o ieu la sănătoasa*, ...;
- verbe de mișcare: *trec, cotigesc*, ...;
- construcții fără verb predicativ (eliptice de verb): *din ogradă în ocol*,.....;
- prezența urmăritorilor: *și băieții după mine*,..... .

5. Citiți următorul paragraf și rezolvați cerințele:

"«Măi!!! s-a trecut de șagă, zic eu, în gândul meu; încă nu m-a gătit de ascultat, și câte au să mai fie!» și unde n-a început a mi se face negru pe dinaintea ochilor și a tremura de mânios... Ei, ei! acu-i acu. «Ce-i de făcut, măi Nică?» îmi zic eu în mine. Și mă uitam pe furiș la ușa mântuirii și tot scăpăram din picioare, așteptând cu neastâmpăr să vie un lainic de școlar de afară, căci era poruncă să nu ieșim câte doi deodată; și-mi crăpa măseaua-n gură când vedeam că nu mai vine, să mă scutesc de călăria lui Bălan și de blagoslovenia lui Nicolai, făcătorul de vânătăi."

a) Subliniați cuvintele și expresiile care exprimă reacțiile băiatului și interpretați-le.
b) Explicați sensul expresiilor populare din paragraf.
c) Notați pasajele care conțin un exemplu de monolog. Ce aflăm din acestea?
d) Indicați câteva modalități prin care autorul realizează umorul în acest fragment.
e) Explicați metaforele "ușa mântuirii", "blagoslovenia lui Nicolai, făcătorul de vânătăi".
f) Extrageți două epitete, o repetiție și o enumerație, subliniind rolul lor expresiv.

6. Citește și află mai mult!

"Cel dintâi scriitor care a ținut o pușcă în mâini și a tras cu ea în «cioarele de pe crucea bisericei», cum zice un martor ocular, un anume Grig I. Alexandrescu, n-a fost altul decât autorul celebrelor *Amintiri din copilărie* și al *Caprei cu trei iezi*. Isprava lui Creangă a intrigat, la vremea când a fost «comisă», lumea lașilor de două ori: întâi pentru că venea din partea unui preot și apoi fiindcă «teatrul» desfășurării ostilităților, dacă putem zice așa, a fost un loc sfânt: incinta mânăstirii Golia. Este vorba despre o vânătoare *sui-generis*, cu tragere la țintă exact pe turnul bisericii vestitului așezământ monahal, locul unde se adunau de la o vreme numeroase ciori care, cu croncăniturile lor, îl cam enervau pe humulești eanul doritor de liniște. Alături de biserica cu pricina, în ograda mânăstirii, despărțit printr-un gard, se afla spitalul de alienați mintal despre care aduce mărturie și Eminescu în *Scrisoarea III*.

7. Completați fișa de caracterizare a lui Nică utilizând citate din text:

- elev .....;
- ironic la adresa unor colegi .....;
- cu personalitate .....;
- șirengar și copilăros .....;
- speriat de numărul greșelilor .....;
- fricos la gândul pedepsei .....;
- inteligent și inventiv .....;
- iute la fugă .....;

Scanned with OKEN Scanner

- sincer cu mama sa .....;
- sensibil și ușor de convins.....;
- harnic la învățătură .....;
- talentat la cântul bisericesc ..... .

8. Pornind de la planul simplu de idei, realizați povestirea acestei întâmplări.

9. Specificați cine sunt autorul, naratorul și personajul principal în acest fragment. Precizați la ce persoană se realizează narațiunea și care este valoarea expresivă a acesteia.

10. Argumentați că fragmentul studiat este parte dintr-o operă epică. Precizați modurile de expunere preferate de autor.

11. Dați câte un exemplu din text pentru fiecare modalitate de realizare a umorului:

- expresii și cuvinte populare:.....;
- zicători pentru a caracteriza o situație: .....;
- cuvinte cu sonorități comice: .....;
- comentariul ironic: .....;
- autoironia: .....;
- prezentarea unor situații și reacții comice: ...

Caracteristicile textului

Tema Prin harul său de povestitor, Creangă îl atrage pe cititor în universul miraculos al copilăriei, pentru a alunga tristețea și grijile: "Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată."

Fragmentul face parte din primul capitol al "Amintirilor din copilărie". Întâmplarea cu "procitania" urmează după ce părintele Ioan adusese la școală pe Sfântul Nicolai, "făcătorul de vânătăi" și "Calul Bălan", fixând reguli precise de examinare pentru școlarii pe care-i prinsese omorând mușteleu cu ceaslovul.

Universul operei Naratorul precizează că întâmplarea relatată are loc la școala din Humulești, "prin luna lui maiu, aproape de Moși". Bădița Vasile l-a numit să-l verifice la învățătură pe eroul povestirii tocmai pe Nic-a lui Costache, un băiat mai mare, dar "înaintat în învățătură până la genunchiul broaștei". Acesta a început să noteze pe o "draniță" greșelile cu ghiotura, stârnind teama lui Nică. Înfricoșat la gândul că urma să fie pedepsit cu Sfântul Nicolai și să încalece pe Calul Bălan, Nică s-a uitat cu disperare la "ușa mântuirii" și a așteptat prilejul să intre "un lainic de școlar" pentru a ieși din clasă și a o lua la sănătoasa spre casă. Urmărit de cei doi "hojmalăi", a luat-o la fugă "de-i scăpărau picioarele" prin ograda unui "megieș", apoi în grădină, reușind să se ascundă la rădăcina unui păpușoi și să scape de urmăritori. Nemaiauzind nimic, Nică a țâșnit din ascunzătoare și s-a dus la mama sa, mărturisindu-i cu lacrimi în ochi că nu se mai duce la școală, orice i-ar face. A doua zi însă a venit părintele Ioan și l-a convins, luându-l cu binișorul, să se întoarcă la școală. După ce părintele i-a explicat foloasele învățăturii, făcând aluzie la posibilitatea de a ajunge

Scanned with OKEN Scanner

preot în sat sau chiar ginerele lui, Nică și-a schimbat atitudinea față de școală. S-a arătat harnic la învățătură, la "făcut cadelnița în biserică, și la ținut isonul" spre bucuria părintelui și a Smărăndiței. Bădița Vasile l-a pus să-i asculte pe ceilalți elevi, făcându-l pe Nic-a lui Costache să-și piardă "stăpânirea" asupra lui. Autorul încheie cu satisfacție și cu un zâmbet printr-o zicătoare populară, constatând cu umor că "altă făină se măcina acum la moară".

Narațiune
Operă epică

Fragmentul studiat reprezintă o narațiune în care întâmplările sunt prezentate într-o anumită succesiune în timp și spațiu, într-o gradare ascendentă de la expoziție până la deznodământ.

Naratorul, fiind și participant direct la acțiune (personaj), relatează întâmplarea la persoana *întâi*, conferind un caracter viu și autentic povestirii. Cu talentul său neîntrecut de povestitor, Ion Creangă ne face să retrăim alături de el fericirea și încântarea prin rememorarea întâmplărilor minunate ale copilăriei, la care participă Nică alături de alte personaje memorabile într-o operă epică plină de farmec și de umor.

Timpul relatării

Povestitorul aduce în prim-plan întâmplările trăite, prin intermediul prezentului epic, făcându-le mai vii și mai sugestive. Cititorul asistă fascinat, cu sufletul la gură, la scena urmăririi, așteptând deznodământul fericit al întâmplării: "plec", "trec", "cotigesc", întru" etc.

Rapiditatea cu care se desfășoară acțiunea este sugerată cu multă măiestrie de către scriitor. Interjecțiile ("iaca", "tiva"), verbele de mișcare ("trec", cotigesc", "am țâșnit"), expresiile populare ("o ieu la sănătoasa", "încep a fugi de-mi scăpărau picioarele"), adverbele ("răpedi") sau construcțiile eliptice de verb ("din ogradă în ocol, și din ocol în grădina cu păpușoi [...] și băieții după mine") redau ritmul accelerat al urmăririi și dinamizează narațiunea.

Umorul

Umorul este un mijloc de a înfățișa realitatea stârnind voia bună. Modul în care naratorul prezintă disperarea școlarului care urmărea "ușa mântuirii", neastâmpărul cu care aștepta să intre vreun "lainic de școlar", "scăpărând din picioare" și faptul că îi "crăpa măseaua-n gură" de nerăbdare stârnesc hazul. Fuga spre casă cu cei doi "hojmalăi" pe urmele sale se încheie cu altă scenă în care sinceritatea relatării plină de savoare stârnește voia bună: "și, până să mă ajungă, eu, de frică, cine știe cum, am izbutit de m-am îngropat în țărnă la rădăcina unui păpușoiu". Aprecierea personajului scăpat de pericol accentuează buna dispoziție în fața unui deznodământ fericit: "se vede că i-a orbit Dumnezeu de nu m-au putut găbui", iar eroul nemaiauzind nimic, a "țâșnit odată cu țărna-n cap" și a fugit acasă, spunându-i mamei printre lacrimi, dar hotărât, că nu se mai duce la școală orice s-ar întâmpla.

Sfatul părintelui Ioan, dar mai ales aluziile acestuia la posibilitatea ca Nică să ajungă preot în sat și ginerele lui pe deasupra, l-au convins pe băiat să se întoarcă la școală și să-și schimbe atitudinea față de învățătură. Arătându-și hărnicia și talentul, Nică a câștigat prețuirea părintelui, a Smărăndiței și a Bădiței Vasile, scăpând de «stăpânirea» lui Nic-a lui Costache. Dacă la început naratorul ni-l prezintă pe acesta în chip ironic, caracterizându-l drept un "băiet mai mare și înaintat în învățătură până la genunchiul broaștei", la sfârșitul întâmplării nu scapă prilejul să-l mai încondeieze o dată, numindu-l "cel răgușit, balcâz și răutăcios".

Scanned with OKEN Scanner

Chiar schimbarea în atitudine trăită de erou este subliniată în finalul fragmentului printr-o zicală ce trădează satisfacția și voia bună: "altă făină se măcina acum la moară".

Limbajul popular, viu și colorat, este o sursă inepuizabilă de umor. Expresiile populare ("i-am tras într-o zi o bleandă", "a mi se face negru dinaintea ochilor", "scăpăram din picioare", "crăpa măseaua-n gură"), alături de multe regionalisme pline de haz ("lainic", "hojmalăi", "balcâz") sau de îmbinări de cuvinte neașteptate, având coloratură religioasă ("ușa mântuirii", "blagoslovenia lui Nicolai, făcătorul de vânătăi"), transformă povestirea într-o pagină încărcată de umor. La aceasta se adaugă ironia și autoironia, aluzia ("Am o singură fată ș-oiu vede eu pe cine mi-oiu alege de ginere") care accentuează voia bună în relatarea celor întâmplate.

O caracteristică a umorului lui Creangă este aceea că scriitorul râde împreună cu personajele sale, "fără leac de supărare" cum ar zice el.

Oralitatea

Arta lui Creangă îl cucerește pe cititor prin toate elementele de sugestie ale graiului viu. Zoe Dumitrescu-Bușulenga reținea ca specific al narațiunii marelui povestitor tocmai oralitatea stilului: "Creangă a mers toată copilăria și adolescența la școala povestitorului popular, de la care a adoptat formulele consacrate ale narațiunii. De la el a învățat că povestea se spune însoțită de gesturi, mimică și comentarii; de obicei ea e adresată grupului lui, colectivității în care el prosperă, și cuprinde, spre hazul și plăcerea mereu reînnoită a tuturor, aluziile binecunoscute de toți, vorbele de duh cele mai șugubețe".

Scanned with OKEN Scanner

Amintiri din copilărie
Pupăza din tei

de *Ion Creangă*

Planul simplu de idei

1. Mama îl trimite dis-de-dimineață pe Nică să ducă demâncare la prășitori.
2. Nică se abate pe la tei cu gând să prindă pupăza.
3. Băiatul se întoarce, ia pupăza și o duce acasă.
4. Mătușa Mărîuca îi spune Smarandei despre pupăză.
5. Nică pleacă la târg cu gând să vândă pasărea.
6. Băiatul se întoarce acasă și aude pupăza cântând.
7. Smaranda pregătește un praznic în semn de împăcare.

Exerciții

1. Indicați sinonimele următoarelor cuvinte: *dugliș, a se mistui, a tufli, a horhăi, a bojbăi, a se ogoi, a se ciondăni, șagă, țanțoș, a năpăstui, a drămălui.*

2. Alcătuiți enunțuri utilizând următoarele expresii: *cu vai-nevoie, a lua la depănat, a face un topor, a scoate mahmurul, a pune temei, a o scoate la capăt.*

3. Dați exemplu de patru expresii construite cu ajutorul verbului "a pune".

4. Desprindeți ideea principală și ideile secundare din paragraful al doilea al fragmentului.

5. Motivați de ce Nică era supărat pe "cucul arminesc".

6. Explicați următoarele zicători: "Lasă-l, măi! L-aș lăsa eu, dar vezi că nu mă lasă el acum!"; "Cele răle să se spele, cele bune să s-adune; vrajba dintre noi să piară, și neghina din ogoară!"

De ce aceste zicători aduc o notă de umor în text?

7. Citește și află mai mult!

"N. A. Bogdan, care a avut prilejul să-l însoțească pe eroul nostru într-o călătorie la Târgu Ocna, i-a fost și tovarăș la o masă servită în birtul gării. Acolo, ne spune acest comesean, Creangă a consultat lista de bucate și, după ce a chibzuit o clipă, i-a cerut chelnerului să-i aducă toate cele șase feluri de bucate înscrise în menu, nu înainte de a-i atrage atenția slujbașului acela ca «porțiile să fie cum se cade, nu numai unse farfuriile!» Creangă ar fi mâncat atunci «cu o plăcere, cu un gust nespus»: un bulion, apoi un borș de pui, *unein gemacht* (friptură nemțească *n.n.*), costițe cu mazăre, friptură la tigaie, friptură de frigărui. Apoi a băut «ceva mai puțin de-o jumătate de ocă de vin alb, vechișor» și s-a sculat de la masă «mai ușurel decât era când se pusese»".

Scanned with OKEN Scanner

8. Citiți următorul paragraf și desprindeți două trăsături ale personajului principal:
"[...] căci de zbânțuitul ista al dumitale nimica nu scapă! Ce mai atâta? Mi-au spus mie cine l-au văzut că Ion a luat-o; gâtul îmi pun la mijloc!"

9. Precizați ce moduri de expunere apar în următorul fragment:
"Soră-mea Catrina zice atunci cu mirare:
- I-auzi, bădiță! Doamne, cum sunt unii de năpăstuiesc omul chiar pe sfânta dreptate!
- Mai așa, sorioară!... Dar în gândul meu: «Când ați ști voi câte a pătimit, sireaca, din pricina mea, și eu din pricina ei, i-ați plânge de milă!»

10. Extrageți din fragment câte două exemple de repetiții, comparații și enumerații.

11. Caracterizați-o succint pe Smaranda Creangă.

12. Spuneți-vă părerea!
De ce a ales Nică soluția cu iarmarocul pentru a scăpa de pupăză?

Caracteristicile textului

Tema Lectura reprezintă un fragment din opera "Amintiri din copilărie" de Ion Creangă, în care povestitorul humuleștean istorisește o întâmplare plină de haz cu o pupăză care era "ceasornicul" satului. Umorul răzbate din evocarea acestei întâmplări povestită de scriitorul matur, care-și amintește cu duioșie de copilărie, și în care naratorul însuși este personaj al întâmplărilor povestite.

Universul operei Într-o dimineață devreme, Nică este sculat cu zor de mama sa, înainte de cântecul pupezei, ca să ducă demâncare la niște lingurari tocmiți la prașilă. Supărat pe pasărea cu care-i amăgea mama în fiecare dimineață, Nică se abate din drum, pe la tei, cu gândul să prindă pupăza. Lăsând mâncarea jos, el urcă ușor în teiul care te adormea cu mirosul florilor. Băiatul prinde pupăza pe ouă, dar scoțând-o afară, se sperie de creasta ei "cea rotată de pene" și-i dă drumul din nou în scorbură. Gândindu-se apoi că șarpe cu pene nu poate să fie, își face curaj și bagă iar mâna să prindă pupăza. Nu o mai găsește însă, fiindcă se ascunsese de frică prin cotloanele scorburei.

Înciudat, băiatul "tuflește" căciula în gura scorburei, coboară și alege o lespede, pe care o pune în locul căciulii. Coboară apoi și pornește cu demâncarea la lingurari.

Scăpând cu obraz curat de prășitori, Nică se abate iar pe la tei și aude pupăza zbătându-se în scorbură. Luând lespedea cu grijă, băiatul scoate pupăza vlăguită de atâta zbucium, iar ouăle, când vrea să le ia, erau toate "chisăliță".

Când ajunge acasă, Nică leagă pupăza de picior cu o ață și o ascunde în pod, printre niște putine "hârbuite". Făcea ce făcea și urca la pupăză, de nu știau ai casei ce tot caută prin pod așa des.

A doua zi, vine mătușa Măriuca lui moș Andrei supărată foc și se ia la ciondănit cu Smaranda din pricina lui Nică. Ea îi spune cu jale că a auzit că Ion a furat pupăza care îi trezea dis-de-dimineață la lucru, de atâția ani.

Scanned with OKEN Scanner

Gândindu-se bine atunci, după trecerea anilor, scriitorul îi dă dreptate mătușii, căci pupăza era "ceasornicul satului". Smaranda însă, nu știa nimic. Îi promite cumnatei sale că, dacă află că a luat pupăza s-o chinuiască, îl ia la "depănat" pe Nică. Mătușa o asigură că nu are motive să se îndoiască, fiindcă de "zbânțuitul" de Nică "nimica nu scapă". Ea susține că "gâtul și-l pune la mijloc" că Ion a luat-o, pentru că a fost văzut de cineva.

Nică, fiind ascuns în cămară, cum aude acestea, se urcă repede în pod, ia pupăza și o pornește spre târg cu gând să o vândă. Cum era și el "oleacă de fecior de negustor", începe a umbla țanțoș printre oameni cu pupăza în mână.

Un "moșneag nebun" c-o "vițică de funie" se interesează dacă este de vânzare "găinușa" aceea. Cum băiatul răspunde afirmativ, îl întreabă cât cere pe ea. Nică lasă la aprecierea moșneagului cât crede că face. Acesta îi cere pupăza "s-o drămăluiască".

Moșneagul ia pasărea, se preface că o caută de ou și, dezlegându-i ața de la picior, îi dă drumul să zboare. Băiatul rămas "cu lacrimile pe obraz", îl apucă pe moșneag de suman, cerându-i să-i plătească marfa, că altfel nu scapă "nici cu giunca" de el. Nică îi cerea socoteală cu atâta înverșunare și făcea atâta tărăboi, încât lumea se strânsese în jurul lor "ca la comedie".

Bătrânul râde auzind că vrea să-i ia vițica în schimbul unui "cuc arminesc". Îl amenință chiar că-i "face ş-un topor" dacă mai caută ceartă.

Un humulestean sare în apărarea băiatului, spunându-i că Nică este băiatul lui Ștefan a Petrei, gospodar de la ei din sat, și îl previne că-și "va găsi beleaua" cu dânsul din pricina aceasta.

Moșneagul se arată bucuros să afle al cui este băiatul, pentru că-l cunoștea și-l aprecia pe Ștefan a Petrei. Declară că-l văzuse chiar umblând prin târg "cu cotul subsoară, după cumpărat sumani" și probabil se află în vreo dugheană "la băut adălmașul". Îl amenință pe băiat că-l duce la tată-său, să vadă dacă el l-a trimis cu pupeze de vânzare, "să spurce iarmarocul".

Auzind de tatăl său, Nică a tăcut și, strecurându-se prin mulțime, "a croit-o la fugă" spre Humulești uitându-se cu teamă înapoi, să nu-l ajungă moșneagul. Bucuros că a scăpat numai cu atâta, îi tremura inima de frică și de oboseală.

Când ajunge acasă, Nică află de la frații săi că părinții sunt plecați la târg și că-i "poznă" cu mătușa Măriuca. Aceasta a sculat tot satul din cauza pupezei, de furtul căreia îl acuză pe Nică, provocându-i o mare supărare mamei lor. Dar, în timp ce discutau ei îngrijorați, aud pupăza cântând. Sora lui, Catrina, îi atrase atenția, mirându-se cum sunt unii care "năpăstuiesc omul chiar pe sfânta dreptate".

Nică o aprobă, dar în sinea lui se gândește că, dacă ar ști câte a pătimit "sireaca" din pricina lui, iar el din pricina ei, i-ar plânge de milă. Zahei pleacă în grabă la târg să-i anunțe cu bucurie mamei vestea despre pupăză.

A doua zi, mama pregătește un praznic și o invită și pe mătușa Măriuca, în semn de împăcare. Constatând cu uimire cum se pot "învrăjbi" oamenii din nimica toată luându-se după "gurile cele rele", o îndeamnă să mănânce alături de ei din ce-a dat Dumnezeu și să cinstească un pahar de vin în sănătatea gospodarilor. Smaranda încheie cu un proverb: "Cele rele să se spele, cele bune să s-adune; vrajba dintre noi să piară, și neghina din ogoară".

Scanned with OKEN Scanner

Mătușa Măriuca îi dă dreptate și recunoaște că nu poți pune temei pe vorbele oamenilor. Apoi încep cu toții să mănânce, iar Nică a mâncat pe săturate, să-i ajungă pe toată ziua.

Bucuria copilului care a scăpat cu bine din această întâmplare ne este transmisă și nouă, cititorilor, cu o sinceritate care ne emoționează.

Personajele

Autorul, aflat la vârsta maturității, evocă nostalgic universul minunat al copilăriei, casa părintească din Humulești, părinții și prietenii, dar mai ales povestește întâmplările pline de haz ale vârstei minunate.

Nică este un copil vesel și neastâmpărat, "dugliș" (leneș) cum îl ironiza uneori mama, "zbânțuit" cum îl aprecia Măriuca. Isteț și inventiv, băiatului nu-i scapă nimic: "de zbânțuitul ista al dumitale nimica nu scapă", spunea mătușa Măriuca.

Scriitorul se autocaracterizează cu sinceritate și umor povestind cum avea "grozavă ciudă" pe pupăza din cauza căreia era sculat în toate diminețile cu noaptea-n cap. Era supărat nu atât că ar fi fost "pupat" și "spurcat" ca să nu-i meargă bine toată ziua, cum îl "amăgea" mama, ci mai ales pentru sculatul dis-de-dimineață.

Hotărât să prindă pupăza pentru a pune capăt acestui necaz, se abate din drumul spre țarină pe la teiul unde-și avea pasărea cuibul. Cu ușurință și precauție, băiatul urcă în tei și, băgând mâna în scorbură, prinde pupăza. Mulțumit de un așa noroc, copilul izbucnește bucuros într-o exprimare plină de haz: "Taci, leliță, că te-am căptușit eu! îi mai pupa tu și pe dracul de-acum!" Privindu-i însă creasta "cea rotată, de pene" Nică se sperie, pentru că nu mai văzuse pupeze.

Gândindu-se însă că șarpe cu pene nu putea fi, el se îmbărbătează și încearcă să scoată din nou pupăza afară. Dar scriitorul constată cu duioșie în timp ce povestește că "sărmana se mistuise de frica lui" prin cotloanele scorburei, fiindcă n-a mai găsit-o: "parcă intrase în pământ". Înciudat că a scăpat-o, pune totuși hotărât căciula la gura scorburei, coboară și alege o "lespede" potrivită, pe care o pune în locul căciulii. Intuiția lui îi spunea că pupăza va ieși din locul unde se ascunsese până se va întoarce el de la țarină.

Decis să-și ducă la bun sfârșit planul la întoarcerea de la țarină, Nică se abate din nou pe la tei. Cu multă grijă, copilul ia lespedea și scoate pupăza "vlăguită de atâta zbucium". Grijuliu față de pasărea captivă, o ascunde în pod prin niște "putini hârbuite", legând-o de picior cu o ață și "una-două, la pupăză", de nu știau cei din casă ce tot caută prin pod așa des.

Învinuit de mătușa Măriuca lui moș Andrei că a furat pupăza și auzind de hotărârea mamei de a-l lua la "depănat", pentru a rezolva în favoarea lui situația, Nică pleacă la târg cu pupăza, cu intenția de a o vinde. Mândria sa că era "oleacă de fecior de negustor" este evidentă în modul cum se plimba "țanțoș" printre oameni, de colo până colo, cu pupăza-n mână. Ca orice negustor gata să-și vândă marfa, el îl lasă pe moșneag s-o "drămăluiască". Înfuriat că bătrânul a dat drumul pupezei să zboare, îl apucă pe moșneag de suman, hotărât să-și recupereze paguba. Logica sa de mic negustor este perfect argumentată când îi cere socoteală pentru că s-a jucat cu "marfa lui" și îi reproșează că, dacă nu a fost hotărât să o cumpere, nu trebuia să-i dea drumul. Înverșunat în a-și apăra drepturile, băiatul îl amenință că îi ia junca, subliniind cu seriozitate că nu glumește. Caracterizat de moșneag drept "amarnic la viață", Nică se îndârjește să-și recupereze paguba, făcându-l pe bătrân să-l amenințe cu bătaia. Auzind

Scanned with OKEN Scanner

că moșneagul îl cunoștea pe tatăl său și văzând că se arată dornic să-l ducă la acesta, Nică se furișează speriat prin mulțime și o croiește la fugă spre Humulești.

Autoritatea tatălui este recunoscută de băiatul pus pe șotii și gândul că moșneagul l-ar putea urmări îl chinuiește cu spaimă până la Humulești.

Buna înțelegere domnea între frați, astfel încât Nică află de la aceștia despre tărășenia cu pupăza și despre supărarea mamei. Frații sunt gata să-i ia apărarea, considerând că mătușa Măriuca e "una dintre cele care scoate mahmurul din om", năpăstuind "omul chiar pe sfânta dreptate". Cântecul pupezei îl face pe Zahei să alerge la târg să-i spună vestea cea bună mamei.

Gândurile lui Nică, redate acum de scriitor, exprimă cu umor și sinceritate sentimentul său de regret: "Când ați ști voi câte a pătimit, sireaca, din pricina mea, și eu din pricina ei, i-ați plânge de milă!"

Praznicul bogat făcut de Smaranda în semn de împăcare cu mătușa Măriuca ne dezvăluie o altă trăsătură a lui Nică, plăcerea de a mânca pe săturate, pentru toată ziua, din gustoasele bucate ale mamei.

Creangă surprinde cu farmec trăsăturile lui Nică aflat la vârsta minunată a copilăriei lipsite de griji. Joaca și năzdrăvăniile copiilor luminează și însuflețesc aceste pagini cu veselia și umorul lor.

Imaginea copilului vesel și lipsit de griji de odinioară este de fapt imaginea copilăriei, a celei mai fericite vârste din viața omului: "Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea asta și pământul..."

Sursele umorului

"De la un capăt la altul, cu foarte mici excepții, opera lui Creangă e un hohot de râs. Nu râsul cu gust amar al lui Caragiale, ci râsul tonic al țăranului cu concepție optimistă de viață, pe care toată tradiția înțelepciunii populare l-a învățat că forțele răului vor fi întotdeauna înfrânte până la sfârșit". (Zoe Dumitrescu-Bușulenga)

Umorul, ca viziune optimistă a scriitorului asupra lumii, reprezintă trăsătura dominantă a "Amintirilor". Umorul țăranului de la munte îl regăsim atât la nivelul epicului, cât și al personajelor.

Sursele umorului sunt numeroase și măiestrit utilizate. Prin întâmplările hazlii, alunecarea povestirii de la lucruri serioase la glumă, buna dispoziție a scriitorului, ironia, autoironia, aluziile, prezentarea unor personaje (apelative, nume, trăsături hiperbolizante sau caracterizate prin epitet) și prin limbajul savuros (cuvinte și expresii populare, îmbinări neașteptate de cuvinte, comparații populare, epitete, proverbe și zicători, formule versificate, vorbe de duh), autorul realizează un stil inconfundabil al povestirii, plin de jovialitate, de voie bună molipsitoare și de optimism.

În paginile "Amintirilor" sunt prezentate cu vervă năzdrăvăniile lui Nică la școala lui bădița Vasile, la Broșteni sau Fălticeni, episoadele hazlii legate de pupăza din tei, de scăldat, furatul cireșelor, uratul de Anul Nou sau de pățaniile din timpul călătoriei la Socola.

Scenele de grup în care apar confruntări între personaje sunt construite ca adevărate scenete de un umor inegalabil. Dialogul, gestica, mimica personajelor, aluziile și comentariile autorului, limbajul utilizat în schimbul de replici fac din acestea niște secvențe memorabile (Nică-moșneagul cu vițica din târg, dialogul Smaranda - mătușa Mărioara): "De-amu bine că mi-ai spus, las' pe mine, că ți-l ieu eu la depănat."

Scanned with OKEN Scanner

Din text nu lipsesc apelativele peiorative, expresiile populare și apostrofele: "*[...] javra dracului* se face a o căuta de ou".

Deși despărțirea de sat fusese dureroasă, relatarea călătoriei la Iași capătă accente hazlii, prin alunecarea scriitorului de la lucruri serioase la glumă.

Formulele populare consacrate evidențiază de asemenea trăsăturile dominante ale personajelor surprinse caricatural mai ales prin hiperbolizare (mătușa Măriuca cea rea și zgârcită "care scoate mahmurul din om").

"Vorba ceea: «Lasă-l, măi! L-aș lăsa eu, dar vezi că nu mă lasă el acum!»", "Cele răle să se spele, cele bune să s-adune" etc.

Apelul la proverbe și zicători potențează comicul unor situații.

"Voia bună" care se degajă din opera lui Creangă reprezintă unul dintre semnele ei de recunoaștere. Ea înviorează povestirea, aducând în prim plan sensibilitatea sănătoasă și optimistă a țăranului de la munte și înțelepciunea populară mustind în proverbe și zicători. Râsul său nu pedepsește și nu satirizează, autorul râde împreună cu personajele sale, vrând să-și înveselească semenii, ca să uite de grijile existenței.

Oralitatea Parcurgând paginile "Amintirilor", avem senzația că-l auzim pe scriitor povestindu-ne cu naturalețe și umor întâmplările copilăriei, adresându-ni-se cu un zâmbet șugubăț, gesticulând și comentând cu tâlc. Povestirea poartă caracteristicile stilului vorbit, împletind măiestrit în țesătura ei o bogată gamă de mijloace stilistice, sintactice, morfologice și lexicale. Oralitatea reprezintă trăsătura dominantă a operei lui Creangă.

În plan stilistic, întâmplările sunt povestite într-un ritm susținut și vioi, dinamizate prin dialog.

Dialogul viu purtat de scriitor cu ascultătorii săi imaginari înviorează narațiunea, făcându-ne să trăim mai intens întâmplările narate. Adresarea directă către cititori accentuează impresia puternică de oralitate: "Căci îmi era acuma scăpare de dânsul, drept să vă spun."

Alteori, povestitorul stă de vorbă cu sine însuși, recurgând la autoadresare, foarte adesea cu nuanță ironică: "Măi! anapăda lucru ș-aista."

Adesea, gândurile scriitorului iau forma monologului interior, deosebit de expresiv: "Când ați ști voi câte a pătimit, sireaca, din pricina mea, și eu din pricina ei, i-ați plânge de milă!". Întrebările reale sau aparente (care nu așteaptă răspuns) adresate ascultătorului imaginar sau sie însuși, dinamizează în mare măsură povestirea: "Un moșneag nebun, c-o vițică de funie n-are ce lucra?"

Schimbarea persoanelor (de la persoana I la persoana a II-a sau a III-a) constituie o altă formă a dialogului imaginar: "Bine-ar fi s-o pot scoate la capăt, măcar așa, cu mama și cu mătușa Măriuca, gândeam eu, bătându-mi-se inima, ca-ntr-un iepure, de frică și de osteneală."

Să reținem de asemenea dialogul între personajele povestirii, care lasă impresia unor scene trăite, schițând totodată profilul eroilor în linii inconfundabile. Apelativele în vocativ asociate cu verbe la imperativ accentuează caracterul de autenticitate a unor episoade rupte din viață: "Dar știi că ești amarnic la viață, măi băiete?"

Apostrofele nu lipsesc nici ele, dând exprimării savoare și umor: "javra dracului", "un moșneag nebun".

Scanned with OKEN Scanner

Chiar și atunci când istorisește un episod conținând mai multe întâmplări, povestitorul întrerupe narațiunea cu unul dintre mijloacele stilului vorbit. În fragmentul în care Creangă povestește despre întâmplare, el introduce în narațiune reproducerea în vorbire directă, a cuvintelor spuse de bătrân: "ba ș-un topor îți fac, dacă mă crezi, de-i zice «aman, puiule!» când îi scăpa din mâna mea!"

Cu tâlc, povestitorul strecoară în istorisirea faptelor propriile-i aprecieri și sentimente, prin intermediul construcțiilor incidente: "dă, iarmaroc nu era?" "și norocul meu!" De altfel, comentariul autorului este permanent și se bazează adesea se bazează pe formule caracteristice care ajută la menținerea legăturii cu ascultătorii săi: "drept să vă spun". În felul acesta, ascultătorul este atras în universul fermecat al copilăriei. El participă intens alături de eroi la întâmplările, bucuriile și micile lor necazuri.

Întărind oralitatea stilului, exclamațiile dau o bogată coloratură afectivă narațiunii, mergând de la uimire și admirație, încântare până la regret, indignare sau imprecație: "gâtul îmi pun la mijloc!"

Mai întâlnim la Creangă și alte procedee ale stilului vorbit. Un rol important îl joacă interjecțiile, care dau culoare expresiei. Interjecțiile de adresare (*iată*, *iaca*, *ia*) exprimă surpriza povestitorului în fața ivirii neașteptate a unei persoane sau a unui eveniment, ținând astfel trează atenția ascultătorului asupra celor povestite: "Însă a doua zi după asta, *iaca* și mătușa Măriuca lui moș Andrei vine la noi..." "*Iaca* poznă, c-am scăpat-o!"

De reținut și mulțimea interjecțiilor onomatopeice și a verbelor imitative, care dau sonoritate și sporesc dinamismul narațiunii: "pupăza *zbrr!* pe-o dugheană"; "Eu atunci, hați! de sumanul moșneagului".

Dintre *procedeele stilistice* caracteristice vorbirii populare semnalăm ***repetiția***, care sporește și subliniază expresivitatea comunicării: "Pu-pu-pup" (ideea de superlativ). Repetarea verbului produce o impresie puternică. De obicei, verbul repetat sugerează intensitatea și repeziciunea cu care se desfășoară acțiunea, imprimând un ritm alert narațiunii.

Imprecațiile folosite, caracteristice stilului oral, sporesc umorul de situație sau conturează mai puternic unele personaje, cresc efectul dramatic al textului și intensitatea acțiunii. Dând culoare acțiunii, ele țin trează atenția ascultătorului, descreștindu-i fruntea: "Taci, leliță, că te-am căptușit eu; îi mai pupa tu și pe dracul de-acum!"

Foarte numeroase sunt **comparațiile**, care – la fel ca în vorbirea populară – au un caracter mai concret și aduc un spor de expresivitate în sublinierea unei trăsături: "bătându-mi-se inima, *ca-ntr-un iepure*".

Expresiile populare ("*a scoate mahmurul din om*", "*a zice aman*", "*a face (cuiva) un topor*", "*a pune gura la cale*", "*a găbui*", "*a lua la depănat*"), proverbele și zicătorile conferă povestirii plasticitate și savoare. Povestitorul recurge la **proverbe și zicători,** introduse prin formule consacrate, pentru a da mai multă greutate propriilor constatări, aducând ca argument experiența și înțelepciunea întregii colectivități. Vorba ceea: "Lasă-l, măi! L-aș lăsa eu, dar vezi că nu mă lasă el acum!", "Cele răle să se spele, cele bune să s-adune" etc.

Scanned with OKEN Scanner

Amintiri din copilărie
La scăldat

de *Ion Creangă*

Planul simplu de idei

1. Într-o zi de vară aproape de Sf. Ilie, Smaranda îl roagă pe Nică să o ajute la treburi.
2. Nică îi promite, deși în sinea lui și-ar dori să facă altceva.
3. Fiind o zi caldă și frumoasă de vară, Nică pleacă pe ascuns la scăldat.
4. Mama, văzând că Nică nu răspunde, pleacă după el la baltă.
5. Ea îl găsește pe Nică la știoalnă jucându-se fără grijă.
6. Necăjită, mama îi ia hainele și pleacă acasă.
7. Rămas gol pe marginea bălții, băiatul fuge rușinat spre casă.
8. Rugând-o să-l ierte, Nică îi cere mamei de mâncare.
9. Promițându-i să se îndrepte, Nică se arată harnic și ascultător.

Exerciții

1. Uniți corespunzător cuvintele cu sensul lor:

sucală	• ulicioară
stativ	• instrument folosit la torsul lânii
ştioalnă	• a înfăşura firele dintr-un scul pe un mosor sau a face firele scul
roată	• baltă
canură	• război de țesut manual
gligan	• unealtă pentru pieptănat lâna
iarmaroc	• unealtă pentru depănatul lânei la războiul de țesut manual
a depăna	• porc mistreț
pieptănuş	• lână groasă şi scurtă folosită la țesutul manual
hudiță	• târg

2. Citiți cu atenție explicațiile următoarelor regionalisme, rețineți-le și apoi organizați un scurt concurs pe echipe, pentru a verifica cine cunoaște cel mai bine sensurile unor regionalisme din opera lui Ion Creangă.

a sărădui - a împodobi cu săraduri, șnururi împletite din fire de lână, vopsite de obicei în negru, cu care se împodobesc sumanele

a nividi (năvădi) - a trece firele urzelii prin ițe și spată, în ordinea cerută de modelul țesăturii, la războiul de țesut

laiță (laviță) - scândură lată fixată pe țăruși de-a lungul unui perete în casele țărănești, pe care se stă; ladă țărănească

tăsma (tasma) - fir sau panglică de mătase, de ață, de piele etc.

Scanned with OKEN Scanner

chimeriu (chimiraș) - brâu țărănesc lat din piele, prevăzut cu buzunare; șerpar
coropcar - (reg.) negustor ambulant, hoț de codru, (fam.) hoinar, vagabond
a ghili - a înălbi o pânză prin muierea în apă și întinderea repetată la soare
ugilit - (reg.) fără chef, trist, umilit, supus
galeș - duios, melancolic, trist
coblizan - om înalt, lungan, vlăjgan
a se lehămeti - a se sătura, a se plictisi, a se dezgusta, a se scârbi total (de ceva sau de cineva)

3. Înlocuiți cuvintele și expresiile subliniate cu altele sinonime:
"Treabă era acolo, *nu încurcală*".
"... Măriuca Săvucului, care, drept să vă spun, nu-mi era *urâtă*..."
"... *am șparlit-o* la baltă, *cu gând rău* asupra mamei, cât îmi era de mamă și de necăjită."
"... mama [...], iese afară și începe a striga, *de da duhul* dintr-însa ..."
"... am sărit *în răspintele* unui drum."
" Ș-apoi numai asta mi-ar mai fi trebuit, cât eram de *pricopsit* !"
"- Bine-ți șede, *coșcogeme coblizan*, *să umbli lele* pe drumuri în halul acesta și să mă lași tocmai la vremea asta *fără leac de ajutor*!"

4. Explicați sensul și precizați felul cuvintelor subliniate:
" ... canură toarsă nu era pentru *bătătură* "
Fata moșneagului măturase în *bătătură*.

5. Citește și află mai mult!

În "Amintiri din copilărie" autorul povestește cum mama sa putea alunga norii de deasupra satului și abate grindina în alte părți, înfigând toporul în pământ, afară, dinaintea ușii. Știa să închege apa cu două picioare de vacă, de se mira lumea (făcea piftie). Bătea pământul, peretele sau vreun lemn de care se lovea copilul la cap, la mână sau la picior și imediat îi trecea durerea băiatului. Când vuia cărbunele în sobă, mama îl dojenea cu cleștele ca să se potolească dușmanul, iar când nu-i plăcea privirea lui Nică, îi descânta de deochi: cu degetul lua puțin praf de pe călcâiul încălțămintei sau funingine de la gura sobei și îi făcea un semn în frunte, spunând cuvintele descântecului. Erau credințe și obiceiuri vechi, pe care mama și lumea satului le respectau cu strășnicie.

O altă pagină din opera "Amintiri din copilărie" evocă o etapă din drumul școlilor început de Ion Creangă în satul natal, la școala condusă de bădița Vasile. Însoțit de bunicul David Creangă și de Dumitru, Nică ajunge la școala lui Baloș din Broșteni. Regulile școlii le par aspre celor doi școlari: sunt tunși chilug și așezați în rând cu ceilalți. Li se dă să învețe după puterile lor, principiu pe care l-am întâlnit și la domnu' Trandafir.

Nică pune în aplicare visul mamei sale, să învețe carte pentru a ajunge într-o bună zi preot. Ambițioasă și prețuind învățătura ("omul învățat înțelept va fi"), Smaranda nu precupețește nici un efort pentru a-și vedea băiatul cel mare învățat și respectat în sat.

Scanned with OKEN Scanner

Retrăind anii luminoşi ai copilăriei, Ion Creangă prezintă cu haz şi una dintre întâmplările petrecute la şcoala din Humuleşti. Povestitorul îşi aminteşte cu duioşie de bădiţa Vasile, de părintele Ioan, de Smărăndiţa popii, precum şi de el şi colegii săi la acea vârstă minunată a copilăriei nevinovate şi lipsite de griji. Cele două daruri ale preotului, "Sfântul Nicolai" şi "calul bălan", au darul de a mai potoli o parte din neastâmpărul şcolarilor dornici de joacă, impunând seriozitate în "pravila procitaniei". Ghiduşiile şcolarilor faţă de "cuvioasele" muşte şi "cuvioşii" bondari care au pătimit din cauza lor, ne fac să zâmbim.

6. Precizaţi întâmplările care constituie intriga, punctul culminant şi deznodământul acţiunii în fragmentul studiat.

7. Indicaţi câte o secvenţă narativă, descriptivă şi dialogată din text. Specificaţi rolul fiecăreia în cadrul operei.

8. Transformaţi în vorbire indirectă următorul paragraf, precizând ce modificări au fost efectuate:

"Ea atunci, cum e mama cu bunătate, se uită galiş la mine şi zice oftând:

- Bine-ţi şede, coşcogeme coblizan, să umbli lela pe drumuri în halul acesta şi să mă laşi tocmai la vremea asta fără leac de ajutor! Hai de mănâncă, dar să ştii că mi te-ai lehămetit de la inimă; doar să te porţi de-acum tare bine, să mai fiu ceea ce-am fost pentru tine; dar nu ştiu, zău!".

9. Expresii celebre

De la Adam şi Eva

"Expresia e folosită ironic la adresa celor care, expunând sau povestind ceva, o iau de la un început prea îndepărtat şi nelegat de problema în discuţie. Ea n-are nevoie de prea multe explicaţii, deoarece se ştie că legenda biblică a Genezei începe cu Adam şi Eva.

Variante: «De când cu moş Adam» şi «De la Adam Babadam», ambele desemnând o vechime mare: «Aşa ne era obiceiul să facem la scăldat de pe când Adam Babadam»... (Ion Creangă)"

10. Completaţi cu trăsăturile corespunzătoare personajului principal:

- nu rezistă ispitei de a merge la baltă .....
- îşi încalcă făgăduiala făcută mamei .....
- se joacă fără grijă la baltă .....
- descoperind lipsa hainelor, găseşte o soluţie să se întoarcă acasă .....
- înfometat, îşi cere iertare mamei .....
- o ascultă şi o ajută la treburi pe mama sa .....

11. Spuneţi-vă părerea! Pro sau contra? Fapta lui Nică poate fi iertată sau nu? Argumentaţi. (Lucru în echipă.)

12. Citiţi fragmentul următor şi rezolvaţi cerinţele:

"De-aceea le-am lăsat şi eu pe fete să râdă, până li s-a duce gura la ureche şi, pândind vreme pe când şed ele plecate şi dau pânza în apă la ghilit, fac ţuşti! din baltă ş-o ieu la sănătoasa; şi aşa fugeam de tare pe prund, de săreau petrele, pe care le stârneam cu picioarele, cât mine de sus. Şi fuga, şi fuga, fără să mă mai uit în urmă, până ce dau între hudiţi, pe drumul care ducea la noi acasă."

Scanned with OKEN Scanner

a) Extrageți sinonimele cuvintelor sau expresiilor: *a ghili, a o lua la sănătoasa, hudiți.*
b) Precizați patru modalități prin care autorul sugerează rapiditatea cu care se desfășoară acțiunea.
c) Extrageți din text o comparație și o repetiție, precizând valoarea lor stilistică.
d) Indicați două modalități prin care autorul realizează umorul în acest fragment.
e) Indicați două proverbe care s-ar potrivi situației prezentate.

13. Extrageți din text două exemple în care autorul se autocaracterizează cu umor, stârnind voia bună.

Caracteristicile textului

Tema În această capodoperă a sa, "roman al copilului universal" (G. Călinescu), I. Creangă povestește cu umor întâmplări fericite din lumea mirifică a copilăriei, asociindu-le cu monografia satului natal, a familiei și a prietenilor. Opera se constituie dintr-o succesiune de episoade având-l ca personaj principal pe Nică a lui Ștefan a Petrei, din fragedă copilărie până la vremea adolescenței, când a trebuit să se despartă de această minunată vârstă din existența sa humulesteană și să plece la școala de catiheți de la Socola pentru a intra în rândurile oamenilor maturi.

Universul operei Fragmentul înfățișează una dintre întâmplările hazlii pe care le-a trăit neastâmpăratul Nică, pățania legată de plecarea la scăldat, când băiatul își încalcă promisiunea făcută mamei.

Este o frumoasă zi de vară, în preajma Sf. Ilie, când mama îl roagă pe Nică să o ajute la treburile gospodărești. Fiindcă se apropia târgul de la Fălticeni, unde tatăl vindea sumani, Smaranda avea mult de lucru la sumani și pe deasupra un copil mic în albie și alți vreo cinci-șase care așteptau demâncare. Smaranda îl scoală mai de dimineață și, explicându-i cu blândețe că are nevoie de ajutor, îl roagă să-i facă "țevi" și să legene copilul. În schimb, ea îi promite că-i va lua de la Fălticeni o pălăriuță nouă și frumoasă.

Deși Nică îi promite sprijinul, în realitate nu-i convenea ("în gândul meu, numai eu știam").

Naratorul observă cu umor că la cusut și tors se întrecea cu fetele cele mari, de unde își atrăsese și porecla de "Ion torcălău", dar Smaranda era foarte mulțumită de îndemânarea și hărnicia lui ("torceam [...] câte-o movilă de drugi de canură, de mă săruta mama, când i le arătam sara acasă".)

Auzind însă de legănatul copilului, Nică regretă că era cel mai mare dintre frați ("tocmai pe mine căzuse păcatul să fiu mai mare între frați"). Acceptând rugămintea mamei, autorul își amintește că în ziua aceea era foarte frumos și cald afară "că-ți venea să te scalzi pe uscat, ca găinile". Văzând aceasta, băiatul "a șparlit-o" la baltă, supărat pe mama sa că-l solicitase la treburi, "cu gând rău asupra mamei, cât îmi era de mamă și de necăjită". După o vreme, Smaranda îl strigă pe Nică și, neprimind nici un răspuns, lasă treburile și pleacă la baltă unde știa că se duce. Acolo îl găsește vesel și lipsit de griji: întâi lungit la soare, apoi în picioare jucându-se cu o lespejoară și

Scanned with OKEN Scanner

cântând, pe urmă aruncând cu pietre în apă și scăldându-se ca să se tragă apoi pe mal și să privească pe furiș la fetele care "ghileau pânza în susul meu".

Mama, privind necăjită "cu mânile șubsuoară" cum Nică uitase de promisiune, îi ia tiptil toate hainele lăsându-l în pielea goală. Fetele, care văzuseră scena, își dădeau ghionturi și chicoteau de răsuna prundul. Băiatului îi venea să intre în pământ de rușine și era cât pe ce să se înece, de ciudă ce îi era. Pândind să nu-l vadă fetele, a luat-o la sănătoasa și fugea atât de tare de săreau pietrele de pe prund cât el de sus. Și fuge până ce ajunge la drumul ce ducea spre casă. Dar nu merge pe drum, de rușine să nu întâlnească vreun om, ci sare în grădină la Costache mergând "tupiluș prin păpușoi", apoi ajunge în grădină la Trăsnea și iar prin păpușoi, când îl simt câinii lui Trăsnea. Prefăcându-se mort la tulpina unui păpușoi, scapă de câini și când ajunge acasă se simte ca "în sânul lui Dumnezeu." Uitându-se printre uluci, o vede pe mama sa prinsă de treburi. Cum era chinuit de foame, băiatul își ia inima în dinți și se înfățișează înaintea ei, îi sărută mâna și îi cere iertare, acceptând orice pedeapsă: "Mamă, bate-mă, ucide-mă, spânzură-mă, fă ce știi cu mine; numai dă-mi ceva de mâncare, că mor de foame!". Mama, uitându-se la el îl mustră cu blândețe, îl cheamă la masă, dar îl previne că nu l-a iertat încă.

Necăjit că a supărat-o, Nică îi jură că nu va mai repeta greșeala și nu va mai ieși din cuvântul ei nici cu vorba, nici cu fapta. El se arată harnic și ascultător, dereticând și măturând în casă mai ceva ca o fată, astfel încât mama nu avea grijă când pleca undeva.

Arta amintirii

Creangă își amintește cu duioșie de întâmplările fericite ale copilăriei, pe care le retrăiește ca om matur, cu înțelegerea și înțelepciunea pe care ți-o dă numai vârsta. Copilăria cea lipsită de griji, plină de farmecul și hazul copilăresc, reușește să alunge unda de tristețe pe care o resimte povestitorul ajuns la vârsta maturității. De aceea, există uneori o dublă perspectivă resimțită în text, aceea a neastâmpăratului Nică, uitând de promisiunea făcută mamei și jucându-se fără grijă pe marginea apei, și perspectiva naratorului care își amintește peste ani de cele întâmplate și înțelege mai bine grijile și truda "bietei mame" ("Văzând eu o vreme ca asta, am șparlit-o la baltă, cu gând rău asupra mamei, *cât îmi era de mamă și de necăjită*."; *"Toate aceste le privea biata mamă, uitată cu mânile subsuoară, cum e omul necăjit [...]"*).

Oralitate și umor

Scriitorul relatează faptele ca și când "ar sta pe o laviță" în fața noastră și ne-ar povesti. El se adresează ascultătorilor ("drept vă spun"; "adevăr spun"; "cum vă spun"), le împărtășește din gândurile sale ("Bine, mamă! dar, în gândul meu, numai eu știam."), face cu umor aprecieri asupra întâmplărilor, luându-i ca martori pe cititori ("mă uitam pe furiș cum se joacă apa cu picioruşele cele mândre ale unor fete ce ghileau pânza din susul meu. Mai frumos lucru nici că se mai poate, cred!"), îi face părtași la bucuriile sau la întrebările sale ("Însă eu, în starea în care mă aflam, fiind cuprins de fericire, uitasem că mai trăiesc pe lume!"; "Însă ce era să faci, când te roagă mama?"). Utilizând frecvent interjecții sau monologul, le relatează cu haz încurcăturile în care intrase ("Ei, ei! ce-i de făcut, Ioane?"; "Iară eu întram în pământ de rușine, și cât pe ce să mă înec, de ciudă ce-mi era.") folosind adesea stilul direct (începe a striga: "Ioane! Ioane! Ioane! Ioane! și Ion, pace!").

Umorul cu care relatează întâmplările sporește farmecul amintirilor, făcând din aceasta opera memorabilă a copilăriei fericite. Umorul povestitorului, care râde fără

Scanned with OKEN Scanner

răutate de cele întâmplate și de sine însuși, se împletește strâns cu narațiunea. Modalitățile narative ale acestui povestitor cu har sunt variate. Cuvintele și expresiile populare caracterizează cu haz situația ("căci tocmai pe mine căzuse păcatul să fiu mai mare între frați"; "că-ți venea să te scalzi pe uscat, ca găinile"; "am șparlit-o la baltă"; "începe a striga, de da duhul dintr-însa"; "mă vede tologit, cât mi ți-i gliganul", "să umbli lela pe drumuri"...) împreună cu zicătorile și proverbele care exprimă concluziile asupra întâmplărilor (Vorba ceea: "Milă-mi e de tine, dar de mine mi se rupe inima de milă ce-mi este"; "Golătatea încunjură, iară foamea dă de-a dreptul"; "Vorba dulce mult aduce"). Perspectiva pe care o aduce personajul în joaca sa lipsită de griji este una veselă și inocentă: "zvârleam petrele, pe rând, în știoalna unde mă scăldam: una pentru Dumnezeu și una pentru dracul, făcând parte dreaptă la amândoi; (...) și eu în știoalnă, de-a cufundacul, să prind pe dracul de un picior, căci așa ni era obiceiul să facem la scăldat, de pe când Adam-Babadam. După asta, mă mai cufundam de trei ori la rând, pentru Tatăl, pentru Fiul și Duhul Sfânt, și înc-o dată, pentru Amin." Chiar versurile din folclorul copiilor aduc o notă de candoare copilărească: "Auraș, păcuraș, / Scoate apa din urechi, / Că ți-oi da parale vechi,/ Și ți-oi spăla cofele / Și ți-oi bate dobele!"

Apelativele pline de culoare stârnesc hazul ("Îi veni tu acasă, *coropcarule*", "coșcogeme *coblizan*"...), ca și atitudinea copilului spășit, mort de foame ("încep a mărnăi ugilit printre gard: «Mămucă, iacătă-mă-s!»"). Autoironia nu lipsește în prezentarea situației, iar cuvintele copilului care-și recunoaște deschis vina înmoaie inima mamei, făcând-o să zâmbească în sinea ei pentru lecția pe care i-o dăduse fiului ei cel năzdrăvan: "Ș-odată și sar în ogradă, mă înfățoșez dinaintea mamei, *așa chipos cum eram*, îi apuc mâna cu sila, o sărut și zic scâncind: «Mamă, bate-mă, ucide-mă, spânzură-mă, fă ce știi cu mine; numai dă-mi ceva de mâncare, că mor de foame!» Vorba ceea: «Golătatea încunjură, iară foamea dă de-a dreptul»."

Comicul de situație este întărit de comicul de limbaj ("Bine-ți șede, coșcogeme coblizan, să umbli lela pe drumuri în halul acesta [...]") sau de autoironie ("și când aproape să ies din grădină, mă *simțesc câinii lui Trăsnea*, și *la mine, să mă rupă* [...] Ș-apoi numai asta mi-ar fi mai trebuit acum, *cât eram de pricopsit!*")

Narațiune, descriere dialog

Narațiunea se desfășoară într-un *ritm alert*, care crește în rapiditate pe măsură ce ne apropiem de punctul culminant. Aceasta o atestă numărul mare al verbelor și locuțiunilor verbale de mișcare care impun o acțiune rapidă ("am șparlit-o", "săream", "mă cufundam", "o ieu la sănătoasa", "fugeam", "sar" etc.), a interjecțiilor ("huștiuliuc", "țuști"), a determinantelor circumstanțiale care accentuează ritmul alert ("așa fugeam *de tare* pe prund, de *săreau petrele* [...] *cât mine de sus*"), înlocuirea verbelor cu substantive repetate ("*Și fuga, și fuga*, fără să mă uit în urmă") sau cu o succesiune de complemente circumstanțiale de loc ("merg tupiluș *prin păpușoi*, apoi *într-o hudiță, din hudiță în grădină* la Trăsnea, și iar *prin păpușoi*").

Narațiunea se îmbină în chip desăvârșit cu pasajele descriptive (treburile gospodărești, atmosfera zilei de vară, priceperea lui Nică la tors, joaca la scăldat) sau dialogate. Dialogul și monologul nu numai că țin trează atenția cititorului, făcând narațiunea mai vie, mai plină de culoare, dar în același timp ne dezvăluie modul de a vorbi și atitudinea personajelor față de întâmplări, ajutându-ne să le cunoaștem mai bine. Mama îi ia hainele zicându-i "cu năduh":

Scanned with OKEN Scanner

"- Îi veni tu acasă, coropcarule, dacă te-a răzbi foamea, ş-apoi atunci vom ave altă vorbă!"

Nică, înfometat, începe "a mărnăi ugilit printre gard: "Mămucăi, iacătă-mă-s!"

Scriitorul notează cu grijă gesturile şi cuvintele băiatului spăşit în faţa mamei: "îi apuc mâna cu sila, o sărut şi zic, scâncind: «Mamă, bate-mă, ucide-mă, spânzură-mă, fă ce ştii cu mine; numai dă-mi ceva de mâncare, că mor de foame!»" Naraţiunea dobândeşte astfel realism şi adâncime psihologică, scriitorul reuşind admirabil să contureze lumea satului moldovenesc de munte, cadrul întâmplării, dar şi psihologia copilului în relaţie cu familia, cu prietenii, cu celelalte personaje. Totul este autentic, exprimat savuros prin intermediul limbii populare, plină de umor şi culoare.

Personajele Personajele nu sunt schematice, ele ne dezvăluie modul lor de a gândi şi de a simţi mai ales prin faptele şi atitudinea lor, prin felul lor de a vorbi şi de a se comporta.

Nică este un copil neastâmpărat şi inventiv când este vorba să-şi pună planurile în aplicare. Fiind cel mai mare dintre copii, el reprezintă pentru mama sa un sprijin în treburile gospodăreşti. Harnic şi priceput, el se ia la întrecere cu fetele la tors, la cusut, la "sărăduit" sumane şi la roată, încât îşi atrăsese porecla de "Ion torcălău". Îi plăcea compania fetelor, se întrecea cu ele, isprăvind "câte-o movilă de drugi de canură" spre bucuria şi mândria mamei ("de mă săruta mama, când i le arătam sara acasă...").

Fire veselă şi sprinţară, lui Nică îi plăceau şi distracţiile specifice vârstei, găsind prilejul să plece de acasă pentru a mai face câte "o trebuşoară" cum ştia el, furând pupăza şi ducând-o la târg să o vândă, furând cireşele văratice din cireşul mătuşii Mărioara, ducându-se "la urat" cu o recuzită improvizată. Aşa cum l-a îndemnat Smaranda în ziua aceea "să mai lase drumurile" şi să o ajute la treburi, Nică a promis, deşi "legănatul copilului" i se părea greu pentru o fire iute ca a lui, mai ales că pe el "căzuse păcatul" să fie mai mare între fraţi. Neîndrăznind să o refuze pe mamă, lui Nică îi trecea deja prin minte gândul cum să scape de treburi şi, fiind o zi atât de caldă "că-ţi venea să te scalzi pe uscat, ca găinile", s-a hotărât să plece la baltă.

Acolo, firea lui copilăroasă şi veselă l-a făcut să uite de toate grijile, desfătându-se cu jocuri vesele cunoscute şi îndrăgite de copii: zvârlea cu pietre în apă, "una pentru Dumnezeu şi una pentru dracul, făcând parte dreaptă la amândoi", apoi mai azvârlea câteva "de încuia pe dracul în fundul ştioalnei", după care se cufunda "să prindă pe dracul de un picior", "căci aşa ni era obiceiul să facem la scăldat, de pe când Adam-Babadam." Jocul continua cu câte trei scufundări la rând "pentru tatăl, pentru Fiul şi Duhul Sfânt şi înc-o dată pentru Amin". Curios şi glumeţ, el nu pierde prilejul de a se uita "pe furiş" "cum se joacă apa cu picioruşele cele mândre" ale unor fete ce spălau pânza. Cuprins de fericire uitase de casă şi de treburi ("fiind cuprins de fericire, uitasem că mai trăiesc pe lume!").

Trezindu-se fără haine în prezenţa fetelor care chicoteau, băiatului îi venea să intre în pământ de ruşine şi cât pe ce să se înece de ciudă ce-i era. Cu inventivitatea-i cunoscută, Nică găseşte soluţia: pândeşte până ce fetele se apleacă şi o ia la sănătoasa tot prin grădini până ce ajunge acasă, unde se simte "ca în sânul lui Dumnezeu." Mort de foame, el îi cere spăşit iertare mamei, acceptând orice pedeapsă

Scanned with OKEN Scanner

numai să primească de mâncare. Văzând-o pe mama sa robotind de zor, simte că a greșit ("și-mi era mai mare mila de dânsa"), dar și foamea îi dădea ghes să-i ceară rușinat iertare ("încep a mărnăi ugilit pintre gard").

Bine educat în spiritul respectului față de părinți, Nică îi sărută mâna cerându-și iertare și recunoscându-și vinovăția.

Rușinat și mai mult de blândețea mamei, care l-a mustrat ușor, amuzată de felul cum arăta Nică, acesta a înțeles că i s-a dat o șansă pentru a fi pe deplin iertat și s-a arătat cuminte, ascultător și harnic ("umblu tot cu bineșorul pe lângă dânsa și nu ies din cuvântul ei afară nici cu fapta, nici cu vorba [...]; la trebi-s hărnicuț cât se poate: dereticam și măturam prin casă ca o fată mare"). El a dovedit că se putea conta pe ajutorul lui în gospodărie, știind că lucrul acesta îi va aduce iertarea mamei.

Smaranda se arată a fi o mamă iubitoare, harnică și pricepută la treburile gospodărești și la meșteșugul sumanelor, cu care își ajuta soțul în negustorie. Nemaivăzându-și capul de treburi, cu cinci-șase copii și cu unul mic în leagăn, energica Smaranda cere ajutorul lui Nică, pe care îl educase în spiritul hărniciei, pentru a-i fi sprijin în gospodărie. Ea îi explică acestuia cu blândețe că are nevoie de ajutorul lui ("dragul mamei", "mai lasă drumurile și stai lângă mămuca") și îi promite o "pălăriuță" frumoasă ca pentru el. Nevăzându-l pe Nică, ea își dă seama că a plecat la baltă, unde știa că se duce. Înzestrată cu mult tact, Smaranda vrea să-i dea o lecție fiului, de care acesta să-și amintească și mai târziu. Ea nu îl ceartă, nu îl bate, ci îl pedepsește luându-i hainele, gândindu-se la rușinea pe care o va încerca Nică la întoarcerea lui acasă. Mizând pe intuiția ei de mamă că băiatul se va întoarce acasă când îi va fi foame, se mulțumește să-l mustre în gând și să amâne ora judecății pentru mai târziu ("– Îi veni tu acasă, coropcarule, dacă te-a răzbi foamea, ș-apoi atunci vom ave altă vorbă!"). Exigentă și hotărâtă, Smaranda se arată iertătoare când își vede fiul gol pușcă, mort de foame și cerându-și spășit iertare. Ea îl mustră cu blândețe, subliniind vina acestuia de a-și fi încălcat promisiunea, lăsând-o "fără leac de ajutor." Știind că vorba bună, după lecția primită, va avea mai mult ecou în sufletul băiatului, îl îndeamnă să mănânce, prevenindu-l că a dezamăgit-o, că și-a schimbat părerea despre el.

Ca un bun educator însă, Smaranda îi oferă totuși șansa de a se îndrepta ("doar să te porți de-acum tare bine, să mai fiu ceea ce-am fost pentru tine"). Știindu-l pe Nică sensibil la dragostea și aprecierea ei, Smaranda este convinsă că băiatul va ști să-și respecte pe viitor promisiunea. Și nu s-a înșelat, pentru că Nică a devenit pentru o vreme ascultător și harnic încât putea să aibă încredere în el ("dereticam și măturam prin casă ca o fată mare, de n-avea mama grijă când se ducea undeva").

Mama era în sinea ei bucuroasă de istețimea copilului și mândră de hărnicia lui, dar s-a simțit datoare să-i dea o lecție și să-i arate că a greșit. Inima ei bună s-a înduioșat când l-a văzut cât era de amărât la întoarcerea acasă, încât în sinea ei l-a iertat, deși nu i-a arătat aceasta ("cum e mama cu bunătate, se uită galiș la mine și zice oftând") până nu a văzut că și-a schimbat purtarea.

Dragostea, duioșia și respectul naratorului față de mama sa răzbat din paginile "Amintirilor din copilărie" de fiecare dată când își amintește de poznele făcute, de casa părintească și de familie.

Scanned with OKEN Scanner

Realizarea artistică

Într-o limbă populară cu accente moldovenești, Ion Creangă povestește inspirat, realizând o sinteză a mijloacelor artistice tradiționale conținute într-o formulă narativă plină de forță și umor.

Epitetele caracterizează expresiv personaje și situații: "mă trăgeam *încetișor* pe-o coastă"; "picioruşele *cele mândre*"; "vine *tiptil*", "zicându-mi *cu năduh*", "merg *tupiliș*"; " a mărnăi *ugilit*" , "*așa chipos* cum eram", "se uită *galiș*", "la trebi-s *hărnicuț*" etc.

Comparațiile de inspirație populară contribuie la realizarea umorului: "era [...] așa de frumos și de cald afară că-ți venea să te scalzi pe uscat, *ca găinile*"; "mă vede tologit [...] *cât* mi ți-i *gliganul*"; "mă trăgeam la marginea bălții *cât* mi ți-i *moronul*"; "uitată [...] *cum e omul necăjit*"; "*săreau petrele [...] cât mine de sus*".

Enumerațiile au un rol deosebit în narațiune, subliniind activități specifice în lumea satului și succesiunea rapidă a acțiunii: "niște sumani să-i scoată din stative; alții să-i nividească și să înceapă a-i țese din nou; un teanc de sumane croite [...] aștepta cusutul; peptănușii în laiță n-avea cine-i ținea de coadă; roata ședea în mijlocul casei, și canură toarsă nu era pentru bătătură"; "Dar nu merg pe drum [...], ci sar în grădină la Costache și merg tupiluș prin păpușoi; apoi într-o hudiță, din hudiță în grădină la Trăsnea și iar prin păpușoi..."

Repetițiile, înglobate de obicei în enumerații, subliniază diversitatea sau rapiditatea acțiunilor și o anumită idee: "și *aci* săream într-un picior, *aci* în celălalt, *aci* plecam capul..."; "*și fuga, și fuga*"; "apoi într-o *hudiță*, din *hudiță* în grădină..."; "se da în vânt după trebi, *când* în casă, *când* afară"; "și-*mi era* mai mare *mila* de dânsa, dar și de pântecele meu cel stocit de apă încă *îmi era milă*. Vorba ceea: «*Milă-mi* e de tine, dar de mine mi se rupe inima de *milă* ce-*mi este*.»"; "nu ies din cuvântul ei afară *nici* cu vorba, *nici* cu fapta."

Scanned with OKEN Scanner

IV. BALADA

Glosar de teorie literară

Balada (cântecul bătrânesc) *este opera literară epică în versuri* în care sunt relatate întâmplări neobișnuite din trecut la care participă personaje exemplare (care pot constitui modele pentru ceilalți).

Obs.: Termenii de *baladă* sau *cântec bătrânesc* au fost introduși de poetul V. Alecsandri în 1852, în volumul "Poezii poporale".

Clasificarea baladelor:

1) balade haiducești (faptele haiducilor): "Pintea Viteazul", "Toma Alimoș";
2) balade păstorești (întâmplări neobișnuite din viața păstorilor): "Miorița";
3) balade istorice (întâmplări din trecutul istoric): "Constantin Brâncovanul";
4) balade vitejești (întâmplări neobișnuite din viața unor viteji): "Novac și corbul", "Gruia lui Novac";
5) balade fantastice (explică într-un mod fantastic diferite fenomene reale): ("Soarele și luna", "Șarpele").

Caracteristicile literaturii populare:

Literatura populară are un caracter:

1) **anonim** (autorul nu este cunoscut);
2) **colectiv** (opera este creația mai multor autori talentați, care au făcut mici modificări, în anumite împrejurări; au apărut variantele);
3) **oral** (creația s-a memorat și s-a transmis pe cale orală, din generație în generație);
4) **sincretic** (în creația orală se asociază mai multe arte; versurile se asociază cu muzica și dansul);
5) **expresiv** (creația orală se adresează sensibilității noastre; rima, ritmul, mijloacele artistice utilizate - repetiții, comparații, personificări etc. - ajută la memorarea și recitarea versurilor, impresionând puternic).

Repere critice

„În locurile unde tradiția vie le păstrează în circulație și azi, poporul însuși le recunoaște drept cântece *bătrânești*, *voinicești* sau *haiducești*, subliniind astfel vechimea și conținutul lor prin excelență eroic. [...] În scopul lăudabil de a face mai accesibil Occidentului geniul poetic al poporului român, V. Alecsandri a adoptat termenul apusean de «baladă», publicând laolaltă sub acest titlu cântece eroice și familiale [...] Un loc aparte în trecerea de la eposul eroic la baladă ocupă de asemenea unele cântece inspirate din viața pastorească și din contactul între păstori, haiduci și hoțomani (ca *Toma Alimoș*, *Costea* [...])

Haiducul, exponent tipic al năzuințelor arzătoare ale poporului în lupta pentru libertate, e zugrăvit cu cele mai alese calități: curajos, îndârjit împotriva stăpânirii, ocrotitor al săracilor. Baladele exaltă lauda isprăvilor haiducești care, - o dată cu răzbunarea suferințelor îndurate sub povara împilării - aduc

Scanned with OKEN Scanner

perspectiva ușurării jugului. [...] În sfârșit, pentru realizarea cadrului patetic-solemn, pe lângă mulțimea comparațiilor, metaforelor și a altor figuri stilistice obișnuite, un rol predominant îl are *hiperbola*, descriptivă sau narativă, care nu este străină în substanța ei de aceeași nevoie fundamentală de «amplificare».[...] Hiperbola dă relief descrierii sau narațiunii contribuind adânc la realizarea cu pregnanță a generalizării esențiale în tipizarea eroului și a evenimentelor epice."

(Al. Amzulescu, *Eposul eroic (Cântecul bătrânesc)* în "Istoria literaturii române", vol. I, București, Ed. Academiei, 1964, p. 102, 107, 117.)

■ "Caracterul esențial al baladelor noastre este colorizarea bogată epică, descrierea minuțioasă a faptelor și simțămintelor, însoțită totdeauna de tonul liric. [...]

N. Iorga scria: «haiducul, prin lupta sa îndârjită, prin dărnicia lui cu cei săraci, prin ironia vorbelor sale istețe, prin frumusețea și puterea-i cuceritoare de femei, prin pedepsirea străinilor care aveau țara în mână și-i culegeau fără drept și fără muncă bogățiile, a dat în sfârșit un nou ciclu, cel din urmă, baladei populare (ciclul haiducesc, subl. n.)»[...]

În conținutul acestor balade intră ca elemente principale: *bărbăția*, *eroismul* și *dorul de libertate*. Ele au luat naștere într-o vreme când condițiile sociale și economice din țara noastră erau foarte aspre, în care eroul lupta atât cu stăpânirea din țară, cât și cu cea otomană."

(Octav Păun, Barbu Teodorescu, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1964, p. 201, 203, 209.)

■ "Tendința baladelor din categoria numită de Al. I. Amzulescu «despre curtea feudală» este de a reduce această distanță, [dintre domnitor și omul simplu] și anume prin introducerea voievodului – pe care monumentalitatea eroică, grandoarea, l-ar fi situat într-o perspectivă și mai îndepărtată – în climatul apropiat, intim al relațiilor familiale, domestice, de același tip, în fond, cu cele ale oricăruia. Domnul devine mai accesibil sufletului popular în calitatea sa de soț, părinte, naș, prieten etc."

(Valeriu Cristea, *Prefață* la "Balade istorice", București, Ed. Minerva, 1975, p. VI.)

■ " Baladele conturează în genere personaje robuste, voluntare, optimiste,capabile de mari acte de eroism și de jertfă în încleștarea cu dușmanii țării, dar și altele capabile de acte de creație (Meșterul Manole). Alături de luptător apare gânditorul, artistul meditându-și cu profunzime opera de artă, jertfind ceea ce are mai scump pentru împlinirea ei. Balada este deci străbătută de o definitorie dimensiune eroică.

(Iordan Datcu, *Prefață* la "Balade populare românești", București, Ed. Albatros, 1977, p. V.)

■ "Versul baladei românești, în măsura lui de 5-6 sau 7-8 silabe, este prin excelență popular, cu o muzicalitate specifică, și nu cunoaște metrul lung al versului grecesc, sârbesc etc. Narațiunea este dinamică, dar nu cunoaște accente de retorism. Ea se menține la epicul de efect artistic, pentru care lucru se folosește cu predilecție descripția colorată în tablouri largi: desfășurarea luptei, înfățișarea și caracterul eroilor etc. Nota aceasta este specifică prin insistența cu care revine în creație. "

(I. C. Chițimia, *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, București, Ed. Minerva, 1971, p. 139.)

■ "În adevăr, nu poate fi fără însemnătate faptul – arată Nicolae Iorga – că nici un cântec bătrânesc muntean nu știe despre ctitorii și războinicii cari stăpâniră în Argeș, Câmpulung și Târgoviște prin veacul al XIV-lea și al XV-lea. Mircea cel Bătrân a trecut, cu toate isprăvile lui, fără urmă în sufletul poporului. Cruzimea lui Vlad Țepeș a lăsat anecdote grozave pentru povestirile sașilor și rușilor, iar pentru noi nu, cu tot bogatul material tragic, potrivit pentru strălucite dezvoltări epice, pe care viața și fapta lui cruntă îl cuprind. [...] O posibilă explicație ar trebui să țină seama de împrejurarea că la toate evenimentele cruciale ale trecutului, poporul a participat în chip nemijlocit, direct, jucând un rol hotărâtor și că, de pildă, o mare bătălie a lăsat în sufletul său o prea grea impresie de realitate pentru a se mai putea transfigura în străvezia țesătură a legendei".

(Valeriu Cristea, *Prefață* la "Balade istorice", București, Ed. Minerva, 1975, p. VI.)

Aplicații:

Toma Alimoș (Ed. All - Șerban)

Constantin Brâncovanul (E.D.P.)

Scanned with OKEN Scanner

Toma Alimoș

Planul simplu de idei

Expoziţiunea:
1. Toma Alimoș se află în mijlocul naturii alături de murgul său.
2. El se simte singur, dorind să închine murgului, armelor și codrului.

Intriga:
3. Boierul Manea apare, învinuindu-l pe haiduc, și îi cere murgul drept vamă.

Desfășurarea acțiunii:
4. Toma îi oferă vin din ploscă, în semn de împăcare.
5. Manea îl înjunghie cu viclenie și fuge.
6. Haiducul rănit pornește cu murgul în urmărirea lui Manea.

Punctul culminant:
7. Toma îl pedepsește pe boier, ucigându-l.
8. Cu cele din urmă puteri, haiducul îi transmite murgului ultimele sale dorințe.

Deznodământul:
9. Toma moare, iar calul îi îndeplinește dorințele.
10. Murgul pleacă la frații de haiducie ai viteazului.

Exerciții

1. Indicați sinonimele următorilor termeni din baladă: *pleșuv, a cuprinde, a înveli, a jeli, a isprăvi, slut, arțăgos, a grăi, a dărâma, murg, a judeca, a răpune, a potoli.*

2. Alcătuiți enunțuri cu expresiile: *a da seamă, a da vamă, a da mânia la o parte, a nu-și pierde cumpătul.*

3. Indicați antonimele cuvintelor: *a încăleca, a strânge, a sui, mișelește, reci, a înveli, a isprăvi, urât, gros, viteaz.*

4. Descrieți pe scurt cadrul acțiunii din balada "Toma Alimoș". Nu uitați să conturați mai precis, cu detalii din baladă, următoarele repere:

- munte
- câmp
- porumb
- câmpie

5. Încercuiți explicațiile potrivite:

"Mare la sfat" semnifică:

a) înalt în grad în rândul haiducilor;
b) înțelept;
c) îi plăcea să dea sfaturi.

Scanned with OKEN Scanner

"Dar și ele-s fiare reci,
Puse-n teci
De lemne seci!", sugerează:

a) armele sunt pline de cruzime;
b) ele sunt simple instrumente;
c) armele sunt lipsite de viață și de suflet.

"Manea slutul
Și urâtul" sugerează:

a) Manea era foarte urât;
b) boierul era hidos la înfățișare și urât de ceilalți;
c) el avea o fire dușmănoasă.

"Și fugea, nene, fugea,
Vitejia
Cu fuga!" sugerează:

a) ironia autorului popular;
b) uimirea față de rapiditatea boierului;
c) ironia și disprețul față de lașitatea boierului.

"La cap, floare
De bujor
Să mi-o ia mândra cu dor,
La picioare,
Busuioc,
Să mă plângă mai cu foc" exprimă:

a) dorința haiducului de a rămâne în inima iubitei sale;
b) voința lui Toma de a fi plâns de cei dragi după datina străbună;
c) haiducul visează.

6. Explicați versurile în care poetul realizează în mod direct portretul lui Toma Alimoș:

"Șade Toma Alimoș
Haiduc din Țeara-de-Jos,
Nalt la stat,
Mare la sfat
Și viteaz cum n-a mai stat."

"Ochii-și negri d-arunca,
Peste câmpuri se uita
Și departe ce-mi zărea?"

Ce grad de comparație presupune sintagma "viteaz *cum n-a mai stat*"?

7. Motivați de ce haiducul nu are cui închina, de ce nu poate închina cu tovarășii săi de haiducie.

Scanned with OKEN Scanner

8. Descrieți cum apare codrul în viziunea haiducului. Ilustrați următoarele trăsături cu versuri din baladă:

- "frățior"
- ocrotitor și apărător în fața dușmanilor;
- va îndeplini ceremonialul funerar în cazul morții;
- prieten în clipe de fericire;
- confident;
- slujitor devotat și plin de respect.

9. Exemplificați ce rol are personificarea în descrierea codrului, a armelor și a murgului.

10. Realizați portretul lui Manea așa cum este înfățișat de creatorul popular.

11. Spuneți-vă părerea! Epitetele "slutul" și "urâtul" au același înțeles sau există o nuanță care le deosebește? Argumentați!

12. Despre care operă vă amintesc versurile:

a) "Venea, mare, ca vântul,
Ca vântul și ca gândul,
Cu părul lăsat în vânt,
Cu măciuca de pământ."

b) "Și zbura tocmai ca vântul,
Fără s-atingă pământul".

c) "Și fugea, nene, fugea,
Vitejia
Cu fuga!"

13. Prezentați într-o scurtă compunere ultimele dorințe pe care haiducul le transmite murgului.

Caracteristicile textului

Tema Balada populară "Toma Alimoș" prezintă pe unul dintre îndrăgiții eroi populari, pe haiduc, surprins în lupta împotriva nedreptății și a necinstei.

Universul poeziei. Legătura haiduc-natură Balada se deschide printr-o formulă introductivă specifică, "foicica fagului", înfățișând un sugestiv tablou de natură, proiectat pe fundalul măreț al muntelui ("La poalele muntelui, / Muntelui Pleșuvului"). Acolo se deschide priveliștea vastă a câmpului învăluit în verdeață, înconjurat de brazi:

"În mijlocul / Câmpului, / La puțul / Porumbului, / Pe câmpia verde, -ntinsă, / Și de cetine coprinsă". În acest liniștit tablou de natură și-a găsit loc de popas Toma Alimoș "Haiduc din Țeara-de-Jos / Nalt la stat, / Mare la sfat / Și viteaz cum n-a mai stat."

În timp ce haiducul ospăta și bea vin din burdușel, îi țineau tovărășie în decorul familiar al naturii prietenul său, murgul, "priponit / În pripoane de argint", armele și codrul des. Haiducul se simțea singur și își dorea un tovarăș căruia să-i împărtășească gândurile și cu care să stea de vorbă. S-ar adresa murgului, dar acesta e "vită mută / Mă privește și m-ascultă, / N-are gură să-mi răspundă!". Ar închina "armelor surorilor", dar și acestea

Scanned with OKEN Scanner

sunt neînsuflețite: "Dar și ele-s fiare reci, / Puse-n teci / De lemne seci!". Înfrățit cu codrul ocrotitor de care se simte legat prin mii de fibre, ar închina codrilor, ulmilor și fagilor, brazilor și paltinilor care-i sunt "frățiori", pentru că l-au ascuns de atâtea ori de poteră, iar de va muri, îl vor adăposti pentru vecie, jelindu-l cu freamătul lor.

Impresionat de tristețea haiducului, care simte nevoia de a comunica și de a-și simți aproape semenii, codrul se zbuciumă și el într-o trăire aproape omenească. Aplecându-se, codrul îi răcorește fruntea și îi sărută mâna, în semn de respect și prețuire. La rândul lor, armele și murgul dobândesc însușiri omenești, trăind sentimentele haiducului: armele ies singure din teci, iar murgul nechează, răspunzând astfel urărilor haiducului.

Venirea lui Manea

În liniștea naturii, închinând vinul în cinstea tovarășilor săi credincioși, haiducul zărește în depărtare pe "Stăpânul / Moșiilor / Și domnul / Câmpiilor", pe "Manea slutul / Și urâtul; / Manea grosul / Ș-arțăgosul". El venea repede "Ca vântul, / Ca vântul și ca gândul, / Cu părul lăsat în vânt, / Cu măciuca de pământ."

Portretul boierului este înfățișat în culori întunecoase: urât la chip ("slutul") și la trup ("grosul"), cu o inimă haină care-l făcea urât de ceilalți, cu o fire ursuză, boierul se apropia amenințător. La salutul disprețuitor al lui Manea, haiducul îi răspunde pașnic și prietenos: "- Bună ziua, verișcane! / Mulțumescu-ți, frate Mane!". Cerându-i socoteală pentru pagubele făcute ("Copile / Mi-ai înșelat, / Florile / Mi le-ai călcat, / Apele mi-ai tulburat, / Livezi / Verzi / Mi-ai încurcat, / Păduri / Mari / Mi-ai dărâmat"), boierul îi cere lui Toma Alimoș să-i dea "murgul vamă". Calm și împăciuitor, Toma îl sfătuiește să lase mânia deoparte și să chibzuiască liniștit pentru a face dreptate. Pentru a-i arăta bunele sale intenții, îi întinde cu sinceritate "plosca haiducească, / Pe jumate s-o golească, / Mânia să-și potolească" și să discute ca niște frați.

Fapta boierului

În opoziție cu ospitalitatea și omenia haiducului, Manea reacționează necinstit și laș. Se preface că întinde mâna stângă să ia plosca și să bea, dar cu dreapta îl lovește pe neașteptate pe haiduc, rănindu-l grav. Fuge apoi cu lașitate: "Și fugea, nene, fugea, / Vitejia / Cu fuga!"

Pedepsirea lui Manea

Surprins de fapta mișelească a boierului, haiducul nu-și pierde cumpătul și, legându-și rana, îl avertizează pe Manea că va plăti pentru încălcarea legii ospeției. I se adresează pe un ton batjocoritor, punând accent printr-o sugestivă comparație pe lipsa de curaj și de cinste a acestuia: "- D-alelei, fecior de lele / Și viteaz ca o muiere".

El îl previne cu ironie că nu va scăpa nepedepsit: "Nu fugi, că n-am dat vamă, / Nu fugi, c-o să-mi dai seamă!".

Grăbit să pedepsească o asemenea faptă, Toma îl îndeamnă pe murg să-l ajungă din urmă pe Manea și să-l sprijine în înfăptuirea dreptății:

"Să mă porți ca gândul meu
Și s-ajungi p-ăl câine rău,
Că mi-a răpus zilele,
Zilele, ca câinele,
Pentru tine, murgule!"

Încercarea lui Manea de a fugi este zadarnică, deoarece murgul, însuflețit de aceleași sentimente ca Toma, îl ajută în luptă:

Scanned with OKEN Scanner

"Lasă șeaua, sai pe mine,
Și de coamă ține-te bine,
Ca s-arăt la bătrânețe
Ce-am plătit la tinerețe!"

Murgul îl poartă în zbor pe haiduc, până ce acesta îl ajunge din urmă și-l întrece pe Manea, pe care îl pedepsește, tăindu-i capul.

Cuvintele acuzatoare ale haiducului la adresa lui Manea, cad necruțător:

"- Maneo, Maneo, fiară rea,
Vitejia ți-e fuga,
Că, de m-ai junghiat hoțește,
Mi-ai fugit și mișelește."

Dorința de a sta de vorbă cu boierul are ca unic țel de astă dată să-i "plătească" "pagubele / Cu tăișul, / Faptele / Cu ascuțișul!".

Ultimele dorințe ale haiducului

Dar haiducul simte că sfârșitul îi este aproape, că-l ajunge "moartea neagră, moartea grea". Descălecând, simțindu-și privirea cum i se împăienjenea, haiducul transmite calului ultimele sale dorințe. Tonalitatea versurilor devine gravă, dramatică. Haiducul i se adresează murgului, rugându-l: "Sapă-mi groapă din picior / Și-mi așterne fânișor, / Iar la cap și la picioare / Pune-mi, pune-mi câte-o floare". Floarea de bujor de la cap ar dori să-i amintească mândrei dorul, iar busuiocul de la picioare să o facă să-l plângă mai "cu foc". Fânul moale, cu mireasmă proaspătă, îi va mângâia somnul etern, iar natura ocrotitoare îl va veghea în eternitate. Îl roagă apoi pe murg să meargă în codru, la "frații poposiți", unde își va găsi noul stăpân: "un tânăr sprâncenat / Și cu semne de vărsat, / Cu păr lung și gălbior, / Care-mi este frățior, / Frățior de vitejie, / Tovarăș de haiducie". Îl îndeamnă pe murg să-l slujească și pe el cu credință: "Tu să-l porți și pe el bine, / Cum m-ai purtat și pe mine!"

Haiducul se stinge, vegheat și plâns de codrul prieten: "Codrul se cutremura, / Ulmi și brazi / Se cletina, / Fagi și paltini / Se pleca, / Fruntea / De i-o răcorea, / Mâna / De i-o săruta / Și cu freamăt îl plângea."

Murgul îi îndeplinește ultimele dorințe, plângându-și stăpânul cu jale și pleacă la frații de haiducie, îndeplinind legile nescrise ale acestei lumi de legendă.

Realizarea artistică

În baladă, creatorul anonim a utilizat o gamă bogată de mijloace stilistice, sporind expresivitatea versului.

Antiteza. Cei doi eroi sunt puși în antiteză: cinstea, curajul, omenia lui Toma Alimoș se opun categoric vicleniei, lașității și cruzimii lui Manea. Frumusețea fizică și sufletească a haiducului impresionează mai puternic în contrast cu urâțenia fizică și morală a boierului. Epitetele subliniază contrastul dintre portretele celor doi protagoniști: haiducul "Nalt / La stat / Mare la sfat" (înțelept), iar Manea "Slutul / Și urâtul / Manea, grosul / Ș-arțăgosul".

Personificarea. Întreaga baladă se bazează pe personificare, prin care se însuflețește și se umanizează natura, obiectele și ființele apropiate lui Toma Alimoș. Codrul vibrează trăind aceleași sentimente cu ale haiducului într-o comuniune deplină. Chiar lipsite de grai, armele și codrul își arată înțelegerea față de singurătatea și tristețea eroului.

Scanned with OKEN Scanner

La gândul morții, haiducul nu-și dorește alt loc al odihnei veșnice decât la adăpostul codrului prieten:

"Și cum sta
De închina,
Codrul se cutremura,
Ulmi și brazi
Se cletina,
Fagi și paltini
Se pleca,
Fruntea
De i-o răcorea,
Mâna
De i-o săruta;
Armele din teci ieșea,
Murguleț-i râncheza."

"D-oi muri [...]
Cu frunza m-or învăli
Cu freamătul m-or jeli!"

În momentul dramatic al rănirii haiducului, personificarea murgului dobândește accente fabuloase. Acest prieten nedespărțit și credincios viteazului grăiește, trăiește și el revolta stăpânului și își adună toate puterile pentru a-l ajuta să-l pedepsească pe neomenosul boier. Tot murgul este acela care, în final, îi îndeplinește haiducului ultimele dorințe.

Hiperbola sporește atmosfera de fabulos prin exagerarea unor trăsături (haiducul era "viteaz cum n-a mai stat"), sau a unor situații (murgul zbura "ca vântul / Fără s-atingă pământul").

Toma Alimoș supraviețuiește unei răni mortale, până în momentul în care boierul este pedepsit pentru fapta sa, accentuând dramatismul baladei și potențând fabulosul.

Comparația prin alăturarea sugestivă a doi termeni realizează o mai mare claritate și expresivitate a limbajului, scoțând în evidență trăsăturile caracteristice. Comparația termenilor se realizează în poeziile populare cu elemente din natură sau din universul apropiat omului.

Calul "Venea, mare, ca vântul
Ca vântul și ca gândul"
Haiducul îl îndeamnă pe Manea:
"Mânia să-și potolească,
Ca c-un frate să vorbească."

Manea este considerat de haiduc, după fuga sa lașă, "viteaz ca o muiere".

Epitetul, bazat pe sensul figurat al cuvintelor, pune în evidență însușiri neobișnuite ale obiectelor sau acțiunilor, într-un mod mai expresiv:

"Și pe Toma-l ajungea
Moartea neagră, moartea grea."

Caracterizarea personajelor se realizează prin intermediul unor epitete sugestive:

"Manea, slutul
Și urâtul
Manea, grosul
Ș-arțăgosul."

Apropierea sufletească a haiducului de obiectele și ființele îndrăgite este realizată prin epitete uneori diminutivale: "armelor drăguțelor / armelor surorilor."

Scanned with OKEN Scanner

Enumerația, folosită cu multă abilitate de creatorul popular, subliniază aspecte dominante ale operei: comuniunea haiducului cu natura ("ulmi și brazi / Se cletina / Fagi și paltini se pleca") sau împlinirea ultimelor dorințe de către murg, cu exprimarea unei triste copleșitoare:

"Groapă mică că-i făcea,
Fânișor îi așternea,
Floricele că-i sădea,
Cu trei lacrămi le stropea,
Drumu-n codri c-apuca"

Repetiția insistă pe accentuarea importanței unor momente ale acțiunii, a unor sentimente: ("Închinar-aș și n-am cui / Închinar-aș [...]"), a unor însușiri ("Venea, măre, ca vântul, / Ca vântul și ca gândul"; "Armelor drăguțelor / Armelor surorilor"; "Care-mi este frățior / Frățior de vitejie").

Formele diminutivale exprimă simpatia, căldura afectivă față de îndrăgitul erou popular: "frățior", "burdușel", "guriță" etc.

Formele inverse ale verbului "închinar-aș", întărite prin repetiție, sporesc senzația de singurătate și sentimentul de tristețe ale eroului, dornic de a comunica cu semenii.

Formele populare de viitor ("D-oi muri, / M-or tot umbri, / Cu frunza m-or învăli, / Cu freamătul m-or jeli!") accentuează sonoritatea tristă a versului și subliniază sentimentele de jale ale eroului la despărțirea de viață.

Frecvența verbelor înlănțuite în versuri scurte exprimă o acțiune dinamică, al cărei ritm crește în intensitate pe măsură ce ne apropiem de punctul culminant.

Moduri de expunere

În structura baladei, care se distinge prin echilibru și o desăvârșită gradare a acțiunii, se pot identifica cele trei moduri de expunere într-o armonioasă împletire: narațiunea, descrierea și dialogul.

Narațiunea surprinde desfășurarea în timp, într-o anumită succesiune a întâmplărilor crescând ca intensitate de la expoziție la deznodământ.

***

Descrierea conturează locul acțiunii și schițează portretul personajelor, în trăsăturile lor dominante:

"La poalele muntelui,
Muntelui Pleșuvului,
În mijlocul
Câmpului,
La puțul
Porumbului,
Pe câmpia verde, -ntinsă,
Și de cetine coprinsă"

"[...] un tânăr sprâncenat
Și cu semne de vărsat,
Cu păr lung și gălbior"

Scanned with OKEN Scanner

Dialogul firesc dintre personaje dinamizează narațiunea, aducând un plus de dramatism în desfășurarea faptelor și surprinzând trăsături ale eroilor:

a) "Pân-atuncea, măi fârtate,
Dă-ți mânia la o parte
Și bea ici pe jumătate,
Ca să ne facem dreptate!"

b) "- Maneo, Maneo, fiară rea,
Vitejia ți-e fuga,
Că, de m-ai junghiat hoțește,
Mi-ai fugit și mișelește."

Împletirea celor trei moduri conferă dinamism acțiunii, dă profunzime caracterelor personajelor și sporește dramatismul și expresivitatea baladei.

Operă epică. Balada "Toma Alimoș" este o operă epică, în care sentimentele autorului sunt prezentate indirect cu ajutorul personajelor și al acțiunii.
În structura operei putem identifica următoarele caracteristici:
1) se prezintă un șir de întâmplări neobișnuite din trecut, aflate într-o anumită succesiune, constituind subiectul operei epice;
2) întâmplările evidențiază momentele subiectului într-o gradație a tensiunii emoționale;
3) acțiunea se desfășoară în timp și în spațiu;
4) epicul reflectă continuitatea acțiunii;
5) personajele participă la acțiune, dezvăluindu-și lumea interioară (interese, concepții, sentimente, însușiri etc.) și relațiile dintre ele;
6) narațiunea reprezintă modul de expunere caracteristic, constând în povestirea unor întâmplări reale sau imaginare.

Baladă populară (cântecul bătrânesc). Opera "Toma Alimoș" este o baladă populară întrucât:
- prezintă o întâmplare din trecutul îndepărtat;
- sub forma unei acțiuni simple;
- la care participă un număr mic de personaje, prezentate de obicei în antiteză;
- în care realul se împletește cu fabulosul.

Versificație. Versul scurt (cu o măsură diferită) evidențiază o rimă care alternează:
- *monorima:* "Foicica fagului, / La poalele muntelui, / Muntelui Pleșuvului, / În mijlocul / Câmpului"
- *rima pereche:* "Șade Toma tolănit / Și cu murgul priponit / În pripoane de argint"
Ritmul trohaic constă în alternarea unei silabe accentuate cu una neaccentuată.

Caracterizarea în antiteză a personajelor

Haiducul este eroul popular care întruchipează idealul de vitejie pus în slujba dreptății. Luptând permanent împotriva celor bogați și lacomi, pe care îi înfruntă riscându-și viața, haiducul îi ajută pe cei săraci sau aflați în suferință. El duce deseori o viață solitară, în mijlocul naturii prietene, care îi oferă ocrotire, adăpost, hrană sau loc de odihnă.

Portretul lui Toma Alimoș este descris succint, în câteva trăsături dominante: înalt și puternic, cu ochii negri, înțelept, ("mare la sfat") și viteaz ("și viteaz cum n-a mai stat"). Înarmat, cu murgul aproape, priponit "în pripoane de argint", haiducul se odihnește la marginea pădurii. El simte în adâncul sufletului tristețea de a nu avea în apropiere semeni cu care să vorbească, "să închine" vin din burdușel. Sentimentul de singurătate este copleșitor pentru că obiectele (armele) și ființele îndrăgite (codrul,

Scanned with OKEN Scanner

murgul) și credincioase sunt lipsite de grai și de căldură omenească: "Închinar-aș armelor, / Armelor drăguțelor, / Armelor surorilor, / Dar și ele-s fiare reci, / Puse-n teci / De lemne seci!".

Legătura sufletească dintre haiduc și codru, arme sau murg este profundă și reciprocă. El se bizuie pe acestea permanent în clipe de cumpănă sau le împărtășește sentimentele sale în momente de liniște. La rândul lor, ele răspund și vibrează la trăirile haiducului.

Respectul, prietenia și credința cu care îl slujesc sunt personificate într-un mod sugestiv: "Codrul se cutremura, [...] / Fruntea / De i-o răcorea, / Mâna / De i-o săruta; / Armele din teci ieșea, / Murguleț-u-i râncheza".

Sufletul său sensibil și dornic de prietenie rămâne astfel chiar și în prezența dușmanului său, boierul Manea. Cu ospitalitate și bună cuviință, Toma răspunde salutului brutal al acestuia:

"- Bună ziua, verișcane!

- Mulțumescu-ți, frate Mane!"

Portretul fizic și moral al stăpânului moșiilor se caracterizează prin hidoșenie, urâțenie sufletească, atrăgând condamnarea celor din jur ("slutul și urâtul", "grosul"), fire închisă și morocănoasă ("arțăgosul") și aspect amenințător (vine "ca vântul / Cu părul lăsat în vânt, / Cu măciuca de pământ").

Pe un ton amenințător, lacomul boier îi cere mânios socoteală pentru că i-a călcat moșia și îi solicită murgul drept "vamă".

Haiducul nu-și pierde cumpătul și nu se lasă impresionat de mânia și acuzațiile lui Manea. Cu chibzuință, îl îndeamnă să lase mânia la o parte și să judece drept faptele. Pentru a-l asigura de bunele sale intenții, îi oferă cu ospitalitate plosca haiducească, să bea în semn de prietenie și de împăcare: "Dă-ți mânia la o parte / Și bea ici pe jumătate, / Ca să ne facem dreptate! / [...] / Îi da plosca haiducească, / Mânia să-și potolească, / Ca c-un frate să vorbească".

Profitând de încrederea și atitudinea prietenoasă a haiducului, Manea îl lovește mișelește și fuge. Nepierzându-și cumpătul, Toma Alimoș nu pierde vremea, își leagă rana cu un brâu lat și, încălecând, pornește în urmărirea dușmanului. Cuvintele viteazului îl caracterizează într-un mod necruțător pe Manea: ticălos, ("pui de lele"), laș și fricos ("viteaz ca o muiere"), lipsit de inimă ("câine rău").

Deși rănit, curajul și dârzenia haiducului îl fac să reziste până duce la îndeplinire datoria ce se impunea – de a-l pedepsi pe cel care încălcase legile nescrise ale colectivității. Ajutorul credinciosului său cal care-l slujise din tinerețe se dovedește neprețuit. Alimoș îl îndeamnă să se-ntreacă în zbor cu șoimii ca să-l ajute să-și îndeplinească datoria înainte de a muri, cu atât mai mult cu cât plătise pentru el, că nu acceptase să-l dea vamă boierului. Murgul îl înțelege și-l ajută să-l pedepsească pe boierul laș care "l-a junghiat hoțește" și-a fugit "și mișelește". Furia și durerea clocotesc în inima haiducului care fusese lovit fizic, dar și moral în prietenia și încrederea pe care o arătase adversarului. Noblețea sufletească a eroului fusese răsplătită cu fapta condamnabilă a boierului.

Ultimele clipe de viață și ultimele dorințe ale lui Toma Alimoș ne dezvăluie dragostea pentru natură, regretul de a-și părăsi mândra, precum și credința și prietenia față de tovarășii săi de haiducie. Dorește să fie îngropat în codru, pe un pat moale de fân proaspăt și înmiresmat, având la cap și la picioare câte-o floare care să-l păstreze

Scanned with OKEN Scanner

în amintirea mândrei sale. Haiducul vrea ca murgul să-l slujească plin de credință pe un "Frățior de vitejie / Tovarăș de haiducie".

Plânsul codrului și al murgului sunt expresia tristeții lor față de pierderea unui bun și devotat prieten, un tânăr viteaz, cu suflet cald și generos, răpus pe nedrept de răutatea și invidia omenească.

Haiducul a rămas un model de frumusețe morală, de vitejie și credință pe care poporul l-a cinstit și l-a cântat în numeroase balade.

Rolul murgului

Murgul joacă un rol important în viața haiducului. Stându-i în preajmă ca prieten în clipele de singurătate, îi înțelege dorința de a sta de vorbă cu semenii. Deși nu poate să-i răspundă stăpânului la urare ("Dar mi-e murgul vită mută, / Mă privește și m-ascultă, / N-are gură să-mi răspundă!"), el îl înțelege și îi arată prețuirea și respectul în felul său, alături de ceilalți prieteni de nădejde: "Armele din teci ieșea / Murguleț-i râncheza".

În momentul de grea cumpănă, când Toma Alimoș este înjunghiat "hoțește" de Manea, murgul se dovedește a fi un aliat credincios al haiducului. El îl ajută pe acesta să-l prindă și să-l pedepsească pe Manea după legile nescrise ale tradiției haiducești. În ciuda vârstei, calul face un efort extraordinar, pe măsura aceluia făcut de stăpânul său, își mobilizează resursele și îi arată lui Toma Alimoș aceeași credință ca în tinerețe: "Tinerel că m-ai slujit, / Dar ș-acum, îmbătrânit, / Să te-ncerci la bătrânețe / Cât puteai la tinerețe" La rugămintea lui Toma, care a refuzat să-și dea boierului murgul drept vamă, acesta dobândește calități omenești, încurajându-l pe haiduc să aibă încredere în vigoarea sa din tinerețe: "- Lasă șeaua, sai pe mine, / Și de coamă ține-te bine, / Ca s-arăt la bătrânețe / Ce-am plătit la tinerețe!"

Uniți la bine și la greu, haiducul împreună cu murgul său zboară ca în basme, ajungându-l din urmă pe boierul cel laș: "Murgul, măre, și zbura; / Și zbura tocmai ca vântul, / Fără s-atingă pământul". Calul dobândește astfel un rol decisiv în acțiunea justițiară a haiducului.

Murgul își ajută stăpânul până în clipa în care acesta pedepsește ticăloșia și lașitatea: "Murguleț-și repezea / Și cu sete mi-l lovea".

Aflat la căpătâiul haiducului în momentul în care îl ajunge "moartea neagră, moartea grea", murgul rămâne un adevărat prieten și un confident sincer. El îi îndeplinește cu respect ultimele dorințe, săpându-i mormântul și plângându-l cu o jale sfâșietoare, care impresionează adânc: "Murgul jalnic râncheza, / Cu copita că-mi săpa, / Groapă mică că-i făcea, / Fânișor îi așternea, / Floricele că-i sădea, / Cu trei lacrămi le stropea".

În această tulburătoare baladă, murgul personificat capătă întruchiparea prietenului, confidentului și aliatului credincios al haiducului până în momentul despărțirii eterne. Trăsături asemănătoare ale acestei făpturi devotate omului descoperim și în basmele noastre populare.

Cadrul natural

Balada se deschide printr-un sugestiv tablou de natură în care apare eroul.

Tabloul reunește elementele naturii, atât de familiare haiducului, printr-o enumerație deosebit de expresivă, care conferă peisajului bogăție: "La poalele muntelui, / Muntelui pleșuvului, / În mijlocul / Câmpului, / La puțul / Porumbului, / Pe câmpia verde,-ntinsă, / Și de cetine coprinsă / Șade Toma Alimoș". Cadrul este proiectat pe fundalul măreț al muntelui, sugerând forța și neclintirea românilor în fața vitregiilor vremurilor. În spațiul

Scanned with OKEN Scanner

larg, cald și frumos al câmpiei roditoare se deschide o perspectivă largă până la marginea pădurii. Spațiul se conturează circular, în jurul izvorului de apă, înconjurat de cetina pădurii, ca un loc special, încărcat de frumusețe. Acolo îi plăcea haiducului să facă popas, simțind răcoarea codrului, dar și plăcerea câmpiei roditoare deschizându-se amplu, sub privirea sa scrutătoare.

Singur, haiducul simte nevoia de a închina în cinstea semenilor, dar în preajma sa se află numai tovarășii săi credincioși: murgul, armele și codrul. Nu întâmplător Toma Alimoș se simte frate cu codrul. Printr-o amplă enumerație dublată de personificare, se evidențiază postura codrului de prieten, aliat, confident și tovarăș credincios al haiducului. În caz de primejdie, codrul îl ascunde și îl ocrotește ("Că-mi sunt mie frățiori, / De poteri ascunzători"), iar în cazul despărțirii veșnice, acesta îl va veghea și îl va plânge pentru eternitate ca o ființă dragă și apropiată ("D-oi muri, / M-or tot umbri, / Cu frunza m-or învăli, / Cu freamătul m-or jeli!"). Auzind cuvintele de apreciere ale haiducului, natura personificată vibrează plină de afecțiune și respect: "Ulmi și brazi / Se cletina, / Fagi și paltini / Se pleca, / Fruntea / De i-o răcorea, / Mâna / De i-o săruta").

Personificarea naturii reprezintă principalul mijloc stilistic prin care se evidențiază comuniunea om-natură, o legătură profundă și indestructibilă.

Natura apare în finalul baladei să vegheze cu tristețe împlinirea ultimelor dorințe ale haiducului și să jelească pierderea unui prieten drag; "Sufletelul că-și dedea; / Codrul se cutremura, / Ulmi și brazi / Se cletina, / Fagi și paltini / Se pleca, / Fruntea / De i-o răcorea, / Mâna / De i-o săruta, / Și cu freamăt îl plângea".

În sânul naturii ocrotitoare, în liniștea și răcoarea codrului, pe un pat de fân proaspăt și înmiresmat, cu "floricele" la cap și la picioare, haiducul s-a oprit să se odihnească pentru eternitate. Astfel legătura dintre el și natură s-a perpetuat dincolo de moarte, în ritmurile eterne ale universului, într-o îngemănare perpetuă.

Scanned with OKEN Scanner

Constantin Brâncovanul

Planul simplu de idei

Expoziţiunea:	1. Domnitorul Brâncoveanu a devenit bogat şi puternic, stârnind invidia sultanului.
Intriga:	2. Sultanul hotărăşte uciderea lui Brâncoveanu.
Desfăşurarea acţiunii:	3. Turcii îl duc pe domnitor şi pe fiii acestuia la Stambul.
	4. Prizonierii sunt închişi în turnul cel mare din Stambul.
	5. Sultanul îl acuză pe domnitor de trădare.
	6. El îi cere lui Brâncoveanu să renunţe la legea creştină în schimbul vieţii fiilor săi.
	7. Domnitorul respinge cu demnitate propunerea.
	8. Voievodul asistă neputincios la uciderea primilor săi doi fii.
	9. Sultanul reînnoieşte propunerea, dar domnitorul refuză din nou.
Punctul culminant:	10. Este decapitat şi cel de-al treilea fiu al voievodului.
	11. Voievodul îşi plânge fiii, blestemându-i pe ucigaşi.
Deznodământul:	12. Turcii îl jupoaie de viu, în timp ce Brâncoveanu îşi apără credinţa.

Exerciţii

1. Legaţi cuvintele de explicaţia lor şi subliniaţi arhaismele:

• sultan	• soldat din corpul de elită al vechii infanterii turceşti
• vizir	• termen de ocară indicând cotropitorii, oamenii răi
• paşă	• denumire disprețuitoare dată în trecut de turci persoanelor de altă religie
• ienicer	• călău
• ghiaur	• persoană trimisă de sultan în Ţările Române cu înalte misiuni politice
• a mazili	• terasă deschisă, cu acoperişul susţinut de stâlpi sau coloane
• foişor	•. nume dat miniştrilor (sau înalţilor dregători) în ţările musulmane
• imbrohor	• paloş
• gealat	• funcţia de guvernator al unei provincii în Imperiul Otoman
• pală	• titlu dat monarhului din Imperiul Otoman
• liftă	• a scoate din domnie

2. Indicaţi sinonimele cuvintelor: *a căta, a chiti, a se oţărî, a se minuna, a răpune, a cuvânta, a iuruşi, a tăbărî, voie, viclean.*

3. Precizaţi seria sinonimică a verbului "a se teme", aşezând termenii în ordine descrescătoare privind intensitatea.

Scanned with OKEN Scanner

4. Arătați sensurile cuvintelor subliniate în enunțurile de mai jos:

vechi
Brâncoveanu era un boier *vechi*.
Bunicul bea cu plăcere un pahar de vin *vechi*.
Se mai păstra zidul *vechi* al cetății.
El se întâlnise cu un *vechi* coleg de liceu.
Untul era *vechi*, cu termen de valabilitate expirat.
Era un model *vechi* de automobil, care nu mai funcționa.
Bătrânul vânduse din grâul *vechi*, nu din cel nou.

lege
Acest fenomen fizic reprezintă o *lege* a naturii.
Orice *lege* trebuie respectată de toți cetățenii țării.
Lui Brâncoveanu i s-a cerut să renunțe la *legea* creștină.

5. Dezvoltați ideea principală reprezentând intriga acțiunii, adăugând ideile secundare.

6. Povestiți balada "Constantin Brâncovanul", utilizând citate din poezie.

7. Uniți corespunzător versurile cu momentele din desfășurarea acțiunii:

A• Brâncovanu greu ofta
Şi *din gură* cuvânta.

• Brâncovanu greu ofta
Şi *din suflet* cuvânta.

• Brâncovanu greu ofta
Şi *cu lacrimi* cuvânta.

• uciderea fiului mijlociu

• uciderea primului fiu

• uciderea fiului mezin

Cuvintele subliniate exprimă:

a) creșterea în intensitate a durerii voievodului văzând că, rând pe rând, fiii lui sunt uciși sub ochii săi;
b) accentuarea momentului în care tatăl își verifică tăria în credința creștină;
c) gradarea martirajului la care este supus voievodul de către sultan.

B• Brâncovene Constantin
Boier vechi, ghiaur hain.

• Brâncovene Constantin
Boier vechi şi domn creştin.

• Brâncovene Constantin
Ghiaur vechi, ghiaur hain!

• ura şi batjocura turcilor față de cel care îi sfidase, arătându-se mai puternic decât ei

• supărarea sultanului de a se simți trădat de un domnitor creştin de viță nobilă

• respectul şi uimirea sultanului față de tăria voievodului după uciderea primilor doi fii

Scanned with OKEN Scanner

8. Încercuiți explicațiile potrivite:

• Cauza pentru care sultanul poruncește ca Brâncoveanu să fie adus la Stambul este:

a) să i se dea o lecție;
b) să fie ucis;
c) să fie judecat.

• Faptele de care era acuzat voievodul de către sultan erau:

a) Brâncoveanu avea intenția să scoată țara de sub stăpânirea turcească;
b) bătuse monedă de aur fără permisiunea sultanului;
c) nesocotise puterea sultanului.

• "- Mare-i Domnul Dumnezeu!
Creștin bun m-am născut eu,
Creștin bun a muri vreu..." semnifică:

a) repetă ca să-și sporească credința;
b) cuvintele sale sunt ca un jurământ de credință;
c) repetă inconștient datorită durerii.

• "- De-am fost bun, rău la domnie,
Dumnezeu singur o știe;
De-am fost mare pre pământ,
Cată-acum de vezi ce sunt!" exprimă:

a) modestia și înțelepciunea voievodului;
b) suprema apreciere a vieții cuiva o face Dumnezeu;
c) poziția și averile sunt trecătoare pe pământ;
d) orgoliul domnitorului.

• "Apoi el se-ntuneca
Inima-i se despica" sugerează:

a) se înfuria pe dușmani;
b) simțea că-i plesnește inima de durere văzându-și fiii uciși;
c) îl copleșeau remușcările.

• "Și pe blândul copilaș,
Dragul tatei fecioraș" sugerează:

a) duioșia și dragostea părintească;
b) durerea imensă;
c) spaima.

Scanned with OKEN Scanner

9. Argumentați cu fapte și întâmplări citate din baladă trăsăturile voievodului român:

- domnitor credincios;
- boier de viță;
- foarte bogat;
- în vârstă;
- cu fața blândă;
- avea trei fii;
- părinte iubitor;
- acuzat de trădare de către sultan și mazilit;
- cu spirit realist;
- modest;
- dârz și cu tărie de caracter;
- neînduplecat în hotărârea luată;
- a pus mai presus credința față de dragostea sa părintească;
- demn;
- cu ură neînduplecată față de dușmani;
- mândru de a muri creștin.

10. Precizați prin încercuire ce mijloace stilistice reprezintă următoarele exemple:

"Brâncovanul se scula
Fața blândă el spăla,
Barba albă-și pieptăna,
La icoane se-nchina
Pe fereastră-apoi căta
Și amar se spăimânta!" conține:

a) repetiție;
b) enumerație;
c) personificare.

"Fața *blândă* el spăla,
Barba *albă*-și pieptăna" conține:

a) metafore;
b) epitete;
c) comparații.

"*Creștin bun* m-am născut eu
Creștin bun a muri vreu..." conține:

a) personificare;
b) comparație;
c) repetiție.

"Să vă ștergeți pre pământ,
Cum se șterg norii la vânt" conține:

a) comparație;
b) epitet;
c) repetiție.

11. Spuneți-vă părerea! Pro sau contra?

Poate fi acuzat Constantin Brâncoveanu că și-a sacrificat fiii? Această tărie de caracter a voievodului poate fi asemuită cu cea a unui sfânt?

Scanned with OKEN Scanner

12. Citește și află mai mult!

La Muzeul de Istorie al municipiului București se află o **sabie a lui Constantin Brâncoveanu**, iscusitul principe diplomat și proteguitor al artelor. Sabia are o lamă din oțel, lungă de 107 cm și lată de 3,5 cm. Mânerul din argint aurit este încrustat cu 12 topaze de Brazilia, 5 pe o parte, 7 pe cealaltă, la îndoitură găsindu-se un alt topaz, mai mare, rotund. Lama are ornamentații suflate cu aur. Pe una dintre ele, doi amorași susțin o coroană princiară. Pe cealaltă este gravată Madona cu pruncul în brațe și o inscripție în limba greacă: "Dă cununa izbânzii asupra potrivnicilor voievodului și credinciosului domn Constantin, precum altădată împăratului Constantin cel Mare". Pe partea opusă ascuțișului lamei este încrustat un motiv vegetal.

Caracteristicile textului

Tema

Inspirată dintr-un fapt real, uciderea domnitorului Constantin Brâncoveanu și a celor patru fii ai săi în 1714 la Istanbul, aceasta este o baladă istorică. Ceea ce impresionează în această creație populară este tăria credinței voievodului, care este mai presus de dragostea sa părintească. Încercarea voievodului se aseamănă cu martirajul sfinților bisericii creștine, în rândurile cărora se numără astăzi și el.

Dârzenia și tăria sa sunt mai presus de puterile unui om, acest moment dobândind o aură sfântă, parcă trimisă de Dumnezeu, fapt care-l impresionează adânc chiar și pe crudul sultan.

Universul operei

Balada debutează cu împletirea dintre expoziție și intrigă, portretul lui Constantin Brâncoveanu fiind însoțit de hotărârea sultanului de a-l ucide pentru averile strânse. Apar câteva detalii legate de cadru și de personaj într-o "gioi de dimineață", zi sorocită pentru mazilirea domnitorului; Brâncoveanu "boier vechi și domn creștin" se scula, își spăla "fața blândă", își pieptăna "barba albă", se închina creștinește și vedea pe fereastră apariția turcilor. Motivul pentru care fusese condamnat de sultan era faptul că strânsese averi uriașe, ceea ce stârnise mânia și invidia vizirului, care-l pârâse sultanului: "De averi ce tot strângea, / Sultanul se îngrijea / Și de moarte-l hotăra, / Căci vizirul îl pâra." Această hotărâre reprezintă **intriga** baladei.

Desfășurarea acțiunii este înfățișată în mod gradat, tensiunea crescând o dată cu faptele dramatice prezentate. Constatând prezența turcilor, domnitorul își dă seama de pericolul care îi pândește și încearcă să-și pregătească fiii pentru apărare: "- Dragii mei, coconi iubiți! / Lăsați somnul, vă treziți, / Armele vi le gătiți". Primejdia o constituiau turcii conduși de temutul pașă, care înconjuraseră palatul: "Că pe noi ne-a-ncongiurat / Pașa cel neîmpăcat, / Cu ieniceri, cu tunuri mari, / Ce sparg ziduri cât de tari!".

Totul se desfășoară mult prea repede, domnitorul și fiii săi sunt luați prin surprindere de turci, duși și întemnițați în turnul cel mare al cetății din Stambul, "Unde zac fețe domnești / Și soli mari împărătești".

Scanned with OKEN Scanner

Ei nu sunt lăsați mult în temniță, ci sunt duși lângă foișorul sultanului de pe malul Bosforului. Acolo are loc confruntarea dintre sultan și voievodul român. Conducătorul turc îl acuză de trădare, că nu s-a supus și a încercat să iasă de sub dominația Imperiului Otoman și că "a bătut" monedă de aur proprie fără aprobarea sultanului: "Adevăr e c-ai chitit / Pân a nu fi mazilit / Să desparți a ta domnie / De a noastră-mpărăție? / Că de mult ce ești avut / Bani de aur ai bătut, / Făr-a-ți fi de mine teamă, / Făr-a vrea ca să-mi dai seamă!"

Voievodul își dă seama de gravitatea acuzațiilor și de pericolul care îl pândește și de aceea răspunde cu modestie și înțelepciune. El se referă la suprema judecată a faptelor, pe care numai Dumnezeu o face, și la soarta trecătoare a gloriei omenești: "De-am fost bun, rău la domnie, / Dumnezeu singur o știe; / De-am fost mare pre pământ, / Cat-acum de vezi ce sunt!".

Diplomația voievodului în evitarea unui răspuns direct nu-i scapă sultanului care îl acuză de viclenie: "Nu-mi grăi vorbe viclene". Punând în balanță viața voievodului și a fiilor săi, îi cere să renunțe la credința creștină: "De-ți e milă de copii / Și de vreai ca să mai fii, / Lasă legea creștinească / Și te dă-n legea turcească."

Domnitorul refuză cu demnitate și tărie cererea sultanului, invocând voința divină: "Facă Dumnezeu ce-a vrea! / Iar pe toți de ne-ți tăia, / Nu mă las de legea mea!"

Constantin Brâncoveanu vede apropiindu-se călăii și asistă neputincios și îndurerat la sacrificarea fiului mai mare și a celui mijlociu. Singura lui consolare rămâne credința în Dumnezeu, care îl pune la grea încercare: "- Doamne! fie-n voia ta!" Frumusețea și gingășia copiilor sporesc cruzimea acțiunii turcești și durerea din inima părintelui.

Sultanul, el însuși, se minunează de tăria domnitorului și – cu o notă de milă și respect în glas – îl îndeamnă să accepte: "Sultanul se minuna / Și cu milă se-ngâna:/ - Brâncovene Constantin, / Boier vechi și domn creștin!"

Cu inima împietrită de durere, voievodul refuză cu demnitate și cu mândria de a dori să rămână creștin: "Creștin bun m-am născut eu, / Creștin bun a muri vreu..."

Călcându-și pe inimă, bătrânul părinte își îmbărbătează cu dragoste fiul cel mic, încercând să-l consoleze, întărindu-i credința pentru a depăși greaua încercare prin care urma să treacă: "Taci, drăguță, nu mai plânge, / Că-n pept inima-mi se frânge. / Taci și mori în legea ta, / Că tu ceriu-i căpăta!" Dar și cel mai mic dintre copii este ucis cu aceeași cruzime.

Punctul culminant cuprinde tensiunea maximă a acțiunii. Voievodul român simte că paharul suferinței se revarsă văzând că ultima speranță legată de viața celui din urmă fiu al său s-a irosit. Atunci ura sa față de dușmani capătă accente dramatice. El se adresează ucigașilor, blestemându-i prin cuvinte aspre și neiertătoare: "- Alelei! tâlhari păgâni! / Alei! voi feciori de câni! / Trei coconi ce am avut / Pe tustrei mi i-ați perdut! / Dare-ar Domnul Dumnezeu / Să fie pe gândul meu: / Să vă ștergeți pre pământ, / Cum se șterg norii la vânt, / Să n-aveți loc de-ngropat, / Nici copii de sărutat!"

Cuvintele din blestemul domnitorului martir vizează trei aspecte majore: vrăjmașii săi să dispară ca popor, să nu mai aibă loc de îngropăciune și să fie lipsiți de copii.

Deznodământul crește în dramatism. Turcii, supărați de vorbele domnitorului, se reped asupra lui, îi rup veșmintele și îl jupoaie de piele: "Haine mândre-i le rupea, / Trupu-i de pele jupea, / Pielea cu paie-o împlea, / Prin noroi o tăvălea / Și de-un paltin o lega / Și râzând așa striga". Batjocurii usturătoare a turcilor le răspunde cu demnitate

Scanned with OKEN Scanner

voievodul român, mândru că a avut tăria să-şi păstreze până la moarte credinţa strămoşească: "- Câni turbaţi! Turci, liftă rea! / De-ţi mânca şi carnea mea, / Să ştiţi c-au murit creştin / Brâncovanu Constantin!"

Moduri de expunere

Naraţiunea se împleteşte cu dialogul şi descrierea. Naraţiunea se desfăşoară gradat, tensiunea şi sentimentele cresc în dramatism până în finalul baladei. Poezia începe cu atmosfera liniştită a unei zile obişnuite a domnitorului român, dar apariţia turcilor pe neaşteptate, foarte de dimineaţă şi fără a fi anunţaţi îi trezeşte bănuieli şi temeri. El încearcă să-şi prevină fiii şi să ia măsuri de apărare. Desfăşurarea evenimentelor se precipită şi este însoţită de creşterea zbuciumului său sufletesc şi de suferinţă. Părintele este pus în faţa unei grele alegeri: viaţa fiilor săi sau credinţa. Păstrarea credinţei înseamnă însă asumarea unei dureri sfâşietoare, pe care voievodul o resimte crescând cu fiecare decapitare. Oftatul greu exprimă suferinţa care îi sfâşie inima şi care apare şi în cuvintele înălţate către cer: "Doamne! fie-n voia ta!" Cu fiecare încercare, ruga sa către Dumnezeu capătă accente dramatice şi se transformă într-o implorare parcă a milei divine chemată să-i întărească credinţa şi să-i aline durerea: "Brâncoveanu greu ofta / Şi din suflet cuvânta: / Doamne! Fie-n voia ta!" sau, în final, grăieşte cu disperare, "Brâncoveanu greu ofta / Şi cu lacrimi cuvânta: / Doamne! fie-n voia ta!". Domnitorul se supune hotărârii divine şi acceptă grelele încercări la care este supus, reafirmându-şi de fiecare dată credinţa în Cel de Sus.

Dialogul sporeşte dramatismul acţiunii şi reprezintă un mijloc important în caracterizarea personajelor. Formulele de adresare exprimă sentimentele şi atitudinea personajelor participante la acţiune. Tonul plin de dispreţ şi ameninţător al sultanului care îl acuză pe Brâncoveanu de trădare este tratat cu înţelepciune şi diplomaţie de către voievodul român. Fără să renunţe la demnitatea cu care i se adresează conducătorului otoman, voievodul îi răspunde chibzuit, evitând înrăutăţirea situaţiei. Când i se propune renunţarea la credinţa strămoşească, refuzul domnitorului român vine ferm şi categoric, excluzând orice compromis şi intimidare: "Facă Dumnezeu ce-a vrea! / Iar pe toţi de ne-ţi tăia, / Nu mă las de legea mea!" După cele două grele încercări în care îşi vede pierind doi fii, credinţa şi tăria voievodului rămân la fel de neclintite: "Creştin bun m-am născut eu, / Creştin bun a muri vreu...".

Ceea ce impresionează puternic este nuanţarea dialogului în redarea dragostei părinteşti a personajului principal. Tonul blând şi plin de afecţiune al tatălui care vrea să-şi ocrotească fiii de ameninţarea turcească ("Dragii mei, coconi iubiţi! / Lăsaţi somnul, vă treziţi") rămâne la fel de cald în momentul când îşi încurajează cel mai mic dintre copii, deşi sufletul său este sfâşiat de durere: "Taci, drăguţă, nu mai plânge, /Că-n pept inima-mi se frânge".

Finalul baladei aduce o schimbare de ton şi de atitudine în modul de adresare al eroului faţă de vrăjmaşi. Durerea sufletească răbufneşte din sufletu-i sfâşiat într-un acces de ură faţă de cruzimea fără de seamăn a duşmanilor, pe care îi blesteamă cu vorbe de ocară: "- Câni turbaţi! Turci, liftă rea!"

Vorbele ameninţătoare ale sultanului dobândesc altfel de accente, mai omeneşti, când vede tăria morală a părintelui asistând la uciderea fiilor. Chiar duşman fiindu-i, o undă de compasiune şi respect răzbate din cuvintele sultanului: "Brâncovene Constantin, / Boier vechi şi domn creştin!". Cererea de a renunţa la credinţa strămoşească este reînnoită pe alt ton, trădând chiar un fel de admiraţie faţă de român.

Scanned with OKEN Scanner

Descrierea are un rol redus în schițarea unor trăsături fizice a unor detalii pline de expresivitate legate de înfățișarea, gesturile și atitudinea personajelor. Se remarcă "fața blândă" și "barba albă" a voievodului, gestul său prin care se închină la icoane sau trăsăturile feciorilor: "cel mare și frumos", "cel gingaș mijlociu / Cu păr neted și gălbiu", "pe blândul copilaș / Dragul tatei fecioraș". Rolul epitetelor în conturarea cu sensibilitate a chipurilor nevinovate ale copiilor este de o mare forță expresivă, care sporește dramatismul baladei.

Spațiul și timpul

Balada fiind inspirată de un eveniment istoric, schițează sumar spațiul și timpul acțiunii. Creatorul popular menționează câteva detalii prin care spațiul românesc este conturat ("icoane", curtea domnească înconjurată de "ieniceri cu tunuri mari / Ce sparg ziduri cât de tari", care pătrund în casă) și în opoziție spațiul turcesc, redat prin câteva detalii semnificative: turnul închisorii ("La Stambul în turnul mare / Ce se-nalță lângă mare, / Unde zac fețe domnești / Și soli mari împărătești") și foișorul sultanului de pe malul Bosforului.

Timpul îndepărtat al baladei nu este precizat, sporind aura de legendă; doar un detaliu vine să precizeze momentul începerii acțiunii: "într-o gioi de dimineață".

Caracterizarea personajelor

Constantin Brâncoveanu. Balada "Constantin Brâncovanul" îl prezintă pe voievodul Țării Românești ca fiind o personalitate pilduitoare a istoriei noastre, exemplu de sacrificiu pentru credință. Trăsăturile fizice, abia schițate de poetul popular într-o caracterizare directă, sugerează uneori și ele trăsături morale: "fața blândă" ca expresie a sufletului plin de bunătate al voievodului, "barba albă" ca semn al vârstei înaintate, înțelepte.

Constantin Brâncoveanu, boier de viță nobilă și domnitor al Țării Românești este un om în vârstă cu "barbă albă" și cu "fața blândă", cu gesturi simple și cu credință în Dumnezeu: "La icoane se-nchina". Tonul cald și plin de dragoste părintească cu care li se adresează feciorilor îl caracterizează drept un bun părinte: "- Dragii mei, coconi iubiți!"

La vederea neașteptată a turcilor care au înconjurat curtea domnească, înarmați cu "tunuri mari" și conduși de "pașa cel neîmpăcat", voievodul devine bănuitor și se gândește să ia măsuri de apărare pentru a-și ocroti familia: "Lăsați somnul, vă treziți, / Armele vi le gătiți".

Prinși și întemnițați la Stambul, în turnul cel mare, ei sunt aduși în fața sultanului. Cu înțelepciune și cu diplomație, voievodul răspunde demn acuzațiilor sultanului, încercând să evite înrăutățirea situației sale și a fiilor săi. Felul lui meșteșugit și înțelept de a răspunde este socotit drept "viclean" de conducătorul otoman: "Nu-mi grăi vorbe viclene". Răspunsul domnitorului îi trădează însă modestia și credința. Numai Dumnezeu poate să-i aprecieze viața și domnia, faptele și strădania, ("- De-am fost bun, rău la domnie, / Dumnezeu singur o știe") trăgând concluzia asupra caracterului trecător al gloriei și vieții omenești: "De-am fost mare pre pământ, / Cată-acum de vezi ce sunt!".

Voievodul a stârnit supărarea și invidia conducătorilor turci prin politica sa înțeleaptă care a condus la înflorirea țării, la emiterea unei monede proprii, ceea ce a fost interpretat drept tendință de nesupunere și de desprindere de sub dominația Porții Otomane: "Adevăr e c-ai chitit / Pân a nu fi mazilit / Să desparți a ta domnie / De a noastră-mpărăție?" Sultanul era obișnuit cu domnitori umili, care cereau voie Porții pentru orice hotărâre ce urma a fi luată. Independența și curajul de care dă dovadă

Scanned with OKEN Scanner

Constantin Brâncoveanu antrenează mazilirea acestuia și hotărârea de a fi ucis. Cunoscut pentru pioșenia sa, voievodului i se cere să renunțe la credința strămoșească în schimbul vieții lui și a feciorilor săi. Refuzul domnitorului subliniază încă o dată credința sa de neclintit. Uciderea copiilor săi dragi, sub privirea sa îndurerată, a reprezentat cea mai mare osândă care i se putea da unui părinte iubitor. Pătimirea părintelui zguduit de cruzimea cu care erau răpușii fiii săi nevinovați crește în intensitate pe măsură ce, unul câte unul, aceștia pier sub privirea sa neputincioasă. Voievodul respinge de fiecare dată propunerea reînnoită a sultanului, dovedind o tărie morală și o credință mai presus de puterile unui simplu muritor, ceea ce trezește chiar compasiunea și respectul dușmanului reflectate în cuvintele și în tonul sultanului. Cuvintele pe care Brâncoveanu le înalță către cer exprimă acceptarea încercărilor la care este supus și dovedesc credința sa în Dumnezeu. Pe măsura încercărilor cumplite prin care trece, cuvintele sale repetate sunt o rugă către Dumnezeu de a-i da puterea să reziste, să-și înfrângă durerea care-i sfâșie inima: "Și cu lacrimi cuvânta: / Doamne! Fie-n voia ta!".

După ce supliciul s-a terminat și a văzut cum copiii săi dragi au pierit, ura și durerea se transformă într-un greu blestem aruncat asupra turcilor. Dar martirajul său nu se încheiase. Turcii supărați îl jupoaie de piele, îl batjocoresc, dar nu reușesc să-i înfrângă credința pe care acesta le-o repetă cu ultimele sale cuvinte: "De-ți mânca și carnea mea / Să știți c-au murit creștin / Brâncovanu Constantin!" Moartea sa însoțită de batjocura dușmanilor seamănă cu pătimirea lui Iisus pentru mântuirea oamenilor. Sufletul său sfâșiat de durere se înalță purificat spre cer, reafirmându-și credința: "Creștin bun m-am născut eu, / Creștin bun a muri vreu..."

Admirația și compasiunea creatorului popular apar transpuse în modul expresiv în care sunt înfățișate faptele și zbuciumul sufletesc ale domnitorului român.

Sultanul. În antiteză cu domnitorul Constantin Brâncoveanu este prezentat în baladă sultanul, ca simbol al aroganței și cruzimii.

Conducătorul atotputernic al Porții Otomane era obișnuit să dispună după bunul său plac de supușii săi. Supărat de îndrăzneala voievodului român de a nu se supune total Porții și invidios pe faima acestuia, sultanul hotărăște mazilirea și uciderea voievodului român.

Dialogul cu Constantin Brâncoveanu exprimă acuzațiile și sentimentele de care este animat sultanul. Sesizând diplomația voievodului în răspunsul dat, conducătorul otoman trece la amenințarea cu moartea dacă Brâncoveanu nu renunță la legea creștinească.

Refuzul demn și categoric al lui Brâncoveanu atrage ura și îndârjirea sultanului. Puterea îl face să fie crud și insensibil. La un semn al său, cruzimea turcească face două victime cu o repeziciune uluitoare, dovedind existența unui sistem de tortură pus bine la punct: "Sultanul din foișor / Dete semn lui Imbrohor. / Doi gelați venea curând, / Săbiile fluturând, / Și spre robi dacă mergea, / Din coconi își alegea / Pe cel mare și frumos / Și-l punea pe scaun gios / Și cât pala răpezea, / Capu iute-i reteza!".

Cruzimea fără margini a sultanului pare să fie clintită pentru moment de tăria morală a domnitorului. Sultanul, uimit și impresionat, își reînnoiește cererea, sperând ca Brâncoveanu să cedeze salvând viața ultimului său copil. Refuzul demn și categoric al românului nu oprește vărsarea de sânge, ci atrage mânia acestui tiran care nu cunoaște omenia. Gesturile turcilor din finalul baladei caracterizează expresiv dezumanizarea și cruzimea dușmanilor. Dezaprobarea și disprețul creatorului popular se confundă cu ura voievodului român.

Scanned with OKEN Scanner

Realizarea artistică

Limba populară, simplă și expresivă, reușește să redea culoarea și zbuciumul unei epoci întunecate, în care figura luminoasă a voievodului român aduce prin sacrificiul său și al fiilor săi o aură sfântă, care se opune cruzimii musulmane, reprezentată de sultan și călăii lui. Arhaismele ("ienicer", "imbrohor", "vizir", "pașă", "sultan", "boier") și regionalismele, alături de termenii populari redau simplu și impresionant întâmplările pline de dramatism ale baladei.

Precizăm și valoarea stilistică a articulării numelui propriu, în stil popular (Brâncovanul), chiar în titlul baladei. Se alătură astfel două moduri opuse de a caracteriza: unicitatea, singularizarea, particularizarea, specifice numelui propriu pe de o parte, apropierea de comun, general, prin articulare (proprie numelor comune), pe de altă parte.

Oralitatea stilului, ținând de caracterul popular al creației este realizată printr-o varietate de mijloace care subliniază faptul că această operă a fost transmisă prin viu grai din generație în generație:

- construcții exclamative: "Mare-i Bunul Dumnezeu!"; "Fie-n voia ta!"; "Facă Dumnezeu ce-a vrea!"; "Nu mă las de legea mea!"
- construcții interogative: "Adevăr e c-ai chitit / (...) Să desparți a ta domnie / De a noastră-mpărăție?"
- interjecții: "Alelei!"; "Alei!"
- dativ etic: "Pe tuspatru mi-i prindea"
- forme de adresare, conținând vocative: "Dragii mei, coconi iubiți!"; "Brâncovene Constantin"; "Taci, drăguță, ..."; "Câni turbați / Turci, liftă rea!"
- diminutive: "copilaș"; "fecioraș"
- repetiții populare: "Brâncoveanu Constantin / Boier vechi și domn creștin"
- formulări peiorative: "câini turbați", "liftă rea"

Figurile de stil conturează un stil simplu, caracterizat prin sobrietate și expresivitate.

Epitetele subliniază trăsături semnificative ale personajelor ("*Pe cel gingaș mijlociu / Cu păr neted și gălbiu*", "*boier vechi*", "*fața blândă*", "*pașa cel neîmpăcat*", "*vorbe viclene*") sau ale acțiunii ("Și *amar* se spăimânta"; "capu *iute*-i reteza").

Enumerația reprezintă mijlocul stilistic pe baza căruia este structurată narațiunea: "Turcii-n casă iurușea, / Pe tuspatru mi-i prindea / Și-i ducea de-i închidea / La Stambul în turnul mare". Enumerația insistă pe înlănțuirea secvențelor narațiunii, realizând un ritm rapid și tensionat.

Comparația, puțin folosită, sporește dramatismul în forma zguduitoare a blestemului: "Să vă ștergeți pre pământ, / *Cum se șterg norii* la vânt".

Repetițiile întăresc oralitatea, ușurând memorarea versurilor sau insistând pe sentimente și momente ale acțiunii: "*Creștin bun* m-am născut eu, / *Creștin bun* a muri vreu..."; "*Taci*, drăguță nu mai plânge, [...] / *Taci* și mori în legea ta" ... etc.

Această baladă istorică redă într-o formă artistică simplă și expresivă drama zguduitoare a voievodului Constantin Brâncoveanu, rămas ca pildă exemplară de credință.

Scanned with OKEN Scanner

FABULA

Glosar de teorie literară

Fabula este o creație epică, în versuri sau în proză, în care autorul, prin intermediul animalelor, plantelor sau obiectelor personificate, satirizează defecte sau moravuri omenești cu scopul de a le îndrepta.

Fabula cuprinde două părți:

- întâmplarea propriu-zisă;
- morala sau învățătura care se desprinde din text, direct sau indirect, de obicei conținută în versurile finale ale fabulei.

Trăsături:

Personificarea este figura de stil dominantă.

Alegoria este procedeul dominant prin care trăsăturile de caracter și ideile umane sunt ascunse în spatele unor măști de animale, plante sau obiecte personificate.

Dialogul este modul de expunere dominant, ceea ce determină ritmul viu și dinamic al narațiunii, sub formă de scenetă.

Repere critice

■ "În fabulele lui **Alexandrescu**, accentul cade nu pe trăsăturile convenționale ale animalului descris, ci pe amănunte caracteristice pentru tipul simbolizat. Leul se mișcă, vorbește și acționează ca un domnitor neținut în frâu de legi. În *Boul și viţelul*, boul are comportarea parvenitului, își face tabietos siesta de după-amiază, trece pe lângă oameni fără să-i vadă și se leapădă cu indignare de rudele sărace. Sub masca rigidă pe care o formează cele câteva indicații despre animalul respectiv, lumea fabulelor e localizată istoric și geografic. «Samson, dulău de curte ce latră foarte tare», e un demagog, asemenea atâtora care voiau egalitatea celor mijlocii cu cei mari, dar în nici un caz cu cei mici. Felul cum tipul se desprinde îndărătul animalului care-l simbolizează, felul cum boul se identifică cu parvenitul, ori vulpea cu demagogul liberal creează un comic scenic."

(Silvian Iosifescu, *Grigore Alexandrescu*, în "Istoria literaturii române", II, Ed. Academiei, București, 1968.)

■ "Avem la dânsul fabula propriu-zisă (povestire *animală*, cu anexa moralizatoare), ca și fabula satirică. Fabula satirică e mai ales genul și puterea sa; personagiile și condițiunile politice ale țării sunt arse de ironia sa corosivă. Până la Caragiale n-a existat o operă satirică mai populară decât fabulele politice ale lui Alexandrescu; unele din expresiile cuprinse în ele au intrat în domeniul public. Cine n-a citat vreodată: umilința de a fi «slugă la măgar», *postavul de manta* al lupului, egalitatea pe care fiecare o refuză când e vorba de mai mici decât dânsul, administratorul care dă voia subordonaților să se ia *numai* pielea administraților și «nici un păr mai mult», fabula boului și viţelului, acea capodoperă de simpatie și înțeles profund."

(N. Iorga, *Grigore Alexandrescu* în "Vatra", an I, nr. 21, 1894, p. 674.)

Scanned with OKEN Scanner

■ "[...] nimic din ceea ce a vibrat, la timpul său, din poemele lui, fie din cele autobiografice, familiare sau de iubire, fie din cele eroice sau sociale, fie dintre cele alegorice sau satirice, nu şi-a pierdut nici ingenuul fior intim, nici vastul orizont umanitar, nici finul ascuţiş al ironiei caustice. "
(Perpessicius, *Cuvânt pentru pomenirea poetului Grigore Alexandrescu*, în "Alte menţiuni de istoriografie literară şi folclor", Bucureşti, ESPLA, 1961, p.36.)

■ "Biciuitor în *Fabule*, dânsul croieşte o lume nouă, lumea *dobitoacelor* ce vorbesc, a dobitoacelor ce vin din adâncul codrilor şi fermecate de puterea vrăjitorului-poet, înjgheabă sub ochii noştri o viaţă nouă, menită să ne îndrepte paşii, să ni-i întoarcă dintr-un drum, trimiţându-i pe un altul."
(Em. Gârleanu, *Prefaţă* la Gr. Alexandrescu, *"Poezii"*, Bucureşti, 1907, p. xx.)

■ "[...] Aşadar, o veritabilă galerie tipologică în care recunoaştem trăsături caracterologice comune, prin tradiţia fabulei, anumitor animale de-a lungul istoriei în toate literaturile. Grigore Alexandrescu insinuează, însă, *istorioarele* sale unui context social propriu, autohton, astfel încât morala însăşi primeşte, dincolo de valabilitatea ei generală, o rezonanţă puternică în prezentul dat, prin adresa ei politică, extrem de precisă. Majoritatea fabulelor vizează oameni şi evenimente ale timpului, satira dovedindu-şi un pronunţat substrat politic. [...]

Cu o astfel de concizie a verbului, morala devine cu totul aforistică. Spirituală şi şugubeaţă la alţi autori, ea primeşte aici o notă gravă, chiar dramatică, prin expunerea deschisă a denunţului, într-o ingenioasă formulare ce nu de puţine ori a intrat în circulaţia orală ca proverb ori zicătoare. Chiar şi versuri lapidare din context şi-au dobândit, în scurt timp după apariţie, autonomie de replică, asimilându-se oarecum folclorului."
(Constantin Cubleşan, *Postfaţă* la Grigore Alexandrescu, "Satire şi fabule", Bucureşti, Ed. Minerva, 1976, p. 171-178.)

■ "Dar desigur, Alexandrescu în fabulă îşi dezvoltă toată puterea geniului său de creator. Într-o sută şi douăzeci de pagini, vezi o lume întreagă, ascunsă sub pielea dobitoacelor sale: lume trăită şi lăsată nouă vie, şi tuturor generaţiilor cât va dura neamul românesc."
(B. Delavrancea, *Grigore Alexandrescu*, în "Revista nouă", I (1888), nr. 5 (15 aprilie), p.175.)

■ "A fost desigur unul dintre puţinii noştri poeţi care au ştiut să lucreze un vers, să compună o strofă, să strunească o rimă. Spontaneitatea celor mai multe dintre versurile sprintene ale lui **Topârceanu** a fost câştigată cu aspre sârguinţe şi cu chibzuită potriveală. Dar tocmai din pricina asta ea apare atât de proaspătă şi de definitivă, dând mereu impresia că nu poate fi înlocuită. De altfel, impresia aceasta o dă poezia lui Topârceanu în totalitatea ei. Ea este de pe acum clasică. Şi trebuie socotită astfel nu numai din cauza locului de frunte pe care îl ocupă în literatura noastră, ci şi din cauza calităţilor ei de simţire limpede şi general omenească, exprimată în forme măsurate şi meditate şi controlată mereu de inteligenţă."
(Al. Philippide, *Nopţi cu Topârceanu*, în "Adevărul literar şi artistic", seria III, 1937, nr. 858, 16 mai, p. 5.)

■ "Toţi vor cu orice preţ să pară originali şi deci aproape toţi sunt bizari. În literatura poetică de azi e uşor să fii original: n-ai decât să fii simplu în expresie, normal în sentimente şi modest."
(Topârceanu, citat dintr-o scrisoare către G. Ibrăileanu.)

■ "[...] apoi, prudenţa constantă a atitudinii sale, ca şi fascinaţia alegoriei, l-au călăuzit spre un alt fel de *spectacol*, acela al jocului de simboluri din fabule, unde convenţia îi permitea, ca în teatrul de marionete, să se ascundă după măştile cutăror şi cutăror animale, chiar dacă sforile rămâneau vizibile, chiar dacă tâlcul era străveziu şi uşor descifrabil pentru toată lumea."
(Constantin Cubleşan, *Postfaţă* la Grigore Alexandrescu, "Satire şi fabule", Bucureşti, Ed. Minerva, 1976, p. 171.)

■ "În epoca maturităţii sale literare, poetul devenise un virtuos al versului satiric, şi aplicaţia spre fabulă o simţea ca pe o firească voce interioară. Poseda în aceşti ani o ştiinţă a concentrării maxime şi a expresiei lapidare, dobândită cu preţul unei trude meticuloase de bijutier."
(Al. Săndulescu, *Studiu introductiv* la ed. G. Topârceanu, "Opere alese", vol. I, Ed. de Stat pentru Literatură şi Artă, 1959.)

Scanned with OKEN Scanner

■ "Ceea ce este esențial la scriitor este inteligența artistică vizibilă, în adaptarea formei la conținut, în căutarea efectului, în preciziunea conturului. [...] Cu o viziune ascuțită și materială, Topârceanu a fixat peisagii cu amănunte prinse atât de sigur, încât natura pare pusă sub sticlă într-o ramă, peste care nimic nu trece și tocmai acest aer de «perfecție» și de «finit» stânjenește impresia poetică."
(E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, Ed. Minerva, București, 1989, p. 110.)

■ "Topârceanu este un poet de mare talent și de o sensibilitate autentică. Se poate întâmpla ca, din cauza unei autocenzuri continue pe care și-a impus-o, [...] poezia sa să fie sub nivelul posibilităților lui reale. [...] Neaderând la simbolism și practicând vechile mijloace poetice, expresia clară, univocă – în care credea cu tărie, dar nu cu tot atâta dreptate –, Topârceanu a trebuit să-și comprime lirismul, sentimentalismul, dacă vrem, prin intermediul umorului, folosit ca un fel de mască a unei apariții convenabile în public. [...]

În genere, la Topârceanu întâlnim mai mult natura de suburbie, în orice caz accesibilă târgoveților comod, acaparat de confort.

Pastelurile sunt fine, executate cu minuția unui botanist sau entomolog. Însușindu-și o ușurință de versificație nemaipomenită, fără egal în literatura noastră, Topârceanu aduce în stanțe absolut orice. Uneori impresia rămâne aceea că năravul însuși de a construi ritmuri și rime pune în mișcare imaginația [...]".
(Ion Rotaru, *G. Topârceanu* în "O istorie a literaturii române", II, București, Ed. Minerva, 1972, p.125-134.)

■ "Adevărul este că G. Topârceanu are o natură duală, e în același timp jovial și duios, niciodată atât de vesel încât să frizeze ridicolul, niciodată atât de duios încât să devină dulceag."
(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, Ed. Univers, București, 1981, p. 246.)

■ "În literatură, Topârceanu și-a câștigat reputația de poet popular, accesibil; cel mai accesibil dintre toți poeții dintre cele două războaie mondiale. Prin această caracteristică a poeziei sale, prin accesibilitate, prin claritate, prin faptul de a fi scris o operă pe înțelesul tuturor, Topârceanu s-a situat la antipodul «modernismului». Prin caracterul și conținutul scrierilor sale, nu mai puțin prin atitudini explicite, Topârceanu a fost un fervent, putem spune chiar fanatic, antimodernist. Ceea ce îi displăcea mai mult la moderniști era obscuritatea. El era pentru limpezime în expresie."
(Dumitru Micu, *G. Topârceanu*, în vol. "Început de secol, 1900-1916", București, Ed. Minerva, 1970.)

Aplicații:

Câinele și cățelul de Grigore Alexandrescu (Ed. All - Șerban)
Bivolul și coțofana de George Topârceanu (E.D.P.)

Scanned with OKEN Scanner

Câinele și cățelul

de *Grigore Alexandrescu*

Poet al timpului său, dornic de schimbări sociale, de izgonire a tiraniei și de instaurare a dreptății, **Grigore Alexandrescu** (1814 - 1885) își exercită spiritul combativ în poezie și în proza de călătorie. El luptă cu mijloacele puse la îndemână de satiră și mai ales de fabulă să îndrepte relele întocmiri sociale, fiind considerat unul dintre marii fabuliști români.

Chiar dacă a apelat și la modele clasice: La Fontaine (în "Toporul și pădurea"), Voltaire (în "Lupul moralist"), Krîlov (în "Elefantul"), Grigore Alexandrescu a izbutit să fie original în multe fabule, printre care "Câinele și cățelul", "Vulpea liberală", "Boul și vițelul".

În aceste adevărate comedii satirice în miniatură, înclinația spre teatru a lui Grigore Alexandrescu este evidentă: autorul este totodată "regizor" și, uneori, interpret, totul într-un stil ironic și moralizator.

Planul simplu de idei

1. Dulăul Samson critică mândria "deșartă" a celor mai puternici și pledează pentru egalitate.
2. El aduce în discuție exemplul țărilor civilizate și propriul său exemplu.
3. Cățelul Samurache își exprimă aprobarea.
4. Dulăul îl jignește și îl amenință pe cățel.
5. Samson îi explică adevăratul sens al egalității.
6. Morala: Nu trebuie să dăm crezare spuselor celor puternici, care doresc egalitatea numai cu cei mai puternici decât ei.

Exerciții

1. Indicați sinonimele următoarelor cuvinte: *dobitoace*, *schimbare*, *a se ciopli*, *a cinsti*, *mânie*, *a se cădea*, *mândrie*, *iubire*, *privitor*.

2. Precizați sensurile cuvintelor subliniate în enunțurile de mai jos, înlocuindu-le cu termeni sinonimi:

neam

Dacii erau un *neam* de oameni viteji.
Dragomir era dintr-un *neam* cu mulți frați.
El era *neam* de a cincea spiță cu primarul.
Ei erau de *neam* mare și aspirau la o funcție pe lângă voievod.
Nu știu ce *neam* de plantă o mai fi și acesta!

Scanned with OKEN Scanner

a prețui Țăranul voia să *prețuiască* marfa.
Cinstea *prețuia* mai mult decât funcția.
Ei au aflat cât îi *prețuiește* colega lor.

3. Scrieți antonimele cuvintelor: *a prețui, a urî, mândrie, prost, egalitate, tare, oarecare*.

4. Încercuiți explicațiile potrivite:

"Cât îmi sunt de urâte unele dobitoace" semnifică:

a) unele animale nu sunt frumoase la înfățișare;
b) ele îmi sunt nesuferite;
c) disprețuiesc unele animale.

"cred despre sine că prețuiesc ceva" înseamnă:

a) consideră că valorează ceva;
b) au o părere foarte bună despre propria persoană;
c) cred că pot ocupa funcții înalte.

"De se trag din neam mare / Asta e o-ntâmplare" exprimă:

a) întâmplător au rude bogate;
b) aparțin unei familii numeroase;
c) este o întâmplare că sunt de origine nobilă.

"Toate iau o schimbare și lumea se cioplește" sugerează:

a) toate se transformă și lumea evoluează;
b) în lume, se așteaptă schimbări mari;
c) societatea are nevoie de transformări.

"toată lighioana, măcar și cea mai proastă" sugerează:

a) toate animalele, chiar și cele mai puțin inteligente;
b) orice animal, oricât de simplu ar fi el;
c) toate animalele, chiar de condiție modestă.

"Și că nu au mândrie, nici capriții deșarte" semnifică:

a) pot fi umilite și amăgite;
b) nu au pretenții exagerate ținând de originea lor nobilă;
c) sunt modeste, le place simplitatea.

"Că nu iubesc mândria și că uresc pe lei" sugerează:

a) nu-mi place aroganța și-i disprețuiesc pe cei bogați;
b) nu-mi place fala și-i urăsc pe regi, pe cei puternici;
c) nu agreez originea nobilă și pe reprezentanții puterii.

"Că voi egalitate, dar nu pentru căței" înseamnă:

a) doresc egalitatea ca principiu democratic;
b) doresc egalitatea cu cei puternici, nu cu cei slabi;
c) doresc ca și cățeii să ocupe funcții politice.

Scanned with OKEN Scanner

5. Alcătuiți enunțuri cu sensul vechi și sensul actual al cuvintelor:

dobitoc *vechi*: animal;
nou: om lipsit de inteligență sau/și de bun-simț;

nobil *vechi*: persoană care face parte din nobilime;
nou: om capabil de sentimente înalte;

6. Precizați spațiul și timpul narațiunii din fabulă.

7. Spuneți-vă părerea! Credeți că întâmplarea povestită și morala fabulei se potrivesc și pentru zilele noastre? Argumentați.

8. Citește și află mai mult!

"După toate mărturiile epocii, Grigore Alexandrescu era un tip integru, de o moralitate ireproșabilă – adevăr probat de nenumărate situații în care nu s-a dezmințit pe sine ca virulent critic al vremii și moravurilor contemporanilor lui. În legătură cu aceste trăsături de caracter tot Ion Ghica este cel ce ne povestește o întâmplare al cărei protagonist a fost autorul Fabulelor. Ea s-ar fi petrecut, pare-se în 1842, sau în orice caz puțin timp după acest an în care Alexandrescu a fost numit impiegat la postelnicie, un fel de primitor al jalbelor adresate domnitorului. [...]

Într-una din aceste veri, pe când Ion Ghica se afla în camera poetului din cunoscuta localitate prahoveană, cei doi scriitori au primit invitația de a rămâne la masă cu familia domnitorului. În timpul dejunului, Alexandrescu, foarte bine dispus, a povestit o serie de «istorioare» țărănești în care era «implicat» și ziaristul curții, Carcalechi. Impresionată plăcut de atmosfera creată și amuzată de întâmplările ascultate, soția domnitorului, cu de la sine inițiativă, i-ar fi zis poetului: «Să vii să mănânci în toate zilele la noi!» Apoi s-ar fi întors către Vodă și i-ar fi poruncit: «Numește-l poet al curții!»

Luat prin surprindere, dar nelipsit de prezență de spirit, poetul nici n-a mai așteptat răspunsul lui Vodă și a replicat, jumătate serios, jumătate vesel, spre a nu supăra pe nimeni: «Să mănânc, foarte bine, dar să fiu poet de poruncealã nu, văd că măria-ta n-ai citit o satiră ce am făcut acum vreo câțiva ani unui poet de curte de-atunci, pe care-l povățuiam cu versurile: *Ia-ți nădragii de atlas / De-ți fă steagul la Parnas!* Apoi ce să fac eu cu acele versuri când voi îmbrăca nădragii de atlas?»"

9. A. Desprindeți din versurile următoare două trăsături de caracter ale personajului care le rostește.

B. Precizați două sentimente de care este animat personajul în versurile date.

a) "Noi, frații tăi? răspunse Samson plin de mânie.
Noi, frații tăi, potaie!
O să-ți dăm o bătaie
Care s-o pomenești."

b) "Cunoști tu cine suntem, și ți se cade ție,
Lichea nerușinată, asfel să ne vorbești?"

Scanned with OKEN Scanner

10. Alegeți proverbele corespunzătoare posturii fiecărui personaj din fabulă:

- Bivolul nu se teme de purice.
- Boala din fire
  N-are lecuire.
- Broasca mică
  Face gură mare.
- Unii cântă, alții joacă.
- Prostul face ce vede
  Și ce aude crede.
- Dușmănia
  Strică omenia.
- Făgăduința domnilor
  Nădejdea nebunilor.
- Fățarnicul e ca un cărbune acoperit care pe neștiute te arde.

11. Precizați rima, ritmul și măsura versurilor fabulei.

12. Extrageți din text câte un exemplu de: epitet, comparație, personificare, repetiție și enumerație. Precizați rolul lor artistic.

13. Expresii celebre
Coadă de topor
"Cel ce ajută cuiva ca unealtă la săvârșirea unei fapte rele, la o acțiune dăunătoare colectivității, se face «coadă de topor», adică complice la o infamie, la o trădare. Expresia este explicată în fabula *Toporul și pădurea* de Grigore Alexandrescu. Eroul fabulei, un țăran de pe vremea când toporul încă nu avea coadă, se silea zadarnic să taie copacii cu fierul în mână. Când i-a cioplit o coadă din lemnul unui arbore, abia atunci a izbutit să reteze pădurea. Coada a jucat deci rolul trădătorului."

Caracteristicile textului

Tema Fabula "Câinele și cățelul" de Grigore Alexandrescu satirizează dorința celor care vor să parvină prin orice mijloace, să ajungă puternici prin ipocrizie, aroganță și amenințări. Autorul pune în discuție prin intermediul personajelor sale, întruchipate de animale personificate, principiul egalității între semeni.

Titlul Titlul subliniază confruntarea în planul ideilor dintre cele două personaje, câinele și cățelul. Ele se află în antiteză și reprezintă niște tipuri umane generale, pe care le putem întâlni și astăzi și totdeauna. Câinele este un simbol pentru omul nesincer, al cărui țel ascuns în spatele unor vorbe frumoase, dar ipocrite, este să

Scanned with OKEN Scanner

parvină, să ajungă în rândurile celor puternici. Cățelul întruchipează pe omul naiv, care dă crezare cu ușurință cuvintelor frumoase și promisiunilor nesincere.

Universul operei

Fabula începe cu vorbele arogante ale dulăului Samson care își exprimă indignarea față de pretenția celor mai puternici, precum lupii, urșii și leii, că "prețuiesc ceva" prin originea lor nobilă. El consideră că acest aspect este o întâmplare și apreciază cu falsă modestie: "Și eu poate sunt nobil, dar s-o arăt nu-mi place". În felul acesta, el critică lipsa de modestie a celor mai puternici decât el.

În sprijinul afirmațiilor sale, aduce exemplul țărilor civilizate în care există egalitate. Cum societatea este în schimbare ("lumea se ciopleșe"), așteaptă ca progresul să se manifeste și în societatea noastră unde, din păcate, există multă aroganță din partea celor puternici: "Numai pe noi mândria nu ne mai părăsește". Pentru a fi cât mai convingător în ceea ce susține, el aduce în discuție propriul său exemplu. El afirmă cu tărie și cu falsă modestie că îi face plăcere când este considerat un om obișnuit și fiecare i se adresează cât mai simplu: "fieștecine știe / C-o am de bucurie / Când toată lighioana, măcar și cea mai proastă, / Câine sadea îmi zice, iar nu *Domnia voastră*".

În acest moment intervine povestitorul care privește scena din exterior, aducând câteva precizări legate de timp și personaje: "Așa vorbea deunăzi cu un bou oarecare / Samson, dulău de curte, ce lătra foarte tare". Prin câteva cuvinte, sunt portretizate sumar cele două personaje prezente: "un bou oarecare", fără identitate precizată, un animal puternic, dar tăcut, care nu intervine în discursul celuilalt. Samson este definit drept "dulău de curte", mai puțin puternic decât boul, dar mai zgomotos. El vrea să atragă atenția asupra sa și asupra ideilor pe care le susține.

Scena este animată de intervenția lui Samurache care, încurajat de cuvintele promițătoare ale lui Samson, părăsește poziția lui de "simplu privitor", într-un elan de fraternitate. El "S-apropie îndată / Să-și arate iubirea ce are pentru ei: / «Gândirea *voastră*, zise, îmi pare minunată, / Și simtimentul *vostru* îl cinstesc, frații mei.»"

Încântat de ideile expuse de Samson, el își arată admirația față de mai puternicii ogrăzii, tratându-i de la egal la egal, ca pe niște frați. Afirmația lui Samurache stârnește mânia lui Samson, uimit de îndrăzneala bietului cățel. Pe un ton jignitor, îi răspunde amenințându-l cu bătaia: "Noi, frații tăi, potaie! / O să-ți dăm o bătaie / Care s-o pomenești." El restabilește diferența de rang și putere dintre ei, copleșindu-l pe Samurache cu jigniri pentru lipsa de respect pe care le-o arătase: "Cunoști tu cine suntem, și ți se cade ție, / Lichea nerușinată, astfel să ne vorbești?" Încercarea sărmanului cățel de a se justifica este tăiată cu autoritate și dispreț, dulăul explicându-i cu aroganță adevăratul sens al cuvintelor sale: "Adevărat vorbeam / Că nu iubesc mândria și că uresc pe lei, / Că voi egalitate, dar nu pentru căței". Morala este simplă: dulăul dorea egalitate cu cei mai puternici decât el, iar în fața celor slabi dorea să mențină diferența de poziție socială, ca o certificare a puterii sale.

Moduri de expunere

Narațiunea este realizată prin succesiunea de secvențe care țin de întâmplarea petrecută, transpusă în lumea animalelor.

Dialogul rămâne modul de expresie dominant și principalul mijloc de caracterizare a personajelor. Modul în care acestea vorbesc, tonul și atitudinea lor reflectă în chip expresiv felul în care gândesc și sentimentele lor. Replicile vii dinamizează narațiunea, transpunând întâmplarea într-o mică scenetă, plină de viață și umor.

Scanned with OKEN Scanner

Descrierea este utilizată puțin, în câteva notații legate de caracterizarea personajelor, surprinzând plastic gesturi și atitudini: Samson, "dulău de curte", "lătra foarte tare"; Samurache "ședea la o parte / Ca simplu privitor".

Personajele

Samson simbolizează dorința de parvenire vădită în discursul nesincer prin care caută să-i impresioneze pe ascultătorii săi. Minciuna îl ajută să-și susțină ideile și poziția pe care o dorește egală cu a celor mari, cei de rang boieresc. Afișând o falsă modestie, el caută să atragă mulțimea de partea sa, iar prin tonul sforăitor, bazat pe argumente de ordin social-politic ("lumea se ciopleşte", "în țări civilizate / Este egalitate"), el vrea să-i convingă pe cei simpli, care nu cunosc bine situația și pot fi ușor manevrați și păcăliți de falșii politicieni. El susține egalitatea între semeni, ceea ce se dovedește a fi, în final, o minciună.

Samurache este cel care cade pradă primul ipocriziei și falsității lui Samson. Naiv și încrezător, el este atras de cuvintele promițătoare ale dulăului "care lătra foarte tare". Credulitatea sa va fi sancționată cu asprime chiar de Samson, care îi precizează pe un ton jignitor ("potaie", "lichea nerușinată") și plin de amenințări ("O să-ți dăm o bătaie / Care s-o pomenești") care este adevăratul sens al cuvintelor sale: "Că voi egalitate, dar nu pentru căței". El îi arată astfel că îi disprețuiește pe cei mai slabi decât el, pe care vrea să-i mențină în starea lor de supunere față de cei puternici. Când Samurache își arată sentimentele de admirație și fraternitate față de puternicul Samson, este repede pus la punct pentru îndrăzneala lui de acela care dorește egalitatea cu cei "de neam mare". Samurache, al cărui nume sugerează un om slab și naiv, greșește numai în măsura în care crede promisiunile mincinoase ale lui Samson și nu așteaptă să vadă faptele acestuia, care să-i probeze cuvintele.

Al treilea personaj este "un bou oarecare", un personaj neutru, care nu intervine în discuție. El este un simplu martor al întâmplării. Prin puterea fizică pe care o are, el este considerat de Samson ca făcând parte din rândul celor puternici, fiind un parvenit recent. El ascultă cu nepăsare cuvintele lui Samson și faptul că nu participă la discuție poate demonstra că reprezintă clasa nobililor, dar nu prin naștere, așa cum sunt vechii boieri: "lupii, ursii și leii", pe care Samson îi disprețuiește. Faptul că el nu sare nici în apărarea lui Samurache poate confirma că este, în mod tacit, de partea lui Samson.

Criticul Silvian Iosifescu observă cu justețe:"«Samson, dulău de curte ce latră foarte tare», e un demagog, asemenea atâtora care voiau egalitatea celor mijlocii cu cei mari, dar în nici un caz cu cei mici. Felul cum tipul se desprinde îndărătul animalului care-l simbolizează, felul cum boul se identifică cu parvenitul, ori vulpea cu demagogul liberal creează un comic scenic." (*Istoria Literaturii Române*, II, Ed. Academiei, București, 1968.)

Prozodia

Versurile cu o *măsură inegală* poartă amprenta dialogului, transpun sentimentele pe care le trăiesc personajele: falsa modestie transmisă prin versuri ample, sforăitoare și accesul de mânie și uimirea redate prin versuri scurte. Dialogul nu este segmentat prin strofe, pentru a fi cât mai natural. *Rima* este în general împerecheată, poetul nerespectând-o totuși în jocul firesc al replicilor. Versurile care exprimă cuvintele lui Samurache au rima încrucișată, parcă pentru a fi în discordanță cu spusele lui Samson. Întreaga prozodie devine un mijloc care se adaugă în nuanțarea dialogului, în realizarea unei libertăți de expresie. *Ritmul* fabulei este neregulat, exprimând tonalitatea diferită a dialogului, a sentimentelor protagoniștilor.

Scanned with OKEN Scanner

Fabula Această poezie reprezintă o *fabulă*, respectiv o *creație epică* povestind o întâmplare prin intermediul unor personaje animaliere. Creația satirizează ipocrizia și parvenitismul, cu scopul de a le îndrepta. Structura atestă existența fabulei, poezia având două părți: întâmplarea și morala sau învățătura, existentă la sfârșit și separată de prima parte printr-un spațiu. Această creație, bazată pe dialog, are caracterul unei mici scenete. *Alegoria* reprezintă procedeul prin care ghicim că oamenii se ascund în spatele măștilor de animale pentru a critica idei și sentimente: falsitatea, minciuna, vorbele goale fără acoperire în fapte, naivitatea etc. *Personificarea* rămâne figura de stil centrală prin care se realizează acest transfer dinspre lumea animalelor spre lumea oamenilor, cu toate defectele care există aici și pe care fabula ni le dezvăluie pentru a ne atrage atenția și a le îndrepta.

Realizarea artistică Limba vorbită, cu accente populare ("dobitoace", "neam", "se cioplește", "fieștecine") sau neologice ("civilizate", "egalitate", "capriții", "nobil") subliniază alternanța de registre corespunzătoare oamenilor simpli sau celor puternici, boierilor.

Replicile personajelor, pline de naturalețe, realizează un dialog viu, plin de umor, la care concură construcțiile exclamative ("Cât îmi sunt de urâte unele dobitoace, / [...] Care cred despre sine că prețuiesc ceva!"; "Noi, frații tăi, potaie!") sau interogative ("Noi, frații tăi?", "Te-ntreb eu, ce ziceam?"). Formulele de adresare, depreciative, accentuează umorul: "potaie", "lichea nerușinată".

Figurile de stil utilizate în mod echilibrat conferă și ele nota unui stil viu și natural prin care animalele dobândesc însușiri umane, printre care și defecte pe care autorul le critică. Samson este echivalentul omului ipocrit, Samurache reprezintă omul naiv, iar boul ar fi martorul nepăsător.

Personificarea este figura de stil dominantă.

Epitetele evidențiază sugestiv trăsături ale personajelor sau ale acțiunilor: "Gândirea [...] îmi pare *minunată*"; "capriții *deșarte*"; "răspunse Samson *plin de mânie*"; "lichea *nerușinată*", "câine *sadea*" etc.

Comparația accentuează postura unor personaje: "ședea la o parte / *Ca simplu privitor*".

Repetițiile scot în evidență idei și sentimente cum ar fi egalitatea, fraternitatea: "gândirea *voastră*... / Și simtimentul *vostru* îl cinstesc, *frații mei*"; "Noi, *frații tăi*?"; "Noi, *frații tăi*, potaie!".

Enumerațiile accentuează ipocrizia discursului: "unele dobitoace / *Cum lupii, urșii, leii și alte câteva*"; "Toate iau o schimbare și lumea se cioplește".

Figurile de stil subliniază și ele oralitatea stilului, naturalețea dialogului, care conferă fabulei caracteristicile unei scenete.

Ceea ce constituie esențialul acestei fabule a lui Grigore Alexandrescu este, în opinia lui Silvian Iosifescu: "dubla atitudine și alternare de limbaje a lui Samson, "dulău de curte ce latră foarte tare». Din atitudinile deosebite – amical deferentă față de bou și aspră față de cățel – din confruntarea frazelor sonore și înșirate cu ușurință cu cele câteva vorbe repezite cu care e pus la locul lui cățelul, se desenează tipul. [...]

După exemplul lui La Fontaine, Alexandrescu transformă fabulele în mici scenete, nu numai intensificând dialogul, ci urmărind pas cu pas acțiunea personajelor și reprezentându-le gesturile și mimica." (Silvian Iosifescu, *Grigore Alexandrescu*, București, Editura pentru Literatură, 1965, p. 84-86.)

Scanned with OKEN Scanner

Bivolul și coțofana

de *George Topârceanu*

Poet original, aducând în lirica românească o notă de prospețime și umor, **GeorgeTopârceanu** (1886 - 1937) s-a remarcat întâi prin parodii – pagini de critică literară în pilde - adunate în volumul "Balade vesele" (1916). Celebre sunt "Balada chiriașului grăbit", "Balada unui greier mic", valoroase prin acuratețea versului, umorul de o anume factură și simplitatea lor. De asemenea, foarte apreciate sunt și acum rapsodiile: "Rapsodii de vară", "Rapsodii de toamnă", "Rapsodii de primăvară", personificând universul miniatural al naturii prin mijloace stilistice și rime ingenioase.

George Topârceanu a scris și fabule, printre care și "Bivolul și coțofana" unde, ca în întreaga sa poezie, poate fi observată nota de umor, de astă dată cu rol satiric, de îndreptare a defectelor și moravurilor.

Planul simplu de idei

1. Cățelul constată cu surprindere că pe spinarea unui bivol se plimbă o coțofană.
2. Dorind să fie plimbat și el, sare în spinarea bivolului.
3. Bivolul supărat se scutură, îl ia în coarne și-l aruncă pe cățel.
4. Bivolul îl ceartă aspru pe cățel, arătându-se neînduplecat împotriva profitorilor.

Exerciții

1. Precizați sinonimele cuvintelor: *mirat, a cugeta, îndărăt, a-și face vânt, a se piti, a-și închipui, a crede, a suporta, a apăra, slujbă, spinare.*

2. Cuvântul "dobitoc" are două sensuri:

- animal
- nătărău

Care dintre cele două sensuri vi se pare mai potrivit în versul: "- Ah, ce mare dobitoc! / Nu-l credeam așa de prost"? Argumentați.

3. Alcătuiți enunțuri cu sinonimele cuvântului "greutate" din contextul:

"Bivol mare și puternic, gospodar *cu greutate*":

- *prestigiu*
- *trecere*
- *influență*
- *putere*

Care dintre toate aceste cuvinte vi se pare mai expresiv? De ce?

Scanned with OKEN Scanner

4. Uniți corespunzător personajele cu tipurile umane pe care le întruchipează:

bivolul	• omul simplu și muncitor, preocupat de treburile zilnice
cățelul	• omul puternic și gospodar, căruia îi place să obțină avantaje de pe urma celorlalți
coțofana	• omul simplu, dar îndrăzneț și profitor

5. Alegeți și încercuiți reacțiile care reprezintă modul în care se manifestă indignarea bivolului față de cățel.

- s-a scuturat;
- l-a răsturnat;
- l-a privit cu ură;
- l-a luat în coarne;
- l-a certat cu blândețe;
- l-a aruncat în trifoi;
- l-a apostrofat cu mânie;
- i-a adresat vorbe de ocară.

6. Selectați cuvintele și expresiile prin care se realizează nota umoristică și nota ironică din fabulă:

Nota umoristică	*Nota ironică*
• pățania cățelului	• intențiile cățelului față de bivol și sfârșitul întâmplării
• felul în care bivolul i se adresează cățelului	• felul în care bivolul enumeră vietățile care îi stau în spinare, cu referire la cățel
• modul cum povestește autorul întâmplarea	

7. Citește și află mai mult!

"Lui George Topârceanu îi plăceau, mai mult decât orice alte mecanisme, ceasornicele. Le colecționa cu pasiune, dar alături de ele mai strângea și arme, pistoale, aparate fotografice etc. Și nu e, de aceea, de mirare să constatăm că pe cele pe care le avea în colecția personală «le demonta, le studia, le "dregea" și le monta la loc. Rezultatul era că în odăița lui de "debara" adunase nenumărate cutii cu rotițe, șuruburi și piulițe. De la ceasul cât o ceapă care arăta secundele, minutele, orele, ziua, luna, anul și fazele lunii și până la bijuteria acelui *Morado* de aur, pe care și-l cumpărase cu câteva săptămâni înainte de a muri, de la Viena – n-a fost ceas – de mână, de buzunar, pendulă sau deșteptător – pe care să nu-l fi studiat cu lupa, piesă cu piesă, ca un adevărat meșter ceasornicar.» (Otilia Cazimir). Nici mașina de scris nu scăpa studiului efectuat cu migală de poet; de aceea, când o demonta și nu mai știa s-o facă la loc, recurgând la serviciile unui polonez, depanator de asemenea mecanisme, pretextând că nu știe ce are acea sculă, meșterul îl apostrofa mai în glumă, mai în serios: «Las'că știu eu ce are, domnule... Stricolschi!"

8. Încercuiți explicațiile potrivite:

Fabula satirizează:

a) ideea intoleranței;
b) pe profitorii care vor să obțină fără muncă avantaje în interes propriu;
c) ideea egalității.

Scanned with OKEN Scanner

Atitudinea autorului față de personajele prezentate este:

a) ironică;
b) critică;
c) indulgentă.

"bivol mare, negru, fioros" reprezintă:

a) personificare;
b) epitet multiplu;
c) metaforă.

"Dar i-a fost destul o clipă să se scuture, și-apoi
Să-l răstoarne,
Să-l ia-n coarne
Și cât colo să-l arunce [...]" este:

a) repetiție;
b) enumerație;
c) comparație.

"Și cât colo să-l arunce, ca pe-o zdreanță în trifoi" este:

a) enumerație;
b) epitet;
c) comparație.

"Că mă apără de muște, de țânțari și de tăuni
Și de alte spurcăciuni..." este:

a) enumerație cu accent ironic pe ultimul termen, cu referire la cățel;
b) enumerație care reunește șirul de profitori de pe urma bivolului;
c) enumerație care sugerează rolul util al coțofenei.

La acest din urmă exemplu redactați un text de câteva rânduri arătând rolul expresiv al enumerației.

Modurile de expunere utilizate cu precădere în fabulă sunt:

a) narațiunea;
b) descrierea;
c) monologul.

Rima în catrene este:

a) împerecheată;
b) monorimă;
c) încrucișată.

9. Expresii celebre

Dreptatea celui mai puternic este întotdeauna cea mai bună

"E primul vers din celebra fabulă *Lupul și mielul* de La Fontaine (cartea I, fab. 10). Lupul reproșează mielului că, de un an de zile, îi tulbură apa râului, din care

Scanned with OKEN Scanner

bea și el. Mielul se dezvinovățește, arătând că pe vremea aceea nici nu era născut. Lupul flămând nu ia însă în considerație nici un argument, înșfacă mielul, îl duce în pădure și-l devorează." Astfel, forța a câștigat în fața dreptății.

10. Precizați măsura primelor două versuri din poezie.

11. Indicați cele două tipuri de rimă care intervin în strofa care începe cu versul: "Ce s-a întâmplat pe urmă nu e greu de-nchipuit."

12. Relatați pe scurt o întâmplare care să-i critice pe profitori.

Caracteristicile textului

Tema Poezia "Bivolul și coțofana" din volumul "Fabule pentru copii" de George Topârceanu îi satirizează pe profitori, pe cei care fără muncă doresc să tragă foloase dintr-o situație avantajoasă.

Titlul Titlul rezumă situația inițială, raportată la cele două personaje, bivolul și coțofana, situație care declanșează succesiunea de secvențe. Văzând coțofana plimbându-se pe spinarea unui bivol, cățelul crede că este rost să fie plimbat și el. Aruncându-se în spinarea bivolului, este însă luat în coarne și aruncat cât colo. Bivolul îi explică pe un ton aspru ce crede el despre profitori, și care este opinia sa în legătură cu interesul.

Universul operei Fabula prezintă în prima parte o întâmplare având ca personaje trei animale: bivolul, coțofana și cățelul. Trecând din întâmplare pe lângă un "bivol negru, mare, fioros", un cățel a constatat cu uimire că acesta purta în spinare o coțofană. Desconsiderându-l pe bivol pentru faptul că purta în spinare "pe oricine", adică o ființă neînsemnată cum era coțofana, cățelul s-a gândit că se ivise prilejul să profite și el: "Ia stai, frate, că e rost / Să mă plimbe și pe mine!".

Cățelul, îndrăzneț, și-a luat elan și i-a sărit bivolului în spinare. Luat prin surprindere, bivolul a tresărit, dar s-a scuturat repede, l-a luat în coarne și l-a aruncat cât colo în trifoi, "ca pe o zdreanță".

Urmează cuvintele aspre ale bivolului care îl apostrofează pe profitor: "Ce-ai gândit tu oare, javră? Au, crezut-ai că sunt mort?" El îi explică de ce o suportă pe coțofană pe spinarea sa, fiindcă pasărea îl apără de insecte: "Coțofana, treacă-meargă, pe spinare o suport / Că mă apără de muște, de țânțari și de tăuni / Și de alte spurcăciuni...". Toleranța lui față de coțofană este legată de profitul pe care el îl are. Bivolul îl întreabă pe cățel – pe același ton usturător – despre avantajul pe care l-ar avea de pe urma lui: "Pe când tu, potaie proastă, cam ce slujbă poți să-mi faci?" El îi arată că i-ar fi rușine de cei apropiați ca în calitate de gospodar "cu greutate" să-l poarte degeaba în spinare, ca pe un parazit: "Nu mi-ar fi rușine mie de viței și de malaci, / Bivol mare și puternic, gospodar cu greutate, / Să te port degeaba-n spate?..."

Morala Nu este exprimată direct și separat. Ea decurge din întrebarea din finalul fabulei: cei puternici îi tolerează pe cei mai slabi câtă vreme au un avantaj de pe urma lor, dar nu acceptă să profite și aceștia la rândul lor. Autorul își exprimă astfel atitudinea critică față de profitori, care doresc să se bucure de avantaje fără să muncească.

Scanned with OKEN Scanner

Personajele · Personajele fabulei întruchipează, prin personificare, tipuri umane. ***Bivolul***, pe care autorul îl caracterizează drept "mare, negru, fioros" reprezintă tipul omului puternic, gospodar și înstărit, "mare și puternic, gospodar cu greutate", după cum se autocaracterizează. În relațiile pe care le stabilește cu ceilalți, îl preocupă avantajul sau profitul pe care l-ar putea obține. În consecință, se arată înțelegător cu coțofana care îl apără de "muște, de țânțari și de tăuni" și pe care o tolerează pe spinarea sa, dar se arată neînduplecat cu cățelul, de la care nu poate obține nici un avantaj. Fiind un animal puternic, el se dovedește totodată impulsiv, mâniindu-se repede. Astfel, îl ia în coarne și îl aruncă la pământ într-o clipă. Disprețul pe care îl are față de cățel, pe care îl privește ca pe o ființă slabă, obraznică și fără minte se manifestă în limbajul aspru și jignitor: "javră", "potaie proastă". Situația în care l-ar fi pus cățelul urcat pe spinarea sa i se pare ridicolă, inacceptabilă pentru poziția sa de gospodar de seamă, de care este foarte mândru.

Cățelul îl simbolizează pe omul simplu, dar îndrăzneț și profitor. Deși mai slab decât bivolul, îl consideră pe acesta drept un naiv, de care crede că poate să profite. Lipsit de simțul realității și orbit de tentația plimbării, el sfidează puterea bivolului și, cu îndrăzneală, sare în spinarea acestuia, vrând să se bucure și el de avantajul de a fi plimbat pe degeaba. Lecția pe care o primește din partea acestuia este aspră și fără echivoc. Bivolul mânios nu poate tolera îndrăzneala și obrăznicia cățelului și îl aruncă cu brutalitate la pământ și cu vorbe de ocară.

Coțofana este un personaj care asistă la scenă, ca martor, fără să se manifeste în vreun fel. Este tolerată de bivol, are voie să stea pe spinarea acestuia pentru simplul motiv că îl apără de insecte supărătoare. Ea este un simbol reprezentându-i pe oamenii simpli, muncitori, preocupați de grijile obișnuite și care nu doresc să profite de pe urma celorlalți. Tăcută, ea își vede de treabă, în timp ce cățelul este aspru pedepsit.

Moduri de expunere Fabula este o operă epică și modul de expunere dominant este narațiunea care se împletește cu dialogul, cu monologul și cu scurte notații descriptive. Narațiunea cuprinde succesiunea întâmplărilor redate într-un ritm alert sugerat de mulțimea verbelor de acțiune ("se plimba", "se trage", "se pitește", "sare"), a adverbelor de timp care insistă pe rapiditate ("deodată", "o clipă") sau a interjecției: "zdup".

Monologul și dialogul Completează narațiunea, surprinzând gândurile și sentimentele personajelor: uimirea cățelului și mânia bivolului indignat de îndrăzneala cățelului.

Descrierea Este prezentă în câteva notații descriptive, cu rol în caracterizarea personajelor: "un bivol negru, mare, fioros", "bivol mare și puternic, gospodar cu greutate".

Limba Prezentarea întâmplărilor, replicile personajelor sunt realizate în limba vorbită, cu accente populare și familiare, într-un ritm vioi, bogat în mijloacele expresive ale oralității: interjecții ("zdup!", "ah!"), formule de adresare cu nuanță peiorativă uneori ("javră", "tu, potaie proastă", "frate"), construcții exclamative ("Ah, ce mare dobitoc!", "Ia stai, frate, că e rost / Să mă plimbe și pe mine!") sau interogative ("Ce-ai crezut tu oare, javră?"; "Au, crezut-ai că sunt mort?"; "cam ce slujbă poți să-mi faci?"), a unor expresii populare ("s-a oprit în loc"; "e rost", "își face vânt"; "să ia-n coarne", "treacă-meargă").

Scanned with OKEN Scanner

Umorul Acesta rezultă din modul cum autorul povestește pățania cățelului dornic de plimbare gratuită, care este luat în coarne și aruncat "ca o zdreanță în trifoi". Monologul sau dialogul celor două personaje care conține note de desconsiderare la adresa celuilalt este savuros. Cățelul îl crede pe bivol un " mare dobitoc" și un "prost", pe când bivolul, mânios, i se adresează și el cățelului cu vorbe de ocară: "javră", "potaie proastă".

Așa cum remarca Al. Săndulescu despre Topârceanu, "În epoca maturității sale literare, poetul devenise un virtuos al versului satiric, și aplicația spre fabulă o simțea ca pe o firească voce interioară. Poseda în acești ani o știință a concentrării maxime și a expresiei lapidare, dobândită cu prețul unei trude meticuloase de bijutier." (Al. Săndulescu, *Studiu introductiv* la G. Topârceanu, "Opere alese", I, ESLA, 1959.)

Realizarea artistică ***Personificarea*** este figura de stil dominantă, prin care lumea animalelor dobândește însușiri omenești, personajele animaliere fiind echivalentele unor tipuri umane.

Epitetele susținute prin enumerații scot în evidență trăsăturile personajelor: "bivol *mare, negru, fioros*"; "bivol *mare* și *puternic*, gospodar *cu greutate*",

Comparația surprinde violența cu care bivolul îl aruncă la pământ pe cățel, dar și umorul cu care este prezentată pățania: "să-l arunce *ca pe o zdreanță* în trifoi".

Enumerațiile evidențiază prin acumulare trăsăturile personajelor, dar și acțiuni sugestive pentru caracterizarea acestora: "*să se scuture* și-apoi / *Să*-l *răstoarne*, / *Să-l ia-n coarne* / Și (...) *să*-l *arunce*"; "mă apără de muște, de țânțari și de tăuni / Și de alte spurcăciuni...".

Repetițiile subliniază trăsăturile personajelor sau ale acțiunilor: "bivol *mare*", "*când* în sus și *când* în jos", "*se plimba* o coțofană", "e rost / *Să* mă *plimbe* și pe mine".

Prozodia Versificația redă ritmul vioi al narațiunii. *Măsura* este inegală, realizată prin versuri când mai scurte, când mai lungi, în funcție de ritmul acțiunii sau al monologului. *Rima* este complexă în prima parte, apoi împerecheată în catrene. Strofele diferă și ele prin numărul de versuri. *Ritmul* este complex, redând nuanțat participarea personajelor la acțiune sau la monolog.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

VI. PARABOLA

Glosar de teorie literară

Parabola este o povestire scurtă care conține o învățătură religioasă sau morală. Este utilizată pentru a dezvălui oamenilor obișnuiți adevăruri ascunse prin comparație cu fapte reale. Ele au semnificații morale și religioase și transmit învățăminte. Aceste învățăminte pot fi desprinse din întâmplări obișnuite cărora li se dă o semnificație mai adâncă.

Parabolele se caracterizează printr-o exprimare alegorică.

Aplicații:
Parabola grăuntelui care crește fără știrea omului (Ed. All-Șerban)
Parabola grăuntelui (E.D.P.)

Parabola grăuntelui care crește fără știrea omului

Această parabolă face parte din Evanghelia lui Marcu.

Iisus Hristos vorbește despre transformarea sufletească a omului sub puterea credinței și a cuvântului lui Dumnezeu. Această schimbare lăuntrică este asemănată cu încolțirea seminței puse în pământ. Omul a aruncat sămânța pe pământ și când s-a sculat a văzut cum sămânța a încolțit și a crescut fără ca el să-și fi dat seama cum. Căci pământul rodește prin puterea forței sale germinative: mai întâi un fir de iarbă, pe urmă crește spicul, pe care apar boabele, iar când acestea se coc, urmează să fie secerate. Pământul simbolizează sufletul care are forța interioară necesară pentru a-l face să rodească. Cuvântul lui Dumnezeu este sămânța care va crește și va rodi frumos în sufletul celui deschis spre credință. Semănătorul este Mântuitorul care vine și culege rodul credinței dat de prefacerile produse de cuvântul dumnezeiesc în sufletul bun, însetat de credință al omului. Comunicarea deplină dintre credincios și Mântuitor reprezintă mântuirea, atunci când învățătura creștină a rodit, marcând definitiv transformarea lăuntrică a omului.

Parabola celor doi fii chemați a lucra în via tatălui

Parabola la care ne referim face parte din Evanghelia lui Matei.

Iisus Hristos vorbește despre cinste și sinceritate, despre dorința de autodepășire a omului, despre posibilitatea lui de a ajunge la sensurile adânci ale credinței și astfel în Împărăția cerurilor.

Un om avea doi fii. Mergând la unul dintre ei, tatăl l-a îndemnat să lucreze în via sa și acesta i-a promis, dar nu s-a dus. Ducându-se la celălalt fiu cu același îndemn, tatăl a fost refuzat inițial, apoi fiul, căindu-se, s-a dus. Cel de-al doilea fiu a îndeplinit dorința tatălui, deși inițial a respins rugămintea. El este mai aproape de credință, fiindcă nehotărârea și slăbiciunea lui au fost îndreptate prin căință.

Tot astfel, Dumnezeu îndeamnă oamenii la credință. Fiii ascultători sunt credincioșii care pot ajunge astfel la Împărăția cerurilor, lucrând și făcând să rodească via, respectiv credința. Îndemnul tatălui simbolizează dorința de a le împărtăși fiilor săi din credința și din înțelepciunea lui. Pilda îndeamnă la sinceritate: nu trebuie să promiți și să nu te ții de cuvânt. Numai faptele vorbesc despre tine. Chiar dacă omul poate greși, el are posibilitatea să-și îndrepte greșelile, căindu-se și mergând apoi numai pe drumul adevărului.

Valoarea acestor parabole o reprezintă învățămintele morale pe care le putem desprinde din fiecare situație relatată, astfel încât să devenim mai buni, mai drepți, mai sinceri cu noi înșine și cu ceilalți.

Scanned with OKEN Scanner

VII. OPERA LITERARĂ DIALOGUL

Glosar de teorie literară

Opera literară este o lucrare în versuri sau în proză, prin care autorul creează un univers imaginar propriu, folosind resursele expresive ale limbii și care trezește emoții și sentimente.

Într-o operă literară, scriitorul imaginează un univers pornind de la un fapt obișnuit din realitatea înconjurătoare. El construiește însă o lume imaginară (o ficțiune), care ne impresionează și ne emoționează prin caracterul ei neobișnuit și personal. De aceea operele literare mai sunt numite și **opere de ficțiune.**

Universul operei literare este realizat într-un limbaj expresiv care trezește emoții cititorilor. **Limbajul literar** are o valoare **artistică**, fiind diferit de limbajul cotidian.

Literatura comunică cititorilor idei, fapte, atitudini, modele de comportament uman, dar și valori și emoții provenite din utilizarea expresivă a limbii.

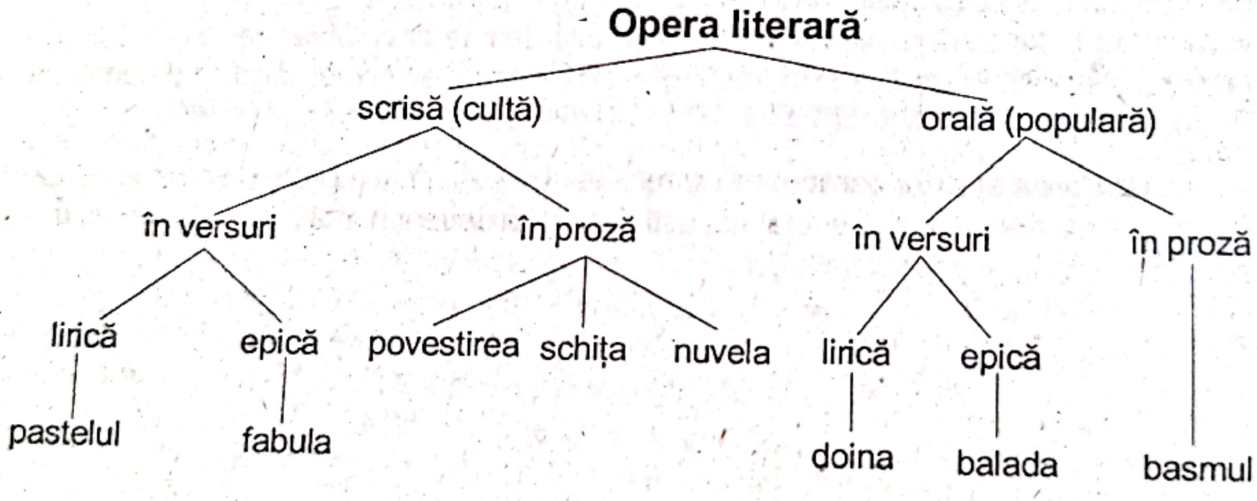

Rolul dialogului în caracterizarea personajelor:

Într-o operă literară, dialogul este un mijloc de caracterizare a personajelor. Indirect, personajele se caracterizează prin felul lor de a vorbi. Lăsându-le să vorbească, autorul face ca personajele să ne dezvăluie modul lor de a gândi, idei, aprecieri ale acțiunii și ale celorlalte personaje, sentimente. Uneori, dialogul evidențiază contrastul dintre esență și aparență, dintre ceea ce vor să pară personajele și ceea ce sunt ele în realitate. Acest contrast este o sursă a comicului. Dialogul este însoțit uneori de referiri ale naratorului la personaje sau la acțiunea înfăptuită de acestea.

Ex.: schițele lui I. L. Caragiale.

Scanned with OKEN Scanner

Repere critice

■ "Copilăria odraslelor burgheziei intelectuale din Moldova de acum o jumătate de veac, în speță cea ieșeană, este, în orice caz, evocată cu mare talent, romancierul fiind întâi de toate poet. Bucăți ca *Bunicii*, *Ulița copilăriei*, *Vacanța cea mare*, completate cu altele de mai târziu, ca *În casa bunicilor*, sunt pline de gingășii, pure din punctul de vedere al înfățișării, printr-un fel de memorie uimitoare, a psihologiei infantile.[...]

Raiul Medelenilor coincide cu vârsta de aur a copilăriei. «Nestatornice», neformate la vârsta respectivă, caracterele celor trei personaje principale, Dănuț, sora lui, Olguța, și Monica, protagoniștii, sunt apariții încântătoare, mai ales în primul volum, pline de poezie, unice în felul lor. Dănuț, la anii intrării în liceu, începe a avea conștiința că e «băiat» și, ca atare, nu se poate compara cu fetele. Fire melancolică însă, visătoare încă de pe acum, cedează uneori în fața băiețoasei Olguța, mai impetuoasă, voluntară. Monica se dezvăluie ca o ingenuă, feminină chiar la acești ani."

(Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, Editura Minerva, București, 1972, p. 685-686.)

■ "Maturul uită dispozițiile, senzațiile, voluptățile, curiozitățile și spaimele copilului, **Ionel Teodoreanu** le ține minte în chip aproape miraculos. [...] Copiii își împart tipurile de joc, sunt intoleranți unul cu celălalt, puși pe întrecere, cu dorința de a se arăta mai destoinici unul decât altul, lacomi, neastâmpărați, speriați de ceea ce nu înțeleg, presupunând peste tot mistere, visând monștri sau îngeri. La inimitabila capacitate de evocare și retrăire a vârstei infantile se adaugă talentul de a desena siluete și a crea atmosferă, ca și o enormă imaginație plastică, o remarcabilă putere de a descoperi relații inedite între lucruri, – altfel spus de a face metafore [...]."

(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, Ed. Univers, București, 1981, p. 311.)

■ "Chiar de la întâiul volum, *Ulița copilăriei*, Ionel Teodoreanu [...] apare ca un scriitor original, în posesiunea deplină a formulei sale. [...] această literatură lirică și imagistică [...] rămâne foarte personală prin tinerețea ei autentică, prin extraordinara memorie a copilăriei. Într-un soi de poeme în proză și de însemnări, cam vaporoase și dezordonate, dar nu mai puțin suave, autorul reconstruiește în ton idilic acea vârstă a exuberanței pe care adultul o uită de obicei ușor. [...]

Prin adânca incursiune în sufletul copilăresc, prin atmosfera fericirii și prin prospețimea recepției, *Ulița copilăriei* și întâiul volum din *La Medeleni* sunt opere de valoare durabilă și adevăratele înfăptuiri ale scriitorului".

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ed. a II-a, Ed. Minerva, București, 1982.)

■ "Arta lui **Marin Sorescu** se află – după cum s-a putut vedea – în caracterul ei direct, precum și în tratarea unor teme general-umane integrate unui univers familial, tendințelor de demitizare a realității, fără ca prin aceasta să renunțe la atributele esențiale ale poeziei.[...]

Modalitatea este cea a povestirii orale, uneori la modul mimat infantil, fabulistic. Totdeauna autorul pornește – asemenea unui narator hâtru în genul lui Creangă – de la fapte concrete, obișnuite, uneori banale, pentru ilustrarea unor idei generale. Poetul și-a creat canoane și tipare din care nu știe, nu poate sau nu vrea să iasă... [...]

În literatura pentru copii, Sorescu a dat [...] trei cărți: - *Unde fugim de-acasă? (Aproape teatru, aproape poeme, aproape povești)* [...]; cea de-a doua - *O aripă și-un picior* [...] și, cea de-a treia: *Ocolul infinitului mic, pornind de la nimic*. Toate aceste cărți reiau aceleași teme, motive și idei din poezia anterioară, schimbând doar tonul, modalitatea, pentru a-i câștiga pe micii cititori.

Scanned with OKEN Scanner

Autorul mimează tonul sfătos al băsmuitorului popular, cu scopul de a-i iniția pe copii în cunoașterea lumii înconjurătoare, în tainele pământului, ale lumii, ale universului; el îi introduce și în lumea fanteziei, a filmului și mai apoi a școlii. Uneori, tonul capătă aspect de colindă: «Să știe toată lumea că noi am ajuns până aici încă de pe când eram pitici». Formulele tipice basmului popular precumpănesc dând stilului oralitate. Scriitorul folosește – în acest sens – dialogul cu cititorul presupus mereu ca auditor... Nu lipsește din cărțile de copii ale lui Marin Sorescu humorul – în spiritul *Amintirilor din copilărie* ale lui Creangă, care găsise antidotul împotriva *uricioasei întristări*: «Haideți mai bine despre copilărie să povestim, că ea singură este veselă și nevinovată.» Un îndemn asemănător se întâlnește la Sorescu: «lute înapoi până la copilărie, să întinerim. Și să plângem acolo cât poftim!»"

(Simion Bărbulescu, *Profiluri literare contemporane*, Ed. Cartea Românească, București, 1987, p. 60-69.)

■ "Foarte popular, [...] respectat de critică și cunoscut relativ bine chiar peste hotare, prin traduceri, puneri în scenă etc., Marin Sorescu și-a inaugurat prodigioasa-i carieră cu parodiile din *Singur printre poeți* (1964), [...] având norocul ca prin paginile lui să-și arunce ochii însuși G. Călinescu, aprobându-l, lăudându-l. Însă tot de la G. Călinescu, probabil, talentatul și mult prea inteligentul meșter într-ale poeziei Sorescu a aflat că parodia riscă a fi un gen minor, parazit, plăcut unei categorii de cititori. Ca atare, [...] poetul [...] consideră capitală «întoarcerea» la izvoarele cele adevărate ale poeziei, «înnodarea firului» cu cei trei *B* – Barbu, Bacovia, Blaga – cu punerea «fatală» a marelui Arghezi înaintea tuturor. [...]

Trecând peste parodiile din volumul de debut, expresia soresciană rămâne, în mare, constantă, oricât de felurite și grave probleme ar pune: «subminarea» literaturizării, atacul retoricii instituite, clasice, demitizarea și demistificarea, coborârea abruptă, uneori chiar batjocoritoare, cinică, în concretul prozaic, jocul de cuvinte, scrisul-spectacol, înscenarea poantelor până la manierism – parcă prin sărirea dincolo de cal – bufoneria etc."

(Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, vol. III, București, Ed. Minerva, 1987, p.299-302.)

■ "Limbajul, dialogul este partea esențială a acestor schițe. Mai întâi, pentru că ele sunt foarte dramatice, – **Caragiale** fiind mai întâi de toate un dramaturg, – și în genul dramatic limbajul are tot rolul: prin el se zugrăvește personajul. Și apoi pentru că limbajul, prin incoerență și împestrițarea lui, e de ajuns, el singur, să ne arate și incoerența ideilor unei societăți informe, ori în stare de formare, și acel amestec de civilizații, redat prin amestecul de cuvinte vechi și nouă, stropșite, schimonosite ca și ideile pe care le reprezintă."

(G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în Muntenia - critica socială extremă: Caragiale*, în "Spiritul critic în cultura românească", Iași, Editura revistei "Viața românească", 1909, p. 235.)

■ "Pentru scriitorul astfel înzestrat [cu simț muzical și lingvistic], poet dramatic în primul rând, evenimentele narate sunt mai ales un schimb de replici. Dar în afară de dialoguri, în care se rezolvă o bună parte din schițele sale, scriitorul își face oamenii să gândească în fața noastră, reproducând monologul lor interior, sau folosește [...] procedeul stilului indirect liber, topind în povestirea sa vorbirea oamenilor despre care povestește."

(Tudor Vianu, *I. L. Caragiale* în "Istoria literaturii române" de Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu și Tudor Vianu, Ed. Casa Școalelor, 1944.)

Aplicații:

La Medeleni de Ionel Teodoreanu (E.D.P.)

La ce latră Grivei de Marin Sorescu (All - Vasilescu)

D-l Goe de Ion Luca Caragiale (All - Șerban)

Scanned with OKEN Scanner

La Medeleni

de *Ionel Teodoreanu*

Prozator foarte popular și apreciat, **Ionel Teodoreanu** (1897 - 1954) a lăsat o operă destul de amplă (peste 20 de volume), dintre care foarte cunoscute sunt astăzi "Ulița copilăriei" și trilogia "La Medeleni", cu rezonanțe din vârsta minunată a copilăriei.

Fiind în esența sa un poet, romancierul evocă delicat copilăria și în scrieri precum "Bunicii", "Vacanța cea mare", "În casa bunicilor", pline de gingășii, cu parfum de amintiri.

Ionel Teodoreanu a scris și memorii ("Masa umbrelor"), în care îi reînvie prin puterea cuvântului pe oamenii cunoscuți în lașul de altădată (Garabet Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu, George Topârceanu, Gala Galaction ș.a.).

Planul simplu de idei

1. Olguța începe să scrie pedeapsa de o sută de afirmații și două sute de negații.
2. Fetița se plictisește repede și găsește câteva soluții salvatoare.
3. Monica se oferă să o ajute la scris.
4. Olguța acceptă, dar o învață pe Monica să recurgă la trucul numerotării false a rândurilor.
5. Monica îi face Olguței o fundă frumoasă peste sulul de hârtie.
6. Olguța e convinsă că mama ei va uita să o controleze la vederea frumoasei funde.

Exerciții

1. Precizați sinonimele cuvintelor: *a se preface, satisfacție, a contempla, contrazisă, intact, a nimici, a se tângui, parada, a măslui, persuasiv, jenat.*

2. Indicați antonimele termenilor: *mulțumit, a isprăvi, negație, a consimți, a coborî, inspirat, drepte, jos.*

3. Arătați sensurile cuvintelor marcate din enunțurile de mai jos:

Băiatul urmărea încântat *parada* soldaților.
Fetele participau ca manechine la *parada* modei.
Erau înscrise două persoane *în audiență* la primar.

Scanned with OKEN Scanner

4. Precizați sensurile expresiilor subliniate.

Era un slujitor cu credință și *cu dreptate*.
I-*am dat dreptate* fratelui meu când mi-a povestit cele întâmplate.
Ștefan cel Mare *făcuse dreptate* răzeșilor.
Omul își *găsise dreptatea* prin judecată.

5. Încercuiți explicațiile potrivite:

• "boteză [...] noua peniță «Aluminium» cu gust de aguridă" sugerează:
a) penița împrumută ceva din gustul de fruct al bomboanei;
b) gestul de a umezi între buze penița înainte de a se apuca de scris;
c) îi dădu un nume peniței.

• "cele două sute de negații care-și așteptau rândul în ciubărașul negru al călimării de cristal..." sugerează:
a) fetița era necăjită la gândul că mai avea două sute de rânduri de scris;
b) fetița visa, având o imaginație bogată;
c) șirurile de negații care așteptau, încolonate parcă, să iasă din butoiașul negru al călimării;

• "hârtia se umplu [...] de un joc de țânțari" sugerează:
a) literele erau foarte mici;
b) ghilimelele înșirate și mărunte păreau niște țânțari jucăuși;
c) fetița desena niște țânțari.

• "colile acoperite de parada amăgitoare a literelor" sugerează:
a) rândurile păreau niște soldați la paradă;
b) literele defilau parcă amețitor;
c) rândurile frumos aranjate erau amăgitoare prin falsificarea numărătorii.

• "înflorind din vârful degetelor funda" sugerează:
a) fata de-abia atingea cu degetele funda;
b) funda a fost legată cu măiestrie, apărând ca o floare deschisă;
c) fetița avea mare îndemânare în legarea fundei.

6. Citește și află mai mult!

"Cu talentul lui de avocat pledant, Teodoreanu reușise să câștige un proces foarte dificil pentru clientul său. Oarecum stânjenit, acesta i se adresă avocatului:

- Domnule avocat, nu știu cum să vă mulțumesc...

La care, mucalitul de Teodoreanu, mai în glumă mai în serios, îi răspunse:

- Mă surprinde asemenea dilemă de când fenicienii au inventat moneda..."

(*Anecdote despre mari personalități*, Ed. Saeculum I.O./ Ed. Vestala, București, 1997, p. 255.)

7. Citiți textul și rezolvați cerințele:

"Subt fiecare cuvânt al ultimei afirmații însemnă cu vârful peniței câte două ghilimete drepte. Subt ele altele, și altele, și altele. Mișcarea îi plăcea. Parcă scărpina coala. Cu încetul hârtia se umplu până jos de un joc de țânțari."

a) Extrageți din text o repetiție și explicați rolul ei expresiv.
b) Subliniați o comparație cu rol personificator și arătați în ce constă nota de umor.
c) Extrageți din text o metaforă.

Scanned with OKEN Scanner

8. Explicați rolul expresiv al mijloacelor artistice subliniate și precizați-le:

a) "[...] silind-o pe Monica să numeroteze cu câte un «cincizeci» *persuaziv* fiecare rând al cincisprezecelea."

b) "Vra să zică *nimicise* o sută de negații."

9. Desprindeți din text câte două trăsături ale fiecărui personaj și argumentați-le:

"- Ascultă, Monica, începu Olguța agitată, după oarecare codeală jenată, îți dau ție păpușa mea.

- Pentru că ți-am scris asta? disprețui Monica colile acoperite de parada amăgitoare a literelor. Eu am două păpuși!... Tu ce-ai să faci fără păpușă?

- Nu!... Da' mie nu-mi trebuie păpușă. [...]"

Caracteristicile textului

Tema Fragmentul face parte din primul volum al romanului "La Medeleni" ("Hotarul nestatornic"), care înfățișează copilăria celor trei eroi: Olguța, Monica și Dănuț. Întâmplările din capitolul "Potemkin și Kami-Mura" pornesc de la neînțelegerea ivită între Olguța și Dănuț. Fetița i-a luat zmeul fratelui său și, fiind pârâtă mamei, aceasta a hotărât să o pedepsească. Olguța urma să rămână toată ziua în camera ei, unde urma să scrie de o sută de ori "Eu am dreptate" și de două sute de ori "Eu n-am dreptate".

Olguța a acceptat resemnată, încercând să facă această sarcină mai ușoară: a lăsat ultima bomboană, și-a botezat noua peniță "Aluminium" și a început să scrie. Ea a subliniat titlul cu atâta energie, încât linia s-a transformat "în două șine subțiri, ca și cum expresul care le umpluse ar fi deraiat". A început să caligrafieze, dar după zece rânduri s-a încruntat la gândul că alte două sute de negații așteptau la rând. Atunci ea a găsit câteva soluții să ispășească mai repede pedeapsa: a pus ghilimele sub afirmația scrisă, astfel încât încetul cu încetul hârtia s-a umplut până jos de "un joc de țânțari". Mișcarea îi plăcea, "parcă scărpina coala". Dar soluția nu i s-a părut suficientă. Ingenioasa fetiță a recurs atunci la alte trucuri: formula sinteză "Olguța n-are dreptate de o sută de ori" a scăpat-o de jumătate din negații. Isteață și impulsivă, Olguța a completat formula ca să se răzbune: "Olguța n-are dreptate de o sută de ori, însă Buftea n-are dreptate deloc." Plină de mulțumire, ea a privit "epitaful pedepsei".

Monica s-a oferit să scrie în locul ei restul. Temătoare, Monica a aprobat soluțiile Olguței, care insista că așa voise să facă. Olguța, dornică să termine mai repede, a acceptat în sfârșit ajutorul Monicăi, dar a găsit alt truc: să numeroteze fals afirmațiile și negațiile: în loc de douăzeci, a pus-o pe Monica să noteze cincizeci de afirmații. La fel de repede, Olguța "măsluise și negațiile" silind-o pe verișoara ei să noteze cu câte "un cincizeci persuaziv" fiecare al cincisprezecelea rând.

După o oarecare "codeală jenată", Olguța i-a propus Monicăi să-i dea păpușa ei, soluție pe care verișoara a respins-o categoric, justificând că are deja două păpuși. Monica, temătoare și speriată că mătușa va descoperi șmecheria, s-a lăsat convinsă și a legat o fundă frumoasă peste colile făcute sul. Olguța i-a spulberat nesiguranța,

Scanned with OKEN Scanner

încredințând-o că mama va uita să o controleze, impresionată de imaginea unei funde atât de bine făcută. Explicația Olguței a făcut-o pe Monica să constate cât era de șireată verișoara ei.

Operă literară epică

Acest text constituie un fragment dintr-o operă literară în care autorul relatează întâmplări semnificative din viața unor personaje. Este vorba de o operă epică în care autorul își exprimă indirect gândurile și sentimentele prin intermediul personajelor și al acțiunii. Narațiunea se împletește cu dialogul într-o formulă plină de farmec și dinamism, dezvăluind trăsăturile personajelor, modul lor de a gândi și de a reacționa în situații de viață foarte diverse.

Caracterizarea personajelor

Olguța reprezintă personajul principal în această scenă, uimind cititorul prin amestecul de inventivitate și spontaneitate, prin temperamentul și voința ei surprinzătoare pentru această vârstă.

Inteligența și șiretenia cu care rezolvă ispășirea pedepsei, faptul că o convinge pe Monica să-i accepte soluția stârnesc zâmbetul indulgent, dar și admirația.

Fire voluntară și inteligentă, Olguța acceptă pedeapsa dată de mama ei, dar se revoltă apoi, găsind soluțiile salvatoare pentru a o ispăși cât mai repede. Ea descoperă repede formula prin care sintetizează o jumătate din pedeapsă scriind "Olguța n-are dreptate de două sute de ori", "Olguța are dreptate de o sută de ori" și punând ghilimele sub rândul scris. Spiritul ei rebel și încăpățânat o face să adauge "epitaful" pedepsei: "Olguța n-are dreptate de o sută de ori, însă Buftea n-are dreptate deloc", subliniind prin aceasta că nu se consideră mai vinovată decât fratele ei și se răzbună în felul ei pentru sancțiunea primită. Temperamentul ei vulcanic o face să se agite, să caute cu nerăbdare soluții pentru a termina cât mai repede ce și-a propus. Gesturile ei devin semnificative și ne dezvăluie firea voluntară și felul ei de a gândi: "Sublinie textul cu-atâta energie, încât linia, [...] se prefăcu la sfârșit în două șine subțiri, ca și cum expresul care le umpluse ar fi deraiat;" "După a zecea afirmație, Olguța se încruntă", "începu să-și sucească nasul"; "Olguța privi cu milă pe reprezentanta celor două sute de negații. Făcuse într-adins o greșeală de ortografie [...]"; "Începu să cutreiere odaia în lung și în lat, din ce în ce mai repede."

Scriitorul surprinde cu multă finețe ingenuitatea vârstei în detalii caracteristice ("Virajurile roșii ale limbii, din ce în ce mai răsărită între buze, însoțeau virajurile negre ale peniței"), dar și imaginația bogată a fetiței sugerată prin stilul profund metaforic al scrierii, ("Olguța se încruntă, contrazisă de cele două sute de negații care-și așteptau rândul în ciubărașul negru al călimării de cristal"; "Mișcarea îi plăcea. Parcă scărpina coala." "hârtia se umplu până jos de un joc de țânțari [...]"; "Privi cu mândrie sinteza bine caligrafiată. Subt ele trase o linie, scăzu și scrise: "Olguța n-are dreptate de o sută de ori". "Vra să zică nimicise o sută de negații.")

Mândria înnăscută o determină să refuze categoric în primul moment propunerea Monicăi de a scrie în locul ei. Îi arătă cu încântare ceea ce scrisese, subliniind că nu se temea și că așa voise: "Așa am vrut să scriu!" Chiar alegerea pe care o face reflectă încăpățânarea fetiței de a nu se considera vinovată: "Tu scrii «Olguța n-are dreptate» de două sute de ori și eu scriu că am dreptate".

Acceptarea ajutorului Monicăi se realizează în final, după multe împotriviri: "Fă cum vrei! oftă Olguța. Eu te-aștept!"

Scanned with OKEN Scanner

Nerăbdarea cu care urmărește ca Monica să termine mai repede de scris este trădată de agitația fetiței, de preocuparea de a găsi noi trucuri. Cu perspicacitate, descoperă o nouă portiță în scurtarea pedepsei: numerotarea falsă a rândurilor. Îi place să-și uimească permanent verișoara cu spiritul său teribilist, plin de neprevăzut și nonconformist. Dialogul devine în acest sens plin de surprize, savuros:

"-[...] să-mi spui când ajungi la douăzeci.

- De ce?

- Ai să vezi!"

Șiretlicul Olguței o sperie puțin pe Monica, dar voința verișoarei sale rămâne neclintită, obligând-o să accepte, deși își dădea seama că nu este corect ceea ce face: "Fă cum spun!" Olguța nu acceptă să fie contrazisă, manifestându-și autoritatea față de Monica. Nici teama Monicăi ca șiretlicul să nu fie descoperit de doamna Deleanu nu-i schimbă hotărârea, considerând că aceasta nu va controla. De altfel, planul său era gândit cu multă perspicacitate în cele mai mici amănunte: afirmațiile erau numerotate cu cincizeci după douăzeci de rânduri, iar negațiile după cincisprezece rânduri, arătându-ne nerăbdarea fetiței de a-și ispăși pedeapsa cât mai repede, apelând la orice truc.

Dorința de a-i oferi Monicăi păpușa ei poate fi o încercare de a-i potoli temerile verișoarei, de a-i mulțumi că acceptase soluția măsluirii și convingerea că depășise de mult etapa jocului cu păpușa, pe care o privea cu o anumită ironie: "Da' mie nu-mi trebuie păpușă". De altfel, jocul cu păpușa ar fi fost mult prea plicticos pentru un spirit atât de scormonitor și de rebel.

Surpriza finală pune în umbră protestele Monicăi. Aceasta caută o panglică și apoi face o fundă frumoasă. Olguța îi explică cu o logică impecabilă și cu un fin spirit de observație că mama ei va fi încântată de funda făcută și nu va mai controla pedeapsa: "- Mama are să vadă că funda-i bine făcută și-are să fie mulțumită. [...] Fiindcă eu nu știu să fac funde... ș-atunci are să uite să mai controleze!" Fetița știe să-i judece obiectiv pe cei din jur și chiar să le speculeze micile slăbiciuni.

Argumentele Olguței au uimit-o pe verișoara ei, care și-a arătat admirația față de perspicacitatea acesteia: "Vai, Olguța, tare ești șireată!"

Utilizând aceste mici viclenii, Olguța își arată personalitatea puternic conturată și orgoliul, considerându-se nevinovată. Energia și voința ei izvorăsc dintr-o personalitate puternică, dominându-i și uimindu-i pe cei de o vârstă cu ea prin inteligența și ingeniozitatea ei. Scriitorul a reușit să întruchipeze în acest personaj, cu multă artă, sufletul unei fetițe uimitoare prin spontaneitate și farmec, care se dovedește a fi unul dintre cele mai realizate personaje ale romanului.

În antiteză cu Olguța, Monica realizează un echilibru între atitudinile diferite ale celor doi frați și încearcă să rezolve situațiile conflictuale cu calm și răbdare. Fire sensibilă, înzestrată cu multă bunătate sufletească, Monica se oferă să-i ajute pe cei din jurul său. Prin generozitatea și delicatețea ei reușește să o convingă pe Olguța să-i accepte ajutorul. O ajută dezinteresat, din afecțiune, refuzând cu demnitate recompensa verișoarei sale. Blândețea și tactul Monicăi reușesc să mai domolească izbucnirile Olguței, dar nu izbutesc să-i schimbe părerea. Firea ei blândă și înțelepciunea de care dă dovadă o fac să accepte rolul dominator al Olguței. Puritatea sufletească, cinstea și corectitudinea ei o determină să se opună inițial planului Olguței de a falsifica numărătoarea. Acceptă în cele din urmă, pentru că își dă seama că voința și încăpățânarea Olguței erau de neclintit.

Scanned with OKEN Scanner

Monica o admiră sincer pe verișoara ei pentru inventivitatea și curajul de care dă dovadă, precum și pentru temperamentul și spiritul ei fin de observație. Exclamația din finalul fragmentului ("Vai, Olguța, tare ești șireată!") pierde din caracterul său mustrător în favoarea notei de sinceră admirație. Fire ascultătoare și corectă, Monicăi îi este rușine la gândul că o înșeală pe doamna Deleanu acceptând falsificarea numărătorii, idee care ei nu i-ar fi trecut niciodată prin cap. Din dragoste față de verișoara ei, delicata fetiță acceptă situația pentru a o ajuta să iasă din încurcătură.

Realizarea artistică

Stilul încărcat de lirism, profund metaforic al lui Ionel Teodoreanu face din această operă una memorabilă pentru cititor. Finețea cu care surprinde reacțiile copiilor, gesturile și trăirile lor sufletești, farmecul cu care reproduce dialogul dintre fetițe impresionează mult. Universul copilăriei fericite, cu ingenuitatea caracteristică vârstei este conturat cu multă măiestrie de autor, atât prin narațiune, cât și prin dialog. Schimbul de replici între cele două fetițe dezvăluie firea lor diametral opusă. Tonul imperativ și categoric al Olguței, redat prin propoziții scurte, care nu admit contrazicere, apare în antiteză cu tonul blând și împăciuitor al Monicăi, cu delicatețea răspunsurilor ei, cu uimirea cu care își privește verișoara, cu temerile izvorând din sufletul ei sensibil și curat.

Scriitorul subliniază candoarea vârstei prin ***construcții metaforice***: "botează între buze noua peniță «Aluminium» cu gust de aguridă", "linia se prefăcu [...] în două șine subțiri", "ciubărașul negru al călimării", "virajurile negre ale peniței", "hârtia se umplu de un joc de țânțari" etc.

Epitetele dau mai multă culoare relatării, punând în evidență caracteristicile obiectelor și însușirile personajelor, gesturi și atitudini caracteristice: "sublinie *cu* atâta *energie*", "virajurile *roșii* ale limbii", "călimării *de cristal*", "ușa se deschise *încetișor*", "câte un «cincizeci» *persuaziv*".

Comparațiile accentuează umorul plin de duioșie cu care scriitorul relatează întâmplările: "linia se prefăcu [...] în două șine subțiri, *ca și cum expresul [...] ar fi deraiat*"; "Mișcarea îi plăcea. Parcă scărpina coala". Ultima comparație are și un rol personificator.

Repetițiile scot în evidență gesturi și acțiuni semnificative pentru situația dată: "Olguța lăsă *condeiul* [...] Luă din nou *condeiul*"; "subt ele *altele, și altele, și altele*", "Tu scrii «Olguța *n-are dreptate*» de două sute de ori și eu scriu că *am dreptate*", "Da' *nu vreau*", "*Așa vreau* eu!", "*Așa am vrut* să scriu" etc.

Personificarea animă obiectele din acest univers miraculos al copilăriei: "condeiul coborî *inspirat* asupra unei coli intacte", "*nimicise o sută de negații*", "acordă *o scurtă audiență gavanoaselor*", "parada amăgitoare a literelor".

Antiteza pune în lumină profilurile celor două personaje diametral opuse, dar care se completează reciproc.

Enumerația subliniază și ea gesturile și acțiunile personajelor, evidențiind trăsături caracteristice: ("Începu să cutreiere odaia în lung și-n lat, din *ce în ce* mai repede.")

Scanned with OKEN Scanner

La ce latră Grivei?

de *Marin Sorescu*

Important scriitor contemporan, **Marin Sorescu** (1936 - 1996) a scris poezie, proză, teatru, precum și literatură pentru copii. Poezia sa aduce o notă originală de ironie, de răsturnare a clișeelor, apelând la jocul de cuvinte sau la "scrisul-spectacol". Demonstrează astfel implicarea în problematica vieții contemporane, poezia devenind o forță agresivă și încercând să coboare în realitatea brută.

Marin Sorescu debutează cu volumul "Singur printre poeți" (1964), remarcat de G. Călinescu, urmat de volume precum "Poeme", "Moartea ceasului", "Suflete bun la toate" (1972) sau "Astfel" (1973).

Spirit lucid, neobosit, scriitorul reinterpretează unele mari mituri ale umanității, fie în poezie ("Tinerețea lui Don Quijote"), fie în teatru ("Iona", "Paracliserul").

Planul simplu de idei

1. Călătoria imaginară a copiilor pe lună începe pe jos, apoi cu ajutorul baloanelor colorate.
2. Copiii însoțiți de poet ajung pe lună, o stea lipsită de viață.
3. Ei inventează prin joc soluții pentru a aduce aer pe acolo.
4. Girafa este animalul chemat în ajutor pentru înființarea vieții pe astrul nopții.

Exerciții

1. Scrieți sinonimele cuvintelor: *eventualitate, a pălăvrăgi, inventator, trai, poveste, a căra.*

2. Notați antonimele termenilor: *frumos, dincolo, a se înălța, sus, a răsări, a se deschide, a se lumina, mare, apropiat, a dezumfla, a umple.*

3. Încercuiți explicațiile convenabile:

"Luna este steaua aia mare de stei" semnifică: .

a) o stea mare și strălucitoare;
b) o stea mare din stâncă având aspect colțuros;
c) o stea mare și pustie.

Scanned with OKEN Scanner

"Luna este un pământ neisprăvit" sugerează:

a) un pământ lăsat neterminat;
b) un pământ nepopulat;
c) un pământ personificat, incapabil de fapte mari.

Luna este o țară pustie sugerează;

a) luna e asemănată cu o țară lipsită de viață;
b) luna pare a-și reduce dimensiunile;
c) luna este o țară neprimitoare, unde nu sunt condiții de trai.

4. Alcătuiți enunțuri cu sensuri diferite ale cuvântului "a roade".

5. Interpretați folosind cuvintele voastre afirmația: "noi, copiii, suntem cei mari grozavi inventatori."

Dezvoltați următoarele idei:

- Autorul se asociază copiilor, se socotește unul de-al lor, "copilărindu-se", purtându-se și gândind ca ei.
- El consideră copiii drept cei mai buni inventatori prin imaginația lor uimitoare, prin capacitatea cu care își creează un univers propriu în care totul devine posibil.
- Autorul dorește să se alăture copiilor, imaginând și el o lume la granița dintre realitate și ficțiune, dând frâu imaginației, așa cum fac copiii.

6. Completați lista citatelor și explicați cum combinațiile următoare de cuvinte sunt neobișnuite, transferând elemente din lumea reală în lumea imaginară și invers.

Ex.: -" ... o să mergem în Lună pe jos, că e drumul frumos." (Ca și când ar porni într-o drumeție în apropiere, preferând mersul pe jos datorită frumuseții drumului, autorul propune o drumeție... în Lună. Totul ar putea fi posibil într-o călătorie imaginară, în care distanțele și greutățile drumului ar deveni neglijabile pentru entuziasmul și imaginația copiilor).

- "ne vom ține de ea scai" (de o rază)
- "poteca o ia drept spre Soare"
- "Baloanele se-nalță, se-nalță și ne ridică-n sus ca într-o balanță."
- "[...] vom auzi cum răsar stelele, cu un fâșâit ușor, parcă se deschid umbrelele."

7. Citește și află mai mult!

"În urmă cu mai bine de trei decenii de un mare succes s-a bucurat în rândul cititorilor, al publicului larg, dar mai ales în cele ale cunoscătorilor poeziei românești de ultimă oră, o carte de parodii, *Singur printre poeți*, cu care își făcea intrarea în literatură tânărul, pe atunci, Marin Sorescu (1936 -1997). Volumul lui, dat la iveală de teascurile tipografice în 1964, cuprindea o veritabilă galerie de creații care ironizau, pastișau ori «reconstituiau» cu mijloace satirico-umoristice texte românești ori de aiurea – fie ale unor scriitori foarte cunoscuți, fie ale unor confrați aflați în plină afirmare.

Unică în felul ei, culegerea lui Marin Sorescu se vădea a fi opera unui poet care a citit cu atenție suficient de multă poezie, veche și nouă, românească și universală, pentru a-și permite să se «joace» în stilul și în limitele oferite de textele lecturate cu defectele și calitățile ce le făceau apte de parodiere. Însăși organizarea volumului său era o probă de inteligență, nu doar editorială, ci și scriitoricească."

Scanned with OKEN Scanner

8. Extrageți exemple din text prin care să argumentați că autorul este în dialog permanent cu copiii, cu cititorii, în text regăsindu-se multe elemente de oralitate, de vorbire directă:

- îndemnuri: *Luați-vă de mână.* .....
- comenzi: *Gata!* .....
- expresii familiare exclamative: *asta-i bună!* .....
- întrebări: *De ce nu ne-a ieșit nimeni în întâmpinare să ne dea o floare?*
- aprecieri: *Asta-i situația, n-ai ce-i face.*
- interjecții de adresare: *iată, am și ajuns.*

9. Dați câte un exemplu din text de epitet, comparație, personificare, metaforă, repetiție și enumerație.

10. Spuneți-vă părerea! Dacă ar fi să completați lista celor necesare vieții pe Lună, ce ați mai adăuga? Argumentați! (Lucru în echipă.)

11. Potriviți proverbele și zicătorile următoare unor pasaje din text:

- Lupu-și schimbă părul, dar năravul ba.
- A merge cu cățel, cu purcel.
- Cine fură azi un ou, mâine va fura un bou.
- Cu o floare, nu se face primăvară.

Caracteristicile textului

Tema

Lectura "La ce latră Grivei?" aparținând poetului Marin Sorescu face parte din volumul "Unde fugim de acasă?" și este o scriere adresată copiilor. Sub forma unui joc, autorul invită copiii la o călătorie imaginară pe lună, rezolvând cu ajutorul imaginației toate problemele pentru a transforma acest astru într-un loc prielnic vieții.

Universul operei

Cunoscând bine lumea inocentă a copiilor, poetul le face invitația la o plimbare, în maniera cunoscută în grădinițele de copii: "Luați-vă de mână. Gata! Astăzi mergem în lună." Chiar dacă "nu e gata racheta", ei pot porni în această călătorie imaginară "pe jos că e drumul frumos." Etapele călătoriei sunt stabilite. Luându-se pe urma unei raze, vor merge până dincolo de zare și vor urma poteca aceea care duce drept spre Soare. De acolo, vor da drumul baloanelor colorate "aduse pentru orice eventualitate" și vor începe drumul lor astral. În jurul lor vor răsări stelele, "cu un fâșâit ușor" "parcă se deschid umbrelele", până când vor simți luna sub picioare. La întrebarea nedumerită de ce nu sunt întâmpinați cu câte o floare, poetul constată că pe lună "nu sunt flori, nici animale, nici nori" cum nu este nici aer de respirat.

Păstrând același ton glumeț, poetul le explică drumeților că "luna este un pământ neisprăvit", care nu a reușit nimic din ceea ce și-a propus. De aceea nu are nici păduri, nici ape.

El le propune să populeze ei luna, "să repare jucăria asta stricată". Mizează astfel pe fantezia copiilor, care sunt "cei mai grozavi inventatori" și găsesc soluții pentru a face acest astru locuibil. Pentru a putea respira, vor dezumfla baloanele umplute

Scanned with OKEN Scanner

cu vânt de pe Pământ. Ei vor încerca să se joace, deși în această "țară pustie", strălucind "ca o agrafă", nu sunt condiții de trai decât pentru o girafă.

Ghicind nedumerirea copiilor, poetul oferă o explicație plină de fantezie; spune că a numit girafa deoarece ea se poate hrăni, întinzând gâtul ei lung: paște iarbă de pe Pământ. Popularea Lunii începe cu aducerea unei girafe de la cel mai apropiat circ, acțiune posibilă în orice poveste. O altă idee strălucită ar fi ca girafa să care de pe Pământ, asemenea unei macarale, cele necesare înființării vieții pe Lună. Lista "realistă" pare greu de realizat. Dintre animale, lupul nu poate fi adus "pentru că este măgar", adică rău și nu merită. Și înșirând, asemenea proverbelor populare, azi o floare, mâine o privighetoare, un cățel, un purcel, un ou, apoi un bou, pe Lună se ivește viața în două zile, ca într-o poveste.

Poetul îmbină cu măiestrie elemente din lumea reală (raza, poteca, baloanele, Luna etc.) cu elemente imaginare care ne proiectează într-o lume de poveste, miraculoasă, unde totul devine posibil: "Baloanele se-nalță, se-nalță și ne ridică-n sus ca într-o balanță"; girafa este adusă într-o clipă pe Lună ca să care acolo cele necesare vieții.

Titlul Titlul volumului "Unde fugim de-acasă?" sugerează o călătorie imaginară a copiilor într-un univers atrăgător, la granița dintre real și fantastic. Modalitatea ingenioasă și amuzantă în același timp de evadare vizează imaginația și inventivitatea copiilor, dorința lor de cunoaștere, posibilitatea de a recrea un univers prin puterea fanteziei.

Poetul se află în dialog permanent cu cititorii, într-un joc pasionant, ideile fiind transpuse sub formă de proză, rimată și ritmată. De altfel, subtitlul volumului din care face parte acest text, este "Aproape teatru, aproape poeme, aproape povești", subliniind amestecul inedit dintre formulele stilistice (dramatic - liric - epic). Acesta este posibil prin împletirea dialogului cu narațiunea și cu formele versificate bazate pe ritm și rimă. Nu trebuie să uităm stilul metaforic creat prin folosirea figurilor de stil.

Titlul lecturii din manual, redat tot sub formă interogativă, ar presupune ca răspuns zicătoarea "Câinii latră la lună" și prin aceasta se face referire la destinația călătoriei, Luna, care apare explicit în conținut.

Textul ne invită să pătrundem în lumea jocului, prin intermediul poveștii, într-un spațiu în care totul devine posibil, subliniind candoarea copiilor. Luna, pustie și lipsită de viață, apare ca o "jucărie stricată", pe care copiii încearcă să o repare, transformând-o într-un astru înzestrat cu viață. Modalitatea de populare a Lunii este specifică tot jocului, girafa devine un fel de "macara" care aprovizionează astrul cu cele necesare vieții, așa cum baloanele colorate au adus aerul cu ele.

Realizarea artistică Limbajul alert, vesel și exuberant, poartă o notă copilărească prin utilizarea de expresii din limbajul familiar ("Luați-vă de mână", "asta-i bună!", "a pălăvrăgi", "nu ne pasă", "mi-a venit o idee"), expresii populare ("vorba lungă să v-ajungă", " a se ține scai", "asta vă roade", "cu cățel, cu purcel") enunțuri interogative ("De ce nu ne-a ieșit nimeni în întâmpinare să ne dea o floare?", "Nu e aer în Lună?", "ghici?", "Acum știți ce e?") sau exclamative ("Gata!", "Lupul nu-l vom adúce, că e... măgar!"), formule amintind de zicători și proverbe ("un ou, un bou"), cuvinte care dobândesc sensuri noi ("Luna este un pământ neisprăvit", "lupul nu-l vom aduce, că e... măgar!") sau figuri de stil inedite. Îmbinările neașteptate

Scanned with OKEN Scanner

de cuvinte fac ca granița dintre real și imaginar să se șteargă, unele elemente reale să fie proiectate în fabulos ("o să mergem în Lună pe jos", girafa "întinde gâtul ei lung și paște iarbă pe Pământ" etc.) sau elementele mai puțin cunoscute să pară mai apropiate de noi ("o rază care arde subțire ca un pai"; "cum răsar stelele, cu un fâșâit ușor, parcă se deschid umbrelele"). Enunțurile scurte fac ca ideea să fie înțeleasă mai ușor.

Această proză rimată și ritmată conține figuri de stil ingenioase, de o mare expresivitate pentru universul copiilor.

Epitetele subliniază caracteristici pe care copiii le percep ușor: raza "arde *subțire*", "răsar stelele, cu un fâșâit *ușor*", "*cei mai grozavi* inventatori" etc.

Comparațiile sporesc impresia de joc copilăresc: "o rază care arde subțire *ca un pai*", baloanele ne ridică-n sus *ca într-o balanță*", "răsar stelele, [...] *parcă se deschid umbrelele*", "steaua ... *de stei*", "listă realistă", "girafa seamănă *cu o macara*" etc.

Repetițiile evidențiază nota de candoare specifică limbajului copiilor: "Baloanele *se-nalță, se-nalță*", "*răsar* stelele [...] Luna [...] ne *va răsări* sub picioare", "*odată și odată*".

Personificarea animă acest univers, umanizându-l și apropiindu-l de imaginația debordantă a copiilor: "Luna este un pământ neisprăvit", "a-ncercat ea niște păduri, dar nu i-au ieșit", "lupul nu-l vom aduce, că e... măgar!".

Enumerațiile asociate uneori cu repetiții sugestive evidențiază etapele călătoriei și popularea acestui univers: "Fiindcă aici *nu sunt flori, nici animale, nici nori. [...] nu este nici aer de respirat*", "azi o floare, mâine o privighetoare, azi un cățel, mâine un purcel, azi un ou, mâine un bou."

Metaforele accentuează plasticitatea acestui univers juvenil: "Luna este o țară pustie", Luna "[...] jucăria asta stricată".

De altfel, încărcătura metaforică și simbolică a textului apare pregnant și în simbolistica unor cuvinte: "azi", "mâine", "poimâine" din finalul lecturii: "Și uite, azi o floare, mâine o privighetoare, azi un cățel, mâine un purcel, azi un ou, mâine un bou, Luna se va umple de verdeață, de viață până poimâine dimineață."

Aceste îmbinări de cuvinte sugerează legătura dintre trecut, prezent și viitor, posibilitatea omului de a realiza o lume frumoasă și primitoare în care copiii de azi vor deveni arhitecții de mâine ai planetei, pentru ca întreg universul să fie populat, plin de viață și frumusețe.

Scanned with OKEN Scanner

VIII. REPORTAJUL LITERAR

Glosar de teorie literară

Reportajul jurnalistic este un text jurnalistic în care autorul (reporterul) prezintă *fapte, personaje și situații reale*, bazându-se pe *propriile observații* la fața locului.

Reportajul conține:
- informații despre situațiile sau faptele relatate;
- impresii;
- comentarii ale reporterului în legătură cu ce a văzut și a auzit;
- teme foarte diferite;
- aspecte din realitate, demne de reținut și care pot trezi interesul unui public cât mai larg (reportaj anchetă, reportaj portret și reportaj interviu);
- toate modurile de expunere ca în textele literare (narațiunea, descrierea, dialogul).

Reportajul literar este specia literară în care autorul înfățișează diverse aspecte ale realității (locuri, oameni, fapte, întâmplări, evenimente etc.) folosind procedee specifice literaturii și trezind – fără să alunece în ficțiune – emoția cititorului.

Conține procedee caracteristice literaturii:
- organizarea subiectului după anumite momente (reportaje narative);
- caracterizarea expresivă a personajelor;
- realizarea unor descrieri sugestive (reportaje descriptive);
- ridicarea unor întrebări tulburătoare ca semnificație pentru om;
- comentarea aspectelor din realitate;
- folosirea unor figuri de stil.

Repere critice

■ "Geo Bogza a scris apoi *Cartea Oltului* (1945), istoria romanțată a râului transilvan, văzut ca o ființă mitică. Izvorând din cer printr-o metamorfoză a stropilor de apă supți de soare, Oltul se naște ca Minerva din creierul Haşmaşului Mare și moare contopindu-se în elementul primordial din care s-a ivit, în Dunăre."
(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, Ed. Univers, București, 1981, p. 408.)

■ "Comună cu Hogaș este la Geo Bogza și gigantizarea, hiperbola homerică. [...] Bogza este solemn și grav, mai modern, înclinat spre observarea civilizației și spre neologistică."
(Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, II, București, Ed. Minerva, 1972, p. 129.)

■ "Doctrina reportajului a dat un prozator remarcabil în Geo Bogza, [...]. În *Țări de piatră, de foc și de pământ*, autorul procedează ca un fotograf de artă, intuind o notă dominantă și scoțând, prin apropiere și depărtare, clișee

Scanned with OKEN Scanner

fantomatice, aproape neverosimile. Hotinul, oraș al imensității dezolate, plutind pe câmpii, Bălți, oraș al miasmelor uriașe («Închipuiți-vă un câmp pe care s-ar afla o sută de mii de cadavre de cai intrate în descompunere»), sunt imagini afară din comun. *Cartea Oltului* face monografia unui râu uriaș himeric în stil cam bombastic."
(G. Călinescu, *Istoria literaturii române. Compendiu*, Editura pentru Literatură, București, 1968, p. 360.)

■ "*Țări de piatră, de foc și de pământ* (din 1939) și mai apoi *Cartea Oltului* aveau să-l impună pe Geo Bogza ca pe un «cântăreț aspru al omului autohton»... «riguros poet în proză al marilor energii cosmice» (l-am citat pe Pompiliu Constantinescu), în ciuda faptului că – așa cum arată Tudor Vianu – «viziunea lui Bogza ar putea fi mai mult a unui filosof, decât a unui poet»... «viziunea cosmică a lucrurilor fiind unul din aspectele cele mai izbitoare ale operei lui Geo Bogza.»"
(Simion Bărbulescu, *Profiluri literare contemporane*, București, Ed. Cartea Românească, 1987, p. 9.)

■ "Astfel [Geo Bogza] ajunge la reportaj, devine întemeietorul și, de fapt, aproape singurul practicant până acum al așa-numitului reportaj artistic. [...] Mai clar decât toți criticii și teoreticienii este Geo Bogza însuși, în scurta sa *Introducere în reportaj* (*Vremea*, 11 martie 1934). Produs al gazetăriei moderne, de este practicat de artiștii cuvântului, el «este [...] mijloc vast și generos de a nu te mai ocupa până la paroxism de tine însuți, ci de viața din afara ta». Mai mult ca oricare alt gen literar, se înțelege, reportajul nu are întru nimic a face cu arta pentru artă care e o... «poveste». [...]

Mai întâi și întâi trebuie apreciată exactitatea frazei, precizia cu care figurează în pagină detaliile pentru a sugera o imagine plastică, atractivă, înțeleasă de toată lumea. Căci reporterul se cere în primul rând instruit ca un tehnician, cunoscător perfect al lucrului despre care scrie, și totodată utilizând cu maximum de economie descrierea și comparația, să posede talentul de a comunica la nivelul nu importă cărei categorii de cititori, astfel încât ageamiul ca și expertul să nu aibă a-i reproșa nimic.[...]

Ca artist reporter Geo Bogza este atras cu deosebire de contrastele mari, izbitoare, pe care, zugrăvindu-le sau numai sugerându-le, inventează hiperbole anume.[...]

Numeroase, dintre cele care au rezistat timpului, sunt reportajele din lumea periferiei bucureștene, a lumpenului - care atrăgea pe atunci atenția relativ multor prozatori. [...]

Un eveniment și o surpriză în evoluția ascendentă a artei lui Bogza este apariția, în 1939, a *Țărilor de piatră, de foc și de pământ*, reportaje din Țara Moților. Autenticul impresionează, zguduie, impune prin siguranța creată în conștiința cititorului că cel care scrie a coborât până în cotloanele cele mai adânci ale minei de aur de la Roșia Montana, că a stat în cel mai din față front al galeriilor, alături cu minerii-țărani, cu lampa de carbid în mână, ferit într-un adăpost, numărând înfrigurat pușcăturile cu dinamită, pipăind cu mâna lui blestematul praf galben pentru care, încă din vremea vechilor romani, oamenii sunt în stare să și moară. Ceea ce Geo Bogza numește sărăcia «lucie», sărăcia «rezumat» – spre deosebire de sărăcia-mizerie, sărăcia hidoasă, murdară, pestilențială a mahalalelor din țigănie, ori chiar a săracilor din satele de la câmpie – capătă sub pana artistului valori plastice, de scenariu stilizat pentru o piesă de teatru a moțului etern, încăpățânat a nu ieși din țara lui de piatră, pentru că la câmp se sufocă. Oamenii din Țara Moților «sunt săraci, dar de o sărăcie liniară, limpede, dreaptă.» [...]

Cartea Oltului este «statuia unui râu», poate cel mai frumos, sub raport simbolic, râu din țara noastră, poemul unui râu și mai puțin un reportaj."
(Ion Rotaru, *Geo Bogza*, în "O istorie a literaturii române", III, București, Ed. Minerva, 1987, p. 544-550.)

Aplicații:
Cartea Oltului de Geo Bogza (Ed. All - Șerban)
În nopțile cu lună femeile torc cânepa de Geo Bogza (All - Vasilescu)

Scanned with OKEN Scanner

Cartea Oltului

de *Geo Bogza*

După ce a provocat discuții aprinse cu primul său volum de poezii, **Geo Bogza** (1908 - 1993) și-a găsit adevărata vocație în reportaj, practicat la început chiar în versuri ("Poem petrolifer"), apoi numai în proză.

El este creator al reportajului literar românesc, specie care iese din sfera jurnalisticii propriu-zise. Aici, dimensiunile realului sunt preschimbate până la absorbirea acestuia într-o viziune himerică. O astfel de viziune ne întâmpină în profund originalele volume "Țări de piatră, de foc și de pământ" (1939) și "Cartea Oltului" (1945), în care descrierea se împletește cu evocarea lirică a unor locuri.

Alte volume importante sunt: "Țara de piatră" (1962), "Priveliști și sentimente" (1972).

Planul simplu de idei

1. Cursul liniștit al Oltului prin câmpie este asemănător unui somn adânc.
2. Străjuit de munți și coline, Oltul își pierde avântul.
3. Râul capătă nemișcarea unui lac, cu pești somnoroși.
4. El devine împărăția nuferilor.
5. Oltul visează printre nuferi.
6. El pare un paradis terestru acoperit cu o puzderie de flori.
7. Noaptea, împărăția nuferilor își dezvăluie frumusețea prin corul uriaș al broaștelor.

Exerciții

1. Indicați sinonimele cuvintelor: *a se potoli, a smulge, obosit; ciudat, a străjui, măreț, temerar, țel, nemișcare, existență, abandonat, somptuos, exaltat, fabulos, paradis, terestru, nedumerit.*

2. Alcătuiți enunțuri în care cuvântul "vis" să intre în alcătuirea unui epitet, a unei comparații, a unei metafore și a unei personificări.

3. Alcătuiți o scurtă descriere în care să utilizați grupurile de cuvinte: "stol de păsări, fabulos", "incredibil cristal", "explozie de somptuoase cupe", "privirile nedumerite ale munților", "paradis terestru", "oază a liniștei și nemișcării", "beatitudine".

4. Realizați o descriere a drumului Oltului, utilizând citate din operă.

Scanned with OKEN Scanner

5. Arătați ce sentimente încearcă autorul față de aspectele descoperite în drumul râului.

6. Demonstrați cu argumente din text că ținutul Oltului este un adevărat "paradis terestru".

7. Enumerați două figuri de stil care apar frecvent în fragmentul dat. Dați exemple din text.

8. Citește și află mai mult!

"Oltul din Hășmașul Mare, de la izvor, de la rădăcina unui brad, sub o stâncă, din locul unde Oltul poate intra întreg în gâtlejul unui călător însetat, până la vărsarea lui în Dunăre, lângă Turnu Măgurele, în fața Nicopolei. Cartea a fost scrisă «în împrejurări potrivnice», când negri nouri amenințau Continentul și Țara, mod de a rezista sufletește, «pentru a nu ne pierde cu totul în întunericul greu care apăsa lumea». [...]

Geo Bogza deplângea pe niște imaginari hiperindustrializați din secolul XXI cu vorbele: «Vai ce înapoiați sunt!» – prozatorul mizează pe gigantesc și personificare. Oltul este fratele Mureșului, cum spune legenda, care s-a decis pentru o fantastică aventură, hotărât să apuce pe calea cea mai grea, nu fără unele ezitări și chiar păreri de rău, nostalgii, dar totdeauna gata să înfrunte destinul cu cea mai mare demnitate."

(Ion Rotaru, *Geo Bogza*, în "O istorie a literaturii române", III, București, Ed. Minerva, 1987, p. 550.)

9. Încercuiți răspunsurile corecte:

"fulgere vii - zvâcneau păstrăvii" conține:
a) o comparație;
b) o metaforă;
c) o personificare.

"un cor de broaște, uriaș, – torențial, exaltat, ametitor" conține:
a) enumerație de epitete hiperbolizante;
b) enumerație și personificare;
c) comparație și repetiție.

"Zile de-a rândul stă Oltul tolănit sub privirile nedumerite ale munților" cuprinde:
a) două metafore;
b) două personificări;
c) două comparații.

10. Expresii celebre

Demiurg

Cuvântul înseamnă în limba greacă: lucrător, constructor, arhitect. Demiurg este numele dat creatorului și cârmuitorului lumii, adică divinității, ca făuritor al universului. Prin extensie, *Demiurg* a ajuns să semnifice principiul activ al lumii, sufletul universal.

Geo Bogza, vorbind despre Brâncuși, conchide: «El este mai mult decât un sculptor, mai mult decât un profet, mai mult decât un artist de geniu. Este un demiurg».

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Tema Considerat părintele reportajului literar românesc, Geo Bogza ne dezvăluie în "Cartea Oltului" existența nebănuită în timp și spațiu a Oltului care apare personificat, urmărit în șapte trepte existențiale succesive: minerală, vegetală, supravegetală, spirituală, a marii istorii, a amurgului și a întoarcerii în cosmos. Opera alcătuiește un gen de monografie a Oltului privită în toată bogăția existenței sale, îmbrăcând forma unui adevărat poem în proză.

Universul operei Fragmentul reprezintă o secvență din treapta vegetală a existenței râului care se pregătește pentru confruntarea sa cu munții. Scriitorul înfățișează Oltul prin intermediul personificării, astfel încât elementele reale se împletesc cu cele imaginare, într-o transfigurare poetică plină de sensibilitate și frumusețe. Curgând liniștit prin câmpie, într-o albie largă, Oltul cade într-un somn adânc. Deși încă foarte tânăr, Oltul trece printr-o stare neobișnuită celorlalte râuri, se potolește deodată, apele sale abia alunecă spre miazăzi. E de necrezut cum nu de mult el "cobora nebunește, smulgând brazii din rădăcină. Acum, râul n-ar mai putea smulge un fir de iarbă" pentru că undele par adormite.

Întâmplarea este ciudată fiindcă Oltul își pierde avântul și uită îndrăznețele sale țeluri într-un ținut străjuit de "crestele vinete" ale munților și de "tălăzuirea" largă a colinelor, în care nu-i lipsește nici însuflețirea, nici măreția.

"Triumfalul cântec a încetat", astfel că zborul celei mai mici insecte s-ar auzi mai bine decât unda râului, "amuțită". Privirea descoperă uimită "nemișcarea unui lac." Pești somnoroși, iubitori ai iazurilor, adăpostiți în nămolurile și ierburile din adânc, urcă rareori la suprafață și – orbiți de lumina strălucitoare a soarelui – coboară în adâncuri, "abandonați însomnoratei lor existențe". Acești pești "voluptoși și trândavi" arată mai mult decât frunzele care abia alunecă pe suprafața apei, cât și-a schimbat înfățișarea "torentul năvalnic" în care "zvâcneau" păstrăvii, ca niște "fulgere vii".

Râul se transformă într-o frumoasă împărăție a nuferilor. Chiar dacă peisajul exterior este neschimbat: satele, turlele bisericilor, pădurile, "zimții întunecați ai munților", nimeni n-ar mai recunoaște râul. Acesta parcă a fost acoperit în toată lungimea sa de "un stol de păsări, fabulos".

Pe frunzele mari și lucioase nufărul își deschide floarea, "incredibil cristal, anume șlefuit pentru o băutură rară". Râul "somnoros" oferă azurului "poezia lenii ce l-a cuprins" în explozia de "somptuoase cupe". El pare învăluit de lenea unui adolescent care își pierde timpul tolănit "pe covoare de iarbă", sub privirile "nedumerite" ale munților. El "își desface nuferii sub soare, se miră și visează."

Acoperit cu mulțimea florilor, Oltul aflat în vraja visului pare un "paradis terestru", pe care nimic n-ar putea să-l tulbure. Doar trecerea timpului marcată pe "uriașul ceasornic al universului" răzbate în această "oază a liniștei și nemișcării."

În timpul nopții, împărăția nuferilor își trimite corul amețitor al broaștelor spre cer, cu atâta dăruire, de parcă ar vrea să-l audă și stelele."

Atmosfera care domină descrierea este aceea de liniște, lumină și culoare. Imaginile vizuale sunt preponderente și conturează tabloul paradisiac al Oltului acoperit

Scanned with OKEN Scanner

cu flori de nufăr, la care se adaugă prezența mișcării încetinite, somnolente a undelor și în final, imaginile sonore venind să proiecteze în noapte acest colț de rai. Sentimentele scriitorului acoperă o bogată paletă legată de descoperirea frumuseților nebănuite ale Oltului: încântare, uimire, bucurie, extaz.

Reportaj literar

Scriitorul transfigurează prin intermediul artei aspecte din realitatea înconjurătoare pentru a trezi în sufletul nostru emoții adânci. Oltul devine prin personificare un tânăr, care trăiește senzații și sentimente neobișnuite, pierzându-și avântul și căzând brusc pradă unei stări de visare, de "somnoroasă lene".

Elementele reale se topesc în țesătura fabuloasă a descrierii: cursul liniștit al râului prin câmpie, crestele înalte ale munților și colinele vălurite, albia întinsă asemănătoare unui lac, peștii care-i populează adâncurile, prezența florilor de nufăr, malurile pe care se înalță satele, turlele bisericilor, pădurile, momentele zilei într-o rotație cosmică și prezența corului ameițitor al broaștelor în timpul nopții.

Impresia de neobișnuit, de fabulos, o oferă fantezia autorului care prezintă lumea din perspectiva acelui drumeț ostenit care este Oltul, coborând spre câmpie și descoperind frumusețile uimitoare ale plaiului românesc.

Realizarea artistică

Descrierea dobândește forme, culori, imagini uimitoare prin prospețimea lor, prin intermediul țesăturii fine a mijloacelor stilistice.

Personificarea reprezintă mijlocul artistic de bază prin intermediul căruia peisajul se însuflețește, râul capătă aspectul unui drumeț tânăr și visător. Ajuns în câmpie "își pierde avântul, uitând spre cât de temerare țeluri a pornit"; "somnorosul râu oferă azurului [...] poezia lenii ce l-a cuprins"; "descoperindu-și liniile trupului și senzațiile ce-l pot încerca"; "obosite [...] undele nici nu încearcă să se trezească din somnul ce le-a cuprins."; "Oltul *tolănit* sub *privirile* nedumerite ale munților, [...]*se miră* și *visează*."

Epitetele, simple, duble sau multiple, majoritatea cu rol personificator, accentuează trăsături ale obiectelor sau acțiunilor: "somn *adânc*, aproape *letargic*"; "cobora *nebunește*"; "undele *obosite*"; "creste *vinete* de munți"; "*triumfalul* cântec"; "unda *amuțită*"; "*însomnoratei* existente"; "pești *voluptoși* și *trândavi*" etc.

Metaforele accentuează plasticitatea și lirismul descrierii: "*tălăzuire de coline*"; "prin care – *fulgere vii* – zvâcneau păstrăvii"; "*zimții* întunecați *ai munților*"; "s-ar spune că a fost acoperit [...] de un *stol de păsări*, fabulos"; "nufărul își deschide floarea, *incredibil cristal*"; "*oază a liniștei și nemișcării*"; "uriașul *ceasornic al universului*".

Hiperbolele proiectează peisajul în fabulos: "explozie de somptuoase cupe", "împărăția nuferilor"; "un cor de broaște uriaș"; "cea mai mică gânganie, pregătindu-și aripile pentru zbor, s-ar auzi mai bine decât unda râului, amuțită."

Întregul peisaj purtând pecetea fabulosului apare într-o lumină dulce, paradisiacă, în îngemănarea cu marele univers în care pulsează viața eternă a naturii.

Scanned with OKEN Scanner

În nopțile cu lună femeile torc cânepa

de *Geo Bogza*

Planul simplu de idei

1. Moții coboară de la Albac la Abrud cu săniile încărcate cu scânduri, ca să le vândă și să cumpere mălai.
2. Moții dinspre Vidra cioplesc toată iarna ciubere și donițe pe care le vor vinde peste vară în toată țara.
3. Cel mai sărac sat, Ponorel, numără 1900 de suflete.
4. Sunt moți care se ocupă cu agricultura, luptând cu pământul pietros al muntelui.
5. Satele moților sunt foarte împrăștiate, astfel încât distanța de un kilometru între case pare mică.
6. Moții își fac casele pe coamele munților, unde își cresc vitele și își fertilizează pământul.
7. Femeile luptă cu cânepa pentru a o preface în pânză.
8. În fiecare iarnă, ele se scoală la trei dimineața și se culcă noaptea târziu pentru a toarce cânepa.
9. După țesutul la război, în fiecare primăvară o familie se alege cu un cearceaf scorțos și cu câteva cămăși aspre și negre, ca în urmă cu o mie de ani.
10. În satele pierdute în munți, în nopțile de iarnă, femeile torc cânepa la lumina lunii.

Exerciții

1. Uniți cuvintele cu explicațiile lor:

ciubăr	- unealtă tradițională din lemn folosită pentru zdrobirea inului și cânepii în părțile lemnoase
meliță	- instrument popular vechi de suflat asemănător buciumului
doniță	- vas mare alcătuit din doage de lemn, cu toartă
tulnic	- vas alcătuit din doage de lemn, în care se cară și se păstrează apa

2. Indicați sinonimele următoarelor cuvinte: *a izbuti, provizii, a înregistra, a se strădui, ciudat, răzleț, halucinant, îndărătnic, a preface, a pretinde, istovire, scorțos, eternitate, fantastic, cândva.*

Scanned with OKEN Scanner

3. Scrieți antonimele termenilor: *încărcat, greoi, a dejuga, umblat, sărac, a urca, apropiat, a aprinde, a începe, devreme, îmbătrânit.*

4. Alcătuiți enunțuri cu sensuri diferite ale cuvântului "coamă".

5. Citiți sensurile din DEX ale cuvintelor date, apoi identificați-le în contextele oferite de operă:

amarnic - (adj.1) De neîndurat, grozav, cumplit, crunt.
2. (fig.) Inimos, curajos.
- (adv.) Foarte tare, foarte mult, intens.

primitiv - (adj.1) Din perioada de la începutul societății umane; străvechi.
2. Care are un caracter simplu, rudimentar; (despre oameni și despre manifestările lor) sălbatic; p.ext. necivilizat, grosolan.
3. Care se referă la începutul istoric al existenței sale; originar, primar; (despre cuvinte) care servește ca element de bază pentru formarea de derivate; primar.

risipit - (adj.1) Răspândit în toate părțile; împrăștiat, răsfirat.
2. (despre materiale, bani, averi) Cheltuit fără socoteală; irosit.
3. (despre armate sau cete înarmate) Pus pe fugă, alungat, înfrânt.
4. (despre construcții) Stricat, sfărâmat, prăbușit, ruinat.

6. Alcătuiți enunțuri cu doi dintre termenii seriei sinonimice a cuvântului "istovitor": *obositor, epuizant, extenuant, trudnic.*

7. Citește și află mai mult!

Avram Iancu

A văzut lumina zilei în 1824, în comuna Vidra de Sus din Munții Apuseni, astăzi com. Avram Iancu. Copilăria și-a petrecut-o ascultând amintirile oamenilor mai vârstnici din comună și povestirile tatălui său despre lupta și sfârșitul dramatic al lui Horea, care-i va fi pildă în lupta pentru dobândirea de drepturi sociale și naționale pentru românii transilvăneni. Jude și gornic pe domeniul fiscal al Câmpenilor, socotit el însuși pentru acele vremuri un om învățat, Alexandru Iancu își îndrumă fiii spre școli înalte, ajutându-i să-și desăvârșească studiile. Fiul cel mai mare, Ioan, îmbrățișează cariera preoțească. Avram urmează școala primară în Vidra de Sus și apoi la Câmpeni, dovedind sârguință, sete de învățătură, dar și deosebite calități intelectuale. Din 1837 frecventează timp de patru ani cursurile gimnaziului din Zlatna, dobândind solide cunoștințe de limbă latină, care era aici limba de predare, după care se înscrie în "clasa superioară de umanități" a unui liceu din Cluj, absolvind totodată și cele două clase de filozofie ale aceleiași instituții de învățământ.

Anii de studenție de la Facultatea de Drept din Cluj îi dau posibilitatea, începând cu 1844, să ia contact cu ideile înnoitoare ale tineretului studios român care își punea tot mai acut și serios problema eliberării sociale prin deplina înlăturare a rânduielilor feudale, strâns legată de eliberarea națională a celor ce formau peste 60% din populația Transilvaniei. (după *Făuritori ai unității și independenței naționale*, coord. Florian Georgescu și Elena Pălănceanu, București, Muzeul Național de Istorie, 1983, p. 88.)

Scanned with OKEN Scanner

8. Argumentați că viața moților se desfășoară neschimbat după legi arhaice, de mii de ani, iar timpul indică o repetabilitate statornicită de veacuri în Țara Moților.

9. Alegeți prima dintre ideile principale corespunzătoare celor trei părți ale textului și adăugați-i ideile secundare.

a) Ocupațiile moților.
b) Așezările lor.
c) Ocupația femeilor.

10. Extrageți din text citate și argumentați următoarele trăsături ale moților:

- trai arhaic, muncă istovitoare, sărăcie;
- voință puternică în munca lor istovitoare;
- dârzenie în lupta cu vitregiile naturii;
- fire aspră și singuratică;
- demnitate în munca lor istovitoare;
- respect al tradițiilor moștenite și al valorilor morale ale colectivității;
- cinste în ciuda sărăciei traiului;
- frumusețe și tărie morală;
- hotărâre în acceptarea sorții ;
- iubitori de frumos, credincioși.

11. Dați câte un exemplu de epitet, enumerație, repetiție, metaforă și personificare.

12. Încercuiți varianta corectă:

"Crestele acoperite de zăpezi lucesc albe și reci, ca într-o eternitate polară" conține:

a) metaforă și epitete;
b) epitete și comparație;
c) personificare și comparație.

"pe cer trece împărăteasa nopții" conține:

a) o personificare;
b) o metaforă;
c) o hiperbolă.

"Femei aspre, bătute de vânt, cu mâinile bătătorite, cu fruntea încreștită, îmbătrânite înainte de vreme" conține:

a) enumerație și epitete;
b) comparație și epitete;
c) metaforă și inversiune.

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Tema Reportajul lui Geo Bogza "În nopțile cu lună femeile torc cânepa" din volumul "Țări de apă, de foc și de pământ" înfățișează într-un mod emoționant viața aspră a moților în lupta lor neîncetată cu muntele. Recurgând la mijloacele specifice literaturii (moduri de expunere, figuri de stil), scriitorul reușește să transmită cititorului nu numai o serie de informații legate de realitate, de oameni și de locuri, dar și să împărtășească ceva din gândurile și sentimentele sale trăite la descoperirea lumii arhaice a Munților Apuseni, o lume desprinsă parcă din istorie, de acum o mie de ani.

Titlul Titlul, sugestiv ales, se oprește asupra unui singur aspect al realității prezentate, truda îndârjită a femeilor pentru a prelucra cânepa, pe care timp de o iarnă au tors-o la lumina lunii, pentru ca în primăvară să obțină un "cearceaf scorțos" și câteva cămăși aspre.

Universul operei Pornind de la locuri precise (Valea Arieșului, satele Albac și Ponorel, orașul Abrud) și de la date exacte consemnate în statisticile celui mai sărac sat din Țara Moților (Ponorel), scriitorul evocă o lume aspră, izolată în munți, luptând din greu cu condițiile neprielnice ale naturii, ca în urmă cu o mie de ani. Pare o frescă istorică descoperind oameni și locuri, ocupații și destine învăluite în negura timpului. Nu este așa. Scriitorul reușește să ne descrie o lume nebănuită, reală, aflată de mii de ani într-o luptă îndârjită cu asprimea muntelui și cu sărăcia.

Prima parte evocă ocupațiile moților. În satele dinspre Albac, locuitorii prelucrează lemnul și, cu scândurile încărcate în sănii, coboară iarna spre Abrud ca să le vândă, mergând peste patruzeci de kilometri pe geruri mari, poposind uneori în zăpadă alături de boii dejugați. Cu banii obținuți cumpără saci de mălai pentru traiul zilnic.

Pe cealaltă parte a Arieșului, spre Vidra, drumul rămâne neumblat toată iarna. Locuitorii își fac provizii o dată pe an – toamna – și cât ține iarna cioplesc din lemn de brad ciubere și donițe pe care le vor vinde în timpul verii în toată țara, mergând cu căruța, cu calul sau pe jos.

În valea aceasta se află cel mai sărac sat, Ponorel, cu căsuțe mici din bârne în care cei 1900 de locuitori luptă cu sărăcia și mulți mor de tineri datorită condițiilor grele de trai.

Pământul este la fel de sărac ca și oamenii, dar există moți care se ocupă cu agricultura. Ei trudesc amarnic alături de boii lor să urce pe coama muntelui o sută de kilograme de bălegar pentru ca în pământul pietros să rodească "firul verde al porumbului".

A doua parte înfățișează satele moților. Acestea sunt uimitoare prin risipirea lor la mari distanțe astfel încât un kilometru între două case înseamnă o distanță mică.

Obiceiul moților de a-și cocoța casele pe cele mai înalte vârfuri își găsea justificarea în dorința lor de a fi alături de vite și de a fertiliza pământul mai ușor, fără să care îngrășământul din vale cu boii sau pe spinarea cailor.

A treia parte evocă munca istovitoare a femeilor în luptă cu cânepa. Toată iarna femeile torc cânepa, sculându-se la trei dimineața și lucrând până noaptea târziu, după

Scanned with OKEN Scanner

ce termină treburile gospodăriei. La lumina lunii, a focului sau a lămpii, ele torc neîncetat pentru ca primăvara fiecare familie să se aleagă cu câte un "cearceaf scorțos" sau cu câteva "cămăși aspre și negre". Oamenii acelor locuri par să trăiască în urmă cu o mie de ani. Imaginea femeilor torcând cânepa la ferestre, în lumina lunii, pare să fie desprinsă dintr-un tablou vechi, neobișnuit.

Portretul moral Pământul acesta pietros, lucrat cu trudă pe coamele munților a imprimat și locuitorilor trăsături asemănătoare. Profilul moților pare dăltuit în piatra muntelui. Sunt oameni aspri, neobosiți, perseverenți și tăcuți. Întreaga lor viață este o luptă amarnică pentru existență cu natura vitregă. Par înzestrați cu o putere supraomenească pentru a înfrunta aceste condiții grele și a le rezista. Voința și tăria lor morală, împrumutată de munții din jur, îi fac să lupte cu dârzenie, cu încrâncenare pentru ei și pentru familiile lor. Mulțumindu-se cu puțin, trudind din greu și nelăsându-se înfrânți de sărăcie și greutăți, moții par desprinși, alături de dârzele lor neveste, dintr-un vechi tablou. Izolați în munți, singuratici, se luptă de mii de ani cu blestemul acestui ținut, pentru a smulge pământului neprielnic cele necesare traiului. Truda lor amarnică pare definitorie pentru cei trăitori pe aceste locuri.

Realizarea artistică Împletirea descrierii cu dialogul și cu scurte pasaje narative sporește frumusețea acestui reportaj literar. Figurile de stil utilizate echilibrat subliniază și nuanțează impresiile și sentimentele trăite.

Epitetele evidențiază trăsături sugestive ale peisajului și ale oamenilor: "convoiul lor *greoi, primitiv*", "pământul *pietros*", "o casă *amarnic* așezată pe coama unui munte", "un lucru e *halucinant*", "o liniște *adâncă și uimită*", crestele "lucesc *albe* și *reci*", "*largă* și *fantastică* încremenire" etc.

Comparațiile dau plasticitate descrierii: "crestele lucesc *ca într-o eternitate polară*".

Enumerațiile adună laolaltă detalii semnificative, imagini și acțiuni memorabile, enumerarea cifrelor conturând sărăcia satului Ponorel, "câteva case *într-o vale*, iar restul *pe dealuri, prin munți*, prin văgăuni"; "femeile moților *se scoală* din somn, *aprind* lampa, *iau* cânepa și *încep* să toarcă." "Femei *aspre, bătute de vânt, cu mâinile bătătorite, cu fruntea încrețită, îmbătrânite* înainte de vreme."

Metaforele conferă mai multă forță expresivă descrierii: "muncă istovitoare, *blestem al acestor aspre pământuri*", "trece *împărăteasa nopții*", "apar *mogâldețe*, un fel de *momâi* omenești".

Hiperbolele accentuează dimensiunea halucinantă a acestei lumi nebănuite: "țară de munți", "o necurmată istovire".

Personificările umanizează uneori peisajul aspru, chiar sub forma epitetului personificator: "*îndărătnică* plantă", "*se împotrivește*", "liniște *uimită*", "luna *vede*", "acestei *tăcute* țări de munți".

Repetițiile subliniază sugestiv realități definitorii pentru viața aspră a moților: "casă *amarnic* așezată", "munca răsplătită tot atât de *amarnic*"; "necurmată *istovire*"; "furca de *cânepă*"; "cămăși de *cânepă*"; "*la trei noaptea*"; "trăiesc în urmă cu *o mie de ani*"; "a nins *trei* zile și *trei* nopți în șir"; torc la *lumina lunii*" etc.

Această lume aspră și halucinantă, în care detaliul este hiperbolizat, totul este proiectat într-o dimensiune cosmică, neschimbată de mii de ani, impresionantă prin legile ei neîndurătoare.

Scanned with OKEN Scanner

IX. TABLOUL. PASTELUL

Glosar de teorie literară

Pastelul este poezia lirică în care poetul își exprimă direct sentimentele inspirate de un tablou din natură (anotimp, peisaj), prin intermediul descrierii.

Trăsăturile pastelului:
- descrie un tablou din natură;
- în el predomină imaginile vizuale, în culori pale, delicate;
- exprimă impresiile și sentimentele poetului în legătură cu peisajul descris;
- conține un limbaj plastic cu multe substantive și adjective și puține verbe.

Tabloul prezintă un peisaj sau un colț din natură într-o viziune de ansamblu, reușind să-i sugereze cititorului, prin cuvinte și expresii, caracteristicile vizuale ale elementelor descrise.

Tabloul poate apărea ca:
- text de sine stătător (ex. - pastel);
- parte componentă a unui alt text literar mai amplu (ex.- poezie epică, nuvelă, roman etc.)

Repere critice

■ "Ciclul cunoscut sub numele de *Pasteluri* [...] înseamnă momentul liric cel mai potrivit adevăratei structuri morale a lui **Alecsandri.** [...] cuprind aspecte familiare ale Mirceștilor, în evoluția anotimpurilor, afirmând solidaritatea profundă a poetului cu peisajul domestic. Ca un senior, Vasile Alecsandri ne introduce în atelierul său, îndemnându-ne să asistăm la geneza pastelurilor; poetul e confortabil instalat în fotoliu cu țigareta în gură și cu cățelușul pe genunchi; perdelele sunt lăsate și lămpile aprinse, afară e vijelie, dar muza nu se lasă prea mult așteptată; imaginile ce se perindă înaintea autorului sunt caleidoscopice [...]

Temperament egal, de epicureu, nu afirmă vreo preferință pentru un anume anotimp. Iarna însăși oferă acestui mediteranean, îndrăgostit de soare și azur, agremente de tot felul. [...]

Privită cu sensibilitate de artist, iarna prezintă încântătoare aspecte decorative, prin zborul fulgilor [...], prin nesfârșita întindere albă a câmpiei [...] și mai ales, după încetarea ninsorii, prin apariția doritului soare, care aduce în priveliștea până atunci pustie o notă veselă. [...]

Analiza unui singur pastel îngăduie așadar surprinderea unui întins registru de senzații și imagini, în ele însele suficiente ca să definească pe pictor și pe muzician; li se

Scanned with OKEN Scanner

adaugă deseori poetul, prin personificări superflue, prin note de duioşie care datează, dar şi prin efuziuni valabile [...]
Pasteluri nu sunt numai jurnalul unui pictor, înzestrat cu gamă senzorială completă. Alecsandri iubeşte şi pe omul care frământă ţarina şi o face să rodească; [...]."
(Şerban Cioculescu, *Începuturile literaturii artistice*, în "Istoria literaturii române moderne" de Ş. Cioculescu, Vl. Streinu, T. Vianu, Bucureşti, E.D.P., 1971, p. 87-88, 92.)

■ "[...] scriitorul evocă în *Pasteluri* în mod deliberat natura aşa-zisă «domestică», ceea ce constituie cadrul cel mai obişnuit al vieţii ţăranului: ogoarele, lanurile, lumea din marginea satului, anotimpurile cu muncile lor. [...] *Pastelurile*, luate în ansamblu, cuprind un sens adânc, ce depăşeşte sensul fiecăruia în parte, un sens pozitiv pe care literatura noastră nu-l mai exprimase încă. [...] Sensibil la ce este măreţ, dar sesizând şi amănuntele cele mai mărunte, culori, nuanţe, zgomote şi mişcări imperceptibile, poetul descoperă şi consemnează aici parcă ceva din secretele mecanismului cosmic, dar şi universul mărunt al florilor modeste, al păsărelelor din pădure, al ierbii şi al gâzelor pentru prima oară introduse în poezia noastră".
(G. C. Nicolescu, *Vasile Alecsandri* în "Istoria literaturii române", II, E.A., Bucureşti, 1968, p. 465 - 468.)

■ "Friguros din fire, Alecsandri gusta iarna estetic, simţea în necontenita cădere a zăpezii o teamă de dispariţie într-un noian de alb ca mai târziu Bacovia, dar i se părea că gerul încunună neagra luncă cu un văl alb ca pe o mireasă [...], că săruturile aceluiaşi nasc crini şi roze pe geamuri şi în obraji, compara zăpada cu nisipurile Saharei sau cu nişte cristale sclipind noaptea diamantin, se lăsa pradă la gura sobei reveriilor, intimităţii fantasmelor. Grandoarea iernii cu stihiile ei dezlănţuite înalţă sufletul umplându-l de un fior escatologic, gingăşia primăverii recheamă încrederea în capacitatea naturii de a renaşte continuu, de a reveni la viaţă atrasă de un «dor nemărginit» (sintagmă preeminesciană). Alecsandri face elogiul muncilor agricole (arat, semănat, seceriş, cosit), scrie adevărate georgice, notând ca într-un jurnal voluptăţile verii pe malul Siretului sau al lacului [...]."
(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, Ed. Univers, Bucureşti, 1981, p. 87.)

■ "Cu *Pastelurile*, Alecsandri atinge treapta deplinei maturizări a talentului. Versul îşi păstrează simplitatea, cursivitatea, limpezimea, evitând în schimb poncifele şi spaţiile apoase, rezolvate altădată prin automatisme verbale. Formula compoziţională, de obicei de patru strofe, recurge la o mică înscenare, terminată adesea în poantă, pentru destinderea atmosferei. Ansamblul e arhitectonic, posedă o organizare temporală şi se reazimă solid pe netezimea şi finisarea îngrijită a fiecărui element de sprijin. Imaginea, bazată pe percepţie, traduce momentan senzaţia, fără digresiuni sau paranteze. Tabloul se încheagă prin juxtapunere, e dinamic şi concis."
(Paul Cornea, *Pastelurile în creaţia lui V. Alecsandri*, prefaţă la Alecsandri, "Pasteluri", Bucureşti, Ed. Albatros, 1972, p. 48.)

■ "*Pastelurile* sunt un şir de poezii, cele mai multe lirice, de regulă descrieri, câteva idile, toate însufleţite de o simţire aşa de curată şi de puternică a naturei, scrise într-o limbă aşa de frumoasă, încât au devenit fără comparare cea mai mare podoabă a poeziei lui Alecsandri, o podoabă a literaturei române îndeobşte [...] nicăieri declamaţii politice, simţiri meşteşugite, extazieri şi desperări de ocazie, pretutindeni concepţie naturală şi un aer răcoritor de putere şi sănătate sufletească..."
(Titu Maiorescu, *Direcţia nouă în poezia şi proza română*, în Titu Maiorescu, "Critice", I, Bucureşti, E.P.L., 1967, p.159.)

■ "Rara taină a poeziei *Pastelurilor* rezidă după mine în marea ei simplicitate, în armoniosul ei echilibru sufletesc, în forma ei autentic românească, aş spune aproape populară, înţelegând prin popular comoara etnică a satelor noastre. Aş mai adăoga la aceste însuşiri fundamentale două caractere care individualizează această poezie, anume: distincţia, adică o noblete naturală, nesilită, ceva vechi boieresc şi, în acelaşi timp, prin legături adânci cu pământul ţării, ceva dârz, răzăşesc – şi acel caracter de superioară obiectivitate al poetului rustic, duşman al abstracţiunilor, străin de patimile, de răzvrătirile sentimentale şi intelectuale ale oraşului...

Poezia *Pastelurilor* trebuie citită cu grijă, trebuie decantată încet ca un vin nobil

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

într-un suflet bogat de experiența îndoită a visului și a vieții."
(Ion Pillat, *Introducere* la Vasile Alecsandri, "Pasteluri", București, Ed. Cartea Românească, 1938.)

■ "Pe urmele lui Alecsandri, dar la altă temperatură spirituală, referindu-se, în fapt, nu numai la o regiune limitată, ci la întreaga țară (*Mărturisirile* sunt, sub aspectul acesta, elocvente), realizând, apoi, nu simple acuarele, ci adevărate pasteluri-confesiune, în care jocul memoriei afective și al paralelismului de situații (semnalat cândva, ca tipic, de Vianu) înlesnește, indiferent de pretext, deschiderea unor vaste orizonturi sentimentale, Ion Pillat se afirmă ca poet de marcantă originalitate. Totul se convertește sau tinde să se convertească acum, în poezie de adânci rezonanțe [...].

Poet al căutărilor, găsindu-și după un timp albia firească, Pillat e unul dintre scriitorii care au izbutit să facă școală (așa cum au făcut și Arghezi, Blaga sau Barbu) impunând un mod specific de a vibra în fața frumuseților naturii, de a dialoga cu spațiile și cu timpul, de a comunica, în poeme concise, o emoție cu temeiuri nu o dată autobiografice."
(Aurel Martin, *Poeți contemporani*, I, E.P.L., 1967.)

■ "Poezia pământului natal, a rădăcinilor ancestrale de care nu se poate rupe un suflet, și-a găsit la noi expresia ei cea mai curată și mai înaltă în lirica lui **Ion Pillat** [...] vibrația lui lirică reușește să fie adesea pur plastică; acuarelist fin, el fixează cu grație și forță sugestivă un tablou, exploatând admirabil efectul pictural [...]

Evocările din volumul *Pe Argeș în sus* sunt puternic sensibilizate de o vibrație sufletească adâncă. Lirismul rămâne discret, dar infuzează intim toate tablourile. Intervin acum o căldură, o apropiere, o duioșie și o venerație, care privilegiază peisajul [...]; pentru poet, pământul natal e colțul de lume unde a crescut, unde-i dorm îngropați bunicii, unde natura și lucrurile sunt impregnate de amintiri dragi. Elementele unui asemenea univers apar celebrate fără ostentație, cu o devoțiune instinctivă, senină, ușor mâhnită doar de scurgerea vremii și de scurtimea existenței omenești."
(Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. II, București, Editura Minerva, 1974, p. 104, 110.)

■ "Mai rodnice par a fi influențele venite de la Alecsandri, prin *Pasteluri. Seară la Miorcani* poate fi o replică la *Serile la Mircești*. Versul e amplu, discursiv, și descriptivul nu lipsește; apare chiar comparația tipic alecsandriniană [...]. Apropierea de Alecsandri s-ar explica și printr-un fel de înrudire de clasă, ca s-o numim așa. Prin tată, Pillat descinde din vechi boieri moldoveni, iar prin mamă este urmașul direct al vajnicilor Brătieni, contemporanii marelui poet pașoptist [...]

Ion Pillat este cântărețul unuia dintre peisajele cele mai frumoase ale țării, regiunea muscelelor din apropierea Piteștilor: Argeșul și Râul Doamnei, pe malurile cărora se află Florica și Goleștii, cu livezile de pruni și podgoriile bogate, cu colinele străjuite în fund de silueta albastră a Negoiului."
(Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, II, Ed. Minerva, București, 1972, p. 484-485.)

■ "Departe de a fi descriptivă, exterioară, poezia lui Ion Pillat este o poezie interioară, de retrăire a trecutului, actualizat cu infinită intensitate, în *Pe Argeș în sus*. Într-adevăr, retras în preajma vârstei de 30 de ani pe meleagurile străbune, la Florica, «acolo unde-n Argeș se varsă Râul Doamnei», ca Horațiu la Tibur sau ca Alecsandri la Mircești, după un scurt tur de orizont peste vârful dealului, vie, castan, cireș, satul Izvorani, pădurea din Valea Mare, zăvoi, luncă, parcul Goleștilor, poetul pătrunde în cămara de fructe, unde magia amintirii îi oferă un spectacol feeric și-i trezește neuitate voluptăți, prefăcându-l o clipă din nou în copil."
(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, Ed. Univers, București, 1981, p. 353.)

Aplicații:
Miezul iernei de V. Alecsandri (Ed. All - Vasilescu)
Iarna de V. Alecsandri (Ed. All - Șerban)
Mărțișor de Ion Pillat (E.D.P.)

Miezul iernei

de *Vasile Alecsandri*

Personalitate de prim rang a culturii și literaturii române din veacul trecut, **Vasile Alecsandri** (1818 - 1890) a scris versuri, proză și teatru, fiind, de asemenea, unul dintre primii culegători de poezie populară românească ("Miorița", "Toma Alimoș", "Mănăstirea Argeșului" etc.). Publică și poezii populare originale în volumul "Doine și lăcrămioare" (1853). Poezia sa este lirică: ciclul "Pasteluri" ("Miezul iernei", "Iarna", "La gura Sobei", "Malul Siretului" etc.) – în care sunt surprinse armonios imagini și senzații, folosind tehnica picturală – sau epică: ciclul "Legende" ("Groza", "Andrii-Popa", "Legenda Rândunicăi", "Dan, căpitan de plai", Dumbrava roșie etc.) și ciclul "Ostașii noștri" ("Peneș Curcanul", "Sergentul", "Hora de la Grivița" etc.). Acest din urmă ciclu este închinat eroismului românilor în Războiul de Independență. În ceea ce privește teatrul, a pus bazele comediei moderne prin "Iașii în carnaval", "Chirița în Iași", "Chirița în provincie", în care satirizează parvenitismul noilor îmbogățiți după 1848, și este considerat părintele dramei prin "Despot-Vodă" ("legendă istorică în versuri").

Planul simplu de idei

1. Tabloul naturii înghețate de gerul "cumplit" al iernii.
2. Tabloul naturii, care a luat forma unui "templu maiestos".
3. Sentimentele de admirație și teamă ale poetului în fața măreției naturii.
4. Tabloul nocturn încremenit și tăcut prinde viață prin apariția unui lup alergând după pradă.

Exerciții

1. Alcătuiți enunțuri cu sensurile cuvântului "amar":

a) care are gustul fierii, pelinului;
b) fig. - chinuitor, dureros, trist;
c) fig. - răutăcios.

2. Arătați care sunt sensurile cuvântului "cumplit" în enunțurile următoare:

A simțit un junghi *cumplit* în picior și s-a oprit.
M-a durut *cumplit* vestea primită.

Scanned with OKEN Scanner

3. Indicați formele actuale corespunzătoare cuvintelor:

- trăsnesc -
- scânteios -
- vecinice -
- spăimântată -
- diamanturi -
- maiestos -
- raza lunei -
- sonoare -

Precizați care sunt arhaismele fonetice și morfologice.

4. Precizați sinonimele termenilor: *maiestuos, tainic, fantastic, nemărginit, veșnic, a pătrunde, îngrozitor, neclintire, atmosferă, zăpadă, fantasmă, înspăimântat, pradă.*

5. Încercuiți explicațiile potrivite:

"În păduri trăsnesc stejarii!" exprimă:

a) trăsnetul abătut asupra stejarilor;
b) zgomotul produs când aceștia crapă, pocnesc de ger;
c) căderea stejarilor.

"cerul pare oțelit" sugerează:

a) cerul are luciul și răceala oțelului;
b) cerul este înnorat;
c) cerul este înghețat și tăios ca oțelul.

"Mii de stele argintii / În nemărginitul templu ard ca vecinice făclii" semnifică:

a) poetul se gândește la imaginea unei biserici;
b) stelele luminează puternic noaptea;
c) puzderia de stele se aseamănă cu niște lumânări arzând veșnic în templul naturii.

"codrii organe sonoare" sugerează:

a) codrii sunt vocile naturii;
b) codrii se aseamănă cu niște instrumente muzicale de suflat prin care pătrunde vântul;
c) codrii reprezintă corul într-o biserică.

"Dar ce văd?" exprimă:

a) spaima poetului;
b) poetul vede neclar în depărtare o umbră;
c) surpriza poetului de a vedea mișcare în acel tablou neclintit și pustiu.

6. Distingeți ce culoare predomină în poezie și ce nuanțe apar. Extrageți cuvintele prin care puteți să vă argumentați explicația.

7. Indicați câte două exemple de imagini vizuale și imagini sonore din poezie.

8. Uniți corespunzător exemplele cu sentimentele exprimate:

" În păduri trăsnesc stejarii!"	• admirație
" E un ger amar, cumplit!"	• uimire
" O! tablou măreț, fantastic!"	• teamă
" Dar ce văd?"	• spaimă

Scanned with OKEN Scanner

9. Descrieți într-o scurtă compunere tabloul naturii așa cum este înfățișat în poezia "Miezul iernei" de Vasile Alecsandri.

10. Argumentați că poezia "Miezul iernei" este un pastel.

Caracteristicile textului

Tema

Poezia "Miezul iernei" de Vasile Alecsandri este unul dintre cele mai valoroase pasteluri ale «bardului de la Mircești». Poetul descrie tabloul plin de măreție al unei nopți de iarnă, în care se simte copleșit de perfecțiunea și grandoarea naturii, încremenită de un ger năprasnic.

Universul poeziei

În strofa întâi prinde contur tabloul naturii împietrit de "un ger amar, cumplit". Efectele gerului sunt înspăimântătoare: în păduri trosnesc stejarii, plesnind zgomotos, stelele "par înghețate" lucind pe cerul care "pare oțelit", iar pe câmpii, zăpada "cristalină" și "strălucitoare" "Pare-un lan de diamanturi ce scârțâie sub picioare". Tabloul dobândește altă înfățișare sub biciuirea înghețată a gerului, totul căpătând un aspect rece și înghețat: "stelele par înghețate", bolta cerească este rece, cu un luciu ca al oțelului, iar pe pământ zăpada nu mai este pufoasă și moale, ci capătă strălucirea și tăria cristalului, a diamantului, scârțâind sub picioare.

Strofa a doua. În această strofă, natura este surprinsă în întregime sub forma unui templu maiestuos, legătură tainică între cer și pământ. "Fumurile albe" ce se înalță spre văzduhul strălucitor, "scânteios", sunt asemuite cu "înaltele coloane" ale unui templu măreț unind cerul cu pământul. Pe ele se așază ca o cupolă "bolta cerului senină / Unde luna își aprinde farul tainic de lumină". Lumina lunii izvorând tainic de pe bolta cerească face să strălucească și mai mult comorile iernii. Singurul semn de viață și de căldură în acest univers strălucitor și rece este fumul, înălțându-se în văzduh sub forma unor colonade albe și subțiri.

Strofa a treia. Vederea acestui templu grandios, aproape ireal, stârnește admirația și uimirea poetului: "O! tablou măreț, fantastic!" El se simte copleșit de frumusețea și grandoarea naturii hibernale: "Mii de stele argintii / În nemărginitul templu ard ca vecinice făclii." Purtătoare ale luminii veșnice, stelele par niște făclii strălucitoare care ard pentru eternitate. Continuând descrierea naturii ca un templu uriaș, poetul compară munții cu altarele acestuia, iar codrii cu niște "organe sonoare" în care crivățul face să răsune o muzică ce trezește spaima: "Munții sunt a lui altare, codrii organe sonoare / Unde crivățul pătrunde, scoțând note-ngrozitoare".

Strofa a patra. Tabloul nocturn al iernii este încremenit, pustiu și tăcut: "Totul e în neclintire, fără viață, fără glas; / Nici un zbor în atmosferă, pe zăpadă nici un pas". Aspectul naturii lipsite de viață și de mișcare este accentuat de repetiția cuvintelor: "fără viață, fără glas" sau a cuvintelor "nici un", accentuând absența oricărui zbor în văzduh sau a urmelor pe zăpadă: "Nici un zbor în atmosferă, pe zăpadă nici un pas".

Scanned with OKEN Scanner

În acest peisaj neclintit și tăcut, poetului uimit și neîncrezător i se dezvăluie urma vieții. În lumina lunii, ca o fantasmă apare un lup alergând după prada înspăimântată: "Dar ce văd?... în raza lunei o fantasmă se arată... / E un lup ce se alungă după prada-i spăimântată!". Apariția vieții și a mișcării dinamizează tabloul, îl face mai puțin înspăimântător. Sentimentul de încordare și teamă se risipește, poetul admiră priveliștea nocturnă care se însuflețește.

Realizarea artistică

Cuvintele poeziei par simple, dar ele alcătuiesc combinații redând surprinzătoare și emoționante imagini. Predomină imaginile vizuale conturând tabloul grandios al naturii hibernale, într-o îngemănare a cerului cu pământul, în culori și nuanțe de alb strălucitor, oțelit, rece. Întregul tablou nemișcat și tăcut este rareori cuprins de zgomotul stejarilor care trosnesc de ger, de scârțâitul pașilor pe zăpadă sau de muzica "îngrozitoare" scoasă de crivăț în adâncul codrilor. O singură imagine dinamică aduce prezența vieții în finalul poeziei: goana lupului flămând după prada înspăimântată. În concluzie, imaginile vizuale predominante se împletesc cu câteva imagini auditive și de mișcare.

Figurile de stil creează un tablou surprinzător prin măreție, dar și terifiant totodată prin prezența gerului care îngheață totul, alungând orice urmă de viață.

Epitetele simple sau duble scot în evidență caracteristicile tabloului: "ger *amar*, *cumplit*", "stelele par *înghețate*", "cerul pare *oțelit*", "zăpada *cristalină*", "câmpii *strălucitoare*", "văzduh *scânteios*", "tablou *măreț*, *fantastic*" etc.

Enumerațiile reprezintă figuri de stil centrale pe care se bazează structura pastelului, în descrierea elementelor componente ale acestui templu uriaș, fantastic: "Munții sunt a lui altare, codrii organe sonoare"; "Totul e în neclintire, fără viață, fără glas" etc.

Comparațiile accentuează trăsături uimitoare ale peisajului: "Fumuri [...] / *Ca înaltele coloane*"; "stele... / ard *ca vecinice făclii*".

Repetițiile subliniază încremenirea și lipsa vieții din acest tablou: "*fără* viață, *fără* glas, / *Nici un* zbor [...], *nici un* pas".

Metaforele dau mai multă expresivitate versului, conturând imaginea acestui templu al naturii în care fiecare element dobândește un anume rol: "*Munții* sunt a lui *altare*, *codrii organe* sonoare", "*templu maiestos*", "*farul tainic de lumină*".

Antiteza subliniază contrastul dintre imagini: "Fumuri albe se ridică [...] / Și pe ele se așază; "Totul e în neclintire" "E un lup ce se alungă [...]".

Personificarea subliniază însușiri umane atribuite naturii: "luna își aprinde", "o fantasmă se arată...".

Prozodia

Versurile ample, cu o măsură de 15 silabe, aduc o muzicalitate de profundă vibrație, în care rima împerecheată și ritmul trohaic au un rol important. Muzicalitatea versurilor creează o orchestrație a naturii care subliniază sugestiv grandoarea tabloului.

Scanned with OKEN Scanner

Iarna

de *Vasile Alecsandri*

Planul simplu de idei

1. Tabloul spațial amplu al iernii.
2. Tabloul abundenței zăpezii.
3. Tabloul alb al iernii atotputernice.
4. Tabloul însuflețit al iernii.

Exerciții

1. Împărțiți termenii următori în trei coloane corespunzătoare familiilor lexicale:

grămăjoară, tinerețe, îngheț, tinerel, (a) îngheța, întinerit, înghețat, (a) îngrămădi, înghețată, îngrămădit, înghețare, (a) întineri, neînghețat, întinerire, tinerică, ghețuș, îngrămădire, tinerețe, tineresc.

2. Uniți corespunzător sinonimele:

zăpadă	a alinta
văzduh	a pluti
a zbura	nălucă
călător	a se opri
fantasmă	trecător
a înceta	cer
a dezmierda	omăt

3. Indicați antonimele cuvintelor:

a aduna, a se îmbrăca, palid, mândru, a se prevedea, tinerețe, depărtare, a se pierde, a înceta, dorit, ușor, voios.

4. Citește și află mai mult!

Cine și ce are de pierdut?

"Suntem la puțină vreme după Unirea Principatelor. În parcul de la Cotroceni, pe când poetul Vasile Alecsandri se plimbă în compania proaspătului domnitor al celor două țări românești, Alexandru Ioan Cuza, un oarecare trepăduș politic sosește cu vestea că marele fabulist Grigore Alexandrescu a înnebunit și se pare că nu-și va mai reveni niciodată. Mesagerul aducător al tristei vești își permite să facă o glumă de prost gust și total neavenită. «Un mare creier a avut și el – spune individul – și pe ăsta l-a pierdut».

Alecsandri, căruia între timp îi lunecau din colțul ochilor câteva lacrimi pentru prietenul despre a cărui alienare abia a auzit de câteva clipe, e tăios și necruțător. Plin de dezgust, el îi răspunde neinspiratului intrus: «Ce bine de dumneata, că n-ai nimic de pierdut!»".

Scanned with OKEN Scanner

5. Împărțiți termenii în două coloane sugerând planul înaltului (în primele două strofe) și planul terestru (în strofa a treia):

văzduh, câmp, norii, cer, troiene, satele, fulgii, aer, plopii, fluturi, zbor, soarele, dealuri, drum, țară.

6. Separați în trei coloane elementele lexicale, figurile de stil și mijloacele fonetice prin care se realizează sugestia albului în tabloul de iarnă:

iarna, troiene, zale argintie, ninge, vocala "a", clăbuci albii, alb, întindere pustie, fără urme, fără drum, fantasme albe, umeri dalbi, ocean de ninsoare, vocala "î", fluturi albi, nori de zăpadă, ninsoare.

7. Încercuiți explicațiile potrivite:

Poezia este:
a) o narațiune;
b) o descriere;
c) o scrisoare.

Tabloul descris este în primele strofe:
a) plin de mișcare, vesel;
b) zgomotos, trist;
c) nemișcat, pustiu, tăcut.

Sentimentele autorului sunt:
a) teamă;
b) tristețe;
c) veselie.

"Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă" cuprinde:
a) un epitet, o personificare;
b) o comparație, un epitet;
c) enumerație, o personificare.

"Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi" conține:
a) o repetiție, o comparație, o personificare;
b) o personificare, o enumerație, o repetiție;
c) o enumerație, o comparație, un epitet.

"Răspândind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi" sugerează:
a) gerul pune stăpânire pe întinsul țării;
b) imaginea personificată a țării ca o fată frumoasă care simte pe umerii săi albi fiorii de gheață ai iernii;
c) cumplita iarnă face să se înfioare de spaimă toată natura.

"Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară!" sugerează:
a) repetiția insistă pe abundența ninsorii care trezește uimirea și teama poetului;
b) repetarea verbului "ninge" asociat cu momente diferite ale zilei accentuează bucuria poetului la instalarea iernii;
c) repetiția evidențiază sentimentul că poetul s-a săturat de atâta zăpadă.

Scanned with OKEN Scanner

"În văzduh voios răsună clinchete de zurgălăi" reprezintă:
a) imagine vizuală;
b) imagine sonoră;
c) imagine dinamică.

8. Argumentați că poezia studiată este un pastel.

9. Expresii celebre
(Ca un) **Cal de poștă** (sau **de olac**)
"Pe vremea diligențelor, caii de poștă străbăteau drumuri lungi și anevoioase. De aceea, calul de poștă – sau de olac, cum i se mai spunea pe atunci – ajunsese termen de comparație pentru oamenii istoviți de muncă și de alergătură. «Am obosit ca un cal de poștă ca nu-și are tainul [porția de hrană] la vreme» - scrie Alecsandri.
Astăzi, poștalioanele și olacii au dispărut de mult. Comparația s-a păstrat însă pentru cineva care e întrebuințat la toate, aleargă mult de colo până colo, fiind trimis în toate părțile."

10. Comentați strofa a treia surprinzând trăsăturile tabloului de iarnă și modul în care este sugerată căldura vieții.

11. Spuneți-vă părerea!
Este Vasile Alecsandri un poet care admiră și se bucură de instalarea anotimpului alb? Ce sentimente încearcă poetul? Dar voi?

12. Comentați următoarea afirmație a criticului G. Călinescu aplicând-o la pastelul studiat:

"După vârsta de 40 de ani, [...], Alecsandri începu să dea în *Pasteluri* o poezie nouă, în care tehnica picturală predomină. Luate în total, *Pastelurile* reprezintă o lirică a liniștii și a fericirii rurale [...]. De fapt, pastelurile lui Alecsandri sunt un calendar al spațiului rural și al muncilor câmpenești respective (toamnă, iarnă, primăvară, vară).
(G. Călinescu, *Vasile Alecsandri*, 1958, în ediția "Vasile Alecsandri", Ed. Tineretului, 1965.)

Caracteristicile textului

Tema Poezia "Iarna" face parte din ciclul "Pasteluri", reprezentând cea mai durabilă și mai valoroasă parte a liricii lui Vasile Alecsandri. Scrise în liniștea conacului de la Mircești, aceste poezii conturează priveliști surprinse de sensibilitatea poetului, în diverse anotimpuri, impresionând prin dragostea față de natură a "bardului de la Mircești" și prin realizarea artistică a expresiei poetice.

Poetul, deși avea o fire solară, care prefera primăvara și vara, a închinat și iernii un număr apreciabil de poezii: "Iarna", "Miezul iernei", "Gerul", "Viscolul", "Sania", "Bradul", "La gura sobei", "Sfârșitul iernei". Acestea înfățișează iarna sub diferite aspecte: instalarea anotimpului alb cu ninsori abundente ("Iarna"), cu frigul aspru și pătrunzător ("Gerul", "Viscolul", "Bradul") sau cu zile însorite, înveselite de imaginea săniilor ("Sania") până la apariția primelor semne ale primăverii ("Sfârșitul iernei").

Scanned with OKEN Scanner

Pastelul "Iarna" conturează un tablou în alb, de o mare frumusețe. Registrul vizual este predominant în conturarea peisajului de iarnă.

Universul poeziei

În prima strofă se fixează dimensiunile spațiale ample ale acestui tablou care se întinde din văzduh până pe pământul țării, sugerat de "ai țării umeri dalbi". Iarna apare personificată într-un personaj fantastic, înspăimântător ("cumplita iarnă"), care cerne norii de zăpadă, trimițând "Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă" descrise prin intermediul unui dublu epitet. Imaginea diafană a fulgilor de zăpadă este realizată cu ajutorul unei sugestive comparații: "Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi". Poetul surprinde însă, cu strângere de inimă, că această plutire grațioasă se asociază cu atingerea lor înghețată, care provoacă fiori. Personificarea țării într-o frumoasă femeie cu "umeri dalbi" este subliniată de tresărirea înfiorată provocată de răceala fulgilor de nea: "Răspândind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi".

Strofa a doua modifică perspectiva din care este descrisă iarna. Poetul insistă printr-o repetiție de o mare forță expresivă asupra abundenței zăpezii, căzând continuu, gata să îngroape totul: "Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară!". Conturul exclamativ al versului asociat cu repetiția verbului sugerează uimirea și spaima resimțite de poet văzând instalarea dominatoare a iernii, cu lungile sale înzăpeziri. Atotputernicia iernii inspiră primejdia unei ninsori care o să înghită totul, ca la sfârșitul lumii. Frumoasa țară, personificată, se îmbracă într-o "zale argintie" gata parcă de război. Mulțimea epitetelor ("zale argintie", "mândra țară", "soarele rotund și palid") surprind detalii ale peisajului abia luminat de soarele îndepărtat "ca un vis de tinerețe printre anii trecători". Comparația accentuează atmosfera de ușoară tristețe determinată de perspectiva trecerii iremediabile a timpului.

Strofa a treia conturează peisajul terestru pustiu și îngropat sub albul zăpezii. Linia orizontului se pierde în imensitatea albă: "Tot e alb pe câmp, pe dealuri, împregiur, în depărtare". Plopii se pierd în zare ca umbre ale vieții dispărute: "ca fantasme albe". Pe întinderea pustie lipsită de orice semne ale vieții, de unde s-au șters urmele și drumul, se văd "satele pierdute sub clăbuci albii de fum". Totul se pierde și se estompează în albul rece al omătului care stârnește neliniște și teamă. Doar fumul alb ne poartă cu gândul la căldura din vetre, singurul semn de viață care se păstrează în pustiul de zăpadă.

Repetiția cuvântului "alb" subliniază culoarea dominantă a tabloului. Sugestia albului este realizată și prin cuvinte: "zăpadă", "troiene", "fulgii", "gheață", "ninge", "ninsoare" sau "zale argintie" sau prin mijloace fonetice (prin repetiția vocalei "a"): "Tot e alb pe câmp, pe dealuri, împregiur, în depărtare, / Ca fantasme albe plopii înșirați se pierd în zare".

Ultima strofă aduce o schimbare în peisajul de iarnă. Ninsoarea încetează, norii se risipesc, soarele apare alungând sentimentul de spaimă care pusese stăpânire pe sufletul poetului. Lumina puternică a soarelui, atât de îndelung așteptat ("doritul soare"), "strălucește și dismiardă oceanul de ninsoare". Metafora "oceanul de ninsoare" aduce sugestia imensității albe, iar verbul "dismiardă" completează printr-o mișcare plină de căldură umană sentimentul de duioșie, ca după o lungă despărțire. Tabloul de iarnă până atunci neclintit, tăcut, lipsit parcă de viață, se însuflețește la apariția saniei care

Scanned with OKEN Scanner

trece peste văi și a sunetului vesel al zurgălăilor. Sentimentul de bucurie, de optimism al vieții triumfă în finalul poeziei, risipind spaima.

Poezia "Iarna" rămâne unul dintre cele mai fine pasteluri ale "bardului de la Mircești", realizând un tablou de iarnă în tonuri delicate. În plan vizual, tabloul amplu impresionează prin tonurile alb-argintii, prin orizonturile largi, în care formele se pierd, sub zăpada abundentă, într-o lumină palidă a unui soare stins, abia zărit dintre nori. Poetul surprinde câteva detalii specifice ale peisajului: câmp, dealuri, plopi, sat, cer înnorat, soare, întindere pustie ("troiene călătoare adunate-n cer grămadă", "fiori de gheață", soare lipsit de putere "rotund și palid" abia zărindu-se dintre nori, pământul întreg îngropat sub noianul de ninsoare s-a transformat într-o "întindere pustie, fără urme, fără drum"). Satele ascunse și ele de zăpadă se ghicesc după fumul alb ("clăbuci albii de fum").

Poezia se încheie într-o tonalitate amplă, optimistă, alunecarea saniei însoțită de clinchetele de clopoței risipind nemișcarea și tăcerea iernii.

Realizarea artistică

Imaginea iernii atotstăpânitoare este realizată printr-o bogată paletă de mijloace artistice:

Epitetul (simplu sau dublu, antepus sau postpus) are rolul de a da mai multă forță detaliilor tabloului și nuanțelor de alb: "fluturi *albi*", "*doritul* soare", "anii *trecători*", "soarele *rotund și palid*", "întinderea *pustie*", "umeri *dalbi*", "fantasme *albe*", "*lungi* troiene *călătoare*". Descoperim și un epitet al verbului "voios răsună clinchete" care prin notația auditivă dinamizează întregul tablou. Se observă predilecția pentru inversiunea epitetului, care accentuează notațiile tabloului.

Personificarea reprezintă un mijloc artistic important în prima și în ultima strofă, dar și în celelalte, prin însuflețirea unor elemente ale naturii care dobândesc trăsături ale lumii vii sau umane: "iarna cerne norii", "fulgii zbor", "cu o zale argintie se îmbracă mândra țară", "doritul soare dismiardă". Ultima personificare umanizează iarna, care dăruiește oamenilor și bucurii.

Comparația bine reprezentată în poezie sugerează aspectul difuz al luminii îndepărtate a soarelui, ivit fugitiv dintre nori: "Soarele rotund și palid se prevede pintre nori / Ca un vis de tinerețe pintre anii trecători", dar ne face să percepem ușoara tristețe a poetului gândind cu regret la trecerea anilor tinereții.

Comparația "Ca fantasme albe plopii înșirați se pierd în zare" accentuează aspectul de pustietate lipsită de viață, în care au rămas numai umbrele plopilor pierzându-se în zare ca un șir de suflete rătăcitoare. Se subliniază imaginea de sfârșit de lume datorată căderilor masive de zăpadă și sentimentul de spaimă pe care îl trăiește poetul.

Comparația "Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi" sugerează cu multă gingășie zborul fulgilor de nea asemenea unui "roi de fluturi albi". Personificarea fulgilor se accentuează prin această comparație cu un element al lumii vii, plin de viață și de mișcare.

Repetiția are rolul de a relua și sublinia cuvinte, sunete care dobândesc o mare forță de sugestie: albul tabloului, ninsoarea abundentă, lipsa oricăror semne de viață, de mișcare ("fără urme, fără drum"), sentimentul trecerii timpului ("printre nori, printre anii trecători").

Scanned with OKEN Scanner

Enumerația asociată cu alte mijloace artistice, însumând detalii semnificative, accentuează caracterul atotstăpânitor al iernii: "Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară!", "Tot e alb pe câmp, pe dealuri, împregiur, în depărtare."

Metafora: "Oceanul de ninsoare" sugerează nemărginirea albă, făcând ca tabloul să se amplifice în adâncime.

Prozodie Măsura versului este amplă, 15-16 silabe și contribuie la amplificarea dimensiunilor tabloului, la sugestia neclintirii acestuia. Rima împerecheată conferă o muzicalitate discretă, armonizată cu conturul în tonuri ușoare, iar ritmul trohaic creează o legănare încetinită a versului, ușor monotonă, însoțind căderea continuă a zăpezii. El accentuează sentimentele de tristețe, neliniște, spaimă din primele strofe ale poeziei.

Pastel Termenul "pastel", preluat din artele plastice, desemnează un tablou realizat în tușe palide, delicate, abia creionate. Accentul cade pe imaginile vizuale statice. Poetul Vasile Alecsandri este considerat drept creatorul pastelului în literatura română prin ciclul de "Pasteluri". Poezia "Iarna", descriind un tablou din natură în anotimpul alb, exprimă sentimentele de neliniște, spaimă sau bucurie ale autorului față de peisajul contemplat. Poezia conturează imaginile vizuale ale tabloului de iarnă cu ajutorul unui limbaj plastic expresiv, în care predomină substantivele și adjectivele, dobândind valori stilistice deosebite (epitet, comparație, metaforă etc.).

Poezia este o descriere în versuri surprinzând trăsăturile caracteristice ale peisajului în timpul iernii (ninsoare abundentă, pustietate, soare palid). Prin contemplarea acestui tablou de iarnă, poetul își exprimă propriile sentimente legate de peisajul descris, deci pastelul este o poezie lirică.

Scanned with OKEN Scanner

Mărțișor

de *Ion Pillat*

Opera poetică a lui **Ion Pillat** (1891 - 1945) stă sub semnul rememorării afective a universului copilăriei, a peisajului ei familiar ("Casa amintirilor"). Volumele "Pe Argeș în sus" (1923), "Satul meu" (1925) și "Limpezimi", îl înscriu în rândurile poeților ancorați în tradiție.

În poezia sa apar elemente ale peisajului exterior (castanul, via, cireșul, zăvoiul), însuflețite prin amintirea copilăriei și colorate de regretul trecutului ("Castanul", "Străinul"). Imaginea surprinsă este rară și armonioasă ("În vie", "În luncă", "Vârful dealului", "Lumina", "Iarna").

Poetul încearcă să-i înfățișeze și pe marii strămoși ("Bătrânii") sau "Biserica de altădată" (1926), având conștiința importanței credinței pentru trăinicia vieții morale a unui popor.

Planul simplu de idei

Poetul descrie cu bucurie venirea primăverii în eternitatea naturii:

1. Sosește prima barză.
2. Oamenii încep să lucreze pământul.
3. Pomii au înflorit.
4. Omul se simte legat de natură.
5. Omul se bucură de veșnicia naturii.
6. Cântă cucul.
7. Omul simte în inimă răsunetul naturii.
8. Trenul e salutat de pomii înfloriți.
9. Izvorul s-a trezit sub cerul senin.
10. E veselie în via care păstrează legătura dintre generații.
11. Ies mugurii și încolțesc speranțele în suflet.
12. Lumina sfințește câmpia și pacea coboară.
13. Omul descoperă în natură rosturile adânci ale vieții.

Exerciții

1. Alcătuiți enunțuri cu sensurile cuvântului "rost":

- înțeles, tâlc;
- scop, menire;
- situație socială, materială;
- ordine în care se desfășoară o acțiune.

Includeți în enunțuri trei expresii verbale care conțin cuvântul "rost".

Scanned with OKEN Scanner

2. Indicați sinonimele cuvintelor: *a chema, a descoperi, limpede, trainic, a uni, privelişte veşted, pace.*

3. Găsiți antonimele cuvintelor: *a urca, întâia, a cădea, a intra, simple, veşnic, bucurie, limpede, a se trezi, lumină.*

4. Alcătuiți propoziții în care termenul "nouă" să aibă diferite valori gramaticale.

5. Selectați câte cinci imagini din poezie corespunzătoare rubricilor din tabelul de mai jos:

Imagini vizuale	Imagini auditive	Imagini dinamice (de mişcare)
• "poteca ce urcă-n deal" • "zăvoi"	• "Auzi [...] un câine care latră"	• Din zbor întâia barză cum cade (pe zăvoi)"

6. Ce culoare predomină în acest pastel? Exemplificați cu citate din poezie.

7. Încercuiți explicațiile potrivite:

"A nins cu nea de floare pe prunii din livezi" sugerează:

a) pomii au fost ninşi;
b) pomii înfloriți, înveşmântați în haina albă de floare, par ninşi;
c) pomii şi-au scuturat florile.

"Te simți legat de toate – nu poți urni o piatră" sugerează:

a) legătura profundă dintre om şi natură;
b) omul nu mai poate acționa asupra naturii;
c) omul, atras de frumusețea naturii, a rămas înmărmurit.

"Aceste lucruri simple ce veşnice îți sunt!" exprimă:

a) poetului îi place simplitatea;
b) frumusețea şi simplitatea universului rural vor exista veşnic;
c) poetul îşi exprimă încântarea față de fiecare detaliu al tabloului de primăvară.

"De fiecare dată ți-e inima mai nouă" sugerează:

a) omul se bucură ca în copilărie auzind cucul cântând;
b) omul se întristează gândindu-se la trecerea timpului;
c) de fiecare dată când aude cântecul cucului, omul îşi simte inima întinerită.

"Toți pomii ninşi, pe dealuri îi flutură batiste" sugerează:

a) pomii sunt personificați;
b) pomii albi de floare par nişte oameni care flutură batiste albe în semn de rămas bun călătorilor din tren;
c) pomii au fost împodobiți de către copii.

8. Citeşte şi află mai mult!

"Ion Pillat îl rugă într-o zi pe Perpessicius să-i împrumute o carte, ce-i drept de mare valoare.

- Nu ți-o împrumut, îi răspunse Perpessicius.
- N-am să uit niciodată acest refuz! – ripostă Pillat.
- Nu mă îndoiesc, dar dacă-ți împrumutam cartea, riscam să uiți să mi-o înapoiezi."

(*Anecdote despre mari personalități*, Ed. Saeculum I.O./ Ed. Vestala, București, 1997, p. 209.)

Scanned with OKEN Scanner

9. Recunoaşteţi figurile de stil şi încercuiţi varianta corectă:

"Cu apa ei lumina ţi-a botezat câmpia" conţine:
a) personificare şi epitet;
b) metaforă şi personificare;
c) enumeraţie şi repetiţie.

"Ce râsete, ce chiot pe drumurile viei" conţine:
a) enumeraţie şi repetiţie;
b) antiteză şi epitet;
c) enumeraţie şi comparaţie.

"Gâlgâitor, din iarbă un şipot s-a trezit" cuprinde:
a) epitet şi repetiţie;
b) metaforă şi enumeraţie;
c) epitet şi personificare.

10. Identificaţi figurile de stil din poezie, completând tabelul următor:

Epitet	Personificare	Metaforă	Antiteză	Enumeraţie	Repetiţii
"pomii *ninşi*"	"pomii... îi flutură batiste"	"A nins cu nea de floare"	"O *nouă* viaţă [...] de viaţa *veche*"	"Ce râsete, ce chiot"	"*Ce* sfântă bucurie...", "*Ce* limpede"

11. Citiţi versurile şi rezolvaţi cerinţele următoare:

"Ce limpede te cheamă un cuc: o dată, două -
De fiecare dată ţi-e inima mai nouă.

De fiecare dată mai trainic te uneşti
Cu farmecul acestor privelişti câmpeneşti."

a) Enunţaţi în câteva rânduri ideile care pot fi desprinse din aceste versuri.
b) Indicaţi sensul propriu şi sensul figurat al cuvântului "nouă". Care dintre cele două sensuri este prezent în citat?
c) Selectaţi două epitete şi precizaţi rolul lor stilistic.
d) Indicaţi o enumeraţie.
e) Interpretaţi rolul expresiv al sintagmei "de fiecare dată", precizând ce figură de stil reprezintă.
f) Precizaţi măsura şi rima versurilor.

Caracteristicile textului

Tema Cu bucurie în suflet, poetul Ion Pillat descrie în poezia "Mărţişor" frumuseţea învierii naturii, care face să înflorească în sufletul omului speranţa şi dragostea de viaţă. Admirând schimbările din natură, poetul încearcă să descifreze sensurile adânci ale naturii, legătura indestructibilă cu omul, proiectată pe fundalul eternităţii lumii înconjurătoare. În sânul cald şi ocrotitor al plaiurilor natale, poetul descoperă urmele părinţilor, rădăcinile adânci care îl leagă de oameni şi de locuri.

Scanned with OKEN Scanner

Titlul Poezia poartă un titlu sugestiv, "Mărțișor", pentru luna de început a primăverii. Cu uimire și încântare, poetul descrie fiecare schimbare din natură ca pe o minune a universului. El descoperă cu emoție că fiecare transformare a naturii se răsfrânge în sufletul însetat de natură al omului. Nimic din ceea ce îl înconjoară în luna lui mărțișor nu îl lasă indiferent pe poet. Totul se transformă într-un izvor dătător de viață și de speranță, fiindcă omul se simte o parte din univers, din acest univers care renaște la viață în fiecare primăvară.

Universul poeziei Poetul face să vibreze în fiecare distih frumusețea primăverii răsfrântă în sufletul omului, într-o comuniune adâncă. Eternitatea naturii este îngemănată cu renașterea acesteia în fiecare primăvară.

Poetul se adresează cititorului, luându-l ca martor al bucuriei sale la descoperirea minunilor naturii reînviate. Frumusețea locurilor dragi și de care se simte profund legat conturează un tablou cald, plin de liniște și lumină.

Privind spre poteca "ce urcă-n deal la noi" descoperă prima barză în zbor planat peste zăvoi: "Din zbor întâia barză cum cade pe zăvoi". Zborul acestei păsări ce vestește primăvara este de coborâre spre locurile cunoscute ca și când s-ar lăsa să coboare peste cuibul părăsit, undeva în zăvoi.

Uitându-se în jur, vede trenul "care intră încet de tot în gară" și omul care sapă cu drag pământul și plugul care ară ogorul: "Și omul care sapă și plugul care ară". Omul simte cum viața tresaltă în glia ce așteaptă sămânța să rodească. Bucuria muncii izvorăște din bucuria vieții dată de reînvierea naturii.

Tabloul se deschide și mai mult cu imaginea livezilor înflorite, sugestiv redată printr-o metaforă de mare sensibilitate: îmbrăcate în "nea de floare" ce se continuă cu conturul îndepărtat al munților ninși, împodobiți în haina albă a iernii. Două anotimpuri învești mântate în alb, dar atât de diferite sunt surprinse antitetic în această priveliște, în nuanțe fine: "A nins cu nea de floare pe prunii din livezi / Și munții de la Rucăr cu iarna lor îi vezi." Localizarea tabloului pe plaiuri argețene este realizată printr-un amănunt sugestiv: "munții de la Rucăr".

O imagine auditivă vine să completeze tabloul care acumulează alte detalii vizuale într-o priveliște atotcuprinzătoare. Sub podgorii se aude un câine lătrând, iar omul se simte legat de toate, de tot ceea ce caracterizează natura: "Te simți legat de toate – nu poți urni o piatră".

Poetul descoperă cu uimire veșnicia în fiecare aspect al naturii care îl înconjoară. Simte bucuria adâncă renăscând în sufletul lui, așa cum o simțeau, pesemne, și strămoșii pe alte plaiuri. Simplitatea și sinceritatea sentimentelor ni se transmite cu fiecare vers. "Aceste lucruri simple ce veșnice îți sunt! / Ce sfântă bucurie descoperi pe pământ".

Natura îl cheamă prin cântecul cucului, făcându-l să se simtă în fiecare primăvară mai vesel și mai încrezător: "Ce limpede te cheamă un cuc: o dată, două - / De fiecare dată ți-e inima mai nouă". Imaginea auditivă simbolizează legătura omului cu natura. Omul se simte purificat, înnoindu-se o dată cu natura renăscută.

În fiecare primăvară, omul se simte "mai trainic" unit cu natura mai plină de frumusețe ca oricând. Sufletul său se înfrumusețează sub impresia farmecului privelиștilor câmpenești: "De fiecare dată mai trainic te unești / Cu farmecul acestor privelиști câmpenești."

Scanned with OKEN Scanner

Revenind la imaginea trenului care se pune în mișcare, poetul observă printr-o personificare de o mare sensibilitate cum pomii parcă îi fac semn cu batiste albe: "În gară, iată trenul a început să miște. / Toți pomii ninși, pe dealuri îi flutură batiste."

Imaginea sonoră a izvorului, trezit la viață "gâlgâitor" prin iarba fragedă, îl face pe om să simtă viața clocotind. Explozia de lumină a primăverii face seva să pulseze în ramuri și naște bucuria de a trăi în inimile oamenilor. Așa cum norii pier pe cerul senin al primăverii, tot așa își simte omul sufletul înseninat, limpezit de tristețe și plin de optimism: "Gâlgâitor, din iarbă un șipot s-a trezit / În tine și prin ramuri e cerul limpezit."

Impresia de bucurie se amplifică o dată cu râsetele și cu chiotele care răzbat pe drumurile din vie: "Ce râsete, ce chiot pe drumurile viei". Răsunetul bucuriei îl determină pe poet să se gândească la legătura dintre generații, la rădăcinile pe care oamenii le au în acele locuri. Legătura omului cu natura este și de această dată puternic reafirmată de poet: "Ce râsete, ce chiot pe drumurile viei - / Pe unde-au mers părinții îți duci și tu copiii."

Poetul simte cum viața nouă a naturii se răsfrânge și în viața omului. Alte gânduri și speranțe înmuguresc în sufletul omului, după cum mugurii apar "din veștedele crengi." Renașterea naturii insuflă omului încredere în viață și speranță: "O nouă viață astăzi de viața veche legi, / Dau muguri pretutindeni din veștedele crengi". Jocul antitezelor este și aici prezent pentru a sublinia triumful vieții născut din opoziția dintre "nou" și "vechi", dintre "muguri" și "veștedele crengi".

Prin două metafore de o mare expresivitate, poetul descrie miracolul sfințirii câmpiei cu "apa luminii", așa cum poetul îi botează pe oameni și casele lor: "Cu apa ei lumina ți-a botezat câmpia". Primind binecuvântarea sfântă a luminii, câmpia va rodi îmbelșugat, iar omul simte cum pacea se pogoară în sufletul său purificat prin credința în Cel de Sus: "Ce pace e pe omul în alb ce sapă via". Straiul alb al țăranului subliniază curățenia lui sufletească, pacea.

Ultimul distih aduce o simetrie cu primul, în imaginea berzei îndepărtându-se "pe Argeș tot în sus" (aluzie cu încărcătură de baladă) întruchipându-se în vestitorul noului anotimp.

O dată cu primăvara renaște întreaga natură, iar omului i se deschide în suflet "adâncul rost al vieții" la care s-au supus dintotdeauna el și părinții săi. Acesta este rostul pe care îl cunosc numai oamenii înfrățiți cu natura, cu pământul pe care îl muncesc și îl fac să rodească și de care se simt legați pentru veșnicie. Ei simt cum natura renaște în sufletul lor în fiecare primăvară, așa cum mugurii apar pe crengi vestind o nouă viață.

Realizarea artistică Limba simplă, curat românească, păstrează accente populare conturând universul rural: "potecă", "plug", "zăvoi", "podgorii", "gâlgâitor", "chiot" etc.

Poetul își exprimă cu multă sinceritate gândurile și trăirile. Bucuria, încântarea în fața miracolului renașterii naturii, plăcerea cu care descrie fiecare detaliu al acestui tablou unic al mărțișorului apar clar exprimate în versuri cu tonalitate exclamativă: "Aceste lucruri simple ce veșnice îți sunt! / Ce sfântă bucurie descoperi pe pământ"; "Ce râsete, ce chiot pe drumurile viei" ș.a.

În țesătura fină a versului se conturează un tablou inundat de lumină, cald, în tonuri albe, pastelate, în care fiecare detaliu este redat cu finețea unui suflet însetat după frumusețile naturii de la țară și după puritatea sufletească a țăranului.

Scanned with OKEN Scanner

Epitetele subliniază trăsături caracteristice ale peisajului sau ale simțirii poetului: "ce *veșnice* îți sunt", "*sfântă* bucurie", "ce *limpede* te cheamă", "mai *trainic* te unești", "cerul *limpezit*", "*veștedele* crengi", "pomii ninși" (epitet metaforic).

Metaforele dau mai multă finețe și plasticitate descrierii: "*A nins cu nea de floare*", "*În tine și prin ramuri e cerul* limpezit", "*Cu apa ei lumina ți-a botezat câmpia*".

Personificarea umanizează tabloul, conferind naturii epitete omenești: "Toți pomii... îi *flutură* batiste", "Gâlgâitor, din iarbă un șipot *s-a trezit*".

Antiteza scoate în evidență triumful vieții izbucnind din contraste izbitoare: "poteca ce *urcă*-n deal [...] / barza cum *cade*", "O *nouă* viață astăzi de viața *veche* legi, / Dau *muguri* pretutindeni din *veștedele* crengi".

Repetițiile subliniază cuvinte, sensuri, idei și sentimente: "*De fiecare dată* ți-e inima mai nouă. / *De fiecare dată* mai trainic te unești", "*Ce* râsete, *ce* chiot", "O nouă *viață* astăzi de *viața* veche legi".

Enumerațiile conturează expresiv detaliile acestui tablou prin acumularea unor elemente semnificative: "trenul *care intră* încet de tot în gară / Și omul *care sapă* și plugul *care ară*."

Prozodia Versul lui Ion Pillat este dulce și melodios, căpătând uneori inflexiuni populare. Măsura mai amplă, de 13 silabe, rima împerecheată și ritmul trohaic realizează o sonoritate încărcată de bucuria pe care o simte poetul unit trainic de "farmecul acestor privelişti câmpeneşti".

Așa cum afirmă criticul Eugen Lovinescu, "Poezia lui Ion Pillat e transpunerea poeziei lui Alecsandri, prin tot progresul de sensibilitate și prin toate prefacerile limbii pe care le-au putut înfăptui cincizeci de ani de evoluție: aceeași viziune idilică a naturii, aceeași seninătate pătrunsă însă și de un sentiment elegiac, ce-i sporește emotivitatea și, deci, lirismul, și aceeași simplitate de limbă și mijloace de materializare poetică."

(E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, Ed. Minerva, 1989, p. 73.)

Scanned with OKEN Scanner

Descrierea literară
Portretul literar

Glosar de teorie literară

Descrierea literară prezintă trăsăturile caracteristice ale unui colț din natură, a unei persoane etc. prin intermediul imaginilor artistice, reflectând sentimentele și impresiile celui care descrie.

Descrierea științifică oferă cititorului informații precise, exacte, fără să se folosească imagini artistice și fără a reflecta sentimentele și impresiile celui care descrie.

Descrierea publicitară oferă informații precise și atractive unui posibil cumpărător (reclama, anunțul publicitar, spotul publicitar).

Figurile de stil (tropii) sunt procedeele de modificare a sensurilor proprii în sensuri figurate pornind de la funcția expresivă a cuvântului: epitet, comparație, metaforă, personificare etc.

Personificarea este figura de stil prin care se atribuie însușiri omenești ființelor, lucrurilor și fenomenelor naturii.

Comparația este figura de stil prin care se alătură doi termeni (persoane, obiecte, ființe, acțiuni, idei etc.), pe baza unor însușiri comune, cu scopul de a evidenția anumite caracteristici ale primului termen: iedul "se avântă *ca o săgeată*", "picioarele subțiri *ca niște lujere*".

Enumerația este figura de stil care constă în înșiruirea unor termeni de același fel, cu scopul de a atrage atenția asupra aspectelor descrise sau asupra faptelor înfățișate: "intră apoi *supt bolți de frunze*, pe urmă *prin hrube* adânci *de verdeață*" etc.

Repetiția este figura de stil care constă în folosirea succesivă a unui sunet, cuvânt sau a unui grup de cuvinte pentru a impune atenției o imagine semnificativă, o idee, un sentiment, o acțiune sau un obiect: "iarna *vine*, *vine* pe crivăț călare"; "trece *din poiană în poiană* etc. "*să meargă*, *să meargă* și *să meargă*".

Epitetul este figura de stil prin care se exprimă însușiri deosebite ale obiectelor, prezentându-le într-o lumină nouă, aparte, ele adresându-se imaginației și sensibilității noastre.

Epitetul poate fi:

a) simplu (exprimat printr-un singur cuvânt): "salturi *îndrăznețe*", "ochii lupului străluceau *lacomi*";
b) dublu (exprimat prin două epitete):"zbieret *adânc, sfâșietor*", "mușchiul *gros, cald*" etc.
c) multiplu (exprimat prin trei sau mai multe epitete): "botul *mic, catifelat și umed*";

Scanned with OKEN Scanner

Epitetul poate avea și alte valori:

a) epitet personificator: "behăind *vesel*", "păşeşte încet, *prevăzătoare*";
b) epitet metaforic: "pădure *de argint*";
c) epitet hiperbolic: "sărituri *ameţitoare*".

Metafora este figura de stil prin care se înlocuieşte un termen obişnuit (propriu) cu unul neobişnuit, figurat, pe baza unor asemănări.

- concentrează semnificaţii şi sugestii foarte bogate;
- are la bază o comparaţie din care a fost eliminat termenul de legătură şi care a creat o expresie mai concentrată şi mai sugestivă.

Ex.: Armata română este ca o vijelie-ngrozitoare;
"Mircea însuşi mână-n luptă *vijelia-ngrozitoare.*"

(M. Eminescu, "Scrisoarea III")

"Vorba-i *e tunet*, răsufletul *ger*."

(G. Coşbuc, "Paşa Hassan")

Antiteza este figura de stil care constă în opoziţia dintre doi termeni (personaje, situaţii, idei, fenomene etc.) care se pun reciproc în lumină, cu scopul de a reliefa unul din termeni prin celălalt.

Ex.: "N-avem oşti, dară iubirea de moşie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!"

(M. Eminescu, "Scrisoarea III")

Inversiunea este figura de stil prin care se schimbă ordinea obişnuită a cuvintelor într-o propoziţie, cu intenţia de obţine efecte poetice.

Ex.: "Priveam fără de ţintă-n sus
Într-o *sălbatică* splendoare..."

(G. Coşbuc, "Vara")

"Iar spicele jucau în vânt
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete."

(G. Coşbuc, "Vara")

Hiperbola este figura de stil prin care se exagerează în mod intenţionat (mărind sau micşorând) însuşirile unei fiinţe sau caracteristicile unui obiect, fenomen sau ale unei întâmplări pentru a-l impresiona pe cititor.

Ex.: *"Gigantică poart-o cupolă pe frunte,*
Şi vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stânga ajunge la cer,
Şi vodă-i un munte."

(G. Coşbuc, "Paşa Hassan")

Enumeraţia este figura de stil care constă în înşiruirea unor termeni de acelaşi fel, cu scopul de a atrage atenţia asupra aspectelor descrise sau asupra faptelor înfăţişate.

Ex.: "Vin *ţânţarii*, *lăutarii*, *gândăceii*, *cărăbuşii*..."

(M. Eminescu, "Călin (file din poveste)")

"*Feţi-Frumoşi* cu păr de aur, *zmei* cu solzii de oţele,
Cititorii cei de zodii şi şăgalnicul *Pepele*."

(M. Eminescu, "Călin (file din poveste)")

Scanned with OKEN Scanner

Portretul literar este un tip de descriere cuprinzând trăsăturile fizice și morale ale unui personaj în scopul individualizării lui.

Include, în general:

- aspectul fizic
- vestimentația
- gesturile și comportamentul
- modul de a vorbi
- atitudinea
- însușirile sau defectele
- obiceiurile.

Însușirile fizice și morale pot fi prezentate direct de autor, de personajul însuși (autocaracterizare) sau de alte personaje sau pot fi prezentate indirect prin fapte, acțiuni, atitudini etc.

Repere critice

■ "Nu putem să nu amintim și de rolul covârșitor pe care-l are natura în opera povestitorului moldovean [...] ca să-și cioplească grinda, lemnarul n-o așează deasupra capului, ci și-o fixează sub picioare, pe pământ, așa că cioplirea nu e numai rezultatul muncii lui musculare, ci și al gravitației universale și al pământului întreg. La fel, rezonanța operei povestitorului este crescută prin convergența întregii naturi; la nici unul din povestitorii noștri legătura dintre natură și om și condiționarea lor reciprocă nu ajunge la o fuziune atât de intimă (*Țara de dincolo de negură*, 1926). **Mihail Sadoveanu** e poate cel mai mare poet al naturii românești; în literatura sa găsim cele mai fluide transcrieri ale peisagiului de șes al nordului Moldovei."

(E. Lovinescu, *Mihail Sadoveanu* în "Istoria literaturii române contemporane", Ed. Minerva, București, 1989, p. 155.)

■ "E greu de precizat la Sadoveanu unde sfârșește narațiunea și de unde începe descripția, între o modalitate de comunicare și cealaltă fiind un echilibru desăvârșit. Pe cât de mare povestitor, pe atât de vibrant poet al naturii, incomparabilul artist privește lumea când cu liniștea magistrală a clasicilor, când cu prospețimea de senzații a romanticilor, ridicându-se de la emoția clipei la percepția infinitului. [...]

La Sadoveanu natura impresionează în funcție de moment, *participarea* la un tablou unic echivalând cu o emoție inedită. El merge în natură pentru a se dărui lui însuși. Fiecare urmă lăsată în memorie se leagă de un moment biografic; trecută prin sensibilitatea artistului, natura ne revine transfigurată: sadovenizată. Impresia legată de clipa unică devine materială, fiind «absorbită» și purtată în suflet, împreună cu altele. Cutare fragment de tablou alpin «va dura în mine când el în realitate nu va mai fi; apoi nu voi mai fi eu; și din amândoi nu se mai găsi decât vestigiul acestor rânduri». [...]

La Sadoveanu *liniștea* e o stare de echilibru absolut, de echinox sufletesc, de nivelare a sentimentelor. Liniștea anulează orice contradicții, simbolizând intersecția fericită a tuturor planurilor. Liniștea înseamnă îndepărtarea din realitatea tulburătoare ori amară. [...]

După Eminescu nimeni n-a găsit acorduri mai variate pentru a da viață nemuritoare frumuseților românești. Eminescu era un reflexiv și un liric excepțional, un poet al mirificului romantic. Sadoveanu e un *rapsod*, cântând natura în lumina schimbătoare a anotimpurilor. Idilicul naiv, pitorescul liniștit, viforele pustiitoare se împletesc în paginile rapsodului într-o orchestrație simfonică de anvergură beethoveniană. E o epopee a

Scanned with OKEN Scanner

pământului natal, cu scăpărări din trecut, îmbrățișând prezentul, prevestind viitorul, crescând din toate colțurile țării, căpătând semnificația unei sinteze, asimilându-se cu istoria și destinul patriei."
(Const. Ciopraga, *Natura: prezență multiplă* în "Mihail Sadoveanu", București, Ed. Tineretului, 1966, p.111-133.)

■ "Comparată cu proza lui Sadoveanu, cu care se înrudește, literatura lui **Hogaș** desfășoară ample tablouri de natură muntoasă, elementul uman trecând oarecum în planul al doilea. Peste tot însă stăpânește personajul Hogaș. Ca și în *Amintirile* lui Creangă, memorialistul poet face ca toată această lume să se rotească în jurul propriei sale persoane. Lipsit propriu-zis de invenție, scrisul lui capătă o configurare poematică, pe care o vom întâlni mai târziu în reportajele lui Geo Bogza din *Cartea Oltului* îndeosebi. [...] Hogaș este un jovial, exultând la tot pasul în fața primitivismului și primordialului, cu o veselie nestăpânită. Fraza lui amplă, rostogolită în cadențe clasicizante, l-a făcut – și cu drept cuvânt – pe Tudor Vianu [...] să-l caracterizeze drept «un Creangă trecut prin cultură»"
(Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, II, București, Ed. Minerva, 1972, p. 98.)

■ "Izvorâtă din mijlocul peisagiului moldovean, contopită, am putea spune, cu muntele nemțean, cu un material uman «specific național», scrisă într-o limbă și cu un umor ce amintesc pe Creangă, opera lui Hogaș nu e contemporană, ci plutește peste rasă și peste timp.

[...] ritmul larg, epitetul constant (clădirea *zburlită* de crengi *uriașe* a întăriturilor mele), cadența solemnă a unei lunecări parcă din noaptea istoriei susțin tonalitatea epică. Rapsodiile lui Hogaș n-au nimic comun cu literatura română sau chiar cu vreo altă literatură cunoscută din vremea noastră; e o literatură eroică, dintr-o epocă în care, după cum am spus, umanul nu se diferențiase încă bine de divin, în care oamenii erau aproape semizei, în care monștrii mișunau și fenomenele naturii participau încă la miraculosul universal; scrisă în stilul acelei epoci, adică cu un larg suflu epic, ce dă viață unei fraze de o pagină întreagă, cu o expresie natural sublimă, [...] această literatură nu aparține nici unei școli actuale, ci rămâne, printre noi, un fenomen izolat."
(E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Ed. Minerva, 1985, p. 151.)

■ "De abundența florilor de zarzăr, a «fructelor» și a «curcubeelor» pe care i le reproșa Ibrăileanu, cerându-i să se ocupe «de oameni și viață», romancierul și-a dat perfect de bine seama. Metaforele îl vor urmări toată viața pe **Ionel Teodoreanu** [...]"
(I. Rotaru, *O istorie a literaturii române*, II, București, Ed. Minerva, 1972, p.689.)

■ "În portrete, Ionel Teodoreanu pune culoare și precizie a liniilor, imaginație plastică și umor caricatural".
(Al. Piru, *Varia*, *Preciziuni și controverse*, București, Ed. Eminescu, 1972, p. 418.)

■ "În ipostaza de poet gingaș, **Arghezi** face un fel de miniaturi de abecedar, cu stilizări rafinate, luându-și ca motiv firul de iarbă, buruienile, păianjenul, albina, animalele gospodăriei domestice sau ale peticului de moșie. Chiar restrânsă la o asemenea tematică, aparent infimă, poezia arghezian nu lasă o clipă impresia că este minoră, datorită faptului că lucrurile apar de obicei perspectivate cosmic. Văzând în toate mărturia miraculoasei creațiuni divine, poetul comunică într-o familiaritate desăvârșită până și cu ultima gâză, cu care pare a se simți solidar [...]"
(Dinu Pillat, *G. Topârceanu*, în vol. "Itinerarii istorico-literare", București, Ed. Minerva, 1978.)

■ "Fragmentul cuprinzând visul de dragoste fericită a Sultanului și continuat cu expansiunea otomană, căreia i se opune victorios numai Mircea, se încheie cu o descriere a naturii de unică măreție și frumusețe."
(D. Murărașu, *Scrisoarea III*, în Eminescu, "Scrisori", București, Ed. Albatros, 1972, p. 54.)

■ "Tot aspect dramatic are episodul Mircea - Baiazid din *Scrisoarea III* (1881), mărturie indirectă a atitudinii lui **Eminescu** față de ideea de independență națională. Partea a doua a *Scrisorii* este o satiră vehementă la adresa prezentului, a contemporanilor lipsiți de dragoste de țară, a politicienilor corupți, care «și-au făcut din specula patriei și naționalității o meserie»."
(Al. Piru, Istoria *literaturii române de la început până azi*, București, Ed. Univers, 1981, p. 132.)

Scanned with OKEN Scanner

■ "Scena de iubire a Sultanului cu luna, copacul uriaş ce creşte din pieptul lui şi toată recuzita unei grandori formale se destramă în faţa unei simplităţi voevodale populare, aceea a lui Mircea, sprijinite pe o metonimie de fond, *râul-ramul*, în care sunt cuprinse, printr-o genială reducţie, miturile fundamentale ale naturii româneşti, însufleţite de tainice puteri, mitul codrului, mitul apelor. Într-o unitate desăvârşită, oamenii şi natura noastră se ridicau împotriva năvălitorilor, cu un efort total de apărare dreaptă şi triumfau, dincolo de jertfele acceptate de bunăvoie, pentru pământul şi vatra strămoşilor, pentru credinţa lor.
(Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Prefaţă* la M. Eminescu, "Poezii", I, Bucureşti, Ed. Minerva, 1977, p. XXXVII.)

■ "O metonimie atât de simplă ca cea cuprinsă în *râul, ramul (Scrisoarea III)* implică o participare de un soi mitic, de o forţă extraordinară. Mijloacele reducţiei care operează în discursul domnului Ţării Româneşti dându-i concizia şi simplitatea esenţială (spre deosebire de redundanţa care stăpâneşte vorbirea fălosului Sultan) introduc [...] o aluzie aparent măruntă (*râul, ramul*) la o participare redutabilă în realitate. Apele şi mai ales pădurile sunt puterile aliate ale domnului Mircea căci ele ascund şi ocrotesc acel arhaic mit voievodal legat de apărarea unui pământ şi a unei credinţe şi pe care-l fac să se ipostazieze într-o întruchipare "aleasă", de câte ori e vorba de o primejdie pentru neam şi pământ prevăzută de înţelepciunea lor misterioasă. Nu întâmplător la trecerea Dunării de către armatele lui Baiazid, codrii dau semne premonitorii ameninţătoare invadatorilor."
(Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Eminescu - cultură şi creaţie*, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1976, p. 49.)

■ "Personajul de fond rămâne însă Ştefan cel Mare, [în *Fraţii Jderi* de **M. Sadoveanu**] ca o uriaşă pânză, prezentă tot timpul în spatele nenumăratelor peripeţii. Ideea centrală a romanului este aceea că voievodul şi-a sprijinit întreaga sa politică pe popor şi pe mica boierime, din categoria Jderilor, lovind fără milă în cei mari, care prin uneltiri ameninţau centralizarea statală.

Domnul este conştient de menirea sa, aici la porţile orientului, după ce Ţarigradul fusese îngenunchiat. Nu dispreţuieşte tratativele cu veneţienii şi genovezii, fapt în vederea căruia contractează şi căsătoria sa cu Maria de Mangop, descendentă din împăraţii bizantini. Tăria cea mare o vede însă în popor, în răzeşii pe care îi restituie în drepturile lor, de îndată ce ia domnia, pe care îi înzestrează cu noi ocine, creându-şi astfel o armată de oameni liberi, nemercenară, legată de moşie. Nenumărate sunt scenele în care voievodul se apropie de oamenii din popor. Ceea ce este mai important e faptul că însuşi romancierul se supune total punctului de vedere popular, abătându-se cu dezinvoltură de la orice «realism», dar respectând adevărul în spiritul lui, mai bine zis: imaginea păstrată în posteritate a lui Ştefan cel Mare."
(Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, II, Ed. Minerva, Bucureşti, 1972, p. 271.)

■ "Mai înţelept decât Ivan Potcoavă Creţul, cum îi zice Ureche e, fără îndoială, Ştefan cel Mare, apărătorul independenţei şi suveranităţii Moldovei din *Fraţii Jderi*, învingătorul lui Solomon Hadâmbul în bătălia din 10 ianuarie 1475 de la Vaslui, căruia Sadoveanu i-a dedicat şi o biografie, înfăţişându-l ca un diplomat «ascuţit» şi un strateg «teribil şi prudent»."
(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, Ed. Univers, Bucureşti, 1981, p. 214.)

■ "**Ureche** nu a pornit să scrie o operă de polemică a boierimii cu domnia sau a unei familii boiereşti cu alta. Cu pregătirea umanistică pe care o avea, el s-a silit să judece obiectiv şi realist faptele istorice şi să dea o istorie a Moldovei, la cel mai bun nivel care se putea concepe atunci, ca să nu se afle «scriitor de cuvinte deşarte, ce de dreptate» (adevăr). Găsind în cărţile citite ştiri necunoscute despre ţara sa, Ureche s-a apucat să scrie o cronică pentru ca «să nu se înece anii cei trecuţi» şi moldovenii să rămână neştiutori ai trecutului lor «asemene fiarălor şi dobitoacelor celor mute şi fără minte». În spiritul umanismului, cronicarul urmăreşte faptele istorice petrecute în adevăr, nu «basnele şi poveştile». [...] În acest sens, Ureche laudă actele lui Ştefan cel Mare de viteaz apărător al Moldovei, pe care «nimenea din domni, nici mai înainte, nici după aceea l-au ajuns»; totuşi când voievodul

Scanned with OKEN Scanner

moldovean atacă în 1470 pe Radu cel Frumos, fără motiv, cronicarul privește acțiunea de la înălțimea ideii unității de neam și a umanității, ca o «lăcomie» nejustificată. În schimb, apreciază solidaritatea cu Transilvania, unde «de multe ori năzula domnii țării Moldovei, de se acioa și să ajutoria de la dânșii.» [...]

Cronicarul crede, ca și poporul, în intervenția, sprijinul și ocrotirea divinității, ca în participarea Sf. Dimitrie la lupta lui Ștefan cel Mare la Codrii Cosminului. Oamenii zugrăviți de el [...] calcă cu toată talpa pe pământul țării, evenimentele sunt înscrise în linii dure. Ureche era un om cult care nu dispreţuia experienţa de viaţă, modul de a cugeta şi a înţelege al poporului. Cărţile i-au dat ştiinţa realităţilor istorice şi geografice, cultura populară i-a dat forţa şi autenticitatea expresiei, puterea de a creiona în puţine cuvinte un complex de viaţă, un tablou sau un portret.

Tocmai de aceea naraţiunea lui este vie, de tip specific popular."

(*Grigore Ureche*, în "Istoria literaturii române", vol. I, coord. G. Călinescu, Ed. Academiei, Bucureşti, 1964, p. 389, 390.)

Aplicaţii:

Cetatea Neamţului de M. Sadoveanu (All - Vasilescu)
Basmul toamnei de I. Teodoreanu (All - Şerban)
Amintiri dintr-o călătorie de C. Hogaş (E.D.P.)
Creion de T. Arghezi (All - Şerban)
Scrisoarea III de M. Eminescu (All - Vasilescu)
Portretul lui Ştefan cel Mare (E.D.P.) - Neculce (**Letopiseţul Ţării Moldovei**)
- Sadoveanu (**Fraţii Jderi**)

Scanned with OKEN Scanner

Cetatea Neamțului

de *Mihail Sadoveanu*

Alcătuită din peste o sută de cărți, opera lui **Mihail Sadoveanu** (1880 - 1961) ocupă o jumătate de secol. Prozatorul a scris povestiri, nuvele și schițe, amintiri, însemnări, note de drum, reportaje, cronici, precum și romane istorice sau inspirate din viața satului.

Povestirile cele mai cunoscute sunt cele din volumul "Hanu Ancuței", în ele autorul mizând pe fantezie, magia amintirii și savoare. În nuvele, sunt evocați umiliții și asupriții vieții în "Dureri înăbușite" (1904), "Păcat boieresc", pe când comuniunea omului cu natura și valorile morale ale lumii vechi sunt valorificate în însemnările de călătorie ("Oameni și locuri", "Țara de dincolo de negură", "Împărăția apelor").

Sadoveanu este în literatura română creatorul romanului istoric. Acesta începe cu "Șoimii" (1904), continuându-se cu multe altele, printre care: "Neamul Șoimărești lor", "Zodia Cancerului", "Nicoară Potcoavă", "Frații Jderi" (aici se observă valorificarea baladei populare, în roman fiind reunită întreaga tematică a eposului popular, inclusiv ciclul antiotoman.)

Planul simplu de idei

1. Începutul călătoriei spre cetate.
2. Descrierea drumului: imaginea morii, a dealului și a căsuțelor.
3. Imaginea Cetății Neamțului, în îngemănarea trecutului cu prezentul.
4. Ultima imagine a cetății în sufletul scriitorului.

Exerciții

1. Uniți cuvintele cu explicațiile corespunzătoare:

stăvilar	- unealtă cu ajutorul căreia se deapănă firele
lăptoc	- deal înalt
șușăniță	- fâșie
măgură	- jgheab de scânduri prin care trece apa de la moară
vârtelniță	- baraj

Scanned with OKEN Scanner

2. Indicați sinonimele cuvintelor: *văzduh, tainic, răzleț, pitit, râpos, înfricoșat, primejdie, odinioară, a se primeni, sărman, încremenit.*

3. Precizați antonimele termenilor: *tăcut, îngust, uriaș, trist, neguros.*

4. Citește și află mai mult!
Cetatea Neamțului

Cetate de pe teritoriul orașului Târgu-Neamț, a fost o importantă fortăreață în sistemul de apărare al Moldovei medievale. A fost construită pe timpul domniei lui Petru I Mușat (1374 - 1391), refăcută și mărită de Ștefan cel Mare (1475 - 1476), apoi transformată de Vasile Lupu (1645 - 1646). Asediată fără succes de unguri (1395) și turci (1476), a fost atacată în 1691 de oștile polone, conduse de regele Ioan Sobieski. Apărată eroic de un număr restrâns de luptători, a fost cucerită abia după patru zile. A căzut în ruină în secolul al XVIII-lea, fiind consolidată și restaurată relativ recent.

5. Alcătuiți enunțuri cu sensuri diferite ale cuvântului "coastă".

6. Bifați explicațiile potrivite:

"trista rămășiță a cetății Neamțului" sugerează:
- a) zidurile cetății sunt măcinate de timp;
- b) ruinele cetății îi inspiră tristețe scriitorului;
- c) cetatea își pierduse din măreția de odinioară.

"Stă neclintită în moartea ei" sugerează:
- a) lipsește mișcarea, viața oamenilor din cetate;
- b) viața cetății s-a stins, o dată cu trecerea timpului;
- c) încremenirea cetății înspăimântă.

"acoperită cu fulgere și îngrădită cu pustiu" sugerează:
- a) fulgerele amintesc de focul luptelor de odinioară;
- b) cetatea a rămas izolată și lipsită de viață;
- c) fulgeră des în pustietatea din jurul cetății.

"visul mohorât al legendelor" simbolizează:
- a) legendele fixează cetatea în memoria timpului pentru eternitate;
- b) veacurile îndepărtate sunt învăluite în negura timpului;
- c) vremurile poartă pecetea luptelor pentru țară.

Caracteristicile textului

Tema În fragmentul "Cetatea Neamțului" făcând parte din volumul "Oameni și locuri", M. Sadoveanu evocă imaginea ruinelor fostei cetăți de scaun a Moldovei, împletind măiestrit descrierea cu evocarea și narațiunea.

Universul operei **Locul și timpul.** Călătoria spre Cetățuie începe din târgul Neamțului, traversând mahalaua liniștită a Țuțuienilor într-o frumoasă zi de vară cu cer senin. În liniștea "ulițelor înguste" se aude vuietul vârtelnițelor de la o fabrică de țesături.

Scanned with OKEN Scanner

Drumul Călătorii părăsesc târgul și pornesc spre dealul "râpos". O moară "cu stăvilarele lăsate", "tace și așteaptă parcă". Scriitorul simte cu înfiorare cum moara "are ceva tainic și singuratic în înfățișarea ei". El observă câteva case răzlețe care stau "pitite", "înfricoșate" parcă de primejdia reprezentată de "bolovanii uriași care atârnă pe coastă". Dealul din "piatră sfărâmicioasă" lasă să treacă șuvoaiele de pietriș măcinat, rupt de șuvoaiele de apă, care înecă grădinile oamenilor și acoperă pământul "cu solzi albaștri". În unele grădini "zac stânci prăvălite de sus", iar unele case abia se zăresc pe jumătate înmormântate în pământ".

Imaginea cetății Imaginea cetății este din ce în ce mai apropiată, dezvăluindu-se cititorului pe măsură ce drumeții urcă dealul. Privind în sus pe coama dealului, printre căsuțe, "printre crețurile coastei sălbatice, și pustii, prin negrul pădurii care acopere măgura" se zăresc ruinele triste ale cetății Neamțului. Imaginea este "neclintită", lipsită de viață, zugrăvindu-și colțurile zidurilor măcinate de vreme "pe pânza limpede a cerului". Pe fundalul acestui tablou legat de trecut, viața prezentă a pătruns îngemănându-se cu istoria. Târgul s-a mărit și a ajuns în locurile din preajma cetății, "primenindu-se multe rânduri de căsuțe sărmane". Scriitorul observă cum godaci și gâște trec prin șanțurile săpate de șuvoaie, iar oamenii se duc, vin, "cu pălăriile pe ochi", fiecare cu nevoile lui. Autorul se gândește că alți oameni, foarte mulți, "luptători ai vremurilor neguroase" "dorm sub brazda pe care drumeții pășesc. Cu gravitate el constată opoziția dintre prezentul lipsit de strălucire și efemer și trecutul măreț și etern: "și prezentul cu lucruri mici va intra în marele mormânt al trecutului – cetatea însă nu va intra."

Dintr-o dată, scriitorul are o revelație: îi apare în fața ochilor profilată pe cer, "acoperită cu fulgere și îngrădită cu pustiu", "neagră, bătută de furtuni, de ploi, de trăsnete" "ca o fantomă încremenită [...] pe vârful coastei goale." Deși știe că această cetate a fost "odată întreagă", îi pare că așa a trecut prin veacuri, "ruină bătrână", "schelet uriaș în șuierul înălțimilor, în visul mohorât al legendelor."

Cetatea Neamțului, mărturie a unor vremuri de legendă, domină tabloul. Situată pe coasta dealului, ea se profilează solemn pe pânza senină a cerului. Urcușul abrupt al coastei face ca imaginea cetății să pară îndepărtată, singuratică și greu accesibilă. Cetatea se dezvăluie treptat în planuri succesive, asociată cu urcușul pe povârnișul dealului. Coasta apare ca o amenințare pentru căsuțele răzlețe, înfricoșate de "primejdia bolovanilor care atârnă pe coastă". Urcând mai sus cu privirea, "printre crețurile coastei sălbatice și pustii", păstrând încă taina unor vremuri îndepărtate, se zărește "trista rămășiță a cetății Neamțului". Imaginea cetății apare ca într-o fulgerare de gând proiectată pe cer, pe vârful dealului, înfruntând furtunile, ploile și vânturile: "ca o fantomă încremenită apare, rămâne, pe vârful coastei goale."

Verbele "se zărește", "se înalță", "rămâne" fixează imaginea cetății, descoperită de privirea care urcă până când silueta ruinelor amplificată se fixează definitiv pe fundalul înnegurat al cerului "în șuierul înălțimilor, în visul mohorât al legendelor". Ea apare ca un simbol al istoriei eterne, al valorilor durabile ce vor dăinui pe aceste plaiuri de legendă înfruntând timpul: "și prezentul cu lucruri mici va intra în marele mormânt al trecutului, – cetatea însă nu va intra."

Descrierea reflectă gândurile și sentimentele autorului: emoție, uimire, tristețe, admirație. Fiecare cuvânt ascunde o trăire adâncă, iar viața reală se împletește cu fiorul tainic al trecutului, al legendei: "parcă", "ai zice", mi se pare" . Deși existența își

Scanned with OKEN Scanner

continuă mersul firesc, peisajul reflectă prefacerile prezente, alături de urmele glorioase ale trecutului și de prefigurarea viitorului sugerate în utilizarea corespunzătoare a timpurilor. Paleta prin care scriitorul exprimă antiteza dintre trecut și prezent este bogată: utilizarea antonimelor ("odată" - "acuma", "se duc" - "vin", "prezent" - "trecut"), opoziția afirmativ - negativ ("va intra" - "nu va intra") sau singular - plural ("căsuțe", "gâște", "godaci", "oameni", "luptători" - "mormânt", "trecut", "cetate", "fantomă")

Descrierea cetății Neamțului este proiectată în timp și spațiu într-o lume cu parfum arhaic, cu umbre legendare, în care trecerea timpului aduce o undă de tristețe deasupra întregului tablou. Scriitorul, admirând silueta ruinelor străvechii cetăți, nu se poate împiedica să nu se gândească cu înfiorare la trecut, la cei care dorm sub brazda pe care calcă, "luptători ai vremurilor neguroase". Și astfel, prezent, trecut și viitor se îngemănează într-o definire a spațiului românesc în ceea ce are mai caracteristic și mai durabil.

Realizarea artistică

Descrierea se realizează printr-o acumulare de detalii semnificative, care se dezvăluie cititorului pe măsură ce autorul le descoperă.

Epitete. Tabloul este schițat prin epitete sugestive: "văzduh *neclintit*", "dealul *râpos*", "ceva *tainic și singuratic*", "bolovani *uriași*", "crețurile coastei *sălbatice și pustii*", "luptători ai vremilor *neguroase*".

Comparațiile conferă mai multă expresivitate imaginii neguroase a cetății: "ca o fantomă încremenită".

Personificările dau viață descrierii, umanizează tabloul; în special prin epitetele personificatoare fiecare detaliu ascunde emoții adânci: o moară "*tace* și *așteaptă* parcă", câteva căsuțe "*stau pitite, înfricoșate*", cetatea "*stă neclintită în moartea ei*", *visul mohorât* al legendelor", "*zac* stânci", case "pe jumătate *înmormântate* în pământ."

Metaforele conferă descrierii mai multă plasticitate și forță expresivă: "șuvoaiele de pietriș măcinat [...] acopere cu solzi albaștri pământul", "pânza limpede a cerului", "schelet uriaș", "marele mormânt al trecutului".

Enumerațiile ample și sugestive realizează întreaga structură a tabloului, prin acumularea de detalii și prin dezvăluirea treptată a acestora: "O moară *cu stăvilarele* lăsate, *cu lăptocul* umflat de apă", "trec *gâște și godaci* pe șușănița de drum", "oameni *cu nevoile* lor, *cu pălăriile* pe ochi, *se duc, vin*", "bătută *de furtuni, de ploi, de trăsnete*".

Repetițiile subliniază amănunte sugestive ale descrierii: "zi de vară, *cu* cer senin, *cu* văzduh *neclintit*", "stă *neclintită* în moartea ei", "atârnă *pe coastă*", "crețurile *coastei*", "pe vârful *coastei* goale", "ieșim".

Antiteza. În opoziție cu viața de zi cu zi a oamenilor, în continuă mișcare, apare cetatea neclintită, încremenită în măreția ei de odinioară. În acest tablou se pune în antiteză prezentul uman efemer și trecutul etern al istoriei: "prezentul cu lucruri mici va intra în marele mormânt al *trecutului*", "oamenii *se duc, vin* [...], și alții [...] *dorm sub brazdă*."

Scanned with OKEN Scanner

Basmul toamnei

de *Ionel Teodoreanu*

Planul simplu de idei

1. Universul vegetal (livezile și viile) încărcat de rod.
2. Universul micilor viețuitoare trăind reacții diferite.
3. Sfârșitul basmului, la apariția anotimpului alb.

Exerciții

1. Indicați sinonimele următorilor termeni: *a murmura, a hotărî, a încuviința, a suspina, a se deștepta, horn, spaimă, mâhnire, poamă, văzduh, bejanie.*

2. Scrieți antonimele cuvintelor: *sfială, a șopti, aprins, a se împrăștia.*

3. Alcătuiți enunțuri cu sensurile cuvintelor: *a (se) frământa, a semăna.*

4. Scrieți seria sinonimică a cuvântului *fudul.*

5. Explicați ce rol expresiv dobândește repetiția sunetelor "s", "ș" din primele rânduri ale textului. Extrageți cuvintele care conțin aceste sunete.

6. Grupați pe două coloane transformările din natură și imaginile corespunzătoare din text.

Model: frunzele îngălbenesc - o frunză "cu obrajii dogoriți".

7. Utilizând imaginile din text, realizați portretul toamnei.

8. Dați câte trei exemple de imagini vizuale, auditive și dinamice.

9. Încercuiți explicațiile potrivite:

"Prunii, deșteptați din toropeala verii, deschid ochi vineți, aiuriți" sugerează:
a) prunii sunt încărcați de fructe;
b) la început de toamnă, prunele coapte par niște ochi nedumeriți deschiși spre necunoscuta lume;
c) prunii sunt speriați de apropierea toamnei.

"creierii închiși în nuci se zbârcesc mohorât" sugerează:
a) miezul nucilor se coace, își schimbă culoarea și forma;
b) nucii sunt frământați de gânduri;
c) coaja verde amăruie a nucilor crapă.

greierii "doinesc tremurător bejania firavilor funigei" exprimă:
a) greierii se tem de iarnă;
b) cântecul verii pare că se va stinge în curând;
c) cântecul greierilor este trist la apropierea toamnei presimțită prin zborul funigeilor.

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Tema "Basmul toamnei" face parte dintr-un volum de tinerețe "Jucării pentru Lily" conținând scrierile de debut ale autorului. Cu multă sensibilitate și umor, cu un fin spirit de observație, Ionel Teodoreanu relatează întâmplări din universul naturii, toamna. Acest "basm" al toamnei conturează o anumită atmosferă încărcată de lirism, miraculoasă, în care transformările din natură sunt surprinse cu ajutorul personificării, trădând încântarea și ușoara tristețe a autorului.

Titlul Titlul este sugestiv. Acesta rezumă schimbările din natură provocate de apariția noului anotimp sub forma unei narațiuni pline de farmec. Universul naturii se însuflețește. Fiecare element din natură, plantă sau viețuitoare dobândește însușiri umane, se metamorfozează, trăiește sentimente și emoții puternice, are reacții diferite la apariția toamnei. Este vorba de un univers magic, în care "personajele" întruchipează simbolic prefacerile din natură, pornind de la formulele și atmosfera tipice basmului: "A fost odată..."

Universul operei "Basmul toamnei" are drept povestitor o frunză, ce relatează totul "cu glasul stins de sfială, cu obrajii dogorâți", începând cu formula cunoscută "A fost odat'!..." Șoapta încărcată de mister a frunzei stârnește curiozitatea întregii naturi, a frunzelor, a gâzelor, a firelor de iarbă care "s-apleacă și se roagă suspinând: «sssspune... ssspune...»"

Prima secvență a basmului prezintă întâmplări sugestive din lumea vegetală, a livezilor și a viilor. Ivirea toamnei provoacă schimbări uimitoare cum ar fi coacerea fructelor: "*Prunii*, deșteptați din toropeala verii, deschid ochi vineți, aiuriți."

Merele și perele coapte părăsesc așternutul de frunze, fiind culese și adăpostite în case. Vântul, descoperind "fuga" acestora, pornește în căutarea lor, "se uită pe ferești, le vede și le cheamă prin horn".

Gutuile se coc și ele, își schimbă culoarea, surprinse de scriitor sub imperiul unui puternic sentiment de spaimă ("îngălbenesc de spaimă"), împrumutând culoarea de la sora lor mai mare, Luna, "care-a albit de groază pe marginea prăpastiei" cerului.

Bostanii copți la soare sunt mândri de cozile lor "fudule" și "râd pe-nfundate" de fratele lor, soarele, fiindcă este "berc".

Nucii "cu miros amar" trăiesc în schimb un sentiment de tristețe la vederea frunzelor veștede, întrebându-se despre motivul de "mâhnire" al frunzelor, în timp ce miezul fructelor se coace: "creierii închiși în nuci se zbârcesc mohorât".

Viile își schimbă culoarea frunzelor în nuanțe "aprinse". Ele se apleacă în bătaia vântului ca și când ar fi amețite de dulceața boabelor de strugure: "se clatină de beție, că doar sunt mici, și o boabă de poamă e damigeană de must pentru o frunză."

A doua secvență înfățișează schimbările trăite de lumea micilor viețuitoare.

Vara a plecat și, ca în povești, a semănat "zboruri de păsări" ca să nu rătăcească drumul. Păsările au zburat, însă, și "vara s-a rătăcit departe", nemaigăsind drumul de întoarcere decât o dată cu revenirea păsărilor călătoare.

Scanned with OKEN Scanner

Micile viețuitoare resimt tristețea sfârșitului de vară. Greierii "prizăriți" "doinesc tremurător bejania firavilor funigei" speriați de sosirea toamnei, cosașii tulbură "țiuitul tăcerii", lăcustele sprintene "se joacă de-a stelele căzătoare", iar broscoii imită croncănitul ciorilor.

"Țânțarii agățați de frunzele roșii, le înțeapă", iar "trupul toamnei tremură înfrigurat."

Scriitorul se întoarce la lumea vegetală, dând unitate întregii povestiri. Cu o notă de umor, autorul descrie castanul sălbatic, cam "nătâng de felul lui", care se bucură "că-i doldora de fructe", dar rușinat de aspectul țepos al acestora, le aruncă "mânios" la pământ. Floarea-soarelui "îngrijorată de ropotul căderilor", se-apleacă spre pământ să asculte.

Basmul își continuă firul, dar întreaga natură pare să aţipească, trecând în lumea visului și așteptând învierea firii ("frunzele pică de somn") în timp ce ploaia își întinde stăpânirea ("cerul picură").

Depănând firul basmului, ascultătorul cuprins de visare se trezește în alt anotimp, "cu capul în poala Iernii", care își spune la rândul ei povestea în timp ce își toarce "fuiorul de fulgi" pentru că frunza a dispărut. Atmosfera încărcată de visare se încălzește deodată, căci basmul "de aur al Toamnei" este povestit de gura dogoritoare a vetrei în care s-a transformat Iarna.

Personajele Nenumăratele personaje din sânul naturii care participă la acest basm sunt animate de trăiri omenești, iar trăsăturile lor se topesc în însușiri profund umane: sfială, spaimă, mândrie, tristețe etc.

Realizarea artistică ***Personificarea*** devine mijlocul artistic de bază prin care acest univers al naturii se umanizează, căpătând trăsături miraculoase: frunza șoptește "cu glasul stins de sfială", frunzele "murmură întrebător", firele de iarbă "se roagă suspinând", prunii sunt "aiuriți", vântul "descoperă înșelăciunea" merelor și perelor, gutuile "îngălbenesc de spaimă", Luna "a albit de groază", bostanii "râd pe-nfundate", nucii "se-ntreabă", "vara s-a rătăcit", greierii "doinesc", "trupul toamnei tremură" etc.

Întreaga natură, cea cosmică și cea terestră, alcătuiește împreună această lume fremătătoare și plină de mister: bostanii "râd pe-nfundate de fratele lor, Soarele, că-i berc."

Alături de personificare, ***epitetele*** joacă un rol important în caracterizarea elementelor de natură sau a acțiunilor, cu mențiunea importanței epitetului personificator: "glas *stins*", "obrajii *dogoriți*", "murmură *întrebător*", "cozi *fudule*", nucii cu miros *amar*", "se zbârcesc *mohorât*" etc.

Figurile de stil se împletesc realizând imagini vizuale, sonore și dinamice de mare expresivitate, conturând tabloul toamnei în culori vii. Contrastul culorilor conferă plasticitate tabloului toamnei: "ochii vineți", "culori aprinse", "chipuri colorate", "gutuile îngălbenesc", "broscoii cocliți", "ciorile de zgură", "basmul de aur".

Imaginile sonore, discrete și melodioase, completează fericit atmosfera de dulce visare a tabloului: "glas *stins*", "freamăt *prelung*", "murmură *întrebător*", "se roagă *suspinând*", "râd *pe-nfundate*", "doinesc *tremurător*", "țiuitul tăcerii", "broscoi cocliți *îngână*, *bleg*, croncănitul ciorilor de zgură. Cra-craaa, cuac-cuac...", "ropotul căderilor".

Mișcarea domoală, uneori accelerată, subliniază pacea care domină natura la începutul toamnei sau transformările profunde ale firii: prunii "deșteptați din toropeala verii", firele de iarbă "alergând de-a valma", merele și perele "fug de prin așternutul crengilor", vântul "se uită pe ferești", frunzele "se clatină", păsările "s-au împrăștiat",

Scanned with OKEN Scanner

lăcustele "în salturi sprintene, se joacă", castanul "aruncă (fructele) de pe el", floarea-soarelui "s-apleacă la pământ", "frunzele pică de somn", iarna "își toarce fuiorul de fulgi". Basmul luminos al toamnei sugerează în egală măsură trecerea lină a timpului spre tărâmul alb al iernii spre care ajungem pe nesimțite, vrăjiți de imaginile și muzica neasemuită a acestui anotimp.

Metaforele conferă lirism scrierii, transformând acest basm într-un adevărat poem în proză, plin de imaginație și savoare: "basmul toamnei", "o boabă de poamă e damigeană de must pentru o frunză", "creierii închiși în nuci", "marginea prăpăstiei cerului", "gura vetrei e gura lernii", "țiuitul tăcerii", "împărăția lenei", "cerul picură", "deschid ochi vineți".

Enumerația reprezintă o altă figură de stil însemnată prin care sunt puse laolaltă elemente ale naturii și acțiuni caracteristice într-un sugestiv tablou: "vântul descoperă înșelăciunea și [...] se uită pe ferești, le vede și le cheamă prin horn"; "Frunzele viei prind culori aprinse și se clatină de beție"; "greierii doinesc [...], cosașii cosesc [...]; lăcustele [...] se joacă [...]; broscoi cocliți îngână" etc.

Repetiția subliniază expresiv formule și gesturi caracteristice: "A fost (odat')"; "ssspune... ssspune..."; "da-da, da-da, da-da"; "șoptindu-l [...] șoapta" etc.

Utilizarea persoanei a doua singular a pronumelui și a verbului accentuează participarea afectivă a scriitorului și identificarea acestuia cu cititorul pe parcursul scrierii: "te deștepți", "și-ți pare [...] îți povestește", "ești".

Stilul metaforic și profund liric al scriitorului rămâne inconfundabil pentru literatura dintre cele două războaie mondiale.

Așa cum observa criticul Eugen Lovinescu: "Lirismul luxuriant, expresia înflorită, metaforică, fragedă în amănunt și obositoare în totalitate, constituie încă forma obișnuită a tuturor romanelor venite mai pe urmă." (E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Ed. Minerva, 1989, p.168.)

Scanned with OKEN Scanner

Amintiri dintr-o călătorie

de *Calistrat Hogaș*

Călător neobosit, profesorul de limbi clasice **Calistrat Hogaș** (1849 - 1917) a început să-și publice proza turistică în reviste. Mai târziu, scriitorul a reunit-o în volumul "Pe drumuri de munte" (1914), retipărit în două volume; "În munții Neamțului" și "Amintiri dintr-o călătorie" (1921). Drumurile sale "Spre mănăstire", "De la Văratec la Săcu", "Spre Pipirig", "În valea Sabasei", "La Tazlău" sunt redate într-un stil metaforic, bogat în epitete plastice care hiperbolizează obiecte și oameni, totul într-o compoziție atent supravegheată, dovedind preocuparea pentru efectul sonor al cuvintelor și ritmul muzical al frazei.

Calistrat Hogaș a mai publicat și unele nuvele ("Cucoana Marieta", "Cuconu Ioniță Hrisanti"), care urmau să formeze al treilea volum din seria "Pe drumuri de munte".

Planul simplu de idei

1. Alegerea celui mai lung și mai anevoios drum spre Văratic.
2. Trista descoperire a numelor săpate în scoarța copacilor.
3. Prezența tăietorilor de lemne în pădurea de pe Cracăul-Negru.
4. Drumul pe hogașul săpat în munte de butuci, în după-amiaza fierbinte.
5. Contemplarea tabloului deschis spre Văratic: Valea-Sacă, Bălțătești, munții și Cetatea Neamțului.
6. Sosirea drumeților la Văratic.

Exerciții

1. Înlocuiți cuvintele subliniate cu sinonime potrivite: "trunchiuri albe și *goale*", "glasul vântului, care se *taie*, ... în frunza ascuțită a bradului"; "își *zgâriaseră* numele"; "avuseseră *deșertăciunea vrednică* de râs"; "*scăpătarăm* de la umbră"; "aerul *sec*"; "căderea lor *prăpăstioasă*"; "eram *siliți a ocoli*"; "*vestita* Cetate [...], martoră *nepieritoare*".

2. Indicați antonimele cuvintelor: *lung, rău, plăcut, bătrâni, neted, depărtare, fierbinte, a dispărea, a acoperi.*

3. Explicați cum s-au format cuvintele și indicați elementele lor componente: *glodos, vinovat, (a) răsfrânge, strălucitor, înflăcărat.*

Scanned with OKEN Scanner

4. Citiți textul următor și rezolvați cerințele:

"De pe cea din urmă colină ce se înalță deasupra Văraticului, o întinsă privelişte se deschise ochilor noştri: sub noi, Valea-Sacă se răsfăța cu casele ei albe și curate, între două dealuri acoperite cu grădini, fânețe și sămănături."

a) Indicați un epitet dublu și un epitet antepus.
b) Extrageți din text o enumerație și o personificare. Explicați rolul lor expresiv.
c) Menționați sensul privirii și felul imaginii descrise.

5. Extrageți din text două exemple de comparații, epitete personificatoare și hiperbole.

6. Descrieți utilizând citate din text drumul spre Văratic.

7. Pro sau contra?
Prezența omului tulbură echilibrul și liniștea naturii? Argumentați.

8. Spuneți-vă părerea! Extrageți din text imagini vizuale, auditive și dinamice. Care dintre acestea predomină? Prin ce v-au impresionat ele?

9. Explicați următorul citat:
"Hogaș nu poate păstra proporția normală a dimensiunilor; totul e sau colosal de mare sau imens de mic, și călătorul ține la ochi o lunetă marină pe care o întoarce într-un fel sau altul. El are viziuni. Stând culcat în iarbă vede patriarhi și îngeri, sau muntele i se arată ca o scară biblică spre cer. Totul e «deșirat și colosal», orice stâncă este «enormă», solitudinea este absolută, mortală, pădurea se arată fantomatică, emițătoare de sonuri teribile, plină de batraciene hidoase. Scriitorul are o mare sensibilitate pentru elementul teluric, și munții iau sub pana lui siluete de monștri vii. Dimpotrivă, pajiștile cu flori colcăie de viață [...] și de pe ele fluturii se ridică în stoluri delicate."
(G. Călinescu, *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, E.P.L., 1963, p. 244.)

Caracteristicile textului

Tema Scriitorul Calistrat Hogaș, neobosit călător pe potecile de munte, descrie drumul spre mănăstirea Văratic în acest fragment conținut în capitolul "Spre mânăstiri", care face parte din volumul "Amintiri dintr-o călătorie." Este vorba de o descriere fină în care autorul își prezintă emoțiile legate de peisajul descris, trecând de la uimire la admirație, de la tristețe la încântare.

Universul operei Autorul împreună cu tovarășul său de călătorie au pornit spre Văratic însoțiți de tânărul lor "călăuz" care nu cunoștea decât drumul cel mai lung și mai dificil. Acesta s-a dovedit a fi plăcut cât au traversat pădurea umbroasă. Fagi și paltini bătrâni alcătuiau o boltă protectoare de umbră și verdeață. În liniștea pădurii se auzea numai glasul plin de farmec al vântului, care "se taie, suspinând [...] dureros, în frunza ascuțită a bradului."

Scanned with OKEN Scanner

Drumeții au constatat cu amărăciune cum călătorii știrbiseră din frumusețea naturii, scrijelindu-și numele în scoarța netedă a fagilor. Cu ironie autorul observă că aceștia "avuseseră deșertăciunea vrednică de râs de a-și eterniza numele în pustiu". Tristețea era cu atât mai adâncă în acel moment în care scriitorul observa astfel că "urma omului [...] răpea ceva din măreția singurătății și se amesteca jignitor în sublimul întregului."

După o vreme călătorii au ieșit într-un luminiș de "seminceri" din "parchetele" de pe Cracăul-Negru. În contrast cu răcoarea și liniștea de până atunci, prin aerul "sec" se auzea "glasul omului și al toporului." Din când în când se auzea o trosnitură "colosală" în urma tăierii fagilor, paltinilor și brazilor "amețitor de înalți". Aceștia "în căderea lor prăpăstioasă", sfărâmau și doborau totul în jur.

Drumeții simțeau flacăra amiezii. Soarele "alb de fierbinte ce era, ploua cu foc" peste capetele călătorilor care își urmau drumul pe "hogașul" săpat de butuci în coasta muntelui. Ei erau atât de grăbiți să ajungă la umbră, încât nici nu luau în seamă broscoii "cu ochi holbați și verzi" care îi "salutau" orăcăind și apoi dispăreau în "umedele și glodoasele" lor locuințe.

După un scurt popas la o colibă părăsită, au ajuns în valea Cracăului la un pârâu "limpede ca o picătură de rouă", unde și-au potolit setea. Urcând un șir de coline "lutoase și seci" acoperite cu aluni, mesteceni și arini, o priveliște uimitoare s-a deschis în fața ochilor uluiți ai călătorilor. Acest tablou panoramic este descris cu admirație de scriitor, în planuri succesive. În apropiere Valea-Sacă "se răsfăța" cu casele ei albe și curate, între două dealuri acoperite cu grădini, fânețe și semănături. Mai departe, între răsărit și miazăzi, Bălțătești, cu "mărețele-i grădini și așezămintele sale de băi, păreau că vor să se ascundă după nesfârșitele șiruri de plopi înalți", mesteceni "blonzi" și brazi "posomorâți". Scriitorul este vrăjit de acest "cuib de zână pierdut între îndoiturile verzi ale dealurilor" și admiră îndelung jocul razelor de soare răsfrânte deasupra plăcilor metalice ale acoperișurilor. La orizont se profilau "râpoșii munți de marnă cenușie ai Neamțului" ca "o fâșie de fum plumburiu", iar la picioarele lor, orașul "alb" cu pârâul său "limpede" scânteia sub lumina soarelui.

Alături, vestita Cetate a Neamțului, ctitorie a marelui Ștefan-vodă "martoră a gloriei noastre trecute" stătea "nemișcată și gânditoare".

Drumeții s-au odihnit la umbra unui mesteacăn și au admirat îndelung această măreață priveliște, săturându-și "ochii și sufletul". Plecând mai departe, ei au intrat în Vărătic pe la apusul soarelui.

Descrierea Peisajul descris, perceput cu finețe și sensibilitate de către scriitor se constituie din imagini vizuale asociate cu imagini auditive sau tactile. Lumea minunată a muntelui se dezvăluie treptat, în planuri succesive sau de ansamblu, trezind în sufletul însetat de frumos al călătorului o adâncă emoție. El admiră copacii bătrâni "cu trunchiuri albe și goale", "mesteacănii blonzi" și "brazii posomorâți", observă "soarele alb", "pârâul limpede ca o picătură de rouă", "cuibul de zână pierdut în îndoiturile verzi ale dealurilor", "râpoșii munți de marnă cenușie ai Neamțului".

Autorul, atent la frumusețea din jurul său, ascultă "glasul vântului" "suspinând dureros", aude "trosnitura colosală" a trunchiurilor tăiate sau orăcăitul broscoilor și simte răcoarea plăcută a pădurii sau cerul înflăcărat al amiezii care "ploua cu foc" peste capetele drumeților.

Scanned with OKEN Scanner

Realizarea artistică Priveliștea prinde contur sub ochii noștri prin intermediul unor imagini deosebit de expresive realizate prin îmbinarea măiestrită a figurilor de stil.

Epitetele simple sau duble evidențiază însușiri deosebite ale obiectelor sau acțiunilor, varietatea și bogăția peisajului ("trunchiuri *albe* și *goale*"; "suspinând *dureros*", "farmec *nespus*"; "aerul *sec*", "aer *înflăcărat*", "lumina *strălucitoare*", "se amesteca *jignitor*", "băltoacele *glodoase* și verzi", "case albe și curate". Uneori epitetul este subliniat prin **inversiune** ("*umedele* și *glodoasele* locuințe", "*măreață* priveliște", "*nesfârșitele* șiruri de plopi", "ale *râpoșilor* munți" etc). Se observă o anumită înclinație a scriitorului de a reliefa grandoarea și măreția naturii prin adjective care sugerează superlativul prin sensul lor ("trosnitură *colosală*", "cădere *prăpăstioasă*", "*mărețele*-i grădini", "*nesfârșitele* șiruri", "martoră *nepieritoare*") sau prin mijloace expresive ("fagi și paltini *cât lumea de bătrâni*", "brazii *amețitor* de înalți"). Natura se umanizează dobândind însușiri omenești prin intermediul *epitetului personificator* ("mesteacăni *blonzi* și brazi *posomorâți*", "stătea nemișcată și gânditoare").

Personificarea face ca priveliștea să palpite de trăiri profund omenești: "glasul vântului [...] *suspinând dureros*", "broscoii ne *salutau* orăcăind", "Valea-Sacă *se răsfață*", "Bălțăteștii păreau că *vor să se ascundă*".

Comparațiile, deosebit de sugestive, accentuează însușirile în latura grandioasă a peisajului: "fagi și paltini *cât lumea* de bătrâni", "pârâu limpede *ca o picătură de rouă*", "munții *ca o fâșie de fum* plumburiu".

Enumerațiile subliniază diversitatea peisajului și sporesc aspectul impresionant al acestuia: "*Fagi* și *paltini* [...] *își împreunau* [...] frunzișurile lor și *alcătuiau* [...] o boltă de *umbră* și *verdeață*"; "erau *fagii, paltinii sau brazii* [...] care [...] *sfărâmau și doborau* tot în calea lor"; "coline [...] acoperite cu tufari de *aluni, mesteacăni și arini*"; "dealuri acoperite cu *grădini, fânețe și sămănături*".

Metaforele conferă și ele mai multă plasticitate și expresivitate descrierii: copacii "alcătuiau o *boltă de umbră* și verdeață"; "vestita Cetate a Neamțului, [...] martoră nepieritoare a gloriei noastre", "soarele ploua cu foc".

Antiteza. Prin ea se subliniază contraste frapante: "urma omului în aceste locuri răpea ceva din măreția singurătății și se amesteca jignitor în sublimul întregului"; "În față orizontul era închis de cele din urmă ramuri ale râpoșilor munți"; La picioarele lor, orașul alb cu pârâul său limpede [...]".

Hiperbola este figura de stil care amplifică proporțiile fenomenelor, ale detaliilor de natură ce creează grandiosul din natură: "*brazii amețitor de înalți*, care, în *căderea lor prăpăstioasă sfărâmau și doborau tot în calea lor*"; "Soarele, *alb de fierbinte* ce era, *ploua cu foc* peste capetele noastre", "fagi și paltini *cât lumea de bătrâni*" etc.

Se remarcă de asemenea limba literară deosebit de expresivă care îmbină măiestrit regionalisme (*hogaș, smid, băltoage, trăsnitură*) cu termeni răspândind farmec arhaic (*deșertăciune, (a) cumpăni în valea...*) sau cu neologisme (*a eterniza, sublim, colosal, orizont, glorie*).

În felul acesta, Calistrat Hogaș realizează o descriere vie în care se oglindesc sublimul și măreția naturii, în fața cărora scriitorul se extaziază, își satură "ochii și sufletul de această măreață priveliște."

Scanned with OKEN Scanner

Creion

de *Tudor Arghezi*

Considerat de unii critici cel mai mare poet român al secolului al XX-lea, **Tudor Arghezi** (1880 - 1967) a scris poezii, proză, teatru, cărți pentru copii și a fost un gazetar cunoscut. Autorul a revoluționat limbajul liric, modernizând vocabularul arhaic, după cum el însuși spune, și a reluat în poezia sa marile probleme ale meditației (raportul ființă-divinitate, nemurirea etc.)

Poezia din volumele "Cuvinte potrivite" (1927) și "Flori de mucigai" (1931) este profund originală, creație a unui poet matur, format. Alte cărți cunoscute sunt: "Cântare omului", "Cărticică de seară", "Cartea cu jucării", "Hore", "Copilărești" (în care poezia e văzută ca o întoarcere la sufletul copilăresc, cu bucuria jocului).

Proza lui Arghezi este la fel de valoroasă, autorul generalizând și proiectând realitatea în ficțiune, în lucrări precum: "Icoane de lemn", "Tablete din Țara de Kuty" sau în romanele-poem "Ochii Maicii Domnului" sau "Cimitirul Buna-Vestire".

De factură complexă și originală, poezia lui Tudor Arghezi îmbină frumosul cu urâtul, sacrul cu profanul într-o lirică de o tulburătoare profunzime.

Planul simplu de idei

1. Tabloul dimineții.
2. Tabloul grădinii.

Exerciții

1. Alcătuiți familia lexicală a cuvântului "argint".

2. Indicați sinonimele cuvintelor: *tipsie, stoluri, spânzurat, răzor, a zbura.*

3. Notați antonimele termenilor: *a se trezi, a deschide, a desprinde, a începe.*

4. Încercuiți explicația potrivită:

"O tipsie ca de jar" simbolizează:

a) luna;
b) soarele;
c) steaua.

natura este:

a) misterioasă;
b) proaspătă;
c) tristă.

Scanned with OKEN Scanner

"aur argintiu" sugerează:
a) lumina în amurg;
b) amestec de lumină la răsăritul soarelui;
c) lumină pe înserate.

"Și desprinse din răzoare, / Stoluri lungi încep să zboare" sugerează:
a) petalele florilor zboară peste răzoare;
b) fluturii se aseamănă cu niște flori zburătoare;
c) stoluri de păsări zboară prin grădină.

5. Recunoașteți figura de stil, bifând varianta corectă:

"O tipsie ca de jar" reprezintă:
a) o hiperbolă și un epitet;
b) o metaforă și o comparație;
c) o personificare și o comparație.

"Cerne aur argintiu" reprezintă:
a) o antiteză și un epitet;
b) o hiperbolă și o metaforă;
c) o personificare, o metaforă și un epitet.

"Florile trezite ..." constituie:
a) personificare;
b) epitet personificator;
c) metaforă.

6. Imaginați într-o scurtă compunere ceea ce simte autorul privindu-și grădina.

7. Citește și află mai mult!

"Actrița Marioara Zimniceanu i-a propus lui Arghezi să vină s-o vadă cum joacă într-o piesă de G. B. Shaw, oferindu-i o lojă. Viclean, poetul a început târguiala: «Și câte locuri are o lojă?» «Patru, a răspuns actrița, dar mai putem pune un scaun». «Vedeți, a făcut-o poetul pe încurcatul, se întâmplă că a venit la noi o rudă a soției mele și nu o putem lăsa singură acasă...» «Mai punem un scaun, Maestre»; «Dar mai e ceva, și-a continuat jocul Arghezi, noi nu putem veni decât duminică, iar duminica se află la mine un vecin, un colonel, pe care nu aș vrea să-l părăsesc...»

Și Geo Bogza conchide: «Așa se tocmea, de obicei, Arghezi»".

10. Expresii celebre

Veni! Vidi! Vici! (lat. "Am venit, am văzut, am învins!")

"După victoria de la Zala (anul 47 î.e.n.) asupra lui Farnace, regele Pontului, Cezar a trimis la Roma lui Matius o scrisoare cu numai trei cuvinte: «Veni, vidi, vici!»

Istoricul Plutarh, care relatează faptul în *Viețile paralele*, precizează că Matius, cavaler roman, era unul dintre cei mai devotați prieteni ai lui Cezar. El a adus de îndată vestea la cunoștința senatului. Plutarh mai arată că Cezar n-a alcătuit textul în grabă sau la întâmplare, ci intenționat a scris cele trei cuvinte, spre a sublinia astfel scurtimea și iuțeala luptei. Acest mesaj, într-adevăr celebru prin conciziunea lui, a devenit o expresie universală, care servește spre a caracteriza un succes rapid. Tudor Arghezi scria despre primul cosmonaut: «Omul a venit, a văzut și a biruit!»"

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Tema Poezia "Creion" face parte din volumul "Stihuri noi", în care Tudor Arghezi descrie cu încântare un tablou din natură respirând liniște și lumină, frumusețe și echilibru.

Titlul Grădina se conturează ca un spațiu privilegiat pentru poet, în care acesta poate scrie uimit de frumusețea fără seamăn a naturii. Sub vraja naturii "creionul" său aleargă mai repede pe hârtie, poetul schițează încercând să "creioneze" cu gingășie minunile universului din preajma sa.

Universul poeziei Spațiul prinde contur sub forma unei grădini miraculoase ("În grădina-n care scriu"), care își revarsă tainele sub privirea încântată a poetului. Sub lumina blândă a soarelui ("Cerne aur argintiu"), florile s-au trezit, iar fluturii colorați au început să zboare asemenea unor flori plutitoare. Această oază de liniște și frumusețe prinde viață, se însuflețește sub lumina soarelui. Astrul, personificat, "cerne aur argintiu" din "tipsia" sa incandescentă ("ca de jar") "spânzurată-ntr-un arțar". Iese în evidență metafora de o mare plasticitate "aur argintiu" asociată cu un epitet sugerând razele aurii ale soarelui. Cea de-a doua metaforă "tipsie ca de jar", în care se topește o comparație ("ca de jar"), aduce un plus de strălucire tabloului, în care soarele apare ca un disc incandescent agățat parcă de crengile unui arțar. Florile apar și ele personificate, "trezite" de lumina strălucitoare a dimineții.

Universul grădinii este schițat prin câteva elemente plastice: "arțarul", "florile", "răzoarele". În acest spațiu vrăjit, printr-o metaforă de o mare prospețime imagistică, fluturii încep să zboare împrumutând ceva din culoarea și gingășia florilor grădinii. Tabloul prinde viață, mișcarea jucăușă a fluturilor însuflețește răzoarele grădinii într-o explozie de culoare.

Prozodia Versul scurt, de 7 silabe, creează prin rima împerecheată și ritmul trohaic o atmosferă caldă și luminoasă de dulce armonie, în care încântarea poetului vibrează în fiecare stih. Diversitatea rimelor prin asocierea în general a unor părți de vorbire diferite ("mi-s" - "deschis"), ("răzoare" - "zboare"), ("scriu" - "argintiu") realizează unele inflexiuni în tonalitate melodioasă a poeziei sporite de anumite inversiuni ale topicii cu rol expresiv: "Cerne aur argintiu / O tipsie ca de jar"; "Florile trezite mi-s".

Sufletul poetului se simte liniștit și încântat, despovărat de griji, pătrunzând în spațiul poeziei sub vraja naturii miraculoase, dătătoare de viață și de speranță.

Scanned with OKEN Scanner

Scrisoarea III
(fragment)

de *Mihai Eminescu*

Unanim recunoscut ca fiind cel mai valoros poet român, **Mihai Eminescu** (1850 - 1889) a scris poezii, proză ("Geniu pustiu" - roman neterminat), nuvele fantastice ("Sărmanul Dionis", "Cezara"), teatru, basme ("Făt-Frumos din lacrimă", "Călin"), articole și cronici.

În total, poetul a dat peste 800 de pagini de poezie – dintre care a publicat doar o pătrime în timpul vieții. Acestea erau fie de dragoste ("Floare albastră", "Lacul", "Dorința"), fie inspirate din natură și având personaje de basm sau mitologice ("Povestea codrului", "Povestea teiului", "Crăiasa din povești") ori inspirate din istorie ("Andrei Mureșanu", "Împărat și proletar", "Rugăciunea unui dac", "Scrisoarea III"), fie făceau elogiul paradisului pierdut al copilăriei ("O, rămâi..") sau aveau conținut filozofic ("Scrisoarea I", "Memento mori").

Capodopera lui Eminescu este poemul "Luceafărul", sinteză a creației sale, ilustrând ideea că geniul n-are moarte, dar nici noroc.

Planul simplu de idei

1. Convorbirea dintre Mircea cel Bătrân și Baiazid.
2. Tabloul luptei de la Rovine.

Exerciții

1. Citește și află mai mult!

"[...] un bărbat fără soț a intrat în pâcla crâșmei, așezându-se cât mai departe de tumult, la o masă de lângă pâretele dimpotrivă. Haină roasă în coate. Frunte înaltă, chică neagră, obraz palid aparținând mai mult luminii de lună decât vieții soarelui. A cerut vin, și-a rezemat tâmpla în pumn, cu cotul pe masă, și a rămas cu umbra și cu paharul. Dar de-afară, lumina lunii l-a ajuns, trimețându-și spuma valului până la piciorul lui. [...]

Au trecut astfel clipe, până când unul dintre *studenți* l-a observat pe cel singur și la o parte de lume. Obrazul acelui tânăr cu frunte bombată a tresărit, acoperindu-se de mirare.

Aplecându-se către ceilalți le-a șoptit un nume. Toți au amuțit, clădind biserică de tăcere în noaptea vinului. Și toți au rămas cu capetele răsucite și ochii căscați spre profilul de singurătate al noului venit.

Apoi, trezindu-se din uitarea de sine, s-au sfătuit între ei cu șopa-șopa, ajungând până la urmă la o înțelegere. Scotocindu-și buzunarele, și-au adunat paraua laolaltă pentru cele care vor urma. Apoi cel mai cutezător dintre ei, cum îl arată și fruntea și nasul în sus cu nări larg despicate și ochii cu năstrușnică privire (sau poate cel mai în stare să se umească după atâta vin), s-a dus până la Moș-Crâșmarul, i-a ridicat pleoapele, i-a numărat paraua adunată, apăsându-i-o în palmă; i-a spus la sfârcul urechii o anumită șoaptă.

Scanned with OKEN Scanner

După un timp, crâșmarul s-a înapoiat cu lumânare tocmai din fundul beciului, (venind cu flacără ca de la Înviere), aducând un anume șip cuprins în odăjdiile ațelor de paianjen. Tânărul a luat acea moaște a beciului cu evlavie, a destupat-o foarte cu încetul, băgător de seamă să nu tulbure în ea «icoana stelei ce-a murit», – a umplut două pahare limpezi cu piciorul înalt (rămase din tinerețea crâșmarului), și cu ele în mână s-a îndreptat spre masa celui cu tâmpla rezemată în pumni și lumina lunii la picioare.

- Domnule (i-a spus cu mare plecăciune a vorbei și a frunții), prin mine un grup de studenți aci de față, vă poftește să ciocniți acest pahar.

- Mulțămesc, domnule student, a spus solitarul deșteptat din adâncimile lui, privind cu mirare pe tânărul cu frunte bombată.

Apoi, văzând paharul întins, s-a ridicat, l-a luat și l-a dus la gură, după ce a ciocnit, cum se cuvine la o așa poftealâ cinstită.

Dar înainte ca buza lui s-ajungă la pahar, ochiul a întâlnit aur grav, iar nara a simțit mirosul frunzei de nuc a unei toamne de mult scuturate. Solitarul a respirat adânc, umplându-și pieptul de aur, nucă și trecut, cum face omul când întâlnește mișcătoarea mărilor singurătate. Apoi, îndepărtând paharul nebăut, a spus:

- Dragii mei băieți, vă mulțămesc din suflet pentru cinstea pe care mi-o faceți. Dar mă întreb: Oi fi eu vrednic de un asemenea Cotnar?

Iar tânărul celuilalt pahar nebăut, i-a răspuns, ridicându-l:

- Doi români numai sunt vrednici să bea Cotnarul. Unul e Ștefan cel Mare. Celălalt e Mihail Eminescu. Să ne trăiască."

(Ionel Teodoreanu, *Masa Umbrelor*, Iași, Ed. Junimea, 1983, p. 44 - 45.)

2. Uniți citatele cu explicația potrivită:

"toată floarea cea vestită a întregului Apus"	• drapelul otoman
"întreg Aliotmanul"	• creștinătatea
Cavalerii de la Malta	• turcimea
"Tot ce stă în umbra crucii"	• masa din mijlocul altarului; altar
semilună	• conducătorul Bisericii catolice
pristol	• cruciadă
"a crucii biruință"	• victoria creștinismului
Papa	• Imperiul Otoman
"a credinții biruință"	• Membrii unui ordin religios și cavaleresc creat la începutul secolului al XII-lea
"flamura verde"	• armurile strălucitoare ale cavalerilor occidentali
"zale lucii"	• principii occidentali participanți la lupta împotriva lui Baiazid
"laurii"	• soldați musulmani
"asabi"	• veche armă de atac, formată dintr-o vergea lungă din lemn prevăzută cu un vârf metalic ascuțit
"pedeștrii"	• simbol al biruinței
"lance"	• soldați care luptă pe jos
"sabie"	• armă tăioasă formată dintr-o lamă lungă de oțel ascuțită la vârf și pe una dintre laturi și fixată într-un mâner

Scanned with OKEN Scanner

3. Notați corespondentele actuale ale următoarelor arhaisme în tabelul de mai jos:

Arhaisme lexicale	Corespondent actual	Arhaisme morfologice		Arhaisme fonetice	Corespondent actual
pristol	altar	a dura	a construi	grindeni	grindină
asabi	–	a certa	a pedepsi	orizon	orizont
lance	–	închinare	supunere	oaspe	oaspete

4. Citiți sensurile următoarelor cuvinte și subliniați-le pe cele care se potrivesc în textul studiat:

semn
- tot ce arată, indică ceva
- gest, mișcare
- (înv.) semnal de război
- semnalment, notă distinctivă pentru un obiect
- indicator
- urmă, pată
- unitatea dintre un sens și o indicație grafică (semn grafic)
- simbol, emblemă

pace
- stare de bună înțelegere între popoare
- acord al părților beligerante
- (într-o comunitate socială) lipsă de conflicte, armonie
- liniște sufletească

cale
- drum
- arteră de acces într-un oraș
- călătorie
- metodă, procedeu
- a face cale-ntoarsă (a se înapoia, a da înapoi)

vechi
- care există de mult timp
- alterat
- (rar) bătrân
- cu care cineva se cunoaște de multă vreme
- fost (a îndeplinit o funcție în trecut)
- (înv.) din vechime, de demult
- (subst.) ceea ce este depășit, perimat

apus
- trecerea unui astru sub orizont
- punct cardinal
- regiune situată spre acel punct cardinal
- timp al zilei când apune soarele
- declin, dispariție

fier
- metal
- numele unor unelte sau părți ale acestora (fier de călcat)
- (la pl.) lanțuri

Scanned with OKEN Scanner

5. Încercuiți explicațiile potrivite:

"Un bătrân atât de simplu" sugerează:
a) un bătrân țăran;
b) un bătrân modest la înfățișare;
c) un bătrân cinstit, sincer.

"Despre partea închinării" semnifică:
a) în ce privește credința;
b) în ce privește semnul crucii;
c) în ce privește supunerea.

"Doamne" exprimă:
a) formulă veche de reverență față de un conducător de stat;
b) Dumnezeu;
c) dumneata.

"fruntea ta de fier" sugerează:
a) neclintirea;
b) puterea unui cap încoronat;
c) voința neabătută.

6. Completați cu alte cuvinte extrase din poezie aparținând câmpurilor lexicale indicate (lucru în echipe):

fenomene naturale	sentimente	mișcare	zgomote	culori
-uragan -nouri de aramă -grindeni	-dispreț -a ierta -a certa	-ies -umplu câmpul -roiesc	-freamăt -a clocoti de zgomot și de arme și de bucium -zbucium	-poala verde -coifuri lucitoare -negrul pământ

7. Argumentați cu extrase din poezie legătura puternică dintre voievod și armata română, bazată pe dragostea de țară.

8. Indicați câteva trăsături ale armatei române și ilustrați-le cu versuri.

9. Încercuiți varianta corectă:

"Călăreții împlu câmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbateci bat cu scările de lemn" cuprinde:
a) o personificare;
b) o enumerație;
c) o hiperbolă.

"Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie" conține:
a) repetiții și comparații;
b) comparații;
c) inversiuni și comparații.

"Zguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi,
Înnegrind tot orizonul cu-a lor zeci de mii de scuturi" conține:
a) o metaforă;
b) o antiteză;
c) o hiperbolă.

Scanned with OKEN Scanner

"Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii" conține:

a) o metaforă;
b) o enumerație;
c) o personificare.

"Când văzui a lor mulțime, câtă frunză, câtă iarbă [...]
Am jurat ca peste dânșii să trec falnic, fără păs" conține:

a) o metaforă;
b) o antiteză;
c) o personificare.

10. Pro sau contra?

Poetul compară lupta armatei române cu dezlănțuirea forțelor naturii? Care sunt efectele asupra armatei turcești?

11. Expresii celebre

De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii

"E un vers foarte cunoscut din *Scrisoarea III* a lui Eminescu. Marele poet, referindu-se la vremile vitejești ale lui Mircea cel Bătrân, continua astfel: «Veacul nostru ni-l umplură saltimbancii și lrozii», susținând că pe eroi nu mai poate să-i caute decât în «izvoadele bătrâne». De aceea versul de mai sus se citează când cineva vrea să amintească o epocă eroică din istorie sau un moment memorabil din viață, demne de pana cronicarilor și rapsozilor, în comparație cu alte perioade mai puțin (sau de loc) vrednice de a fi zugrăvite și cântate."

Caracteristicile textului

Tema

Cele cinci "Scrisori" compuse de Mihai Eminescu exprimă o satiră puternică la adresa înjosirii idealurilor morale în vremea sa. "Scrisoarea III" ocupă un loc aparte, realizând antiteza dintre trecutul glorios, întruchipat de Mircea cel Bătrân și prezentul decăzut, marcat de falsul patriotism al oamenilor politici din vremea poetului.

Poezia "Scrisoarea III" cuprinde trei părți. În prima parte este înfățișat alegoric visul de mărire al unui sultan, sub forma unui copac uriaș întinzându-se în trei continente. Baiazid pune în aplicare cele visate, cucerind "țară după țară" și "popor după popor", până ajunge la Dunăre. Partea a doua cuprinde două secvențe: scena confruntării dintre trufașul Baiazid și domnitorul Țării Românești, Mircea cel Bătrân, și tabloul bătăliei de la Rovine. Ultima parte evocă satiric imaginea prezentului decăzut, poetul invocând în final figura pilduitoare a voievodului Vlad Țepeș.

În fragmentul dat, prin împletirea narațiunii cu dialogul și descrierea, Mihai Eminescu reînvie o pagină glorioasă din istoria poporului nostru, în care Mircea cel Bătrân devine un simbol al dragostei de țară și de libertate. De altfel, figura lui Mircea cel Bătrân, învingătorul de la Rovine, s-a impus posterității prin aura viziunii eminesciene.

Personajele în antiteză

Eroul principal, "domnul Țărli Românești", ne este înfățișat "la Rovine, în câmpii", pe parcursul întâlnirii sale cu Baiazid și în timpul luptei de la Rovine.

Scanned with OKEN Scanner

Poetul schițează numai prin câteva trăsături semnificative portretul fizic al domnitorului: "un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port". Vârsta eroului dobândește o însemnată funcție estetică: ea îi conferă voievodului experiență de viață, echilibrul maturității și înțelepciune. Înfățișarea-i modestă și vorba sa simplă și cumpătată subliniază legătura profundă dintre voievod și popor.

Mircea cel Bătrân se afla în floarea vârstei în timpul bătăliei de la Rovine. Poetul îi schimbă vârsta, prezentându-l drept "un bătrân". Domnitorul se aseamănă în simplitate cu solul de pace. Acest parlamentar, purtând ca însemn al soliei sale "o năframă" albă, țărănească, "în vârf de băț", exprimă dorința de pace a întregului popor care glăsuiește prin vorba sa țărănească, domoală și cuviincioasă. La fel, domnitorul, prin înfățișarea lui modestă, nepurtând însemnele voievodale, neînsoțit de o suită strălucitoare, se arată a fi un om al pământului românesc, se aseamănă cu poporul său de oameni respectuoși și iubitori de pace.

Poetul insistă pe portretul moral al voievodului, care se conturează treptat prin vorbe, fapte și atitudine, într-un portret memorabil.

Episodul dialogului dintre Mircea și Baiazid, realizat pe baza antitezei, reprezintă confruntarea dintre două personalități cu profiluri morale diametral opuse și cu concepții total diferite.

De la primele cuvinte adresate voievodului român, Baiazid își arată trufia disprețuitoare a celui obișnuit cu supunerea necondiționată. Neașteptând să afle motivul întrevederii, trufașul sultan încearcă să intimideze, pe un ton tăios și amenințător: "- Am venit să mi te-nchini, / De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini".

Răspunsul calm și politicos al voievodului lasă să se înțeleagă că sultanul a încălcat regulile diplomației parlamentare. Apelând la înțelepciunea milenară a poporului său, Mircea îl întâmpină după datina străveche a ospitalității românești: "Orice gând ai, împărate, și oricum vei fi sosit, / Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: «Bine-ai venit»!" Cu demnitate și fermitate, conducătorul român respinge însă dorința sultanului de a-i închina țara: "Despre partea închinării însă, doamne, să ne ierți". Dovedind clarviziunea unui adevărat conducător, Mircea intuiește cele două alternative ce pot fi urmate de Baiazid: războiul sau pacea. Cu subtilă diplomație, voievodul român, demonstrându-și intențiile pașnice, vorbește în numele poporului său din care face parte și pe care-l conduce ("să ne ierți", "să ne cunoști") și insistă pentru evitarea războiului ca semn al generozității sultanului: "Dar acu vei vrea cu oaste și război ca să ne certi, / Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale, / Să ne dai un semn și nouă de mila Măriei tale..." Este de remarcat tonul cuviincios și cumpătat al lui Mircea, subliniat de utilizarea expresiilor de politețe: "Doamne", "Măria ta" sau a apelativului "împărate", în contrast cu tonul disprețuitor și jignitor al sultanului.

Continuându-și convorbirea cu sultanul, Mircea îi arată că românii sunt pregătiți să-și accepte destinul: "De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi, / Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război". Liniștea voievodului vine din străvechea credință a românilor de a accepta cu demnitate "ce le este scris". Această înțelepciune creștinească a unui popor mic, care și-a apărat cu dârzenie hotarele, acceptându-și cu seninătate soarta, nu poate fi înțeleasă de acela care se consideră de neînfrânt. Baiazid, neînțelegând de unde provine calmul domnitorului în fața amenințării, izbucnește furios: "- Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândești că pot / Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?" În cuvintele disprețuitoare ale sultanului se

Scanned with OKEN Scanner

accentuează antiteza dintre puterea nelimitată a Imperiului Otoman cuprinsă de poet în două metafore sugestive ("lumea deschisă", "întreg Aliotmanul") și mărimea unei țărișoare ("un ciot"). În fraze ample, bogat împodobite, într-un ritm din ce în ce mai precipitat, orgoliosul sultan face istoria cuceririlor sale. Într-o viziune hiperbolică, profund metaforică, înfricoșătoare, pe măsura orgoliului nemărginit al lui Baiazid, oastea turcească devine "uraganul", "fulgerul", care au zdrobit "toată floarea cea vestită a întregului Apus". Sultanul este copleșit de propria sa glorie când face elogiul printr-un șir de ample enumerații și personificări a victoriilor obținute, culminând cu aceea de la Nicopole. Gesturile și atitudinea sa îi trădează caracterul: "Cu o ură ne-mpăcată mi-am șoptit atunci în barbă, / Am jurat ca peste dânșii să trec falnic, fără păs, / Din pristolul de la Roma să dau calului ovăs..." Urându-i pe cei care au îndrăznit să-l înfrunte și să-i rănească orgoliul de stăpânitor al lumii, trufașul sultan jură în ascuns să se răzbune, să-i zdrobească, distrugând cetatea credinței (Roma) și simbolul suprem al creștinătății, crucea și altarul.

Punând în fața voievodului român înfricoșătoarele victorii repurtate și firea sa răzbunătoare, cruzimea cu care își pune în aplicare planurile, Baiazid vrea să-l înspăimânte ca să-și schimbe hotărârea. Sultanul, obișnuit cu fastul și cu strălucirile exterioare, nu poate pătrunde dincolo de aparențe. Tonul său disprețuitor capătă accente jignitoare la adresa voievodului român: "Și de crunta-mi vijelie tu te aperi cu-n toiag? / Și, purtat de biruință, să mă-mpiedic de-un moșneag?"

Netulburat de amenințările și jignirile sultanului, Mircea îi arată cu calm și demnitate deosebirea dintre esență și aparență, afirmând că "moșneagul" "nu e om de rând, el este domnul Țării Românești". În antiteză cu stilul bogat și orgolios al sultanului, Mircea îi prezintă simplu și sfătos soarta cotropitorilor care i-au călcat hotarele: "Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă / Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă - / Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt, / Cum veniră, se făcură toți o apă ș-un pământ". El îi arată deschis că i-a înțeles intențiile de a se lăuda și de a-l înspăimânta cu victoriile câștigate. Voievodul român dă o replică înfumuratului sultan, dovedind o înaltă ținută morală și politică. El îi dezvăluie caracterul diferit al războaielor de cucerire față de al celor de apărare. Cavalerii apuseni au fost înfrânți în luptă pentru că urmăreau numai o glorie personală: "Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier". Visul de cucerire a lumii pentru care luptă Baiazid se opune țelurilor pașnice ale lui Mircea. Voievodul român duce o luptă dreaptă, de apărare a țării și poporului său. Credința sa în victorie se bazează pe o unică realitate: dragostea de țară, pe care cuceritorul lumii nu o poate înțelege. Răspunsul domnitorului român, demn și hotărât, înfățișează emoționanta unitate a unui neam care își apără țara și libertatea: "Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...",

În contrast cu bogăția la care aspiră cu lăcomie Baiazid prin atâtea războaie de cucerire, Mircea își apără țara și poporul, oricât de neînsemnate ar apărea ele în ochii cuceritorului lumii. Țara este imaginată în dimensiunile ei simbolice ca unitate între pământ, natură și oameni, cu nevoile și aspirațiile lor. Mica oștire a lui Mircea, în lupta sa dreaptă de apărare a țării se poate bizui pe un aliat de nădejde – natura patriei: "Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul, / Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este" Tăria morală a țării nu se sprijină pe zidurile groase ridicate în calea năvălitorilor, ci pe o realitate mult mai puternică – "iubirea de moșie". Dragostea de țară se concentrează metaforic în acel *"zid"* de neclintit în calea dușmanilor, necunoscut încă

Scanned with OKEN Scanner

de sultan: "N-avem oşti, dară iubirea de moşie e un zid / Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!". Aceste cuvinte exprimă convingător patriotismul pilduitor al voievodului român.

Tabloul luptei de la Rovine desăvârşeşte portretul voievodului. Faptele sale de vitejie sunt o pildă vie pentru oştenii săi. Aflat în fruntea micii sale armate, dând dovadă de curaj şi eroism, Mircea zdrobeşte numeroasa şi falnica armată otomană: "Mircea însuşi mână-n luptă vijelia-ngrozitoare, / Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare". Antiteza dintre cei doi conducători de oşti se menţine şi în această scenă de încleştare dramatică. Pe când Mircea îşi poartă oştenii spre victorie, ca o "vijelie" nimicitoare a naturii, Baiazid, departe de câmpul de luptă, este cuprins de o furie neputincioasă, văzându-şi armata zdrobită: "În zadar striga-mpăratul ca şi leul în turbare, / Umbra morţii se întinde tot mai mare şi mai mare". Temperamentul violent şi trufaş al sultanului ni se dezvăluie cu o şi mai mare putere. Obişnuit cu porunca şi supunerea tuturor, Baiazid se vede pus într-o postură umilitoare, care îl face să clocotească de furie, pentru că nu mai este ascultat nici de propria sa armată: "În zadar flamura verde o ridică înspre oaste". Orgoliul său nemăsurat de cuceritor al lumii a fost îngenuncheat de înţeleptul voievod român aflat în fruntea micii sale oştiri.

Uriaşa şi înfricoşătoarea oaste duşmană a fost zdrobită şi alungată de pe pământul ţării de vitejii oşteni ai lui Mircea cel Bătrân. Pe scena luptei rămâne triumfătoare şi neclintită la hotare "armia română": "Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată / Acea grindin-oţelită înspre Dunăre o mână, / Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română".

Această luptă reprezintă o tulburătoare lecţie de patriotism, în care voievodul român demonstrează prin fapte lui Baiazid că "iubirea de moşie e un zid", îmbogăţind istoria acestui pământ cu încă un episod, în care duşmanii ţării, "Cum veniră se făcură toţi o apă ş-un pământ". Cea mai aleasă virtute a domnitorului român, dragostea de ţară şi de neam, nu vibrează numai în cuvintele sale, ci îşi află împlinirea în fapte, în slujirea poporului său: "Eu? Îmi apăr sărăcia şi nevoile şi neamul".

Poetul a întruchipat în Mircea cel Bătrân trăsăturile de bază ale poporului român, într-o strălucită pagină din istoria naţională. El a dat măreţie voievodului, iar cuvintele sale vibrează şi astăzi în conştiinţa urmaşilor.

Codrul, în ipostaza sa de frate cu românul, vesteşte lupta, realizând legătura dintre secvenţele poeziei printr-o amplă enumeraţie: "Şi abia plecă bătrânul... Ce mai freamăt, ce mai zbucium! / Codrul clocoti de zgomot şi de arme şi de bucium, / Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase, / Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă".

Din spaţiul ocrotitor al pădurii unde se adăpostiseră, ies oştenii lui Mircea, numărul lor fiind parcă sporit de mulţimea copacilor. Epitetul "capete *pletoase*" vine să apropie aspectul românilor de acela al copacilor, pentru ca în versul următor, alte epitete ("coifuri *lucitoare*" - "umbra-*ntunecoasă*") să-l diferenţieze prin antiteză.

Tabloul bătăliei, fremătând de mişcare, exprimă dramatismul luptei strămoşilor pentru apărarea ţării. Aglomerarea verbelor de mişcare la prezentul istoric subliniază ritmul tot mai precipitat în care se desfăşoară parcă sub ochii noştri confruntarea celor două armate: "Călăreţii împlu câmpul şi roiesc după un semn / Şi în caii lor sălbateci bat cu scările de lemn, / Pe copite iau în fugă faţa negrului pământ". Verbele la gerunziu amplifică dinamismul prin acţiuni surprinse în plină desfăşurare ("vâjâind", "lovind", "durduind", "rupându-şi").

Scanned with OKEN Scanner

Personificarea potențează dimensiunile luptei prin încordarea și revolta întregii naturi împotriva cotropitorilor: "fața negrului pământ", "urlă câmpul".

Cu cât încleștarea luptei devine mai dramatică, cu atât imaginile auditive își sporesc rolul expresiv în țesătura de imagini vizuale și dinamice, redând clocotul bătăliei, prin utilizarea aliterației. Iureșul luptei devine de nestăvilit, imaginile auditive impresionează puternic prin valoarea lor onomatopeică: "durduind", "ropot", "șuieră" "Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie", "ca potop ce prăpădește", "care vine, vine, vine...".

Secvența finală a luptei adâncește contrastul dintre cele două armate. Imaginea impetuoasă a armatei române înaintând în forță spre victorie sub conducerea viteazului domnitor este subliniată prin câteva metafore: "grindin-oțelită", "vijelia-ngrozitoare" și comparații sugestive: "ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată". Atmosfera de pe câmpul de luptă se întunecă, ca într-un cataclism natural, distrugător pentru dușmani, sugerat prin metafore și comparații: "umbra morții se întinde", "orizonu-ntunecându-l", "Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul". Oștirea dușmană este risipită în ciuda furiei sultanului "ca pleava vânturată" și împinsă dincolo de Dunăre, pe scena luptei nemairămânând decât viteaza "armie română".

Peste câmpul de luptă se lasă liniștea și pacea, așa cum netulburată și dârză străjuiește la hotare oștirea română: "Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română". Tabloul luptei ilustrează în mod convingător și emoționant totodată cuvintele domnitorului: "N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid / Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!".

Realizarea artistică

În această poezie de amplă respirație, autorul împletește armonios narațiunea, descrierea și dialogul. **Limba** caracterizată prin simplitate și expresivitate, îmbină cuvintele cu rezonanță arhaică și populară ("împlu", "bună-pace, "a fi cu bănat", "năframă", "închinare", "fără păs", "pristol") cu neologismele ("uragan", laurii, fanfare) într-o naturală și frumoasă rostire românească. Bogăția figurilor de stil realizează rezonanța profundă a versului eminescian, luminând o pagină de seamă din istoria poporului.

Epitetele ajută la conturarea expresivă a imaginii luptei, precum și a celor două armate: "*crunta*-mi vijelie", "se mișcară *râuri-râuri*", "coifuri *lucitoare*", "ramură *de spini*", "se-ntinde *falnic* armia română".

Comparațiile subliniază sugestiv situațiile prezentate: săgețile vin "*ca nouri de aramă* și *ca ropotul de grindeni*", "vâjâind *ca vijelia* și *ca plesnetul de ploaie*"; păgânătatea e "*ca pleava vânturată*"; oștile se mișcau "*ca păduri de lănci și săbii*".

Metaforele dau un plus de sugestivitate, accentuând în imagini deosebite fie tăria dragostei de țară a românilor, fie aspecte din luptă: "iubirea de moșie e *un zid*"; "acea *grindin*-oțelită"; "*uraganul* ridicat de semilună"; "*Fulgerele* adunat-au contra *fulgerului*"; "răspândindu-se în *roiuri*"; "Mircea însuși mână-n luptă *vijelia*-ngrozitoare".

Hiperbolele au rolul de a accentua foarte puternic, chiar de a exagera informațiile date: "vin *de-ntunecă pământul* la Rovine în câmpii";"*Orizonu-ntunecându-l* vin săgeți de pretutindeni"; "*Înnegrind tot orizonul* cu-a lor zeci de mii de scuturi"; "Pe pământ lor li se pare că *se năruie tot cerul*".

Scanned with OKEN Scanner

Repetițiile au rol în sublinierea unor fapte sau atitudini: "Care *vine*, *vine*, *vine*, calcă totul în picioare"; "mii de capete pletoase [...] / mii de coifuri lucitoare"; "*legând vas* de *vas se leagă*"; "*Toată* floarea cea vestită [...] / *Tot* ce stă în umbra crucii"; "umbra morții se întinde *tot mai mare și mai mare*".

Personificările arată cum toată natura ia partea românilor: "*Tremura* înspăimântată *marea* de-ale lor corăbii"; "urlă câmpul"; "fața negrului pământ".

Antiteza ajută la conturarea contrastivă a imaginii celor doi conducători: "N-avem oști dară iubirea de moșie e un zid / Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid"; "În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare"; "Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare".

Enumerația: "Tot ce stă în umbra crucii, *împărați* și *regi* s-adună"; "Eu îmi apăr *sărăcia și nevoile și neamul*"; "tot ce mișcă-n țara asta, *râul, ramul*".
Verbele dinamice surprind acțiuni în plină desfășurare: călăreții "*roiesc*"; "*bat cu scările de lemn*"; "*vin săgeți*"; "*se clatină*"; "*cad asabii*"; "*caii se răstoarnă*".

Verbele și substantivele cu rezonanță auditivă: "săgețile *șuieră*, se toarnă"; "*durduind* soseau călării" (epitet); "*urlă* câmpul și de tropot și de *strigăt de bătaie*"; "*striga*-mpăratul".

Aliterația reprezintă repetarea unui sunet sau a unui grup de sunete în mai multe cuvinte succesive pentru a obține un efect imitativ, onomatopeic, sau cu rol expresiv.

Ex.: "vâjâind ca vijelia", "ca potop ce prăpădește".

Scanned with OKEN Scanner

Letopisețul Țării Moldovei (fragment)

de *Grigore Ureche*

Personalitate a literaturii istorice medievale românești, mare dregător, cărturarul **Grigore Ureche** (c.1590 - c. 1647) a fost înclinat spre învățătura și "truda" cărților. El a scris "Letopisețul Țării Moldovei", cea dintâi cronică românească ajunsă până la noi, care a ridicat multe probleme fiindcă nu s-a păstrat în original, ci în copii în care au intervenit și alți autori.

Planul simplu de idei

1. Ștefan-Vodă era un om scund și impulsiv.
2. El era înțelept, harnic și bun conducător.
3. Bun conducător de oști, era un exemplu de vitejie pentru ostași.
4. Ieșea mereu învingător datorită dârzeniei sale.
5. Optimist și tenace, nu se lăsa până nu biruia dușmanii.

Exerciții

1. Alcătuiți enunțuri cu următoarele cuvinte. Precizați care dintre ele sunt arhaisme.

Logofăt - întâiul boier al Sfatului domnesc în Moldova, șef al cancelariei domnești; avea în grija sa redactarea hotărârilor luate de domnitor și de Sfatul domnesc, pe care le întărea cu pecetea domnitorului.

Postelnic - boier, membru al Sfatului domnesc care avea grijă de palat și de camera de dormit a domnului, organiza audiențele și executa hotărârile domnitorului.

Sobor - adunare, întrunire, consfătuire, sfat; (*bis.*) slujbă religioasă ortodoxă oficiată de un număr mare de clerici.

Pecete - placă de metal cu mâner sau montată pe un inel, pe a cărei față liberă este gravată o monogramă, o emblemă și care aplicată pe ceară roșie sau cu tuș pe un act, dă acestuia caracter de autenticitate și integritate; sigiliu.

2. Indicați sinonimele cuvintelor: *război, a birui, meșter, nădejde, făclie, a încremeni, a se rândui, a se apleca.*

3. Precizați antonimele termenilor: *sosire, a coborî, jos, aspru, puternic, înainte, a înainta, a se apleca.*

Scanned with OKEN Scanner

4. Citește și află mai mult!

"Între confrați, lângă scriitori Sadoveanu ajunsese de pomină pentru tăcerile lui. Putea sta fără să vorbească ore în șir. Vintilă Russu-Șirianu își amintește de o șezătoare literară în care toți ceilalți erau volubili, joviali, vorbăreți. Numai autorul *Fraților Jderi* rămăsese tăcut, într-o muțenie de-a dreptul iritantă pentru cei din jur.

Între Cincinat Pavelescu și marele prozator s-a consumat atunci un dialog care merită să fie transcris:

«- Ești formidabil! Ești exasperant! – zice cunoscutul epigramist. Cum poți să taci atâta, Sadoveanu?... Oricum, comunicarea între oameni prin acest dar admirabil care se cheamă grai e o necesitate și o plăcere. Cum să se înțeleagă oamenii altfel?

Conu Mihai l-a ascultat cu o politețe calmă, apoi a spus:

- Așa?... și privindu-ne o clipă circular, pe toți, a adăugat: Eu cunosc doi vecini, pe Copou. Se întâlnesc adesea. Unul zice: «Ce faci, Haralambie?» Celălalt răspunde: «Ce să fac, Costache?»... Și se înțeleg foarte bine...»"

5. Înlocuiți cuvintele subliniate cu sinonime potrivite:

"*cinstita* adunare a locului [...] trecea la apa Nemțișorului."

"avea obrazul ars *proaspăt* de vântul de primăvară."

"Avea o *puternică* strângere a buzelor și o privire verde, *tăioasă*."

"primind sfânta Evanghelie de la cei care i-o purtau, o *înfățișă* măriei sale"

"îndemnă [...] pe coconul său *să săvârșească* același lucru."

"se puse în mișcare cu pas *viu*."

"Prundul începu *să sune* de pașii cailor [...]."

6. Încercuiți variantele potrivite:

"Alexăndrel-Voievod [...] sări de-a dreptul din șa" exprimă:

a) necugetare;
b) bravură tinerească;
c) mândrie.

"o puternică strângere a buzelor" sugerează:

a) cruzime;
b) hotărâre;
c) dispreț.

"o privire tăioasă" sugerează:

a) exigență;
b) voință;
c) nehotărâre.

"îndemnă printr-un semn mic, din ochi, pe coconul său să săvârșească același lucru" indică:

a) mustrare;
b) grijă părintească în educația fiului;
c) discreție.

"se puse în mișcare cu pas viu" sugerează:

a) un om de acțiune;
b) energie;
c) grabă.

Scanned with OKEN Scanner

7. Citește și află mai mult!

"Rudă cu Antioh Cantemir, Neculce [un alt mare cronicar moldovean] "s-a întâmplat", cum zice, la Constantinopole când o seamă de boieri, chemați din țară, pârau pe domnitorul mazilit Mihai Racoviță. Instalat în a doua domnie, în iarna anului 1705, Antioh Cantemir [...] trimite [pe Neculce] ca reprezentant al său la nunta fiului mai mare al lui Constantin Brâncoveanu cu fata vornicului moldovean Ion Balș. «Atunce m-au trimis și pe mini, cu solia despre partea domniei, de m-am tâmplat la acè nuntă, care nu era nuntă domnească, ce vom dzice că era crăiască». Încrederea lui Antioh Cantemir în el era atât de mare, încât în 1707, plecând să întărească cetatea Tighina, îl lăsa împreună cu alți doi boieri caimacami la Iași. Lui Antioh Cantemir îi sosea pe neașteptate ordinul de mazilie și caimacamul, prinzând de veste la timp de numirea a doua oară a lui Mihai Racoviță, fuge în Polonia. Noul domnitor, aducându-și aminte de prezența lui la Poartă în 1705, îl trecuse pe o listă neagră și pusese seimeni să-l aresteze. Dar după patru luni de pribegie, Neculce a putut să revină în țară fără primejdie: «Mi-am făcut pace și-am vinit înapoi la casa mè și n-am avut despre nime nice o nevoie. Și-am avut cinste și căutare în dzilele mării sale». Totuși, abia sub Dimitrie Cantemir îl revedem vel spătar și îndată după aceea hatman."

("Istoria literaturii române", I, București, Ed. Academiei, 1964, p. 650 - 651.)

8. Extrageți din cele două texte câte un exemplu de enumerație, epitet și antiteză.

9. Indicați câte un exemplu de metaforă, comparație și repetiție din fragmentul aparținând lui M. Sadoveanu.

10. Bifați trăsăturile lui Ștefan comune celor două portrete:

- statură scundă
- dârzenie
- voință
- vitejie
- exigență
- hotărâre
- impulsivitate
- energie
- înțelepciune
- perseverență
- credință
- grijă părintească
- optimism
- calități de conducător
- forță morală

11. Expresii celebre

Viermi, doamne!

"[În "O samă de cuvinte", Neculce povestește cum] pe Barnovski-Vodă, în drum către poartă, îl apucase la un popas strănutul "des și tare". Cei de față îi ziceau după obicei «Sănătos doamne și pre voia mării tale», dar strănutul nu i-a contenit decât când cineva a avut ideea să spună:«"Viermi, doamne!» (comentariu anecdotic al superstiției că strănutul prevestește ceva, în cazul de față, moartea)."

("Istoria literaturii române", I, București, Ed. Academiei, 1964, p. 656.)

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Portretul lui Ştefan cel Mare este realizat cu multă măiestrie de cronicarul moldovean care a înfăţişat istoria acestui ţinut în "Letopiseţul Ţării Moldovei" de la întemeiere până în 1594. Un loc aparte îl ocupă domnia lui Ştefan cel Mare, simbol al demnităţii şi libertăţii moldovenilor în faţa pericolelor nenumărate din exterior.

Într-un stil arhaic, oglindind culoarea timpului, cronicarul conturează portretul marelui voievod. El începe cu accentuarea unei trăsături fizice, arătând printr-o formulare antonimică ("nu mare de stat") că domnitorul era scund de statură. Această exprimare reflectă admiraţia cronicarului faţă de impresionanta personalitate istorică la care se referă. Prima trăsătură morală pe care o evidenţiază autorul este temperamentul impulsiv al voievodului ("mânios şi degrabă vărsătoriu de sânge") care se înfuria repede şi pedepsea necruţător ("de multe ori la ospeţe omorâea fără judeţu"). Calităţile lui Ştefan-Vodă evidenţiate prin antiteză desăvârşesc profilul moral al unui mare domnitor. Înţelept şi harnic ("om întreg la fire şi neleneşu"), el ştia să vegheze cu hotărâre şi energie ca treburile domniei să meargă bine, controlând totul cu grijă ("lucrul său îl ştia a-l acoperi şi unde nu gândeai acolo îl aflai").

El s-a dovedit a fi un bun conducător de oşti ("la lucru de războaie meşter"), un exemplu de vitejie pentru oştenii săi, astfel încât a ieşit biruitor din multe războaie ("raru războiu de nu biruia"). Dârz şi neînfricat, Ştefan nu-şi pierdea speranţa nici chiar când era învins şi, cu tenacitate şi hotărâre, reuşea să întoarcă mersul războaielor în favoarea sa, ieşind victorios ("nu perdea nădejdea, că ştiindu-se căzut jos, se ridica deasupra biruitorilor"). Toate aceste calităţi – care izvorau din marea sa dragoste de ţară şi de oamenii ei – au făcut ca Ştefan-vodă să intre în legendă ca un mare voievod român. Drept şi energic, el a vegheat cu hotărâre asupra destinului ţării sale, luptând cu vitejie pentru a o apăra şi oferind poporului său un exemplu de hărnicie, dârzenie şi curaj. Modelul pe care l-a oferit în calitate de voievod şi de conducător de oşti a stârnit deopotrivă admiraţia supuşilor, dar şi a duşmanilor săi. Ultimele rânduri ale portretului făcut de Grigore Ureche subliniază, prin antiteza verbelor "a cădea", "a se ridica", voinţa şi îndârjirea acestui luptător care nu s-a lăsat doborât şi a ştiut să iasă totdeauna învingător.

Realizarea artistică

Epitetele sugestive sunt reunite într-o amplă ***enumeraţie*** ("om *nu mare de statu, mânios* şi degrabă *vărsătoriu* de sânge nevinovat"; "om *întreg la fire, neleneşu*").

Repetiţia subliniază sugestiv profilul uman al voievodului ("*om* nu mare de statu", "*om* întreg la fire") precum şi calitatea sa de învingător ("raru războiu de nu *biruia*", "unde *biruiau* alţii", "se ridica deasupra *biruitorilor*").

Inversiunea. Schimbarea sugestivă a topicii exprimând vechimea scrierii accentuează fapte şi acţiuni semnificative ("Fost-au", "la lucruri de războaie meşter").

Scanned with OKEN Scanner

Frații Jderi
(fragment)

de *Mihail Sadoveanu*

Planul simplu de idei

1. Vestea sosirii lui Ștefan-Vodă la hramul mănăstirii Neamțu.
2. Mulțimea în frunte cu preasfințitul Iosif în așteptarea voievodului.
3. Sosirea voievodului însoțit de fiul său, Alexăndrel, și de alai.
4. Portretul fizic al voievodului:
   a) avea patruzeci de ani în plină maturitate;
   b) obrazul ars de vântul de primăvară;
   c) mustața ușor încărunțită, obrazul ras;
   d) avea o puternică strângere a buzelor;
   e) privirea sa verde, tăioasă;
   f) domina mulțimea prin profilul moral, în ciuda staturii sale scunde.
5. Ștefan-Vodă sărută sfânta Evanghelie și îl îndemnă și pe fiul său să facă același lucru.
6. Poporul și dregătorii se aplecară cu respect în fața măriei sale.
7. Preasfințitul sărută mâna cu pecetea de aur și voievodul își împlini aceeași datorie față de bătrânul stareț.
8. După ce a primit pâinea și sarea, a pornit cu pas viu însoțit de alai.

Caracteristicile textului

În fragmentul din romanul "Frații Jderi", scriitorul Mihail Sadoveanu realizează un portret expresiv al voievodului Ștefan cel Mare proiectat într-un tablou mai amplu, al vizitei la hramul mănăstirii Neamțului. Însoțit de fiul său, Alexăndrel-vodă, și de alaiul domnesc, voievodul este primit cu toată admirația și respectul de starețul mănăstirii și de mulțimea strânsă în acea zi de sărbătoare.

Locul și timpul

Este descrisă mai întâi atmosfera de așteptare febrilă. Ostașii "se rânduiau zid la dreapta și la stânga", "cinstita adunare" în frunte cu "prea sfințitul Iosif" trecea apa Nemțișorului în întâmpinarea voievodului. Alături de detaliile ținând de locul acțiunii apare precizat timpul, "ceasul al treilea al amiezei", când "omenirea adunată își încremenise talazurile sub soarele puternic" al amiezii.

Scanned with OKEN Scanner

Au sunat trâmbițele. Prea sfințitul Iosif s-a oprit în prund, la o mică trecătoare pe apa Nemțișorului, ca să primească alaiul măriei sale.

Călăreții își struniră caii "scânteind din coifuri și platoșe". Ștefan se opri să privească o clipă împrejurimile. Copiii de casă se grăbiră să coboare ca să-i apuce frâiele și scările. Când descălecă Domnul, ca la comandă "într-o singură mișcare călăreții puseră piciorul la pământ", iar Alexăndrel-Voievod "sări de-a dreptul din șa". Feciorul blond al marelui Ștefan purta, ca și părintele său, straie scumpe din mătase cu fir de aur și argint, făcute din brocart de Veneția, căciulă de samur și marochinuri. Trei mari boieri care-l însoțeau pe domnitor și anume Bodea, portarul Sucevei, Toma logofătul și Iuga postelnicul, își lăsară caii în grija slujitorilor și se grăbiră la trecătoarea pârâului.

Cântăreții soborului, cu glasuri aspre, au ridicat un imn de slavă măriei sale: "Cade-se să te fericim...".

În acest tablou plin de strălucire și de solemnitate, apare Vodă Ștefan, surprins într-un portret viu: la vârsta de 40 de ani, cu obrazul "ars proaspăt de vântul de primăvară" se purta ras și cu mustața ușor încărunțită; voievodul avea "o puternică strângere a buzelor" ca semn al temperamentului său impulsiv și o "privire verde, tăioasă", care-i domina în chip hotărât pe cei aflați în jur. Deși scund de statură, el impresiona în așa măsură mulțimea prin forța sa morală, încât cei opriți la zece pași înaintea sa "păreau că se uită la el de jos în sus."

Vlădica Iosif, în mijlocul celorlalte fețe bisericești, s-a apropiat "cădelnițând între făcliile diaconilor" și apoi luând sfânta Evanghelie de la cei care o purtau, i-a înfățișat-o voievodului ca să o sărute.

Domnul Ștefan apare în postura de bun creștin și bun român, respectând legea creștinească și datinile strămoșești. El s-a închinat și a sărutat Evanghelia, educându-l în același spirit și pe fiul său, pe care l-a îndemnat "printr-un semn mic, din ochi" să se închine și el.

Poporul și dregătorii s-au aplecat adânc în semn de respect "în fața slăvitei fețe a măriei sale". Prea sfințitul a sărutat mâna "cu pecetea de aur", primind firesc acest gest, iar voievodul și-a arătat, la rândul său, respectul față de credința întruchipată de bătrânul stareț.

În spiritul ospitalității românești, voievodul este întâmpinat cu pâine și cu sare de "medelnicerul" sfântului lăcaș. Domnitorul, rupând o bucată de colac, abia o atinse de buze și porni cu "pas viu". Iute din fire, plin de energie, domnitorul se îndepărtă repede urmat de alai ("Prundul începu să sune de pașii cailor...").

Spre deosebire de sobrul portret realizat direct de cronicar, Mihail Sadoveanu îl înfățișează mai profund și mai nuanțat pe marele voievod. Pornind de la izvoarele cronicilor, scriitorul și-l imaginează cu mijloacele artistice ale literaturii. Îl surprinde în mijlocul mulțimii, al înaltelor fețe bisericești și al boierilor, într-o atmosferă de sărbătoare. Gesturile și atitudinea completează portretul moral al voievodului. Portretul fizic este bine conturat, detaliile privind vârsta, înfățișarea, privirea, vestimentația sunt sugestive.

Anumite trăsături, fie ele fizice sau morale, sunt comune ambelor portrete: statura, impulsivitatea, dârzenia, energia și forța morală. Portretul moral dezvăluie însă, la Sadoveanu, noi aspecte: respectul față de tradiție și de credința strămoșească, postura de bun părinte, ipostaza de exigent conducător prin ordinea și disciplina pe care le instituie în rândul slujitorilor, respectul pe care îl inspira celorlalți și tăria morală.

Scanned with OKEN Scanner

Realizarea artistică

Folosirea arhaismelor, împreună cu alte câteva mijloace stilistice, sugerează culoarea și atmosfera epocii.

Epitetele subliniază sugestiv trăsături semnificative ale personajelor: "feciorul *bălan*", "glasuri *destul de aspre*", "mustața *ușor încărunțită*", "*puternică* strângere a buzelor", "o privire *verde, tăioasă*", "*slăvitei* fețe a măriei sale" etc.

Enumerația evidențiază acțiuni, gesturi și trăsături caracteristice: "Oștenii se rânduiau [...]; cinstita adunare [...] trecea la apa Nemțișorului"; "Purta [...] brocart de Veneția, giugiuman de samur și marochinuri"; "Vodă făcu semnul creștinesc și sărută Evanghelia, apoi îndemnă [...] pe coconul său"; "Trei boieri [...] adică portarul Sucevii, Bodea, Toma logofătul și Iuga postelnicul".

Antiteza accentuează contrastul dintre statura scundă a voievodului și forța sa morală: "Deși scund de statură, cei dinaintea sa, opriți la zece pași, păreau că se uită la el de jos în sus".

Metafora ajută la surprinderea stării de spirit care domina mulțimea: "omenirea [...] *își încremenise talazurile*", "oștenii *se rânduiau zid*".

Comparația evidențiază asemănările dintre tată și fiul său: "purta, *ca și părintele* său, brocart de Veneția" sau aspecte sugestive: "icoanele [...] așezate *în chip de cruce*".

Repetițiile subliniază detalii semnificative ale tabloului: "*Călăreții* își struniră caii [...] *călăreții* puseră piciorul la pământ, "*axion* pentru slava măriei sale "; Pe când suna încă *axionul*", "*prea sfințitul Iosif*" etc.

Întregul tablou având personalitatea voievodului în mijlocul său este plin de culoare, de sunet și de mișcare. Este un tablou care impresionează prin forța pe care o degajă marele voievod, prin respectul pe care îl inspiră supușilor săi, întregului popor. Imaginile vizuale pline de strălucire se împletesc cu cele sonore, redând freamătul mulțimii, zgomotul călăreților, acordurile "axionului", dar și cu cele dinamice, palpitând de viața unei alte epoci. Prin arta sa deosebită, scriitorul ne-a făcut să trăim o pagină din istoria Moldovei, să asistăm la o scenă de sărbătoare și să fim copleșiți de această personalitate deosebită.

Scanned with OKEN Scanner

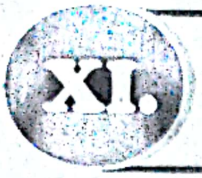

XI. DOINA

Glosar de teorie literară

Doina este o specie a literaturii populare aparţinând genului liric, o poezie prin care autorul îşi exprimă sentimentele şi convingerile faţă de unele împrejurări ale vieţii, faţă de timp şi natură, faţă de sine însuşi.

Clasificarea doinelor:

1) de dragoste;
2) de dor;
3) de jale;
4) de noroc;
5) de înstrăinare;
6) de cătănie.

Diferenţe între doină şi baladă:

Doina	*Balada*
- este o **operă lirică** în care autorul exprimă în **mod direct** sentimente şi gânduri umane;	- este o **operă epică** în care autorul îşi exprimă în mod **indirect** sentimentele prin intermediul acţiunii şi al personajelor;
- poate fi cântată (sau recitată cu acompaniament muzical), dar are un caracter **intim**, **personal**, fiind o expresie a sentimentelor umane;	- poate fi cântată, dar are o **funcţie educativă**, fiind destinată ascultării într-o colectivitate, iar prin modelele de comportament prezentate oferă colectivităţii posibilitatea să distingă între bine şi rău, între diverse experienţe de viaţă;
- se inspiră din atitudinea omului faţă de viaţă şi moarte, faţă de timp şi natură, faţă de propriile trăiri şi sentimente, exprimând reflecţiile autorului;	- se inspiră din fapte şi experienţe ale unor eroi exemplari surprinşi în momente de excepţie: lupte, războaie, aventuri etc. - personajele sunt prezentate în antiteză, fiind pozitive şi negative; reprezintă **modele de comportament** în împrejurări de excepţie; pot dobândi trăsături supranaturale şi se pot împărţi în personaje **pozitive** şi **negative;**
- doinele se clasifică în funcţie de sentimentele sau atitudinea pe care le exprimă: doine de dragoste, de jale, de noroc, de înstrăinare, de cătănie etc.	- baladele se clasifică după faptele şi eroii pe care îi prezintă în: balade păstoreşti, istorice, haiduceşti, fantastice etc.

Aplicaţii:
Doina (Ed. All - Vasilescu, E.D.P.)
Măi bădiţă, floare dulce (Ed. All - Şerban)

Scanned with OKEN Scanner

Repere critice

■ "În lumea culturii românești, doina e specia cea mai cunoscută din lirica populară, încât a ajuns să constituie pentru foarte mulți un sinonim al cântecului popular însuși. În popor însă numele doinei este puțin cunoscut astăzi în vorbirea locală. [...]

Mult înainte ca romanticii să descopere natura, să se extazieze în fața măreției sale și în același timp să încerce a și-o face confidenta durerii lor, lirica noastră populară și a tuturor popoarelor a descoperit fața omenească a naturii exprimând – în linii de peisaj extrem de sobre, aproape pure simboluri – sentimentul că omul e legat indisolubil de natură.

Codrul ca simbol al naturii sempiterne – ce reînvie mereu mai frumoasă în fiecare primăvară – e prezența cel mai des întâlnită în lirica noastră populară. [...]

Dar nu numai codrul cu făpturile lui – căprioarele, cucul, mierlele, sturzul, dar și celelalte aspecte ale naturii abundă în lirică. Peisajul e aici aproape întotdeauna «o stare de suflet» și în conturarea extrem de sobră a unui astfel de peisaj, creatorul popular a realizat versuri de o mare finețe și profunzime, în alternarea meșteșugită a planului uman și a celui al priveliștii [...]

Poezia populară de dragoste e legată strâns de viața socială, generată de bucuriile, durerile și problemele pe care le iscă și le impune ea. Din întreg ansamblul poeziei de iubire, se pot reconstitui nenumărate romane și drame."

(Ovidiu Papadima, *Doina* în "Istoria Literaturii Române", vol. I, București, Ed. Academiei, 1964, p. 137-144.)

■ "O minunată caracterizare a doinei e dată de Alecu Russo în cântul 50 al poemului *Cântarea României*, dovedind o largă înțelegere a liricii populare: «Doina și iar doina! Cântecul meu e vers de moarte a poporului la șezătoarea priveghiului... pământul îi e de lipsă... și aerul îl înecă... văzut-am flăcăii scuturându-și pletele... și fruntea lor a se încreți fără de vreme...». Cântecul, pentru Russo, e trist din cauză că «birul e greu, podvoada e grea!» și se termină prin blăstămuri, fiindcă fiecare bucățică de pământ este «vărsită» cu sângele lui. E tristă doina, pentru că românul muncește brazda, dar rodul nu-i aparține; mai mult, «trupul tău se va gârbovi subt bătaie și partea ta în lume va fi ocara!» Vitejia s-a tocit «de sărăcie și de stricăciune». Profetic, Russo conchide: «Doina și iar doina!... suntem pribegi în coliba părintească... și streini în pământul răscumpărat cu sângele nostru!... Dar în câmpie crește și pe deal iarăși crește o floare pentru popoarele chinuite... Nădejdea! [...]

Tot ca o «sfâșietoare melancolie» vede doina și N. Iorga, socotind-o aptă de a exprima toate sentimentele în toate gamele, mergând de la cea mai delicată înălțare ideală a sufletului omenesc, până la sfârcul de bici al satirei, în proporții mai largi decât ale simplei strigături improvizate.[...]

Dorul și urâtul se leagă direct de sentimentul puternic al dragostei, exprimat în folclor pe nota că **dragostea este o boală**. [...]

Portretul fizic a preocupat îndeaproape pe poetul anonim, alcătuindu-l după norme precise și în forme desăvârșite, apropiate de imaginile pe care le aflăm în *Miorița*. Aceasta arată din nou că poporul a elaborat aceste imagini, pe care le-a păstrat în arsenalul său de mijloace artistice și le-a folosit în chipuri diferite în nenumăratele lui creații artistice.[...]

Astfel, cântecul de dragoste are variate și multiple forme, exprimate prin imagini de rară frumusețe, episoade îndrăznețe, în care părțile apar cu caractere puternic conturate, situații ce dau prilej sentimentelor să-și desfășoare gama în chip firesc și în mod sincer, pe linia naivității inerente vârstei, dar și a senzualității nelipsite de farmec."

(Octav Păun, Barbu Teodorescu, *Folclor literar românesc*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1964, p. 140 - 153.)

Scanned with OKEN Scanner

Doina

Exerciții

1. Alcătuiți enunțuri cu sensuri diferite ale verbelor: *a (se) îngâna, a se ține, a suspina, a bate.*

2. Indicați sinonimele cuvintelor: *a se duce, a răsuna, a sta, a bate (vântul), a mângâia, a învia, a viețui, a șopti.*

3. Explicați sensul propriu și sensul figurat al cuvintelor: *dulce, foc, a mângâia.*

4. Încercuiți explicațiile potrivite:

"Doină, doină, cântic dulce!
Când te-aud nu m-aș mai duce" sugerează:

a) românul ar dori să asculte îndelung cântecul doinei;
b) frumusețea cântecului îl atrage irezistibil pe român, care rămâne în același loc;
c) românul refuză să asculte doina.

"viers cu foc" exprimă:

a) viers plin de pasiune;
b) vers încărcat de sensibilitate;
c) vers în care arde dorința de răzbunare.

"Eu cânt doina pe afară,
De mă-ngân cu florile
Și privighetorile" sugerează:

a) doina exprimă bucuria întregii naturi;
b) românul este acompaniat de flori și privighetori;
c) la sosirea primăverii cântecul doinei se asociază cu freamătul florilor și cu cântecul privighetorilor.

"iarna viscoloasă" semnifică:

a) iarna aspră, însoțită de viscol;
b) iarna dominată de viscol;
c) iarna neospitalieră, care ne ține la distanță prin frig și viscol.

"Frunza-n codru cât învie,
Doină cânt, de voinicie" sugerează:

a) haiducilor le plac doinele;
b) la venirea primăverii, se trezește sentimentul de libertate, de haiducie;
c) românului îi place să cânte în codru.

Scanned with OKEN Scanner

"Cade frunza gios, în vale,
Eu cânt doina cea de jale" sugerează:

a) căderea frunzelor înseamnă moartea naturii;
b) venirea toamnei îl inspiră pe poet;
c) moartea naturii trezește tristețea românului.

5. Explicați versurile de mai jos:

a) "Vine iarna viscoloasă
Eu cânt doina-nchis în casă,
De-mi mai mângâi zilele,
Zilele și nopțile."

b) "Doina zic, doina suspin,
Tot cu doina mă mai țin.
Doina cânt, doina șoptesc,
Tot cu doina viețuiesc".

6. Extrageți versuri din poezie prin care să ilustrați următoarele însușiri ale doinei:

- muzicalitate și frumusețe .....
- sensibilitate și pasiune .....
- dragoste față de natură .....
- exprimă sentimente diferite .....
- alină durerea .....
- inspiră încredere .....
- susținător moral .....

7. Prin personificare se atribuie însușiri umane doinei. Bifați rolul personificării:

- doina este apropiată de român, ca de o persoană dragă;
- doina este privită ca un confident;
- doina apare ca un prieten drag;
- ea ocrotește și alină durerile românului;
- ea îl ajută pe român să supraviețuiască.

8. Legați caracteristicile anotimpurilor prezente în doină de anotimpul corespunzător. Comentați semnificația lor în planul poeziei:

"Bate vânt de primăvară"	• vara
"De mă-ngân cu florile Și privighetorile"	• primăvara
"Vine iarna viscoloasă"	• toamna
"Frunza-n codru cât învie"	• iarna
"Cade frunza gios în vale"	

Fiecare anotimp aduce un nou ecou și o altă deschidere în universul doinei.
Primăvara vine cu bucuria renașterii naturii, cu fericirea de a ieși în mijlocul câmpului și a florilor, de a simți adierea vântului de primăvară, de a fi pătruns de freamătul naturii și a asculta cântecul privighetorilor.

Scanned with OKEN Scanner

9. Completați tabelul cu imagini vizuale și auditive din poezie:

Imagini vizuale	*Imagini auditive*
"Vine iarna viscoloasă"	"Doină, doină cântic dulce, Când te-aud nu m-aș mai duce!".

Specificați ce imagini predomină.

10. Încercuiți explicațiile potrivite:

• Verbele și pronumele sunt, în general, la:
  a) persoana a II-a;
  b) persoana a III-a;
  c) persoana I.

• Verbele sunt utilizate la persoana I pentru că:
  a) trebuie să fie mai apropiate de cititor;
  b) exprimă sentimentele autorului;
  c) este o formă tipică poeziei populare.

• Verbele sunt utilizate la persoana a III-a când:
  a) se referă la natură;
  b) descriu gândurile autorului;
  c) trag o concluzie.

11. Completați tabelul următor, punând în evidență consecințele în plan afectiv produse de cântecul doinei:

Însușirile doinei	*Situație*	*Consecințe (reacții și sentimente)*	*Interpretarea consecințelor*
"cântic dulce"	Când te-*aud*	nu m-aș mai duce	încântare
"viers cu foc"	Când *răsuni*	eu stau în loc	uimire
	Bate vânt de primăvară	Eu cânt doina pe afară, De mă-ngân cu florile Și privighetorile.	
	Vine iarna viscoloasă	Eu cânt doina-nchis în casă, De-mi mai mângâi zilele, Zilele și nopțile.	
	Frunza-n codru cât învie	Doina cânt de voinicie.	
	Cade frunza gios în vale	Eu cânt doina cea de jale.	
	În orice situație	Doina zic, doina suspin, Tot cu doina mă mai țin. Doina cânt, doina șoptesc, Tot cu doina viețuiesc.	

12. Verificați și ilustrați următoarele afirmații cu citate din poezie:

a) În primele patru versuri, avem un dialog între doină și poetul popular, reperabil în: alternanța persoanei I cu persoana a II-a, prezența vocativului în formule de adresare.

b) Epitetele subliniază însușirile unice ale acestui cântec popular.

c) Persoana a III-a a verbului exprimă fenomenele naturii.

d) Există un pronume personal care se repetă, subliniind ideea de poezie lirică. Care este acesta?

Scanned with OKEN Scanner

e) Verbul care se repetă arată cu insistență atitudinea omului din popor față de doină. Care este acest verb?

f) Menționați alte verbe care nuanțează verbul de bază ce exprimă atitudinea eului liric: *zic*, ...

g) Repetițiile finale, ușor modificate, subliniază ideea de confident și de susținător moral al românului de-a lungul veacurilor.

h) Ilustrați cu alte repetiții necomentate din interiorul poeziei și arătați rolul lor expresiv.

13. Dați exemplu de câte două epitete, repetiții și enumerații din poezia "Doină" și precizați rolul lor expresiv.

Caracteristicile textului

Tema Poezia "Doină" exprimă sentimentele creatorului anonim, în toate momentele decisive ale vieții. Versurile ei măiastre îi mângâie sufletul și îi alină tristețea în clipele de restriște și vibrează de bucurie în clipele de fericire. Doina este inseparabilă de viața românului.

Universul operei Repetiția de la începutul poeziei, asociată cu un epitet expresiv reprezintă o formulă de adresare plină de afectivitate: "Doină, doină, cântic dulce" Viersul ei vrăjit îl încântă pe român și îl ține în loc: "Când te-aud, nu m-aș mai duce!"; "Când răsuni, eu stau în loc".

Expresivitatea doinei impresionează adânc prin atributele ei unice, vitalitate și pasiune: "viers de foc".

Rotația anotimpurilor este transpusă în viersul ei sensibil, bucuria la venirea primăverii o dată cu renașterea naturii sau tristețea la sosirea iernii: "Bate vânt de primăvară, / Eu cânt doina pe afară, / De mă-ngân cu florile / Și privighetorile". Ritmurile eterne ale naturii apar în cântecul doinei, în șoaptele florilor sau în versul melodios al privighetorilor, care cântă bucuria de viață și optimismul. O dată cu venirea iernii aspre, "viscoloase", românul își mângâie zilele cu cântecul doinei, pe care îl cântă trist lângă vatră: "Vine iarna viscoloasă / Eu cânt doina-nchis în casă, / De-mi mai mângâi zilele, / Zilele și nopțile." Spațiul exterior ostil, bântuit de viscol, îl face pe țăran să se retragă în casă, într-un spațiu închis, pe care îl simte la fel de constrângător. Singură melodia doinei îi mai alină tristețea și dorul după spațiile deschise, în care se simte liber și fericit.

La venirea primăverii, simțind renașterea naturii, românul își simte sufletul tresărind la cântecul tumultuos al doinei haiducești: "Frunza-n codru cât învie, / Doină cânt, de voinicie". Doina își schimbă tonalitatea și în funcție de ecourile comunicării om - natură, omul simțind adânc viața naturii: "Cade frunza gios, în vale, / Eu cânt doina cea de jale".

Dar mai presus de această legătură indestructibilă a omului cu natura pe care o simțim transpusă în cântecul doinei, doina reprezintă însuși sufletul românului. Acest cântec izvorât din adâncul ființei sale îi dă tăria de a rezista, de a trece peste necazuri și suferințe și totodată îi redă încrederea în viață în clipele de restriște. Suspinul doinei și șoapta acesteia redau în nuanțe infinite sensibilitatea românului, însăși rațiunea lui

Scanned with OKEN Scanner

de a trăi, înfruntând cu bărbăție soarta potrivnică: "Doina zic, doina suspin, / Tot cu doina mă mai țin. / Doina cânt, doina șoptesc, / Tot cu doina viețuiesc".

Realizarea artistică

Într-o formă simplă și armonioasă, plină de sensibilitate, poetul anonim surprinde relația indisolubilă dintre cântecul doinei și sufletul însetat de frumos al românului.

Epitetele sugerează însușirile inconfundabile ale doinei: muzicalitatea ("cântic *dulce*") și pasiunea răscolitoare ("viers de *foc*") care izvorăsc din versurile ei. Poetul surprinde totodată tematica bogată a doinei, "doina *de voinicie*", transmițând spiritul justițiar al românului frate cu codrul, sau "doina *de jale*" oglindind, printre altele, și tristețea poporului la moartea naturii.

Repetițiile au un rol important în structurarea poeziei, subliniind și amplificând varietatea sentimentelor față de această specie, tipic românească. Cuvântul "doină", accentuat de multe ori prin inversiune, scoate în evidență importanța acestei specii în viața românului. Vraja cântecului doinei îl însoțește pe român toată viața, îl alină și-l îmbărbătează: "*Eu cânt doina* pe afară [...] / *Eu cânt doina*-nchis în casă [...] / *Doină cânt,* de voinicie [...] / *Eu cânt doina* cea de jale"; "*Doina* zic, / *Doina* suspin, / *Doina* cânt, / *Doina* șoptesc".

Repetițiile amplifică totodată ideea de timp îndelungat de când doina a părut în viața poporului: "De-mi mai mângâi *zilele*, / *Zilele* și *nopțile*."

Comuniunea om - natură oglindită în rotația anotimpurilor este sugerată tot prin repetiție: "*Frunza*-n codru cât învie" este asociată cu cântecul doinei, așa cum căderea frunzelor stârnește tristețea: "Cade *frunza* gios, în vale".

Enumerațiile scot și ele în evidență elementele esențiale ale naturii primăvăratice oglindite în cântecul doinei: "De mă-ngân cu *florile* / *Și privighetorile*" sau relația trainică dintre doină și viața românului: "Doina zic, doina suspin, / Tot cu doina mă mai țin. / Doina cânt, doina șoptesc, / Tot cu doina viețuiesc".

Doina reprezintă elixirul tinereții fără bătrânețe, este mijlocul prin care românul a trăit și a supraviețuit tuturor vitregiilor istoriei, sorbind din această apă vie.

Personificările, puține la număr, subliniază însușirile omenești ale naturii ("frunza-n codru cât *învie*", "mă-*ngân* cu florile") pe care doina le transpune ca-ntr-o oglindă fermecată.

Timpurile verbale. Utilizarea prezentului indicativ aduce cântecul doinei mai aproape de sufletul românului și de al cititorului. Timpul prezent este același cu prezentul etern al doinei, iar veșnicia este asociată cu continuitatea românilor pe aceste meleaguri. Asocierea prezentului cu persoana I singular conturează într-un mod expresiv sufletul românului, sensibil la cântecul doinei și la miracolul naturii, plin de pasiune, de speranță și de bucuria de a trăi.

Concluzie

"În ce privește doina, în plângerea căreia plutesc negurile veacurilor, ce aș mai putea adăuga? Răsunetul ei e în inimile tuturor celor care se pot întoarce îndărăt, în țintirimul jalnicului odinioară."

(Mihail Sadoveanu, *Poezia populară*, București, 1923, p. 11.)

Scanned with OKEN Scanner

Măi bădiță, floare dulce

Exerciții

1. Indicați sinonimele din text ale următorilor termeni: *a duce, a secera, milă, stog, inimă, jale.*

2. Precizați antonimele cuvintelor: *a răsădi, cu drag, cu milă, mărunt, jale.*

3. Precizați sensurile cuvântului "dulce" din enunțurile următoare și alegeți sinonimele corespunzătoare din coloana alăturată:

Ceaiul era *dulce*.	proaspăt
La bunica am băut lapte *dulce*.	gustos
Nu îi plăcea brânza *dulce*.	îndulcit
Copilul a mușcat din mărul *dulce* și parfumat.	nesărată
Fântâna le dădea drumeților apă *dulce* și limpede.	luminos
Fetița avea un zâmbet *dulce* și blajin.	melodios
Se simțea un miros *dulce*.	blând
Îi auzea glasul *dulce* în camera alăturată.	moderat
Prin fereastră pătrundea lumina *dulce* de primăvară.	parfumat
Copilul se adâncea într-un somn *dulce*.	liniștit
Îi oferise floarea cu o *dulce* atingere de mână.	ușor înclinat
Sub privirile sale se înălța un povârniș *dulce* și împădurit.	gingaș
Climatul era *dulce* în regiune.	plăcut
Băiatul avea o înfățișare *dulce*.	orice aliment
În timpul postului, nu mâncăm de *dulce*.	potabilă

4. Bifați explicațiile potrivite ale versurilor, apoi dezvoltați-le în câteva rânduri, cu propriile voastre cuvinte:

"floare dulce" sugerează:

a) frumusețea flăcăului;
b) gingășia și puritatea iubirii;
c) raritatea florii.

"Unde te-aș găsi, te-aș smulge,
Și-acasă la noi te-aș duce,
Și te-aș răsădi-n grădină" înseamnă:

a) nu trebuie să tulburăm iubirea;
b) floarea iubirii nu trebuie ruptă, ci luată cu rădăcină cu tot;
c) iubirea merită să fie culeasă de oriunde și răsădită în grădina sufletului.

"Și te-aș secera cu milă" sugerează:

a) autorului i-ar fi milă să taie floarea;
b) fructul iubirii trebuie tăiat cu blândețe, ca să nu moară planta;
c) s-ar bucura să o secere.

Scanned with OKEN Scanner

Succesiunea verbelor: *a răsădi, a secera, a face stog, a îmboldi, a măcina, a cerne*, sugerează:

a) asemănarea dintre dezvoltarea grâului pe ogor și creșterea iubirii în sufletul omului;
b) ritualul agrar al obținerii grâului și făinei;
c) muncile câmpului.

"Și te-aș cerne
Prin sprincene" sugerează:

a) imaginea persoanei iubite întruchipează un ideal de frumusețe;
b) vederea persoanei iubite întreține focul dragostei;
c) iubirea se îngemănează cu imaginea persoanei iubite.

"Și te-aș frământa-n inele,
Și te-aș da inimii mele
Să se stâmpere de jele..." exprimă:

a) fata se gândește la iubirea sfințită prin căsătorie;
b) iubirea se plămădește asemenea pâinii, în familie;
c) așa cum pâinea hrănește trupul, iubirea hrănește sufletul, îndepărtând tristețea.

5. Încercuiți corespunzător:

Doina este o creație lirică, deoarece:

a) exprimă sentimentele autorului în mod:
- direct
- indirect

b) aparține autorului
- eul liric
- eul epic

c) sentimentele sunt:
- de dor și dragoste
- de ură și răzbunare

Doina începe cu o propoziție:

a) interogativă;
b) exclamativă;
c) afirmativă.

Măsura doinei este de:

a) 7 silabe;
b) 8 silabe;
c) 9 silabe.

Rima este:

a) îmbrățișată;
b) monorimă;
c) împerecheată.

Ritmul este:

a) iambic;
b) trohaic;
c) amfibrahic.

Scanned with OKEN Scanner

6. Completați tabelul următor cu câte două exemple de figuri de stil extrase din poezie:

Epitet	*Metaforă*	*Repetiție*	*Enumerație*

7. Arătați ce versuri v-au plăcut mai mult și argumentați.

8. Comentați următorul citat din Ov. Papadima:

"Cântecul de dragoste stă în centrul liricii noastre populare, dominând-o atât prin diversitatea lumii de gânduri, sentimente și imagini, pe care o cuprinde, cât și prin profunditatea și finețea vibrației de artă la care ajunge adesea."

Caracteristicile textului

Tema Această doină, "Măi bădiță, floare dulce", culeasă și publicată de poetul Lucian Blaga în "Antologie de poezie populară", exprimă sentimentele de dragoste și dor ale creatorului popular, într-o formă metaforică.

Titlul Titlul este structurat pe o metaforă, deosebit de expresivă. Forma exclamativă dată de utilizarea vocativului întărit de interjecția "măi" întărește formula de adresare pe care este construită, de altfel, întreaga poezie. Metafora "floare" însoțită de sugestivul epitet "dulce" sugerează frumusețea și dulceața iubirii, sentimentele de dor și dragoste ale tinerei fete față de alesul inimii ei, pe care îl vede ca fiind întruchiparea frumuseții și perfecțiunii. Acest sentiment profund și nobil înflorit în sufletul tinerei fete sporește sinceritatea expresiei. Într-o formă populară autentică, trădând frumusețea și gingășia sentimentului, titlul exprimă încă de la început intensitatea trăirilor eului poetic.

Universul operei Poezia este structurată pe ***metafora*** "florii", sugerând sentimentul pur și gingaș al iubirii, după care tânjește tânăra fată. Dorul și dragostea fetei se leagă de alesul inimii ei, de bădița, pe care și-l imaginează ca simbol al frumuseții și perfecțiunii.

Această doină exprimă sub forma unei ample ***enumerații*** gândurile și trăirile fetei în raport cu "floarea dulce" a iubirii. Dorința tinerei fete este asemuită de creatorul popular cu ritualul agrar atât de familiar românilor.

Floarea rară a iubirii, oriunde ar fi descoperită, ar fi "smulsă", purtată cu drag și răsădită-n grădină, acasă: "Măi bădiță, floare dulce, / Unde te-aș găsi te-aș smulge, / Și-acasă la noi te-aș duce, / Și te-aș răsădi-n grădină". Floarea dragostei ar fi răsădită în sufletul fetei și îngrijită cu drag, pentru că ea are nevoie de ocrotire și gingășie ca să nu se ofilească și să piară.

Toate acțiunile cu sugestie agrară exprimă grija față de această floare, care a fost răsădită, a rodit, a fost secerată și "îmblătită cu drag" pentru a-i culege sămânța și apoi a o măcina mărunt: "Și te-aș secera cu milă; / Și te-aș face stog în prag, / Și te-aș îmblăti cu drag; / Și te-aș măcina mărunt / La morișca de argint".

Scanned with OKEN Scanner

Sămânța iubirii, care rodește sub privirile drăgăstoase ale celor doi ("Și te-aș cerne / Prin sprincene"), frământată și plămădită în familia binecuvântată ("Și te-aș frământa-n inele"), hrănește sufletul însetat al tinerilor asemenea pâinii celei sfinte, vindecându-l de jale: "Și te-aș da inimii mele / Să se stâmpere de jele..."

Concluzia care se desprinde este aceea că sufletul omenesc nu poate trăi fără iubire, trist și sterp. Iubirea este sămânța sfântă care îl face să înflorească și să rodească, dându-i tărie și vindecându-l de tristețe. Din punct de vedere sufletesc, "pâinea noastră cea de toate zilele" este iubirea, după care tânjim cu toții.

Realizarea artistică

Expresivitatea poeziei este sporită și de repetarea formelor verbale de *condițional-optativ prezent*, care subliniază ideea de dorință prezentă în fiecare vers: "te-aș smulge, te-aș duce, te-aș răsădi" etc.

Repetiția pronumelui personal "te" insistă asupra raportării iubirii la persoana iubită. Iubirea se îngemănează cu persoana iubită, păstrând sensul primordial al metaforei, acela de iubire.

Remarcăm de asemenea ***epitetele*** care nuanțează profunzimea sentimentelor: "floare *dulce*", "te-aș secera *cu milă*" (cu blândețe, cu grijă), "te-aș îmblăti *cu drag*" (cu dragoste), "te-aș măcina *mărunt*" (iubirea ar fi resimțită în cele mai adânci unghere ale sufletului omenesc), "la morișca *de argint*" (sufletul este imaginat, printr-o frumoasă metaforă, ca o morișcă *de argint*, care macină sămânța sfântă a iubirii; epitetul subliniază metalul vechi și nobil, accentuând astfel noblețea și puritatea acestui sentiment).

Metaforele: "Măi bădiță, *floare* dulce"; " te-aș măcina mărunt / La *morișca* de argint"; Și te-*aș cerne / Prin sprincene*" sporesc expresivitatea versului și adâncimea trăirii. Ultima metaforă: "Și te-aș cerne prin sprincene" reușește într-un mod uimitor să sugereze atracția iubirii, imaginea perfecțiunii și frumuseții cu care se hrănește sufletul celui îndrăgostit. Verbul "a cerne" exprimă o acțiune continuă, în care pulberea fină cade continuu, dar sita este a sprâncenelor ca substitut al ochilor, al privirii. Versul "Și te-aș frământa-n inele" conține metafora unirii prin căsătorie sugerată de simbolul "inelului", sugestie a comuniunii sacre a celor două suflete.

Repetițiile amplifică intensitatea sentimentului de dor, care crește, crește cu fiecare dorință transpusă în acțiune rituală (repetiția conjuncției "și", a pronumelui personal "te" și a auxiliarului "aș" în raport cu iubirea pentru a domoli dorul și jalea: "*Și te-aș* frământa-n inele, / *Și te-aș* da inimii mele / Să se stâmpere de jele..."

Limba, simplă și sonoră, cu accente populare ("sprincene", "să se stâmpere", "jele") exprimă în forme potrivite sinceritatea și intensitatea sentimentelor transpuse.

Prozodia redă expresivitatea versului popular, muzicalitatea simplă a doinei, cu accente fremătând de dor și jale: rima împerecheată, versul scurt cu măsura de 8 silabe și ritmul trohaic.

Scanned with OKEN Scanner

XII. EUL LIRIC

Glosar de teorie literară

Opera lirică este lucrarea literară în care scriitorul își exprimă în mod direct gândurile și sentimentele.

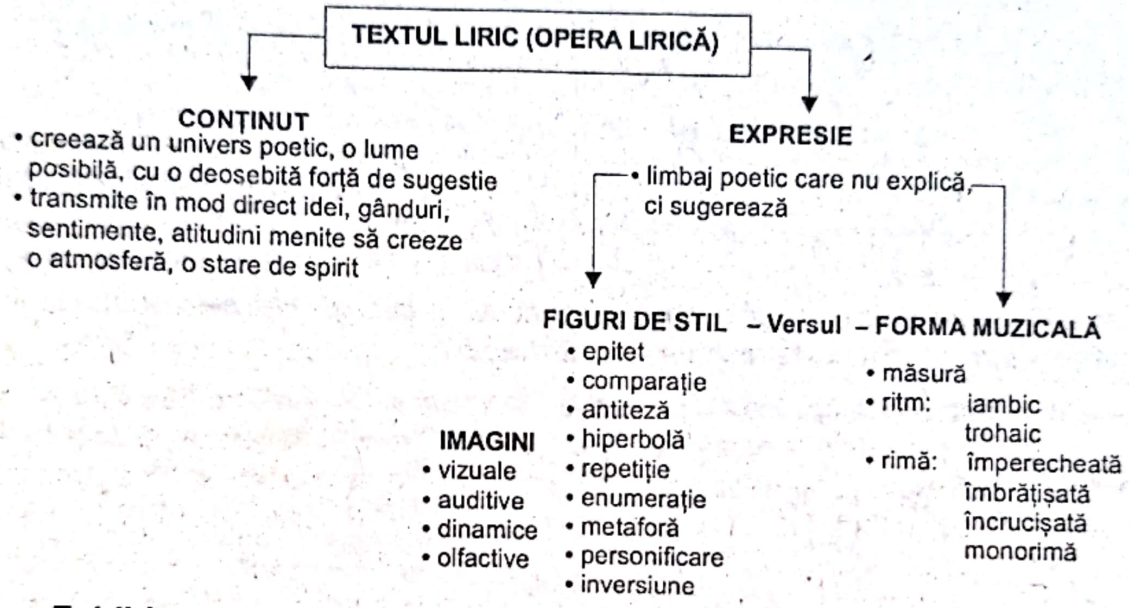

Eul liric reprezintă vocea care, în poezia lirică, ne comunică sentimentele, emoțiile, impresiile, ideile poetului, într-un limbaj direct, ce se adresează sensibilității cititorului prin intermediul procedeelor artistice și al figurilor de stil.

Eul liric se manifestă sub forma pronumelor și a adjectivelor pronominale de persoana I singular (mă, mei); formele de plural (noi, nostru) exprimă contopirea eului liric cu altă identitate lirică (țară, popor, categorie socială - țărani, natură, cititor etc.)

Elemente de prozodie:

Rima reprezintă potrivirea ultimelor sunete de la sfârșitul versurilor începând cu vocala accentuată.

Tipuri de rimă:

a) *monorimă* (aceeași rimă la trei sau mai multe versuri):
b) *împerecheată* (rimează versurile 1 cu 2, 3 cu 4)
c) *încrucișată* (rimează versurile 1 cu 3, 2 cu 4)
d) *îmbrățișată* (rimează versurile 1 cu 4, 2 cu 3)

Măsura reprezintă numărul de silabe dintr-un vers.
Versurile pot fi grupate în strofe.

Scanned with OKEN Scanner

Tipuri de strofe:

a) *distih* (strofă de două versuri numite și «stihuri»);
b) *terțină* (trei versuri);
c) *catren* (patru versuri) etc.

Ritmul reprezintă succesiunea silabelor accentuate și neaccentuate, într-o anumită ordine.

Pentru a identifica ritmul unui vers trebuie să facem schema, notând silabele accentuate (\ ) și neaccentuate (⊔). Observând regularitatea cu care alternează silabele accentuate cu cele neaccentuate, versul poate fi împărțit în *picioare metrice*.

Tipuri de ritmuri:

Piciorul metric format din două silabe, cu accentul pe prima, se numește *troheu*, iar ritmul corespunzător, *ritm trohaic*.

" Pâ - nă To - ma se gă - teș - te,
\ ⊔ | \ ⊔ | \ ⊔ | \ ⊔
mur - gul coa - ma - și ne - te - zeș - te."
\ ⊔ | \ ⊔ | \ ⊔ | \ ⊔

Piciorul metric de două silabe în care accentul cade pe cea de-a doua silabă se numește *iamb*, iar ritmul corespunzător, *ritm iambic*.

« A fost o - da - tă ca - n po - vești,
⊔ \ | ⊔ \ | ⊔ \ | ⊔ \
A fost ca ni - cio - da - tă
⊔ \ | ⊔ \ | ⊔ \ | ⊔

Repere critice

■ "Valoarea poeziei argheziene stă în primul rând în adâncimea perspectivelor interioare. [...] *Horele*, în ce au mai original și mai serios valabil, intră în definiția folclorului pur, tratat ca simplă formalitate plăcută ochiului și urechii. Tema e o vitalitate excesivă, care caută descărcare într-o mișcare exuberantă, într-o horă."
(G. Călinescu, *Tudor Arghezi* în "Istoria literaturii române. Compendiu", București, Ed. pentru Literatură, 1968, p. 313, 316.)

■ "Atacând marile teme lirice (viața, Dumnezeu, iubire – numai moartea e rar înfruntată ca în *De-a v-ați ascuns*), poezia argheziană se integrează, așadar, în marea poezie lirică, aducând o estetică nouă, o nouă limbă poetică.

Cu o formă clasică, prin individualism, prin marea originalitate de expresie, prin imagini, ea este modernistă; și cu tot caracterul ei revoluționar, ea n-a tins să devină internațională, ci s-a aplecat și la pământul țării noastre [...]."
(E. Lovinescu, *Istoria literaturii contemporane*, București, Ed. Minerva, 1989, p.133.)

■ "Era de așteptat ca autorul atâtor înnoiri să apese necontenit pe fondul său prim, poezia populară. Noul ciclu, apărut în 1939, *Hore*, nu conține, cum s-ar putea crede, piese pentru un poem coregrafic, ci cântece în care asistăm la o altă cosmogonie, din perspectiva copilului (a crea universuri noi este, de fapt, îndeletnicirea oricărui poet). Arhitectul universului e un ins fără învățătură."
(Al. Piru, *La 90 de ani de la nașterea lui Tudor Arghezi*, în "Varia", București, Ed. Eminescu, 1972, p. 321.)

Scanned with OKEN Scanner

■ "Cu *Hore* (1939) şi *Una sută una poeme* (1947), ulterior doar *Poeme*, cu compuneri ludice şi cu poeme de rezistenţă, de afirmare a demnităţii naţionale în faţa cotropitorilor, dar şi cu viziunea sumbră a unei umanităţi căzută pradă instinctelor, în adevărate doine de jale («Drumu-i lung până la Jii / Fără taţi, fără copii») se sfârşeşte un prim Arghezi, cel interbelic, pentru mulţi unicul, singurul ce-i drept, comentat pe larg de critici [...]
(Al. Piru, *Tudor Arghezi* în "Istoria literaturii române de la început până azi", Bucureşti, Ed. Univers, 1981, p. 286.)

■ "Conştiinţa argheziană reprezintă o îmbinare de forţe în aşa fel constituite, încât în spaţiul ei magnetic pot încăpea cerul şi iadul, floarea şi mocirla, suavitatea şi abjecţiunea, cântecul sublim şi sarcasmul împins la ultima limită. [...]

Oglindă a realităţii şi instrument de îndreptare a moravurilor rele, în concepţia lui Arghezi, arta este în acelaşi timp un univers independent şi puterea ei se manifestă cele mai adesea în transcenderea finalităţii «practice» pe care i-am putea-o bănui la prima ochire. [...] În *Hore*, *Inscripţii*, *Copilăreşti* etc., în *Fabule* de asemeni, – ca în strigăturile folclorice – satira subtilă se îmbină cu intenţia ludică, jocul presupunând spontaneitatea spiritului, viaţa fremătătoare, frumuseţea muncii, care se opun urâtului şi răului. Dumnezeu însuşi, făcând lumea, s-a jucat copilăreşte."
(Ion Rotaru, *Tudor Arghezi* în "O istorie a literaturii române", II, Bucureşti, Ed. Minerva, 1973, p. 401 - 402.)

■ "Arzând la temperatură înaltă, tristeţea tragică în faţa realităţilor sociale contemporane stimula sarcasmul, dar acesta sfârşeşte în izbucniri violente şi chemări la acţiune. Din colţul său de observator, Eminescu e un cenzor cu atenţie distributivă, monologul satiric amplificându-se concentric, în cercuri tot mai cuprinzătoare. Eul şi societatea se confruntă într-o legănare melodică ademenitoare, făcând ca pe fundalul unei lumi ideale, în final să se proiecteze Poetul (cu majusculă), conştiinţă vie a epocii sale.[...]

Nu o dată eroul e asociat morţii (ca în *Despărţire*, *O mamă*), însă amorul este şi concentrare şi augmentare: «Anii tăi se par ca clipe / Clipe dulci se par ca veacuri» (*O rămâi*)."
(Const. Ciopraga, *Eminescu: Metamorfozele timpului* în "Personalitatea literaturii române", Iaşi, Ed. Junimea, 1973, p. 143-145.)

■ "Într-o pădure în care iarba călătoreşte, iar fluturii şi muştele roiesc, nu e loc pentru om. O astfel de natură exercită asupra omului acea apăsare ce se cheamă jale. Individul simte o adormire, se vede căzut în tumultuoasa mişcare germinativă şi la o mireasmă prea tare ori la un sunet mai prelung doreşte s-adoarmă sau chiar să moară. Toate poeziile lui Eminescu exprimă această încetare a rezistenţei individuale, pasul de lunatec către lac şi codru, locuri de fermentaţie."
(*Istoria literaturii române*, coord. Al. Philippide, III, Bucureşti, Ed. Academiei, 173, p. 191.)

■ "Dorul rămâne doar năzuinţă către ceva, însă o năzuinţă, *plină*. [...] În accepţia sa, însă, proprie, ireductibil românească, valorificată de trăirea eminesciană, dorul înseamnă, dimpotrivă, remediul la un gol, remediu poate parţial şi provizoriu, însă nu mai puţin semnificativ [...] El se află precedat de o depresiune radicală, de o stare moartă *(vestejit şi amorţit)*, care nu mai năzuieşte la nimic. Or, dorul vine să reumple cu viaţă, cu aspiraţie, cu un sens al existenţei această paragină lăuntrică. În *Peste vârfuri* ea se exprimă admirabil prin *sufletu-mi nemângâiet*. Intervenţia dorului dă acea senzaţie dulce (*îndulcind cu dor...*), pe care o aduce orice început de echilibru după o perioadă de inaniţie. Gustul reconfortant al acestei simţiri, asociat cu un început de alinătoare căldură, elimină gustul searbăd, aproape inexistent, al îngheţului, al dezolării. Această senzaţie a îndulcirii, precizată expres în *Peste vârfuri*, se află implicată şi în celelalte exemple de care ne-am folosit.
(Edgar Papu, *Lumini perene*, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1989, p.73.)

Aplicaţii:

O, rămâi... de M. Eminescu (E.D.P.)
Vânt străin de T. Arghezi (All - Vasilescu)
Peste vârfuri de M. Eminescu (All-Şerban)

Scanned with OKEN Scanner

O, rămâi...

de *Mihai Eminescu*

Planul simplu de idei

1. Pădurea îl cheamă pe poet în lumea de basm a copilăriei.
2. Poetului îi este imposibil să se întoarcă în lumea copilăriei.

Exerciții

1. Indicați prin câte un sinonim sensurile cuvintelor *taină* și *văpaie* din enunțurile de mai jos:

taină
Încerca să înțeleagă *taina* încolțirii bobului de grâu.
Bunica păstra *taina* leacurilor sale.
Îi admiram *taina* ochilor căprui.

văpaia
Focul își întinsese *văpaia* spre cer.
Era *văpaia* lui cuptor.
Luna arunca *văpaia* peste undele lacului.

2. Alcătuiți cuvinte derivate cu valoare de epitet de la următoarele cuvinte, apoi construiți cu ele enunțuri: *farmec, taină, mister, văpaie.*

3. Scrieți antonimele cuvintelor: *a rămâne, a iubi, întuneric, înalt, domol, a râde.*

4. Indicați sinonimele potrivite în context:

"Numai eu știu să le-*ascult*."
"Eu te văd *răpit* de farmec
Cum *îngâni* cu glas *domol*..."
"Astfel zise *lin* pădurea,
Bolți asupră-mi *clătinând*..."

5. Încercuiți explicațiile potrivite:

"Cu ochi negri și cumințI" sugerează:

a) băiatul avea ochii negri și visători;
b) privirea băiatului era liniștită;
c) el avea o fire arzătoare.

"Eu te văd răpit de farmec" semnifică:

a) el era vrăjit de poveste;
b) băiatul era încântat de lumea minunată a naturii;
c) el visa.

Scanned with OKEN Scanner

"Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri" sugerează:

a) ajuns la vârsta maturității, poetul rememorează anii fericiți ai copilăriei;
b) poetul se întristează;
c) vrăjit de farmecul naturii, băiatul a petrecut clipe minunate și timpul a trecut repede în mijlocul naturii eterne.

"Astfel zise lin pădurea,
Bolți asupră-mi clătinând" sugerează:

a) pădurea freamătă de nerăbdare;
b) pădurea îl cheamă cu glas duios să se întoarcă;
c) pădurea îi face semn de despărțire.

6. Spuneți-vă părerea!

Vârsta copilăriei poate fi considerată o vârstă a basmelor? Argumentați cu citate din poezie. Descrieți într-o scurtă compunere farmecul pădurii care își dezvăluie tainele copilului însetat de frumos.

7. Bifați variantele corecte:

a) Poezia este realizată sub formă de:
• monolog • dialog • descriere

b) Sentimentele trăite de poet sub vraja lunii sunt de:
• încântare • veselie • plăcere
• tristețe • admirație • indiferență

c) În prima parte a poeziei predomină verbele la persoana I și a II-a pentru că:
• pădurea i se adresează poetului;
• este prezentat dialogul dintre poet și pădure;
• este mai expresiv.

8. Citiți versurile și rezolvați cerințele formulate:

"Și privind în luna plină
La văpaia de pe lacuri,
Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri".

a) Alcătuiți cinci enunțuri cu sensuri diferite ale cuvântului "*dulce*".
b) Identificați două epitete și explicați sensul lor.
c) Extrageți două comparații și precizați rolul lor expresiv.
d) Identificați două repetiții și arătați valoarea lor expresivă.

9. Citește și află mai mult!

"Or, pentru prima dată la noi, Eminescu imprimă o efectivă consistență *dulcelui* prin atragerea sa pe acest făgaș al intensității. Așa se impune, bunăoară, versul din *Trecut-au anii: Și mută-i gura dulce-a altor vremuri*. Deschiderea de mesaj a trecutului, *gura* lui, a amuțit o dată cu întreg acel trecut fericit, lăsându-ne nemângâiați de deliciul intens al ultimei sale senzații, schimbate acum în absență, în trăire lacunară. Până și *părerile de rău*, din altă poemă, apar *dulci* când se dizolvă în apele aceluiași

Scanned with OKEN Scanner

trecut fericit ce le cuprinde; din ele rămâne senzația finală, integrată în ansamblul delicios al unei experiențe ce nu mai există (*acele dulci păreri de rău*). De la început, deci, Eminescu reabilitează sensul major al dulcelui și îl restituie în drepturile sale.
(Edgar Papu, *Concentrarea intensivă - «dulcele» eminescian* în "Lumini perene", Ed. Eminescu, 1989, p. 65 - 66.)

10. Descrieți într-o scurtă compunere farmecul pădurii care își dezvăluie tainele copilului însetate de frumos.

Caracteristicile textului

Tema Poezia "O rămâi:..", de Mihai Eminescu pune în lumină comuniunea poetului cu natura pe care acesta a simțit-o profund încă din vremea copilăriei. Pădurea îl cheamă, știe să-l înțeleagă, îl ocrotește și-l încântă cu universul ei tainic și plin de vrajă.

Titlul Titlul concentrează în două cuvinte cu adânci ecouri emoționale chemarea arzătoare a pădurii. Imperativul "rămâi", subliniat prin interjecție, insistă pe ideea refuzului despărțirii.

Chemarea rămâne fără răspuns, fiindcă poetul nu mai poate înțelege șoapta vrăjită a pădurii, așa cum se întâmpla în copilărie. Uimirea și fericirea din ochii copilului au dispărut, făcând loc amărăciunii și neputinței omului matur, care nu mai poate întoarce timpul înapoi. Punctele de suspensie dau senzația amplificării acestor sentimente.

Universul operei Poezia structurată sub forma unui dialog imaginar este alcătuită din două părți. Partea întâi cuprinde primele cinci strofe exprimând chemarea tainică a pădurii, iar ultima, răspunsul poetului.

Strofa întâi emoționează prin chemarea adresată de pădure poetului de a rămâne în lumea de basm a copilăriei. Pădurea personificată i se adresează direct poetului ca unui prieten drag. Invitația este plină de afecțiune și bazată pe înțelegerea adâncă a sufletului și aspirațiilor copilului: "O, rămâi, rămâi la mine, / Te iubesc atât de mult! / Ale tale doruri toate / Numai eu știu să le-ascult". Repetiția imperativului întărită de interjecție și de superlativul expresiv "atât de mult" subliniază intensitatea sentimentelor ce îi leagă.

Strofa a doua exprimă înțelegerea și admirația pădurii izvorâte din cunoașterea sufletului curat și visător al băiatului. Ea îi devine confidentă, dar îi oferă și ocrotire în acest univers miraculos al copilăriei. Ea îl aseamănă cu un prinț al pădurii, frumos și nobil, dornic să înțeleagă tainele naturii și înzestrat cu o fire sensibilă și visătoare: "Te asamăn unui prinț, / Ce se uit-adânc în ape / Cu ochi negri și cuminți".

Strofa a treia dezvăluie misterele acestei lumi fermecate care îl atrage atât de mult pe copil. El începe să înțeleagă glasul naturii. Prin vuietul apei sau prin "mișcarea naltei ierbi", el poate auzi în taină "mersul cârdului de cerbi".

Strofa a patra descrie starea de încântare a băiatului în mijlocul pădurii. Fermecat de acest univers tainic, eliberat de orice griji, băiatul murmură "cu glas domol", în timp ce simte răcoarea apei ce strălucește în soare: "Eu te văd răpit de farmec / Cum îngâni cu glas domol, / În a apei strălucire / Întinzând piciorul gol."

Strofa a cincea aduce tema trecerii timpului. Vrăjit de acest univers tainic, de nopțile cu lună, de strălucirea de pe lacuri ("la văpaia de pe lacuri"), poetul trăiește intens fericirea. El nu și-a dat seama de trecerea timpului.

Scanned with OKEN Scanner

Anii au zburat ca niște clipe, iar clipele acestea fericite ale copilăriei par foarte îndepărtate: "Anii tăi se par ca clipe, / Clipe dulci se par ca veacuri."

Partea a doua exprimă răspunsul poetului la chemarea pădurii, o dată cu trecerea copilăriei. Poetul se îndepărtează de pădure, intră într-un alt spațiu, în care câmpul sugerează viața, tinerețea.

La început ghicim o atitudine de ușoară nepăsare, tipică tinerilor, față de dulcea chemare de odinioară a pădurii: "Șuieram l-a ei chemare / Ș-am ieșit în câmp râzând".

Ultima strofă aduce în prim plan sentimentele de regret și tristețe pe care le încearcă poetul aflat în plină maturitate. Amintindu-și de minunata lume a copilăriei, poetul este conștient că este imposibil să se întoarcă în această lume fabuloasă, să întoarcă timpul înapoi pentru că nu mai poate privi lumea prin ochii visători și cuminți ai copilului de odinioară. Poetul, matur acum, înțelege altfel lumea, nu mai poate trăi fericirea copilului: "Astăzi chiar de m-aș întoarce / A-nțelege n-o mai pot...". Copleșit de tristețe și neputință în fața copilăriei pierdute, poetul adresează o întrebare deznădăjduită timpului care trece ireversibil și neiertător: "Unde ești copilărie, / Cu pădurea ta cu tot ?"

Ecourile acestei întrebări atât de tulburătoare pentru omul matur acumulează toată tristețea celui care nu mai poate regăsi pădurea cu farmecul ei de odinioară, ca univers miraculos al copilăriei fericite.

Simbolurile Se detașează în interiorul poeziei câteva simboluri încărcate de semnificații: pădurea este un fel de univers fabulos al copilăriei fericite, câmpul este simbolul vieții, al tinereții spre care se îndreaptă râzând tânărul, iar adverbul "astăzi" delimitează vârsta deplinei maturități în care poetul constată cu tristețe că nu mai poate regăsi copilăria pierdută.

Realizarea artistică Poezia exprimă simplu și sincer sentimentele poetului. Versurile de 8 - 7 silabe, cu rimă încrucișată imperfectă și ritm trohaic creează o muzicalitate tipic eminesciană, o împletire dulce între fericire și visare, într-o tonalitate ușor melancolică.

Epitetele dau contur acestui univers mirific al pădurii și chipului fericit al copilului: "ochi *negri* și *cuminți*", "glas *domol*", "clipe *dulci*", "zise *lin*".

Comparațiile accentuează și ele starea de fericire care transformă totul în chip miraculos: "Anii tăi *se par ca clipe*" / Clipe dulci *se par ca veacuri*".

Repetițiile subliniază emoțiile și gândurile poetului: "O, *rămâi, rămâi* la mine", "Anii tăi *se par* ca *clipe*, / *Clipe* dulci *se par* ca veacuri").

Personificarea pădurii într-un prieten drag face ca această chemare să fie și mai tulburătoare pentru poet.

Inversiunile sporesc muzicalitatea și frumusețea unor imagini: "Ale tale doruri toate", "În al umbrei întuneric", "În a apei strălucire".

Metaforele sporesc profunzimea și expresivitatea versurilor: "al *umbrei întuneric*", "*Bolți* asupră-mi clătinând".

Enumerațiile insistă pe detalii semnificative, amplificând lirismul: "Și *prin vuietul* de valuri, / *Prin mișcarea* naltei ierbi"; "Și privind în *luna plină* / *La văpaia* de pe lacuri".

"Cu alte cuvinte, armonia eminesciană este rezultatul înscrierii într-un ritm al universului, pentru a fi simultan lângă lună și lângă izvoare, într-un cadru care, fără să-și piardă sensul *grandios*, este concomitent un spațiu intim, tutelar. Timpul și spațiul se dilată până la fantastic sau se comprimă [...] într-un seducător joc al iluziei."

(Const. Ciopraga, *Eminescu: Metamorfozele timpului* în "Personalitatea literaturii române", Iași, Ed. Junimea, 1973, p. 145.)

Scanned with OKEN Scanner

Vânt străin

de *Tudor Arghezi*

Planul simplu de idei

1. Imaginea vântului bun, prietenos.
2. Imaginea vântului străin și dușmănos.
3. Imaginea furiei dezlănțuite a vântului.
4. Sentimentele poetului.

Exerciții

1. Subliniați sensurile cuvintelor de mai jos, întâlnite în poezie:

încet 1) fără viteză, liniștit
(despre oameni) care reacționează cu întârziere, face ceva în ritm lent
(despre judecată, gândire) greoi
2) (despre sunete) abia auzit
3) (adv.) alene
4) (adv.) cu glas coborât, molcom

a sufla 1) a elimina aer din gură sau din plămâni
- a face ca ceva să se împrăștie sub acțiunea aerului expirat
- a elimina mucozitățile nazale
- a face să sune un instrument muzical
- a produce un curent de aer sub presiune
2) a respira greu
fig. - a nu mai protesta
3) a fabrica obiecte de sticlă folosind procedeul suflării
4) a acoperi un obiect de metal cu un strat subțire de metal prețios
5) (despre vânt) a bate
6) a vorbi încet și pe ascuns; a informa pe ascuns.

pământ 1) planetă a sistemului solar
2) scoarța globului terestru
3) materia solidă din care este alcătuită partea solidă a globului terestru
4) întindere de uscat, de teren
5) teritoriu, regiune.

adânc 1) (despre ape) al cărui fund se află la distanță mare de suprafață
(adv.) profund
2) care se află sau se întinde departe, greu de străbătut, compact, des, care vine din interior
fig. (despre sentimente) puternic, profund

Scanned with OKEN Scanner

3) (despre plecăciuni) făcut prin înclinarea mare a corpului
4) (despre voce) grav, profund
5) care ține de esența lucrurilor, temeinic
6) (fig.) desăvârșit, deplin, total

Alcătuiți enunțuri cu câte două sensuri alese de voi, ale cuvintelor.

2. Alegeți seriile sinonimice corespunzătoare cuvintelor: *a mâna, înverșunat, țărâna, a alerga*. Construiți enunțuri cu două sinonime din fiecare serie: *a dirija, îndârjit, necruțător, a fugi, pământ, a stimula, a îmboldi, a merge, neînduplecat, a fugări, a se grăbi, aprig, a îndemna, a cutreiera.*

3. Amintindu-vă că un cuvânt polisemantic poate avea mai multe antonime, în funcție de sensul pe care îl are într-o propoziție dată. Realizați propoziții cu antonimele cuvintelor: *adevărat* și *strâmt*.

adevărat	*strâmt*
fapt adevărat...	haină strâmtă...
om adevărat...	loc strâmt...

4. Explicați trăsăturile pe care poetul le asociază celor două ipostaze ale vântului:

- "vânt-mic"
- "copil bun"
- "cel adevărat"
- "străin"
- "înviersunat"
- "pustnic"
- "întărâtat"
- "venetic"

5. Încercuiți explicațiile potrivite și unde puteți, adăugați și altele:

"N-are loc în ce să-ncapă,
Nici pe piscuri, nici în groapă.
N-are de-ajuns pământ." sugerează:

a) caracterul nesupus;
b) potrivnicia vântului;
c) blândețea.

"Năvală de ropote,
Gloate-adânci de clopote" sugerează:

a) tunetele furtunii dezlănțuite;
b) încetarea furtunii;
c) natura neprietenoasă.

"vântului [...] venetic" exprimă:

a) caracterul ostil al vântului față de om;
b) lipsa de comunicare dintre om și vântul dușmănos;
c) afecțiunea pe care poetul i-o poartă.

Multitudinea verbelor din partea a doua ("rupe", "scurmă", "sfarmă", "umple", "răscolește", "varsă" etc.) sugerează:

a) forța nestăpânită a vântului;
b) distrugerile pe care le provoacă;
c) frumusețea tabloului.

Scanned with OKEN Scanner

Substantivele la plural ("herghelиile", "mările", "căldările", "turmele", "urmele", "taurii" etc.) sugerează:

a) încântarea poetului;
b) accentuează forța distrugătoare a vântului;
c) amplifică dimensiunile tabloului apocaliptic.

Lungimea inegală a strofelor exprimă:

a) dinamismul imaginilor;
b) caracterul nestatornic al vântului;
c) sentimentele diferite stârnite de vânt.

6. Extrageți din poezie câte un exemplu de comparație, epitet, metaforă, personificare și hiperbolă.

7. Recunoașteți figurile de stil și elementele de prozodie, bifând răspunsul corect:

"Mână boii grei la pas
Și dejugă la popas.
Suflă-n foc și în ceaun" conține:

a) repetiție;
b) enumerație și personificare;
c) hiperbolă.

"Își mână cu miile,
Negre, herghelиile" conține:

a) metaforă hiperbolică;
b) personificare;
c) antiteză.

"Prinde munții și-i înjugă" conține:

a) antiteză;
b) hiperbolă;
c) personificare.

8. Realizați într-o scurtă compunere tabloul naturii dezlănțuite de puterea vântului.

9. Citește și află mai mult!

• **Uraganele**, cunoscute și sub numele de **cicloane** sau **taifunuri** sunt furtuni circulare distrugătoare în care vântul atinge uneori viteze de peste 400 km/h.

• Cea mai devastatoare **tornadă** din SUA a lovit trei state americane în 1925. Martorii oculari au relatat că tornada semăna cu un uriaș con cu vârful în jos, din care țâșneau fulgere. Pe toată durata ei, s-a auzit un tunet asemănător celui produs de un tren marfar trecând la mică distanță.

• În noiembrie 1970, un ciclon a lovit delta joasă a fluviului Gange în Bangladesh. Vânturile violente și valurile uriașe au produs moartea a aproximativ 500 000 de oameni. Din punct de vedere a numărului de victime, acesta a fost cel mai mare dezastru natural cauzat vreodată de o furtună.

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Tema Poezia "Vânt străin", care face parte din volumul "Hore" al lui Tudor Arghezi înfățișează un tablou de natură în care este protagonist vântul "personificat". Plin de mișcare, acest element al naturii este privit dintr-o dublă perspectivă: de prieten și de dușman al omului. Accentul cade pe ipostaza de adversitate, de dușmănie a vântului, a cărui forță surprinzătoare poetul o hiperbolizează.

Titlul Dacă vântul este principala componentă a acestui tablou de natură, accentul cade pe latura nebănuită, dușmănoasă a acestuia. Vântul "străin" se arată ostil omului, forța lui dezlănțuită zdruncină echilibrul naturii și înspăimântă. Poetul încearcă să zugrăvească această forță necunoscută, ascunsă a stihiilor naturii, care răscolesc și amenință întreg universul. Chiar forma nearticulată a substantivului conține în ea aluzia la o ipostază mai puțin cunoscută omului, accentuată de epitetul "străin" pe care poetul o prezintă într-un tablou tumultuos.

Prima parte conturează imaginea prietenoasă a vântului integrată într-un tablou calm de natură câmpenească. Vântul "mic" și blând ("bun") este un prieten al omului, îl ajută (epitetele personificatoare sunt sugestive). Caracterul benefic al acestuia îl surprinde poetul printr-o enumerație de activități din universul rural: "mă cruță", "Merge-ncet după căruță", "mână boii", și-i "dejugă la popas". Printr-o expresivă metaforă poetul îl numește considerându-l copilul cel bun al țăranului: "E copilul nostru bun". Ca un fiu ascultător, el îl ajută pe țăran în muncile sale, însoțind căruța, mânând sau dejugând boii, sau în treburile gospodărești: "Suflă-n foc și în ceaun". Toată această succesiune de imagini este o expresie a comuniunii omului cu natura, subliniată și de utilizarea adjectivului posesiv "nostru". El își arată firea calmă și domoală sugerată prin epitetele ce caracterizează acțiunile: "merge-*ncet*"; "Mână boii grei *la pas*". Acest fiu mai mic ("vântul nostru mic") este cuminte și înțelegător: "Vântul nostru mic mă cruță". Poetul se asociază și el acestei familii de țărani, iar vântul pare fratele său mai mic care-l înțelege și-l ajută ("mă cruță") în treburile gospodărești. Ritmul lent al mișcării căruțelor, al boilor, imaginea popasului și a ceaunului pregătit pentru masă conturează un tablou cald, al înțelegerii și armoniei simple de la țară.

Partea a doua a poeziei pune în evidență cel de-al doilea termen al antitezei și ne dezvăluie imaginea necunoscută, ostilă a vântului "celui adevărat". Printr-un dublu epitet poetul descrie trăsăturile acestui personaj pe care-l simte străin și dușmănos: "Vântul cel adevărat / E străin și-nvierșunat." Neliniștit și nestatornic, nu-și găsește locul și întregul univers nu pare suficient pentru a găzdui firea lui greu de stăpânit, neîncătușată. O amplă enumerație bazată și pe repetiții surprinde întinsa lui arie de cuprindere pe care încearcă să o lărgească mereu printr-o căutare pătimașă și înverșunată a vântului neobosit: N-are loc în ce să-ncapă, / Nici pe piscuri, nici în groapă. / N-are de-ajuns pământ. / Câmpul meu îi este strâmt." Ostilitatea dintre vânt și om este evidentă în ultimele versuri, în care forța expansivă a vântului apare în contrast cu spațiul redus la bucata mică de pământ a țăranului. Această forță neîncătușată care domină cu furie întreaga natură reiese și din comparația "Ca o bucată de apă".

Scanned with OKEN Scanner

Portretul liric al vântului dușmănos este completat de alte trăsături care îl arată singuratic, neiubind oamenii, având un temperament impulsiv și violent: "Pustnic și întărâtat." Caracterul potrivnic al vântului "străin" este redat printr-o enumerație de acțiuni ostile și distrugătoare: "Plugul și l-a-ngenuncheat. / Rupe, scurmă și sfărâmă, / Umple cerul de țărână". Acțiunile enumerate exprimă o creștere în intensitate a forței sale distructive ("rupe, scurmă, sfărâmă"), care întunecă și rupe echilibrul inițial al tabloului, prefigurând deznodământul stihial din strofa următoare.

Adevărata dezlănțuire a forței ostile a vântului este redată într-un tablou de sfârșit de lume, măreț și terifiant în același timp. Furia vântului este hiperbolizată printr-o aglomerare de verbe de mișcare și printr-o amplă enumerație sprijinită pe metafore, epitete și personificări. Elementele care cad pradă furiei devastatoare a vântului fac parte din același univers rural, prefigurat de ocupații tradiționale: "herghelille", "turmele", "taurii". Stihiile vântului par mii de herghelii, negre, alergând înnebunite. Tabloul este plin de mișcare: vântul zdruncină din temelii întreaga natură, răscolește mările, provocând furtuni și inundații ("Răscolește mările, / Le varsă căldările"), rătăcește turmele ("Ia-n vârteje turmele / Și le pierde urmele") și pune pe fugă taurii năuciți de forța lui ("În spinare, să răstoarne / Taurii izbiți, în coarne"). Antiteza este accentuată de opoziția verbelor: "dejugă" - "înjugă" sau de contrastul dintre cele două imagini: "Mână boii grei la pas" și "să răstoarne / Taurii izbiți în coarne".

Dar vântul devastator nu tulbură numai universul uman, provocându-i mari pagube, ci zdruncină din temelii întreaga natură, creând imaginea unui adevărat tablou apocaliptic, înfiorător: "Pune zările pe fugă, / Prinde munții și-i înjugă, / Cu pădurile gălbui / Alergând în hora lui." Este un vârtej uriaș, haotic, dezlănțuit, terifiant, care realizează un tablou vizual, întunecat, brăzdat de fulgerele aurii date de pădurile prinse într-o horă nebună. Dimensiunile ample, hiperbolizante ale tabloului sunt create și prin utilizarea substantivelor la plural: "turmele", "herghelii", "munții", "pădurile", "mările", dar și prin utilizarea unor hiperbole ("mână cu miile", "pune zările pe fugă", "prinde munții și-i înjugă") sau a unor construcții expresive hiperbolice: "Răscolește mările, / Le varsă căldările". E ca o luptă în care acest "străin" a vrut să arate întregii naturi că este cel mai puternic, netemându-se de nimic. Imaginile vizuale sunt completate de imagini auditive, în ritmuri infernale, sumbre, sugerate de cele două metafore: "Năvală de ropote, / Gloate-adânci de clopote".

În fața acestui tablou înspăimântător arătând o față străină, dușmănoasă a vântului, poetul amuțește, refuzând orice comuniune cu vântul "venetic"; nu-i poate închina nici măcar un vers: "Vântului, noi, venetic / Nu-i putem cânta nimic." Trecerea de la singular ("mă") la plural ("noi") subliniază integrarea afectivă a poetului în colectivitate.

Prin întreaga versificație, prin versul scurt (7/8 silabe), cu ritmul trohaic și rima pereche poetul realizează rezonanța tulburătoare a acestui tablou tumultuos de natură.

Opera lirică Această poezie este o operă lirică în care autorul descrie un tablou tulburător prin imagini și semnificații, construit pe cele două ipostaze antitetice ale vântului. Dacă primul tablou este liniștit și armonios, cel de-al doilea este apocaliptic, devastator și terifiant. Stările sufletești ale poetului cunosc și ele o evoluție în funcție de imaginile zugrăvite: seninătate, liniște sufletească și încântare, apoi neliniște și teamă. Atitudinea poetului de refuz a ipostazei dușmănoase a vântului este exprimată convingător în ultimele două versuri ale poeziei.

Scanned with OKEN Scanner

Peste vârfuri...

de *Mihai Eminescu*

Planul simplu de idei

1. Tabloul misterios al codrului sub lumina lunii.
2. Ecourile naturii răsfrânte în sufletul poetului.
3. Tristețea poetului în fața întrebărilor fără răspuns.

Exerciții

1. Completați rubricile cu termeni extrași din poezie și alcătuiți enunțuri cu ei.

Regionalisme	***Arhaisme***	***Neologisme***
nemângâiet	întorn	melancolic

2. Indicați sinonimele potrivite în context ale cuvintelor subliniate:

"Peste vârfuri *trece* lună,
Codru-și *bate* frunza *lin*,
Melancolic cornul *sună*."

"De ce taci, când *fermecată*
Inima-mi spre tine-*ntorn*?

3. Alegeți sinonimele cuvântului "dor" care se potrivesc în context: *nostalgie, dorință, aspirație, năzuință, suferință, neîmplinire.*

4. Încercuiți răspunsul corect:

"Sufletu-mi nemângâiet" sugerează:

a) sufletul lipsit de duioșia celorlalți;
b) sufletul trist și rănit;
c) sufletul înstrăinat.

"Îndulcind cu dor de moarte" sugerează:

a) aspirația poetului spre pacea naturii;
b) visul trist al poetului;
c) sunetul buciumului îi inspiră sentimente triste.

"dulce corn" sugerează:

a) sunet trist, tânguios;
b) sunetul avântat al cornului;
c) sunetul melodios al cornului ca simbol al iubirii fericite.

Scanned with OKEN Scanner

"De ce taci când fermecată
Inima-mi spre tine-ntorn?" exprimă:

a) deznădejdea poetului în fața tăcerii iubitei;
b) resemnarea poetului;
c) încântarea poetului.

5. Extrageți din poezie câte un exemplu de epitet, inversiune, repetiție, metaforă și personificare.

6. Citiți versurile și rezolvați cerințele formulate:

"Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-mi nemângâiet
Îndulcind cu dor de moarte."

a) Indicați două cuvinte derivate și arătați modul de formare.
b) Identificați două epitete și explicați sensul lor.
c) Extrageți două repetiții din text și precizați rolul lor stilistic.
d) Explicați în câteva rânduri ultimele două versuri din strofă, insistând pe sentimentele poetului.

7. Citește și află mai mult!

"Astfel, depărtarea dezvoltă într-însa și o pronunțată structură *termică*, desprinsă, de altfel, și din accepția cea mai curent posibilă. Unei persoane *calde* și *apropiate*, bunăoară, noi îi opunem alta *rece* și *distantă*. Așadar, o notorie trăsătură constitutivă a depărtării mai este și *răceala*. De aceea, atributul *rece*, uneori și *înghețat*, se insinuează pretutindeni la Eminescu, adesea până la obsesie, fiind aplicate chiar și la obiective apropiate, în care se simte, însă, o absență, o intensă solicitare străină [...] .

Componența structurală a depărtării mai cuprinde [...] și expresia motrice. Ea oscilează de asemenea între marile extreme, ca și coordonata termică. Se alternează, adică, mișcarea lentă până la încremenirea totală – ceea ce și explică frecvența atributelor *încet* sau *lin* în poezia eminesciană – cu dezlănțuirea vertiginoasă și cu imaginile precipitării frenetice. Uneori, în proiectarea vastă a depărtării, Eminescu alătură contrastant cele două ritmuri opuse."

(Edgar Papu, *Trăirea departelui*, în "Lumini perene", București, Ed. Eminescu, 1989, p. 38- 39.)

8. Spuneți-vă părerea!

Poetul conturează un tablou static de natură sau un tablou care freamătă la sentimentele poetului? Argumentați.

9. Realizați profilul eului liric așa cum vi-l imaginați după lectura acestei poezii.

10. Enumerați trei procedee prin care poetul realizează muzicalitatea blândă și melancolică a versului.

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Tema În poezia "Peste vârfuri..." Mihai Eminescu creează un tablou din natură, scăldat în lumina tainică a lunii, simțindu-și sufletul cuprins de tristețe și de "dor de moarte".

Titlul Titlul poeziei, axat pe un element de natură, codrul, sugerează ideea de înălțare a sufletului, de desprindere de zbuciumul terestru și de pătrundere într-un spațiu al înaltului, al nemărginirii și al eternității. În acest spațiu sideral, poetul rănit în sentimentele sale caută să-și găsească liniștea depășind granița dintre trecător și etern și îndulcindu-și tristețea cu dor de moarte.

Universul poeziei Strofa întâi dă contur unui cadru de natură misterios în care domoala alunecare a lunii peste vârfurile copacilor se asociază cu freamătul lin al codrului ("Codru-și bate frunza lin"). Imaginile vizuale se împletesc cu cele auditive, într-o dulce și melancolică muzicalitate: "Dintre ramuri de arin / Melancolic cornul sună." Epitetul "melancolic" subliniat prin inversiune se asociază sugestiv cu freamătul "lin" al codrului, realizând o sonoritate discretă, tristă și melodioasă. Personificarea naturii ("Codru-și bate frunza lin", "Melancolic cornul sună") umanizează tabloul, făcând ca natura să simtă aceeași tristețe ca și poetul, realizându-se astfel o comuniune perfectă om-natură.

Strofa a doua. Ecourile naturii se răsfrâng în sufletul poetului într-o melancolică armonie. Sunetul cornului se pierde în depărtare, auzindu-se tot mai încet, ca o ultimă speranță risipită, lăsând poetul pradă singurătății și tristeții. Repetițiile deosebit de sugestive ("Mai departe, mai departe, / Mai încet, tot mai încet") accentuează sentimentul sfâșietor de dezamăgire și solitudine pe care îl încearcă poetul. Sufletul său "nemângâiet", dezamăgit și trist, aspiră la consolarea și liniștea oferite de trecerea în eternitatea naturii: "Sufletu-mi nemângâiet / Îndulcind cu dor de moarte." Moartea nu este privită cu spaimă, ci cu seninătate, ca o izbăvire de povara tristeții și dezamăgirii. Epitetul "nemângâiet" asociat cu metafora "îndulcind" subliniază aspirația poetului spre liniștea de dincolo de zbuciumul vieții ("dorul de moarte"), în tărâmul fericirii veșnice.

Strofa a treia. Zbuciumul și tristețea poetului se amplifică în ultima strofă, când nu primește răspuns la două întrebări sfâșietoare. Prima este adresată iubitei căreia poetul întristat îi reproșează că nu a înțeles și nu a răspuns la iubirea lui sinceră: "De ce taci, când fermecată / Inima-mi spre tine-ntorn?" Vraja iubirii l-a subjugat, i-a fermecat inima și de aceea tăcerea iubitei, interpretată ca un refuz, pare cu atât mai dureroasă. Cea de-a doua întrebare subliniază deznădejdea poetului, care simte că muzica dulce a cornului nu va mai putea să-i aline suferința: "Mai suna-vei, dulce corn, / Pentru mine vreodată?" Epitetul "dulce" atenuează puțin din adâncimea suferinței unui suflet sensibil, rănit și dezamăgit, care aspiră să-și împlinească visul în eternitate, "îndulcind cu dor de moarte". Regretul după iubirea pierdută, după timpul care a fugit s-a transformat iremediabil într-o dureroasă singurătate în mijlocul naturii tămăduitoare.

Scanned with OKEN Scanner

Muzicalitatea versurilor, realizată prin rima îmbrățișată, ritmul trohaic și măsura de 7-8 silabe sporește frumusețea poeziei.

Realizarea artistică Freamătul naturii aflate în relație afectivă cu poetul, într-o comuniune deplină, este redat prin intermediul unor structuri lirice.

Epitetele subliniate uneori prin inversiune scot în evidență unele trăsături ale receptării eului liric: "își bate frunza *lin*", "*melancolic*... sună", "sufletu-mi *nemângâiet*", "*fermecată* / Inima-mi spre tine-ntorn", "*dulce* corn".

Personificarea umanizează natura, care dobândește însușiri omenești: "trece lună", "codru-și bate frunza".

Repetițiile accentuează în mod gradat impresia de fericire pierdută pe care sufletul dezamăgit al poetului o încearcă auzind cum se îndepărtează sunetul melancolic al cornului: "*Mai departe, mai departe / Mai încet,* tot *mai încet*". Se constată și o subliniere a eului liric prin repetiție: "sufletu-*mi*", "inima-*mi*".

Metafora deosebit de expresivă ("Sufletu-mi nemângâiet / *Îndulcind cu dor de moarte*") evidențiază aspirația poetului spre liniștea și eternitatea naturii, în care sufletul său trist se simte despovărat de zbucium și amărăciune.

Printre alte modalități care sporesc expresivitatea poeziei se numără și *structurile interogative* din strofa a treia incluzând *vocativul* ("dulce corn") și *forma inversă a verbului* ("suna-vei") care amplifică zbuciumul sufletesc al poetului.

Putem adăuga forma nearticulată a substantivelor ("peste *vârfuri*", "*lună*", "Dintre *ramuri* de *arin*"), care sporesc aspectul de generalitate al tabloului, în care aflăm trăirile eminesciene, dar unde recunoaștem și propriile noastre trăiri.

Bogăția și frumusețea limbii române sunt valorificate și în utilizarea sugestivă și armonioasă a arhaismelor ("întorn"), a regionalismelor ("nemângâiet"), a neologismelor ("melancolic") sau a structurilor cu parfum arhaic ("inima-mi", "suna-vei").

Concluzie

"[...] pădurea se bucură în opera scriitorului român de o surprinzătoare prezență, însoțită întotdeauna de atributele arhaității, purității și puterii. Expresia unei afecțiuni puțin comune leagă, pe de altă parte, pe «eroul operei», de spațiul păduros, afecțiune detectată nu numai în apelativele binecunoscute care răsună de inflexiunile diminutivante (*codruțule, drăguțule*) adresate obișnuit celor iubiți, dar și în alăturarea în sintagme recurente a epitetului *drag* cu *codrul* (*codrul, dragul codru*), și în reverența iubitoare cu care codrul e privit ca o prezență imperială («Împărat slăvit e codrul» - «Codrule, Măria ta» etc). Dealtfel strania relație afectivă e reciprocă [...]

Pădurea i s-a revelat deci de timpuriu copilului ca un *topos* magic cu puteri supranaturale, benefice și protectoare, ca un loc unde visul se împletește cu realul înfrumusețat și unde operează cunoașterea magică, accesibilă numai unui foarte mic număr de inițiați. Copilul se găsește de acum încolo sub ocrotirea blândă și atentă a pădurii care îi supune, în dragoste și joacă, toate tainele și frumusețile ei, dând acestei copilării bucuria și armonia vârstei de aur.

(Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu – cultură și creație*, București, Ed. Eminescu,1976, p.38-40.)

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII PROPUSE PENTRU EVALUARE

1 Schița "D-l Goe...". Moduri de expunere. Narațiune. Momentele subiectului. Umorul. Ironia (I. L. Caragiale)

1. Precizați ce moduri de expunere sunt utilizate în schița "D-l Goe... " de I. L. Caragiale. Exemplificați. Precizați care sunt modurile de expunere preponderente.

2. Încercuiți variantele corecte:

- În "D-l Goe..." narațiunea se realizează la:
  - a) persoana I;
  - b) persoana a II-a;
  - c) persoana a III-a.
- Autorul este în "D-l Goe...":
  - a) narator;
  - b) personaj;
  - c) atât narator, cât și personaj.
- În această schiță se utilizează:
  - a) caracterizarea directă;
  - b) caracterizarea indirectă;
  - c) autocaracterizarea.

3. Definiți narațiunea și precizați momentele subiectului în schița studiată.

4. Arătați care sunt locul și timpul în schița dată.

5. Povestiți fragmentele corespunzătoare desfășurării acțiunii în schița "D-l Goe...".

6. Dezvoltați următoarea idee principală adăugând ideile secundare corespunzătoare.

Băiatul rămâne blocat în toaletă.

7. Povestiți faptele care constituie punctul culminant în schiță.

8. Arătați care au fost consecințele tragerii semnalului de alarmă.

9. Comentați modul cum au reacționat Goe și mam'mare după ce băiatul a tras semnalul de alarmă. Precizați două trăsături de caracter ale personajelor, desprinse din această situație.

10. Schițați portretul fizic al lui Goe.

11. Explicați în ce constă ironia autorului când folosește termenul "**D-l** Goe...".

12. Pornind de la afirmația făcută de mam'mare că băiatul este "învățat", arătați în ce constă contrastul generator de umor dintre esență și aparență.

Scanned with OKEN Scanner

13. Sunteți de acord cu faptul că Goe este considerat "simțitor"? Cum se manifestă eroul în realitate și cum apare el în ochii familiei? Argumentați.

14. Caracterizați personajul principal din schița "D-l Goe...", de I. L. Caragiale.

15. Descoperiți două modalități de caracterizare directă utilizate în schița studiată și prezentați-le.

16. Indicați câteva modalități de caracterizare indirectă a lui Goe utilizate de scriitor.

17. Caracterizați familia lui Goe, insistând asupra greșelilor de educație comise.

18. Menționați elementele din text care justifică utilizarea apelativului "puișor".

19. Menționați elementele din text care justifică utilizarea termenului "**tânărul** Goe".

20. Dați câte un exemplu prin care să argumentați comicul de limbaj și comicul de situație din schița studiată.

21. Demonstrați că opera "D-l Goe..." este o schiță.

22. Explicați prin ce se aseamănă comportarea lui Goe cu aceea a familiei lui în raport cu modul de manifestare al celorlalte personaje.

23. Indicați trei trăsături ale personajului principal și argumentați-le.

24. Interpretați modul cum vorbesc cele trei doamne, desprinzând din context trăsăturile de caracter corespunzătoare.

25. Pornind de la definiția umorului și a ironiei, apreciați atitudinea scriitorului în prezentarea faptelor și a personajelor.

26. Citiți următorul fragment și rezolvați cerințele:

"- Dar noi n-am declaratără? strigă mamița.
- Ce e vinovat băiatul, dacă i-a zburat pălăria? zice mam'mare.
- De ce-a scos capul pe fereastră? eu i-am spus să nu scoată capul pe fereastră! zice cu pică urâtul.
- Nu-i treaba dumitale! ce te-amesteci d-ta? zice tanti Mița urâtului...
- Uite ce e, cucoană – zice conductorul – trebuie să plătiți un bilet...
- Să mai plătim? n-am plătitără o dată?
- Și pe dasupra un leu și 25 de bani.
- Și pe dasupra?...
- Vezi, dacă nu te-astâmperi? zice mamița, și-l zguduie pe Goe de mână.
- Ce faci, soro? ești nebună? nu știi ce simțitor e? zice mam'mare."

a) Transformați vorbirea directă în vorbire indirectă.
b) Alcătuiți enunțuri cu sensuri diferite ale cuvântului "soră".
c) Indicați sinonimele cuvintelor: *a declara, conductor, a zgudui, simțitor.*
d) De ce credeți că autorul a preluat cuvintele unuia dintre personaje?
e) Ce trăsături desprindem din limbajul "damelor"?
f) Desprindeți din text două trăsături ale familiei și argumentați-le.
g) Subliniați o repetiție și arătați rolul ei expresiv.

Scanned with OKEN Scanner

27. După lectura citatului de mai jos, rezolvați cerințele:

"- Da' pe mamițica n-o pupi?

- Pe tine nu vreau! zice Goe cu humor.

-Așa? zice mamițica. Lasă!... și-și acopere ochii cu mâinile și se preface că plânge.

- Las' că știu eu că te prefaci! zice Goe.

- Ți-ai găsit pe cine să-nșeli! zice mam'mare.

Mamițica începe să râză; scoate din săculeț ceva și zice:

- Cine mă pupă... uite!... ciucalată!

Mamițica pupă pe Goe, Goe pe mamița și, luând bucata de ciucalată, iese iar în coridor.

- Puișorule, nu mai scoate capul pe fereastră!... E lucru mare, cât e de deștept! zice mam'mare.

- E ceva de speriat, parol! adaogă tanti Mița. "

a) Indicați două forme incorecte și corectați-le.

b) Ce rol au apostroful și punctele de suspensie în text?

c) Apelativul "puișor" se potrivește acestei scene? Argumentați.

d) Prin ce este ridicolă concluzia pe care o trage mam'mare?

e) Pornind de la acest fragment, arătați cum apare Goe în ochii familiei.

f) Desprindeți din acest fragment două trăsături ale lui Goe.

g) Caracterizați pe scurt doamnele, după cum reies din citat.

h) Arătați ce sentimente încearcă doamnele față de Goe, desprinse din acest fragment.

28. Prin ce se apropie această schiță de genul dramatic?

29. Argumentați lipsa de respect a lui Goe față de familie și față de celelalte personaje.

30. Extrageți din text câte un exemplu de epitet, repetiție și enumerație.

31. Scriitorul utilizează antiteza în text? Argumentați.

32. Comentați citatul următor al criticului T. Vianu și adaptați-l pentru "D-l Goe":

"În «momente» procedeul este acela al schiței rapide, împlinite din câteva trăsături, uneori cu un simplu tic verbal, caricatura, și nu marele portret clasic, laborios și complet construit."

33. Arătați care este rolul dialogului în schiță (trei trăsături).

34. Indicați trei modalități specifice oralității în realizarea schiței.

35. Dați câte două exemple de expresii populare și franțuzisme din această schiță. Precizați rolul lor expresiv.

36. Indicați cinci trăsături ale epicului prezente în această schiță.

37. Realizați rezumatul schiței.

38. Argumentați incultura doamnelor.

39. Descoperiți cinci trăsături prin care se aseamănă Goe și Ionel Popescu (din "Vizită") și prezentați-le într-o compunere.

40. Comentați într-o scurtă compunere comportamentul asemănător al adulților față de copii în schițele "D-l Goe..." și "Vizită".

Scanned with OKEN Scanner

II Nuvela. Opera epică. Caracterizarea personajelor (B. Delavrancea, C. Negruzzi, I. Slavici)

41. Definiți opera epică și comentați trăsăturile epicului.

42. Definiți nuvela. Demonstrați că opera studiată este o nuvelă.

43. Comparați trăsăturile schiței cu cele ale nuvelei. Marcați aspectele care le deosebesc.

44. Identificați modalitățile de caracterizare directă (de către autor, de către alte personaje, de către personajul însuși) în nuvela studiată.

45. Precizați modalitățile de caracterizare indirectă prezente în nuvelele studiate în legătură cu regele Sobieski, Huțu sau Hagi Tudose.

46. Realizați caracterizarea sumară a celor trei conducători polonezi.

47. Realizați caracterizarea plăieșilor moldoveni, cu accent pe trăsăturile bătrânului plăieș.

48. Povestiți nuvela "Sobieski și românii" de Costache Negruzzi, scoțând în evidență dragostea de țară și eroismul plăieșilor moldoveni.

49. Povestiți nuvela studiată, marcând momentele subiectului.

50. Realizați rezumatul nuvelei studiate, cu accent pe descrierea luptei.

51. Comentați finalul nuvelei "Sobieski și românii", subliniind simetria și deschiderea simbolică a acesteia.

52. Interpretați finalul nuvelei "Hagi Tudose", marcând drama personajului.

53. Realizați caracterizarea lui Budulea Taichii din nuvela cu același nume de Ioan Slavici.

54. Realizați caracterizarea lui Hagi Tudose.

55. Rememorați evoluția personajului Hagi Tudose, evidențiind patima dezumanizantă a personajului principal.

56. Destinul lui Hagi Tudose vizează comicul sau drama? Argumentați.

57. Realizați caracterizarea în antiteză a hatmanilor Iablonovski și Potoțki.

58. Ilustrați cu aspecte din operă demnitatea și curajul plăieșilor moldoveni.

59. Interpretați răspunsul bătrânului plăieș dat solului polon, evidențiind trăsăturile acestuia.

60. Comentați cuvintele regelui Sobieski, marcând trăsăturile de caracter ale conducătorului polon:

"Trebuie o pildă pentru cei asemine vouă, și pilda va fi groaznică și vrednică de faptă. Nu meritați a muri de sabie, ci de streang. Spânzurați-i!"

Scanned with OKEN Scanner

61. Citiți fragmentul următor și desprindeți trăsăturile hatmanului Iablonovski:

"- Fie-mi iertat, sire, zise atunci Iablonovski, apropiindu-se cu respect de regele care ședea posomorât și mânios, a arăta Măriei tale că acești viteji n-au făcut decât datoria lor, datorie patriotică și vrednică de toată lauda, și că au avut norocirea a câștiga făgăduința marelui Sobieski că vor fi slobozi și nesupărați."

a) Indicați sinonimele termenilor: *posomorât, vrednică, laudă, norocire, făgăduință, slobozi, nesupărați.*
b) Scrieți antonimele cuvintelor: *a se apropia, respect, posomorât, mânios, viteaz.*
c) Arătați ce însușiri ale plăieșilor sunt apreciate de hatmanul polon.
d) Extrageți două perechi de epitete duble și arătați rolul lor expresiv.

62. Caracterizați viața hagiului pornind de la următorul citat:

"Un șir necurmat de chinuri fericite, nebăgând nimic în el, nepunând nimic pe el. Fără foc; fără fiertură; neiubind pe nimeni; tresărind când umbra i se încurca în picioare; închizându-se ziua cu zăvorul în casă; robotind nopțile în odaie cu o lumânare de seu în mână, ca o stafie uscată."

a) Interpretați grupul de cuvinte "chinuri fericite".
b) Indicați două repetiții și precizați valoarea lor expresivă.
c) Extrageți o enumerație și arătați rolul ei stilistic.
d) Dați exemplu de o comparație din text și explicați-o.
e) Ce zicală se potrivește cuvintelor: "tresărind când umbra i se încurca în picioare."

63. Arătați ce trăsături ale hagiului ne dezvăluie casa acestuia.

64. Spuneți-vă părerea! Cum i-a considerat Hagiul totdeauna pe oameni? Argumentați utilizând citate din operă.

65. Interpretați cuvintele Leanei:

"... banii îi prelungesc viața. Săracu nenea Hagiu!".

66. Dați câte două exemple de metafore, epitete, personificări din "Hagi Tudose".

67. Explicați titlul nuvelei studiate.

68. Realizați caracterizarea lui Budulea, cimpoieșul din Cocorăști.

69. Arătați cum îl sprijină dascălul Clăiță pe Huțu pentru ca acesta să se realizeze în viață.

70. Argumentați cu citate din operă seriozitatea și hărnicia lui Huțu.

III Autor. Narator. Personaj (I. Creangă)

71. Precizați la ce persoană povestește Ion Creangă în "Amintiri din copilărie" și care este consecința în plan artistic. Definiți categoriile de autor, narator și personaj.

72. Arătați care sunt diferențele dintre autor și narator.

73. Povestiți fragmentul studiat din opera "Amintiri din copilărie", marcând momentele subiectului.

Scanned with OKEN Scanner

74. Scrieți rezumatul fragmentului studiat.

75. Indicați o zicătoare populară întâlnită în text, explicați-o și precizați rolul ei în narațiune.

76. Indicați patru modalități utilizate în operă pentru a reda ritmul alert al narațiunii.

77. Dați exemplu de trei expresii populare din opera lui Creangă și precizați-le sensul.

78. Scrieți patru regionalisme din textul studiat și explicați-le.

79. Notați trei trăsături ale lui Nică și ilustrați-le cu fapte din operă.

80. Indicați trei modalități de realizare a umorului și exemplificați-le.

81. Indicați trei modalități de realizare a oralității și exemplificați-le.

82. Dați câte un exemplu pentru a ilustra comicul de situație, comicul de limbaj și comicul de caracter (acesta din urmă decurge din trăsăturile morale ale personajelor).

83. Citiți următoarele paragrafe, desprindeți din ele câteva trăsături ale personajului principal și rezolvați cerințele:

A. "Eu atunci, haț! de sumanul moșneagului, să-mi plătească paserea...
- Ce gândești dumneata, moșule? Te joci cu marfa omului? Dacă nu ți-a fost de cumpărat, la ce i-ai dat drumul? Că nu scapi nici cu giunca asta de mine! Înțeles-ai? Nu-ți paie lucru de șagă! Și mă băgam în ochii moșneagului, și făceam un tărăboiu, de se strânsese lumea ca la comedie împrejurul nostru; dă, iarmaroc nu era?"

B. "Dar când auzeam de legănat copilul, nu știu cum îmi venea; căci tocmai pe mine căzuse păcatul să fiu mai mare între frați. Însă ce era să faci când te roagă mama? Dar în ziua aceea, în care mă rugase ea, era un senin pe ceriu și așa de frumos și de cald afară, că-ți venea să te scalzi pe uscat, ca găinile. Văzând eu o vreme ca asta, am șparlit-o la baltă, cu gând rău asupra mamei, cât îmi era de mamă și de necăjită."

C. "Hei, hei! când aud eu de popă și de Smărăndița popei, las mușchii-n pace și-mi iau alte gânduri, alte măsuri; încep a mă da și la scris, și la făcut cadelnița în biserică, și la ținut isonul, de parcă eram băiet. Și părintele mă ie la dragoste, și Smărăndița începe din când în când a mă fura cu ochiul, și bădița Vasile mă pune să ascult pe alții, și altă făină se măcina acum la moară."

a) Prezentați elementele care stârnesc hazul în acest paragraf. Identificați contextul în care autorul folosește autoironia în realizarea umorului.
b) Enumerați trei elemente care țin de oralitatea stilului.
c) Precizați modurile de expunere utilizate în acest paragraf.
d) Indicați o comparație și o enumerație și precizați rolul lor expresiv.
e) Extrageți din text o expresie populară și explicați-o.

84. Realizați caracterizarea lui Nică din fragmentul studiat.

85. Realizați portretul Smarandei Creangă așa cum se desprinde din fragmentul studiat.

86. Extrageți din fragmentul aflat în manualul vostru câte un exemplu de: epitet, comparație, repetiție și enumerație.

Scanned with OKEN Scanner

87. Precizați locul și timpul acțiunii din fragmentul dat. Plasați fragmentul în capitolul corespunzător din operă.

88. Prin ce trăsături uimește Nică și rămâne memorabil? Argumentați.

89. Indicați câteva apelative prin care Ion Creangă sporește umorul.

90. Arătați cum se realizează arta amintirii în opera lui Creangă.

IV Balada

91. Argumentați că poezia populară studiată este o baladă.

92. Povestiți conținutul baladei, evidențiind momentele subiectului.

93. Prezentați și interpretați ultimele dorințe ale haiducului Toma Alimoș. Subliniați semnificația artistică a acestora în planul operei.

94. Comentați ultimele cuvinte ale lui Constantin Brâncoveanu adresate turcilor.

95. Evidențiați prietenia aproape omenească ce îl leagă pe Toma Alimoș de murgul său.

96. Arătați cum se realizează comuniunea dintre haiduc și natură.

97. Dați exemplu de formule specifice baladelor populare.

98. Descrieți cadrul acțiunii (timp și spațiu) din balada învățată.

99. Motivați ce rol are personificarea în balada "Toma Alimoș".

100. Realizați portretul boierului Manea.

101. Realizați caracterizarea personajului principal din balada studiată.

102. Ilustrați cu citate din baladă ce reprezintă codrul pentru haiduc.

103. Extrageți din textul baladei câte un exemplu de hiperbolă, antiteză și comparație. Precizați rolul lor expresiv.

104. Explicați valoarea expresivă a formelor diminutivale și a formelor inverse ale verbului.

105. Evidențiați rolul epitetelor și al enumerației în caracterizarea personajului principal.

106. Precizați rolul descrierii și al dialogului în balada studiată.

107. Caracterizați în antiteză personajele din baladă.

108. Comentați versurile următoare:

"Murgul jalnic râncheza,
Cu copita că-mi săpa,
Groapă mică că-i făcea,
Fânișor îi așternea,
Floricele că-i sădea,
Cu trei lacrămi le stropea."

Scanned with OKEN Scanner

109. Dați exemplu de secvență care se repetă în textul baladei și explicați rolul acestui procedeu specific textului popular.

110. Argumentați că personajul colectiv se constituie din mai multe personaje neindividualizate care acționează și gândesc în același fel. Precizați ce personaj colectiv apare în balada studiată.

111. Arătați ce sens are substantivul "țară" în balada studiată.

112. Demonstrați că antiteza face ca cele două personaje să se pună reciproc în lumină.

113. Arătați în ce ritm se desfășoară întâmplările narate și ce rol au timpurile verbale în marcarea acestuia.

114. Dați exemplu de o marcă gramaticală a dativului etic prin care se sugerează participarea afectivă a naratorului la acțiune.

115. Cum reușesc adversarii să-l învingă pe eroul principal? Ce semnificație dobândește moartea eroului?

V Fabula (Gr. Alexandrescu, G. Topârceanu)

116. Povestiți pe scurt întâmplările relatate în fabula studiată.

117. Precizați care sunt personajele fabulei și ce simbolizează ele.

118. Arătați prin ce figură de stil personajele dobândesc însușiri și comportamente umane. Exemplificați.

119. Realizați o caracterizare succintă a personajelor fabulei, subliniind rolul dialogului în caracterizarea acestora.

120. Comentați morala fabulei.

121. Arătați ce relații există între personajele fabulei și comentați faptele și comportamentul acestora.

122. Precizați mijloacele de caracterizare a personajelor.

123. Argumentați că poezia studiată este o fabulă.

124. Selectați din fabulă secvența prin care poate fi remarcată prezența naratorului. Arătați cum comentează naratorul faptele prezentate (prin generalizare, prin exemplificare, prin comparație).

125. Indicați ce moduri de expunere sunt prezente în fabulă și care este rolul lor stilistic.

126. Arătați care sunt modalitățile prin care autorul realizează în fabulă impresia de scenetă, de mică piesă de teatru.

127. Precizați măsura și rima fabulei. Comentați rolul acestora.

128. Pro sau contra! Spuneți-vă părerea în apărarea sau în acuzarea unuia dintre personajele fabulei.

Scanned with OKEN Scanner

129. Arătați care sunt aspectele satirizate în fabulă.

130. Identificați și comentați comicul de limbaj, de caracter și de situație prezent în fabula studiată.

131. Spuneți-vă părerea! De ce a ales autorul să pună pe seama unor personaje animaliere satirizarea unor trăsături și comportamente și nu a ales personaje umane?

132. Comentați următoarea afirmație a poetului Grigore Alexandrescu:

"Însă, cum știi foarte bine, adevărul desvălit,
Fără mască, între oameni lesne nu e priimit.
Și sub feluri de podoabe dacă nu îl tăinuiești,
Nențeleapta lui ivire poate scump să o plătești.
("Epistolă. D[omnului] I. V[ăcărescu] autorul «Primăverei amorului»")

133. Argumentați actualitatea fabulei. Este fabula legată de o anumită epocă? Există indici de timp referitori la perioada în care se petrec faptele?

134. Extrageți din fabulă câte un exemplu de epitet, antiteză și enumerație.

135. Comentați pe scurt fragmentele de mai jos, subliniind rolul expresiv al mijloacelor stilistice utilizate:

a) "Cățelul Samurache, ce ședea la o parte
Ca simplu privitor,
Auzind vorba lor,
Și că nu au mândrie, nici capriții deșarte,
S-apropie îndată
Să-și arate iubirea ce are pentru ei."
("Câinele și cățelul" de Gr. Alexandrescu)

b) "Apucat cam fără veste, bivolul a tresărit,
Dar i-a fost destul o clipă să se scuture, și-apoi
Să-l răstoarne,
Să-l ia-n coarne
Și cât colo să-l arunce, ca pe-o zdreanță în trifoi."
("Bivolul și coțofana" de G. Topârceanu)

136. Citiți versurile următoare și rezolvați cerințele formulate:

a) Desprindeți o trăsătură a personajului. Precizați cui aparțin cuvintele citate.
b) Arătați în ce constă rolul dialogului.
c) Precizați ce trăsături satirizează poetul în aceste versuri.
d) Indicați două mijloace stilistice și precizați rolul lor expresiv.
e) Precizați care sunt mijloacele de realizare a comicului.

A. "Cunoști tu cine suntem, și ți se cade ție,
Lichea nerușinată, astfel să ne vorbești?"
("Câinele și cățelul" de Gr. Alexandrescu)

B. "- Ce-ai gândit tu oare, javră? Au, crezut-ai că sunt mort?
Coțofana, treacă-meargă, pe spinare o suport
Că mă apără de muște, de țânțari și de tăuni
Și de alte spurcăciuni...
("Bivolul și coțofana" de G. Topârceanu)

Scanned with OKEN Scanner

VII Opera literară. Dialogul (I. L. Caragiale, I. Teodoreanu, M. Sorescu)

137. Citiți următorul citat și interpretați atitudinea personajului, luând în considerație tonul, comportamentul, gesturile și mimica personajului.

a) "D. Goe este foarte impacient și, cu un ton de comandă, zice încruntat:
- Mam'mare! de ce nu vine?... Eu vreau să vie!"

b) "Ce treabă ai tu, urâtule? zice mititelul smucindu-se.

Și după ce se strâmbă la urâtul, se spânzură iar cu amândouă mâinile de vergeaua de alamă și scoate iar capul. Dar n-apucă să răspunză ceva urâtul, și mititelul își retrage îngrozit capul gol înăuntru și-ncepe să zbiere."

c) "- Să oprească! zbiară și mai tare Goe, bătând din picioare."

138. Selectați din schița "D-l Goe" exemple pentru următoarele tipuri de replici care să ilustreze modalitățile variate de realizare a dialogului: replică scurtă, însoțită de verbe de zicere; replică scurtă, neînsoțită de verbe de zicere; întrerupere; continuarea propriei replici întrerupte; comentarea unei situații; întrebare-răspuns; succesiunea de două-trei întrebări; succesiunea răspuns – comentarea răspunsului.

139. Spuneți-vă părerea! Există o anumită "agitație" a personajelor în schița "D-l Goe"? Cum ați caracteriza-o?

140. Căutați exemple din schița caragialiană studiată, prin care să ilustrați comicul de caracter izvorât din contrastul dintre:

- ceea ce vor să pară și ceea ce sunt personajele în realitate;
- mediul lor de viață și poziția socială la care aspiră;
- comportamentul tradițional și atitudinea legată de modă;
- limbajul familiar obișnuit și expresiile împrumutate greșit cu care vor să-i impresioneze pe ceilalți;
- formule din limbajul de mahala și expresii prețioase.

141. Desprindeți trăsăturile personajelor din replicile următoare, comentați succint atitudinea personajelor și mijloacele stilistice utilizate de scriitor:

a) "- Apoi de! n-a învățat toată lumea carte ca d-ta! zice mam'mare, și iar sărută pe nepoțel și iar îi potrivește pălăria de mariner."

b) "Ce e vinovat băiatul, dacă i-a zburat pălăria? zice mam'mare."

c) "-Vezi, dacă nu te-astâmperi? zice mamița, și-l zguduie pe Goe de mână.
- Ce faci, soro? ești nebună? nu știi ce simțitor e? zice mam'mare."

d) "- Parcă-i șade mai bine cu beretul!... zice mam'mare scuipându-l să nu-l deoache, apoi îl sărută dulce.
- Cu ce nu-i șade lui bine, adaogă tanti Mița, și-l scuipă și dumneaei și-l sărută."

142. Comentați atitudinea personajelor din pasajele următoare. Observați tipurile de replici utilizate pentru construirea dialogului.

a) "Se aplecă peste umărul Monicăi controlând ...
- Așa! Douăzeci?
- Da.

Scanned with OKEN Scanner

- Scrie la-nceput numărul cincizeci.
- Vai, Olguța!
- Fă cum spun!
- Și tante Alice?
- Nu controlează... Scrie mare de tot «cincizeci»".

b) "- Acum fă o fundă frumoasă; știi, cum mi-ai făcut pentru premii.
- De ce, Olguța? întrebă Monica, înflorind din vârful degetelor funda sulului cu pedeapsa.
- Mama are să vadă că funda-i bine făcută și-are să fie mulțumită.
- ... ?
- Fiindcă eu nu știu să fac funde... ș-atunci are să uite să mai controleze!
- Vai, Olguța, tare ești șireată!"

143. Interpretați afirmația scrisă de Olguța:
"Olguța n-are dreptate de o sută de ori, însă Buftea n-are dreptate deloc."

144. În textul "La ce latră Grivei?" scriitorul Marin Sorescu adresează direct copiilor întrebări, îndemnuri, sugestii. Ce rol dobândesc acestea în text?

145. Ilustrați prin exemple extrase din textul sorescian câteva trăsături ale copiilor cum ar fi: curiozitatea, inventivitatea și imaginația.

VIII Reportajul literar (Geo Bogza)

146. Argumentați că fragmentul studiat este un reportaj literar.

147. Numiți două trăsături care deosebesc reportajul literar de reportajul jurnalistic.

148. Consemnați elementele reale și elementele de ficțiune care intervin în reportajul studiat.

149. Prezentați pe scurt conținutul reportajului.

150. Ce aspecte din realitate l-au impresionat în mod deosebit pe scriitor? Motivați.

151. Realizați portretul moral al moților desprins din reportajul "În nopțile cu lună femeile torc cânepa" de Geo Bogza.

152. Comentați citatul următor, evidențiind rolul expresiv al mijloacelor artistice:

a) "Peste toată această lume, peste satele pierdute în văi, a nins trei zile și trei nopți în șir. Totuși, în fiecare seară, femeile mai cântă din tulnic, trezind îndelungul ecou al munților. Dar acum e trecut de miezul nopții, o liniște adâncă și uimită domnește pretutindeni."

b) "Cândva, deasupra acestei tăcute țări de munți, răsare luna. Crestele acoperite de zăpezi lucesc albe și reci, ca într-o eternitate polară. Și deodată, în acea largă și fantastică încremenire, ceva începe să se miște. Luna vede cum în dosul ferestrelor, la toate acele case pierdute în încrețiturile munților, apar mogâldețe, un fel de momâi omenești. Sute, mii, zeci de mii. Sunt femeile moților care au simțit că pe cer trece împărăteasa nopții și s-au apropiat de geam să-și toarcă la lumina ei furca de cânepă."

c) "Pe frunza lucioasă, nufărul își deschide floarea, incredibil cristal, anume șlefuit pentru o băutură rară. Cât privește ochii, somnorosul râu oferă azurului, într-o explozie de somptuoase cupe, poezia lenii ce l-a cuprins."

Scanned with OKEN Scanner

IX Tabloul. Pastelul (V. Alecsandri, I. Pillat)

153. Descrieți tabloul de natură așa cum se desprinde din poezia lui Vasile Alecsandri, utilizând citate din pastel.

154. Argumentați că poezia studiată este un pastel.

155. Identificați cele trei perechi de sinonime din prima strofă a poeziei "Iarna" de Vasile Alecsandri și arătați în ce mod îmbogățesc expresia poetică.

156. Comentați fiecare strofă din pastelul studiat, evidențiind mijloacele stilistice utilizate.

157. Dați exemplu de două repetiții din pastel și explicați efectul lor în plan artistic.

158. Extrageți o enumerație din pastel și interpretați valoarea ei expresivă.

159. Comentați în antiteză prima și ultima strofă din pastelul lui Vasile Alecsandri, scoțând în evidență atmosfera diferită a tabloului de iarnă.

160. Interpretați dimensiunile spațiului descris și modalitățile artistice prin care poetul amplifică orizontul tabloului.

161. Dați câte un exemplu de comparație, personificare, metaforă și hiperbolă, extrase din pastelul studiat. Precizați valoarea lor expresivă.

162. Indicați sentimentele pe care le trăiește poetul contemplând tabloul iernii.

163. Numiți figurile de stil prezente în versurile următoare:

a) "Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară!
Cu o zale argintie se îmbracă mândra țară."

b) "Munții sunt a lui altare, codrii organe sonoare
Unde crivățul pătrunde, scoțând note-ngrozitoare."

c) "Cu apa ei lumina ți-a botezat câmpia.
Ce pace e pe omul în alb ce sapă via"

164. Interpretați versurile de mai jos și evidențiați valoarea expresivă a mijloacelor stilistice utilizate:

a) "Tot e alb pe câmp, pe dealuri, împregiur, în depărtare,
Ca fantasme albe plopii înșirați se perd în zare.
Și pe-ntinderea pustie, fără urme, fără drum,
Se văd satele perdute sub clăbuci albii de fum."

b) "Fumuri albe se ridică sub văzduhul scânteios
Ca înaltele coloane unui templu maiestos,
Și pe ele se așază bolta cerului senină
Unde luna își aprinde farul tainic de lumină."

c) "Gâlgâitor, din iarbă un șipot s-a trezit
În tine și prin ramuri e cerul limpezit."

Scanned with OKEN Scanner

165. Extrageți câte un epitet din pastelul studiat care să surprindă culoarea, forma sau diferite însușiri ale obiectelor.

166. Dați exemplu de un epitet verbal (care să determine un verb) și arătați ce exprimă acesta.

167. Selectați din poezie un epitet personificator și comentați-i valoarea artistică.

168. Argumentați ce fel de tablou surprinde poetul în pastelul studiat. Menționați trei caracteristici ale acestuia și motivați-le cu versuri.

169. Menționați sentimentele trăite de poet la contemplarea tabloului și ilustrați-le.

170. Realizați o scurtă prezentare a iernii personificate utilizând citate din poezia lui Vasile Alecsandri.

171. Argumentați că în poezia "Iarna" poetul reușește să creeze imaginea unui adevărat imperiu al zăpezii. Care sunt elementele care dau contur acestui aspect?

172. Explicați rolul expresiv al imaginii auditive din finalul poeziei "Iarna" de Vasile Alecsandri.

173. Explicați rolul expresiv al imaginii dinamice din finalul poeziei Miezul iernei" de Vasile Alecsandri:

"Totul e în neclintire, fără viață, fără glas;
Nici un zbor în atmosferă, pe zăpadă nici un pas;
Dar ce văd?... în raza lunei o fantasmă se arată...
E un lup ce se alungă după prada-i spăimântată."

174. Ce caracteristică a anotimpului surprinde poetul în versurile următoare:

"O nouă viață astăzi de viața veche legi,
Dau muguri pretutindeni din vestedele crengi."

"Iar zăpada cristalină pe câmpii strălucitoare
Pare-un lan de diamanturi ce scârțâie sub picioare."

"Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară."

175. Explicați titlul pastelului studiat.

X Descrierea literară (C. Hogaș, I. Teodoreanu, M. Sadoveanu, M. Eminescu, T. Arghezi)

176. Descrieți aspectul din natură înfățișat în fragmentul studiat utilizând citate din operă.

177. Argumentați că textul studiat reprezintă o descriere literară. Precizați caracteristicile acesteia.

178. Spuneți-vă părerea! Cum privește scriitorul natura? Care sunt sentimentele acestuia?

179. Arătați care este figura de stil centrală a fragmentului studiat. Argumentați.

Scanned with OKEN Scanner

180. Explicați următoarele citate, specificând și mijloacele stilistice utilizate:

a) "Nucii cu miros amar se-ntreabă de unde li s-a tras atâta mâhnire frunzelor și, frământați de gânduri, creierii închiși în nuci se zbârcesc mohorât."

b) "Iar firele de iarbă, alergând de-a valma, s-apleacă și se roagă suspinând: ssspune... ssspune..."

c) "[...] lăcustele, în salturi sprintene, se joacă de-a stelele căzătoare; broscoi cocliți îngână, bleg, croncănitul ciorilor de zgură."

d) "[...] și cu atât mai mult îi găseam vinovați, cu cât mi se părea mie că urma omului în aceste locuri răpea ceva din măreția singurătății și se amesteca jignitor în sublimul întregului."

e) "Alăturea, în umbra depărtării, stătea nemișcată și gânditoare, [...] vestita Cetate a Neamțului, cetatea lui Ștefan, martoră nepieritoare a gloriei noastre trecute."

f) "Dintr-o dată se înalță în cer, «acoperită cu fulgere și îngrădită cu pustiu», neagră, bătută de furtuni, de ploi, de trăsnete, dintr-o dată ca o fantomă încremenită apare, rămâne, pe vârful coastei goale."

g) "Dealul de piatră sfărâmicioasă totdeauna, la ploi, pornește șuvoaie care înecă grădinile acestor gospodari mărginași; cu șuvoaiele de ape vin și șuvoaiele de pietriș măcinat, care acopere cu solzi albaștri pământul."

181. Cum realizează C. Hogaș sau M. Sadoveanu legătura prezentului cu trecutul? Motivați.

182. Specificați etapele călătoriei lui C. Hogaș sau M. Sadoveanu și arătați asupra cărui aspect insistă scriitorul în descrierea prezentată.

183. Descrieți tabloul luptei de la Rovine, utilizând citate din fragmentul studiat din "Scrisoarea III" de M. Eminescu.

184. Arătați cum realizează poetul M. Eminescu impresia de tumult al bătăliei în poezia "Scrisoarea III".

185. Extrageți din poezia "Scrisoarea III" câte un exemplu ilustrând fiecare mijloc stilistic studiat.

186. Tabloul luptei de la Rovine se transformă într-un adevărat tablou apocaliptic. Argumentați.

187. Imaginile vizuale se împletesc cu cele auditive și dinamice în tabloul luptei de la Rovine. Motivați.

188. Interpretați ultimele patru versuri din fragmentul reprodus în manual din "Scrisoarea III" de M. Eminescu.

189. Realizați o antiteză între portretul voievodului român și cel al sultanului turc pe câmpul de luptă.

190. Descrieți tabloul din natură conturat de Tudor Arghezi în poezia "Creion".

191. Comentați strofa a doua din poezia "Creion" de T. Arghezi.

192. Indicați patru din mijloacele stilistice utilizate de T. Arghezi în poezia "Creion" și precizați valoarea lor expresivă.

Scanned with OKEN Scanner

Portretul literar (Gr. Ureche, M. Sadoveanu)

193. Realizați portretul literar al lui Ștefan cel Mare pornind de la cronica lui Grigore Ureche.

194. Realizați caracterizarea lui Ștefan cel Mare din fragmentul aparținând scriitorului Mihail Sadoveanu.

195. Argumentați că voievodul moldovean era un conducător autoritar și iubit de popor.

196. Motivați priceperea voievodului în luptă așa cum e înfățișată de cronicarul Grigore Ureche.

197. Desprindeți trăsăturile de caracter ale voievodului moldovean din următoarele citate:

a) "Avea o puternică strângere a buzelor și o privire verde, tăioasă. Deși scund de statură, cei dinaintea sa, opriți la zece pași, păreau că se uită la el de jos în sus."

b) "Și unde biruiau alții, nu perdea nădejdea, că știindu-se căzut jos, se ridica deasupra biruitorilor."

198. Motivați cu argumente din fragmentul studiat că Ștefan cel Mare era un creștin și un părinte grijuliu.

199. Realizați portretul fizic al voievodului desprins din fragmentul lui Mihail Sadoveanu.

200. Precizați timpul și spațiul în fragmentul sadovenian.

XI Doina

201. Descrieți trăsăturile doinei populare așa cum se desprind din poezia "Doina".

202. Arătați care este sentimentul dominant în doina populară studiată. Argumentați cu versuri.

203. Argumentați că poezia "Măi bădiță, floare dulce" este o doină de dor.

204. Demonstrați că opera "Doina" este o doină populară.

205. Interpretați versurile următoare, scoțând în evidență trăsăturile doinei și valoarea artistică a mijloacelor stilistice utilizate:

a) "Măi bădiță, floare dulce,
Unde te-aș găsi te-aș smulge,
Și-acasă la noi te-aș duce,
Și te-aș răsădi-n grădină"

b) "Frunza-n codru cât învie,
Doină cânt, de voinicie,
Cade frunza gios, în vale,
Eu cânt doina cea de jale."

c) "Și te-aș măcina mărunt
La morișca de argint;
Și te-aș cerne
Prin sprincene"

d) "Doină, doină, cântic dulce,
Când te-aud, nu m-aș mai duce!
Doină, doină, viers cu foc,
Când răsuni, eu stau în loc!"

Scanned with OKEN Scanner

f) "Și te-aș frământa-n inele,
Și te-aș da inimii mele
Să se stâmpere de jele..."

206. Explicați comuniunea om-natură în doina studiată.

207. Precizați sentimentele desprinse din versurile:

"Bate vânt de primăvară
Eu cânt doina pe afară,
De mă-ngân cu florile
Și privighetorile. "

208. Indicați măsura, rima și ritmul versurilor de la exercițiul anterior.

209. Desprindeți elementele specifice fiecărui anotimp menționat în poezia "Doina" și stările sufletești corespunzătoare ale eului liric.

210. Ilustrați felurile doinei prin sentimentele diferite trăite de eul liric în poezia "Doina".

211. Spuneți-vă părerea! Ce reprezintă doina pentru omul din popor? Argumentați cu versuri din "Doina".

212. Interpretați versurile următoare din punctul de vedere al relației dintre omul din popor și doină:

"Doină zic, doină suspin,
Tot cu doina mă mai țin.
Doină cânt, doină șoptesc,
Tot cu doina viețuiesc."

213. Precizați figurile de stil prezente în versurile de la exercițiul anterior.

XII Eul liric (M. Eminescu, T. Arghezi)

214. Grupați elementele naturii corespunzătoare celor două planuri ale poeziei: terestru și cosmic.

215. Interpretați semnificația cadrului de natură ales de poet.

216. Identificați și exemplificați elementele care sugerează ideea de timp în poezia eminesciană. Ce semnificație dobândește timpul în poezia studiată?

217. Extrageți din poezia eminesciană studiată câte un exemplu de imagine vizuală, auditivă și dinamică.

218. Interpretați mișcarea în poezia lirică studiată.

219. Indicați câte două exemple de epitete personificatoare, comparații și metafore din poezia eminesciană cunoscută. Comentați rolul lor stilistic.

220. Explicați într-o scurtă compunere rolul codrului în poezia eminesciană.

221. Arătați și comentați sentimentele dominante care se desprind din poezia studiată.

222. Prezentați în minimum 10 rânduri atmosfera care se desprinde din poezie.

Scanned with OKEN Scanner

223. Definiți eul liric și arătați cum este prezentat el în poezia studiată.

224. Comentați finalul poeziei.

225. Interpretați comuniunea om-natură în poezia studiată.

226. Precizați măsura, rima și ritmul poeziei.

227. Interpretați versurile următoare și subliniați rolul mijloacelor stilistice:

a) "Peste vârfuri trece lună,
Codru-și bate frunza lin,
Dintre ramuri de arin
Melancolic cornul sună."
(M. Eminescu, "Peste vârfuri")

Își mână cu miile,
Negre, herghelиile.
Răscolește mările,
Le varsă căldările..."
(T. Arghezi, "Vânt străin")

b) "Pustnic și întărâtat,
Plugul și l-a-ngenuncheat.
Rupe, scurmă și sfărâmă,
Umple cerul de țărână.

c) "Și privind în luna plină
La văpaia de pe lacuri,
Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri."
(M. Eminescu, "O, rămâi...")

228. Precizați mijloacele stilistice prezente în următoarele versuri și arătați rolul lor expresiv:

a) "Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-mi nemângâiet
Îndulcind cu dor de moarte."
(M. Eminescu, "Peste vârfuri")

c) "Pune zările pe fugă,
Prinde munții și-i înjugă,
Cu pădurile gălbui
Alergând în hora lui."
(T. Arghezi, "Vânt străin")

b) "În al umbrei întuneric
Te asamăn unui prinț,
Ce se uit-adânc în ape
Cu ochi negri și cuminți."
(M. Eminescu, "O rămâi...")

229. Indicați măsura, rima și ritmul din versurile de mai sus.

230. Comentați finalul poeziei studiate insistând pe sentimentele eului liric. Putem considera poezia o confesiune a eului liric?

a) "Astăzi chiar de m-aș întoarce
A-nțelege n-o mai pot...
Unde ești, copilărie,
Cu pădurea ta cu tot?"

b) "De ce taci, când fermecată
Inima-mi spre tine-ntorn?
Mai suna-vei dulce corn,
Pentru tine vreodată?"

c) "Vântului, noi, venetic
Nu-i putem cânta nimic."

231. Explicați rolul stilistic al punctuației din versurile de mai sus.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

Capitolul I. SCHIȚA 5
D-l Goe de I. L. Caragiale 9

Capitolul II. NUVELA 19
Sobieski și românii de C. Negruzzi 23
Hagi Tudose de B. Delavrancea 35
Budulea Taichii de I. Slavici 43

Capitolul III. AMINTIRI DIN COPILĂRIE 50
Prociania de I. Creangă 52
Pupăza din tei de I. Creangă 57
La scăldat de I. Creangă 64

Capitolul IV. BALADA 73
Toma Alimoș 75
Constantin Brâncovanul 86

Capitolul V. FABULA 96
Câinele și cățelul de Gr. Alexandrescu 99
Bivolul și coțofana de G. Topârceanu 106

Capitolul VI. PARABOLA 112
Parabola grăuntelui care crește fără știrea omului 112
Parabola celor doi fii chemați a lucra în via tatălui 113

Capitolul VII. OPERA LITERARĂ. DIALOGUL 114
La Medeleni de I. Teodoreanu 117
La ce latră Grivei? de M. Sorescu 123

Capitolul VIII. REPORTAJUL LITERAR 128
Cartea Oltului de Geo Bogza 130
În nopțile cu lună femeile torc cânepa de Geo Bogza 134

Capitolul IX. TABLOUL. PASTELUL 139
Miezul iernei de V. Alecsandri 142
Iarna de V. Alecsandri 146

Capitolul X. DESCRIEREA LITERARĂ. PORTRETUL LITERAR 158
Cetatea Neamțului de M. Sadoveanu 164
Basmul toamnei de I. Teodoreanu 168
Amintiri dintr-o călătorie de C. Hogaș 172
Creion de T. Arghezi 176
Scrisoarea III de M. Eminescu 179
Letopisețul Țării Moldovei de Gr. Ureche 189
Frații Jderi de M. Sadoveanu 193

Capitolul XI. DOINA 196
Doina 198
Măi bădiță, floare dulce 203

Capitolul XII. EUL LIRIC 207
O, rămâi... de M. Eminescu 210
Vânt străin de T. Arghezi 214
Peste vârfuri... de M. Eminescu 219

Exerciții propuse pentru evaluare 223

Scanned with OKEN Scanner

Lucrarea a fost elaborată în conformitate cu **noul curriculum** școlar de limba și literatura română pentru clasa a VI-a, urmărind **toate textele literare de bază din cele trei manuale alternative**.

Cartea și-a propus să abordeze toate operele literare studiate (temă, titlu, universul operei, personaje, valoare artistică), pornind de la noțiunile de teorie literară, tratate clar și concis.

Lucrarea își propune totodată pregătirea elevilor în vederea susținerii cu succes a examenului de capacitate. Cele două sute treizeci de exerciții propuse pentru autoevaluare în ultima parte a lucrării, îmbrățișând toată tematica din programa școlară, vin să fixeze cunoștințele dobândite și competențele de comunicare formate, familiarizându-i în același timp pe elevi cu cerințele și exigențele examenului de capacitate.

Acest îndrumător pentru studiul la clasă și pregătirea examenului de capacitate se dorește a fi un instrument util și eficient în pregătirea temeinică a elevilor de clasa a VI-a.

ISBN 973-8074-15-0

36.000

Lei 30 000

Scanned with OKEN Scanner